O‘QUV ADABIYOTINING NASHR RUXSATNOMASI

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 20 25 yil “ 14 ” Aprel dagi “136”-sonli buyrug‘iga asosan

A.T.AGZAMOV, G.U.RUZIYEV
(muallifning familiyasi, ismi-sharifi)

Soliqlar va soliqqa tortish
(ta’lim yo‘nalishi (mutaxassisligi))

ning talabalari (o‘quvchilari) uchun tavsiya etilgan

Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish 1
(o‘quv adabiyotining nomi va turi: darslik, o‘quv qo‘llanma)

ga O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan litsenziya berilgan nashriyotlarda nashr etishga ruxsat berildi.

Vazir K.Sharipov

№ 461986

G‘.A. RUZIYEV, A.T. AGZAMOV

JISMONIY SHAXSLARNI SOLIQQA TORTISH I

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

TOSHKENT XALQARO MOLIYAVIY BOSHQARUV VA
TEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI NODAVLAT OLIY TA’LIM
MUASSASASI

G‘.A.RUZIYEV, A.T.AGZAMOV

JISMONIY SHAXSLARNI SOLIQQA TORTISH-1

(DARSLIK)

TOSHKENT–2024

UO'K:

KBK

G'.A.Ruziyev, A.T.Agzamov. Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish 1. (Darslik) – 2024. - 398 bet.

Ushbu **«Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish 1»** nomli darslikda Ushbu darslikda jismoniy shaxslarni soliqqa tortishning ob'ektiv zarurligi, ahamiyati, huquqiy va iqtisodiy asoslari, soliq munosabatlarida ularning huquqlari va majburiyatlari, soliq to'lovchilarni hisobga qo'yish tartiblari, jismoniy shaxslarning jami daromadlari tarkibi (mehnatga haq to'lash tarzidagi, mulkiy daromadlari, moddiy naf tarzidagi va boshqa daromadlari) va ularni soliqqa tortishning mohiyati va usullari, daromadni soliqqa tortishda qo'llaniladigan imtiyozlar va chegirmalar tizimi, daromadlarni to'lov manbaida soliqqa tortish tartibi, jismoniy shaxslarning daromadlarini deklaratsiya asosida soliqqa tortish xususiyatlari, jismoniy shaxslarning tadbirkorlik faoliyati: turlari, shakllari, ro'yxatdan o'tish hamda faoliyatni amalga oshirish tartiblari, tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanayotgan jismoniy shaxslarni soliqqa tortish tartiblari, ayrim toifadagi jismoniy shaxslarga soliq solishning o'ziga xos jihatlari, o'zini o'zi band qilgan shaxslar va ular faoliyatini tashkil etish hamda soliqqa tortish tartiblari nazariy va amaliy jihatdan yoritib berilgan.

Darslik Davlat ta'lim standartlari talablari va «Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fani o'quv dasturi asosida tayyorlangan bo'lib, 60410200 -»Soliqlar va soliqqa tortish» (faoliyat turlari bo'yicha) bakalavriat ta'lim yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar uchun mo'ljallangan.

Shuningdek ushbu darslikdan hududiy soliq xizmati organlari xodimlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish kurslarida hamda oily o'quv yurtlarining noiqtisodiy yo'nalishlarida tahsil olayotgan talabalarga "Soliqlar va soliqqa tortish"ga doir maxsus kurslarni o'qitishda foydalanish mumkin.

Taqrizchilar:

N.X.Xaydarov – TIFT Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

X.I.Boyev – TDIU "Soliq va soliqqa tortish" kafedrasi professori, DSc;

J.Maxmadustov – Toshkent shahar Soliq boshqarmasi boshlig'i o'rinbosari.

© G'.A.Ruziyev, A.T.Agzamov, 2024.

KIRISH

Bugungi kunda O‘zbekiston Respublikasi soliq siyosatini takomillashtirishning asosiy yo‘nalishlari doirasida belgilangan vazifalarni amalga oshirish maqsadida soliq xizmati organlarini soliq to‘lovchilarning biznes-hamkori va maslahatchisi sifatidagi yangi imidjini yaratish orqali xizmat ko‘rsatishga yo‘naltirilgan idoraga aylantirish, har bir xodim tomonidan «Soliq xizmati - insofli soliq to‘lovchilarning ishonchli hamkori» degan maqsadli vazifani so‘zsiz bajarishni ta’minlashga erishish O‘zbekiston Respublikasi soliq ma’muriyatchiligi tizimini takomillashtirishning eng muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Shunga ko‘ra oliy o‘quv yurtlaridan mazkur soha uchun zamonaviy bilimga, zaruriy ko‘nikma va malakaga ega bo‘lgan mutaxassis kadrlarni tayyorlashni talab etadi. Bu borada albatta oliy o‘quv yurtlarining zamonaviy adabiyotlar bilan ta’minlanganlik darajasi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Shu o‘rinda ta’kidlash lozimgi, mazkur darslik «Soliqlar va soliqqa tortish» ta’lim yo‘nalishida tahsil olayotgan talabalar uchun mutaxassislik fanlaridan biri sifatida o‘qitilayotgan «Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fani mavzulari doirasida tayyorlangan bo‘lib, ushbu fan bo‘yicha talabalarning puxta nazariy va amaliy bilimlarni egallashlari uchun xizmat qiladi.

Ushbu darslikda «Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fani o‘quv dasturidan kelib chiqqan holda jismoniy shaxslarni soliqqa tortishning ob’ektiv zarurligi, ahamiyati, huquqiy va iqtisodiy asoslari, soliq munosabatlarida ularning huquqlari va majburiyatlari, soliq to‘lovchilarni hisobga qo‘yish tartiblari, ular tomonidan to‘lanadigan soliqlar, ularni hisoblash va budjetga to‘lash tartiblari, jismoniy shaxslarning jami daromadlari tarkibi (mehnatga haq to‘lash tarzidagi, mulkiy daromadlari, moddiy naf tarzidagi va boshqa daromadlari) va ularni soliqqa tortishning mohiyati va usullari, daromadni soliqqa tortishda qo‘llaniladigan imtiyozlar va chegirmalar tizimi, daromadlarni to‘lov manbaida soliqqa tortish tartibi, jismoniy shaxslarning daromadlarini deklaratsiya asosida soliqqa tortish xususiyatlari, jismoniy shaxslarning tadbirkorlik faoliyati: turlari, shakllari, ro‘yxatdan o‘tish hamda faoliyatni amalga oshirish tartiblari, tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanayotgan jismoniy shaxslarni soliqqa tortish tartiblari, ayrim toifadagi jismoniy shaxslarga soliq solishning o‘ziga xos

MUNDARIJA

	KIRISH	**3**
I-BOB	**«JISMONIY SHAXSLARNI SOLIQQA TORTISH-1» FANINING PREDMETI VA METODI**	**5**
1.1-§.	«Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fanini o‘qitishning zarurligi, uning boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi	5
1.2-§.	Fanning o‘rganish ob’ekti, predmeti, vazifasi va o‘rganish usullari.	7
1.3-§.	«Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fanining mutaxassis kadrlarni tayyorlashdagi roli	9
	Tayanch so‘z va iboralar	10
	Nazorat savollari	10
	Test savollari	11
II-BOB	**JISMONIY SHAXSLARDAN OLINADIGAN SOLIQLAR VA ULARNING IQTISODIY AHAMIYATI**	**13**
2.1-§.	Soliqlarning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati, ob’ektiv zarurligi va funktsiyalari	13
2.2-§.	Soliqqa tortish munosabatlarida jismoniy shaxs tushunchasi va ularni soliqqa tortishning huquqiy asoslari	18
2.3-§.	Jismoniy shaxslar va ularning ayrim toifalari tomonidan to‘lanadigan soliqlarning iqtisodiy ahamiyati	26
	Tayanch so‘z va iboralar	31
	Nazorat savollari	31
	Test savollar.	32
III-BOB	**SOLIQQA TORTISH MUNOSABATLARIDA JISMONIY SHAXSLARNING HUQUQLARI VA MAJBURIYATLARI**	**34**
3.1-§.	Jismoniy shaxslarning soliq to‘lovchi sifatidagi huquqlari	34
3.2-§.	Jismoniy shaxslarning soliq to‘lovchi sifatidagi majburiyatlari	38
3.3-§.	Soliq to‘lovchi jismoniy shaxslarning vakillari va soliq agentlari	43
	Tayanch so‘z va iboralar.	47
	Nazorat savollar.	47
	Test savollari	48
IV-BOB	**JISMONIY SHAXSLARNING SOLIQ MAJBURIYATLARI VA ULARNING BAJARILISHI**	**51**
4.1-§.	Soliq majburiyati va uni bajarishning umumiy qoidalari	51
4.2-§.	Jismoniy shaxslarning soliq majburiyatini yuzaga kelishi va bajarish tartibi	56
4.3-§.	Soliqlar va yig‘imlarni to‘lash majburiyati	57
4.4-§.	Soliqlarni to‘lash muddatlarini o‘zgartirish: to‘lashni kechiktirish	

yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyati 60
4.5-§. Soliq to‘lovchi jismoniy shaxslarni hisobga qo‘yish tartibi 70
4.6-§. Jismoniy shaxslarni soliq ob’ektlari bo‘yicha hisobga qo‘yish 77
4.7-§. Soliq to‘lovchi to‘g‘risidagi hisob ma’lumotlarini yuritish 77
Tayanch so‘z va iboralar 83
Nazorat savollar 83
Test savollari 84
V-BOB JISMONIY SHAXSLARNING JAMI DAROMADLARI TARKIBI VA ULARNI SOLIQQA TORTISHNING MOHIYATI VA USULLARI 88
5.1-§. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ining tarixi va budjetda tutgan o‘rni 88
5.2-§. Soliq to‘lovchi jismoniy shaxslar, ularning daromad manbalari (turlari), individual daromad tushunchasi va uning turlari 99
5.3-§. Soliq solish maqsadida jismoniy shaxslarning jami daromadlari tarkibi 101
5.4-§. Jismoniy shaxslarning jami daromadlari tarkibiga kiritilmaydigan daromadlari 103
Tayanch so‘z va iboralar 109
Nazorat savollari 109
Test savollari 109
VI-BOB JISMONIY SHAXSLARNING MEHNATGA HAQ TO‘LASH TARZIDAGI DAROMADLARINI SOLIQQA TORTISH 112
6.1-§. Mehnatga haq to‘lash va mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdori tushunchalari 112
6.2-§. Mehnatga haq to‘lash shakllari 114
6.3-§. Mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlar, soliq hisoblash va ushlab qolish va budjetga o‘tkazish tartibi 118
Tayanch so‘z va iboralar 125
Nazorat savollari 125
Test savollari 126
VII-BOB JISMONIY SHAXSLARNING MODDIY NAF TARZIDAGI DAROMADLARINI SOLIQQA TORTISH 129
7.1-§. Moddiy naf tarzidagi daromadlar tushunchasi va turlari 129
7.2-§. Shaxs manfaatlarini ko‘zlab yuridik shaxs tomonidan tovarlar (xizmatlar) haqini to‘lash tarzidagi daromadlar tarkibi 131
7.3-§. Tekin, hadya shartnomalari bo‘yicha berilgan mol-mulk va ko‘rsatilgan xizmatlar bo‘yicha daromadlarni soliqqa tortish 133

7.4-§. Fuqarolarga temir yo‘l, aviatsiya, avtomobil transportida yurish bo‘yicha beriladigan imtiyozlar shaklidagi daromadlarni soliqqa tortish 136
Tayanch so‘z va iboralar. 145
Nazorat savollari 145
Test savollari 145
VIII-BOB JISMONIY SHAXSLARNING MULKIY DAROMADLARINI SOLIQQA TORTISH .....
8.1-§. Mulkiy daromadlar haqida tushuncha va mulkiy daromad tarkibi 149
8.2-§. Mulkni ijaraga berish va sotishdan olingan daromadlarni soliqqa tortish 154
8.3-§. Boshqa turdagi mulkiy daromadlarga soliq solish mexanizmlari 165
Tayanch so‘z va iboralar 167
Nazorat savollari 167
Test savollari 168
IX-BOB JISMONIY SHAXSLARNING BOSHQA DAROMADLARINI SOLIQQA TORTISH **170**
9.1-§. Boshqa daromadlar haqida tushuncha va ularning tarkibi 170
9.2-§. Yutuqlar, grantlar, ilm-fan va san’at asarlari uchun olingan daromadlarni soliqqa tortish 172
9.3-§. Soliq to‘lovchilarga beriladigan nafaqalarga soliq solish, ko‘rsatiladigan moddiy yordam pullarini hamda boshqa daromadlarni soliqqa tortish mexanizmi 174
Tayanch so‘z va iboralar 181
Nazorat savollari 181
Test savollari 181
X-BOB DAROMADNI SOLIQQA TORTISHDA QO‘LLANILADIGAN IMTIYOZLAR VA CHEGIRMALAR TIZIMI **185**
10.1-§. Daromadni soliqqa tortishda qo‘llaniladigan imtiyozlar 185
10.2-§. Daromadni soliqqa tortishda qo‘llaniladigan chegirma turlari, ularini taqdim etish tartibi 191
10.3-§. Jismoniy shaxslarni daromad solig‘idan ozod etish 197
10.4-§. Ayrim soliq to‘lovchilarni soliq solishdan qisman ozod etish tarzidagimimtiyozlar va ularni qo‘llash tartibi 198
Tayanch so‘z va iboralar 203
Nazorat savollari 203
Test savollari 203
XI-BOB DAROMADLARNI TO‘LOV MANBAIDA SOLIQQA

TORTISH TARTIBI **206**
11.1-§. To‘lov manbaida soliq solishning mohiyati 206
11.2-§. To‘lov manbaida soliq solinadigan daromad turlari 208
11.3-§. To‘lov manbaida daromadni soliqqa tortish mexanizmi 209
Tayanch so‘z va iboralar 216
Nazorat savollari 216
Test savollari 216
XII-BOB JISMONIY SHAXSLARNING DAROMADLARINI DEKLARATSIYA ASOSIDA SOLIQQA TORTISH XUSUSIYATLARI **219**
12.1-§. Jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiya haqida tushuncha 219
12.2-§. Jismoniy shaxslarning deklaratsiya asosida soliq solinadigan daromadlari 220
12.3-§. Mol-mulkni ijaraga berishdan olingan daromadlar va ular bo‘yicha dastlabki deklaratsiya taqdim etish hamda soliq to‘lash tartibi 221
12.4-§. Mualliflik haqi tarzida olingan daromadlarga soliq solishning o‘ziga xos xususiyatlari 226
12.5-§. Daromadlar to‘g‘risidagi deklaratsiyani taqdim etish, soliq hisoblash va to‘lash tartibi 227
12.6-§. O‘zbekiston Respublikasi norezidentlari bo‘lgan jismoniy shaxslarning daromadlariga soliq solishning o‘ziga xos xususiyatlari 232
Tayanch so‘z va iboralar 233
Nazorat savollari 234
Test savollari 234
XIII-BOB JISMONIY SHAXSLARNING TADBIRKORLIK FAOLIYATI: TURLARI, SHAKLLARI, RO‘YXATDAN O‘TISH HAMDA FAOLIYATNI AMALGA OSHIRISH TARTIBLARI **237**
13.1-§. Yakka tartibdagi tadbirkorlarni davlat ro‘yxatidan o‘tkazish tartibi. 237
13.2-§. Yakka tartibdagi tadbirkorlik faoliyati va uni amalga oshirish tartibi 244
13.3-§. Oilaviy tadbirkorlik va hunarmandchilik faoliyatining o‘ziga xos jihatlari 261
Tayanch so‘z va iboralar 266
Nazorat savollari 267
Test savollari 267
XIV-BOB TADBIRKORLIK FAOLIYATI BILAN SHUG‘ULLANAYOTGAN JISMONIY SHAXSLARNI

SOLIQQA TORTISH TARTIBLARI **270**
14.1-§. Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan daromad solig'ini hisoblash va to'lash tartiblari 270
14.2-§. O'zbekiston Respublikasida tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanayotgan jismoniy shaxslarni soliqqa tortish tarixi 282
14.3-§. Yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun belgilangan imtiyozlar va ularni qo'llash tartibi 285
14.4-§. Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan aylanmadan olinadigan soliqni to'lash tartibi 288
14.5-§. Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan qo'shilgan qiymat solig'i va foyda solig'ini to'lash tartiblari 294
Tayanch so'z va iboralar 299
Nazorat savollari 300
Test savollari 300
XV-BOB AYRIM TOIFADAGI JISMONIY SHAXSLARGA SOLIQ SOLISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI **303**
15.1-§. Xususiy amaliyot bilan shug'ullanuvchi notariuslarga soliq solish .. 303
15.2-§. Advokatlarga soliq solishning o'ziga xos xususiyatlari 308
15.3-§. Dehqon xo'jaliklarini soliqqa tortish tartibi 309
Tayanch so'z va iboralar 313
Nazorat savollari 313
Test savollari 314
XVI-BOB O'ZINI O'ZI BAND QILGAN SHAXSLAR VA ULAR FAOLIYATINI TASHKIL ETISH HAMDA SOLIQQA TORTISH TARTIBI **317**
16.1-§. O'zini o'zi band qilgan shaxslar va ular faoliyatini tashkil etishning huquqiy asoslari 317
16.2-§. O'zini o'zi band qilgan shaxsni davlat soliq xizmati organlarida ro'yxatdan o'tkazish tartibi 326
16.3-§. O'zini o'zi band qilgan shaxslar tomonidan mehnat faoliyatini amalga oshirish va daromadlarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari 331
Tayanch so'z va iboralar 343
Nazorat savollari 343
Test savollari 343
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI 346
GLOSSARIY (IZOHLI SO'ZLAR) 356
ILOVALAR 360

G‘ANISHER USAROVICH RUZIYEV,
AVAZXON TALGATOVICH AGZAMOV

JISMONIY SHAXSLARNI SOLIQQA TORTISH-1

E-mail: nashr2019@inbox.ru Tel: +99899.920-90-35
№ 3226-275f-3128-7d30-5c28-4094-7907, 10.08.2020.
Bosishga ruxsat etildi 02.10. 2024.
Bichimi 70x100 $^{1}/_{16}$. «Times New Roman» garniturasi.
Ofset bosma usulida bosildi.
Shartli bosma tabog‘i: 25,5. Nashriyot bosma tabog‘i 25,0.
Adadi: 30. Buyurtma № 133-103

INNOVATSIYA
NASHRIYOTI

bilan shug‘ullanayotgan jismoniy shaxslarni soliqqa tortish tartiblari, ayrim toifadagi jismoniy shaxslarga soliq solishning o‘ziga xos jihatlari, o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar va ular faoliyatini tashkil etish hamda soliqqa tortish tartiblari nazariy va amaliy jihatdan yoritib berilgan. Shuningdek, jismoniy shaxslarni soliqqa tortish borasida qonunchilikka kiritiladigan o‘zgarishlarni hisobga olgan holda, soliqqa tortish tartiblari, soliq stavkalari, soliqlarni hisoblashga doir amaliy misollar va o‘zlashtirilgan bilimlarni sinash uchun tayyorlangan test savollari darslikning tegishli boblari doirasida ko‘rsatib o‘tilgan. Bu esa darslikning zarurligi va ahamiyatini yanada oshirishga, talabalarning o‘z vaqtida zaruriy va zamonaviy bilim olishlariga xizmat qiladi.

Mazkur darslik 60410200 -»Soliqlar va soliqqa tortish (faoliyat turlari bo‘yicha)» ta’lim yo‘nalishi talabalari uchun «Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fanidan darslik sifatida tavsiya etiladi. Shuningdek ushbu darslikdan hududiy soliq xizmati organlari xodimlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirishda ham foydalanish mumkin.

I BOB. «JISMONIY SHAXSLARNI SOLIQQA TORTISH-1» FANINING PREDMETI VA METODI

1.1-§. «Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fanini o‘qitishning zarurligi, uning boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi

«Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fanini o‘qitishning zarurligi amaliyotda yo‘ldan adashmaslik, soliq to‘lovchilarga sifatli xizmat ko‘rsatish, to‘g‘ri soliq maslahatini berish, ularning ishonchli biznes hamkoriga aylanish, soliqqa oid huquqbuzarliklarni oldini olish, soliq madaniyatini oshirish va soliq qarzdorligini kamaytirish orqali soliqlarning yig‘iluvchanglik darajasini oshirish, shuningdek qo‘shimcha soliq manbalarini aniqlash yo‘li bilan budjet tushumlarini ko‘paytirishga erishish uchun ham zarurdir. Chunki, bugungi kunda soliq xizmati organlarini soliq to‘lovchilarning biznes-hamkori va maslahatchisi sifatidagi yangi imidjini yaratish orqali xizmat ko‘rsatishga yo‘naltirilgan idoraga aylantirish, har bir xodim tomonidan «Soliq xizmati - insofli soliq to‘lovchilarning ishonchli hamkori» degan maqsadli vazifani so‘zsiz bajarishni ta’minlashga erishish O‘zbekiston Respublikasi soliq ma’muriyatchiligi tizimini takomillashtirishning eng muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi[1].

«Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fani soliq to‘lovchi jismoniy shaxslar tomonidan to‘lanadigan soliq voqe’liklarini (harakatlarini) chuqur o‘rganish asosida zaruriy xulosalar chiqarib, ularni amaliyotga tadbiq etish yo‘llarini o‘rgatadi. Bu borada fan doirasida jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlar va ularning iqtisodiy ahamiyatini, soliqqa tortish munosabatlarida jismoniy shaxslarning huquqlari va majburiyatlarini, soliq majburiyatlarini bajarilishini, soliq to‘lovchi jismoniy shaxslar va yakka tartibdagi tadbirkorlarni hisobga qo‘yish tartibini, jismoniy shaxslar va yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan to‘lanadigan soliqlar ma’muriyatchiligini, jismoniy shaxslarning soliq qarzdorligi va uni undirish chora-tadbirlarini, ushbu shaxslarning soliqqa oid huquqbuzarliklari va javobgarlik choralarini hamda jismoniy shaxslarni soliqqa tortish yo‘nalishida

[1] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori. Davlat soliq xizmati organlari faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PQ-3802-son, 2018-yil 26- iyun.

soliq organlarida qo‘llanalayotgan dasturiy mahsulotlar va ular bilan ishlashga doir zaruriy tushunchalar o‘rganiladi.

«Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fani soliq amaliyotidagi eng to‘g‘ri, eng mukammal va eng progressiv voqe’liklarni o‘rganib, amaliyot uchun xuddi bir dasturiy amalday yoritib boradi. Nazariya voqeliklarni amaliyotdan oladi va yana amaliyotga eng to‘g‘ri, ma’qul va ilg‘or tajribalar olinib amaliyotga yo‘l ko‘rsatish uchun o‘rgatiladi.

«Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fani «Soliq nazariyasi va tarixi» fani bilan chambarchas bog‘liqdir, uning maxsus bo‘limi, ya’ni chuqurlashtirilgan va kengaytirilgan bo‘limidir. Chunki soliq nazariyasi qonuniyatlari umumiqtisodiy nazariya qonuniyatlaridan chetga chiqib keta olmaydi, ularga asoslanadi va rivojlantiriladi.

Soliq munosabatlari moliya munosabatlarining tarkibiy qismi bo‘lganligi bois, «Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fani ham «Soliq nazariyasi va tarixi» va «Soliqqa kirish» fanlari bilan chambarchas bog‘liq. «Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fanining o‘ziga xos xususiyatlari soliq to‘lovchilar bilan davlat o‘rtasidagi majburiy xarakterga ega bo‘lgan pul munosabatlarini o‘rgatadi.

«Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fani davlat budjetiga doir fanlar bilan ham o‘zaro bog‘liqdir. Chunki soliqlar oxir oqibatda budjet daromadlarini shakllantiradi. Soliqlar (daromadlar) bo‘lmasa budjet munosabatlarining o‘zi bo‘lmaydi.

Bu fan «Soliq ma’murchiligi», «Soliq huquqi», «Soliq tusumlarini prognozlash», «Iqtisodiyotda axborot kommunikatsion texnologiyalar va tizimlar» kabi fanlar bilan ham chambarchas bog‘liqdir.

Mamlakatda soliq munosabatlarini yanada rivojlantirish va takomillashtirish uchun rivojlangan xorijiy mamlakatlar tajribalarini atroflicha o‘rganish va ijobiy jihatlarini amaliyotda qo‘llash samarali natija beradi. Demak, «Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fani «Xalqaro soliqqa tortish» fani bilan ham bevosita bog‘liqdir.

1.2-§. Fanning o‘rganish ob’ekti, predmeti, vazifasi va o‘rganish usullari

«Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fanining boshqa fanlar singari o‘ziga xos o‘rganish ob’ekti, predmet va vazifalari mavjud. Jismoniy shaxslar tomonidan to‘lanadigan soliqlar ma’muriyatchiligi ushbu fanning o‘rganish ob’ekti hisoblanadi.

«Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fanining predmeti - soliq oluvchi davlat bilan soliq to‘lovchi shaxslar o‘rtasidagi ikki tomonlama munosabatlardir. Fanning predmeti soliq voqe’liklari pul munosabatlarini o‘rganishdan iborat bo‘ladi. Bu pul munosabatlari soliq to‘lovchilar (jismoniy shaxslar) bilan soliqni o‘z mulkiga aylantiruvchi (soliq oluvchi) davlat o‘rtasidagi munosabatlardir. Fanning mohiyati shu o‘rtadagi munosabatni chuqur o‘rganish, ularni to‘g‘ri tashkil qilishni ta’minlashdir. To‘g‘ri tashkil etish deganda soliq munosabatida qatnashuvchi tomonlarning iqtisodiy manfaatini e’tiborga olish, muvozanatni saqlash kabi munosabatlarni tashkil qilish tushuniladi. Bu muvozanatni saqlashda tomonlar adolatlik va insoflik tamoyiliga amal qilishi zarur. Tushunarliroq qilib aytsak, budjetga soliqlarni olishda soliq to‘lovchilar bo‘yniga ortiqcha og‘irlik osmaslik, ularni o‘z ishlab chiqarishidan manfaatdorligini so‘ndirib qo‘ymaslik, ularning dasturlari va rejalarini tez - tez o‘zgartirishga olib bormaslik va hokazolarga e’tibor berish ko‘zda tutiladi. Bu yerda tomonlarning do‘stona munosabatda bo‘lishi, bozor iqtisodiyoti talablariga mos iqtisodiy munosabatlar bo‘lishini o‘rgatadi.

Fanning predmetini chuqur o‘rganish shuni ko‘rsatadiki, munosabatlarda bir tomonlama zo‘ravonlik munosabati bo‘lguday bo‘lsa, ikkinchi tomon unga javoban o‘z daromadlari, boshqa soliq ob’ektlarini har xil yo‘llar bilan yashiradi. Bunday hollarda har qanday huquqiy hujjatlarning ham kuchi yetmay qolishi mumkin. Daromadlarni, soliq ob’ektlarini yashirish holati ham munosabatlarni buzadi. Demak, «Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fanini chuqur o‘rganish orqali amaliyotda soliq tushumlari rejalarini muvaffaqiyatli bajarish vazifasiga ham erishish mumkin.

Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish amaliyotidagi muammolar asosan ularning daromadlarini deklaratsiya asosida soliqqa tortish, yer va mol-mulk soliqlarini hisoblash, undirish hamda yakka tartibdagi tadbirkorlar faoliyatini soliqlar vositasida tartibga solish bilan bog‘liqdir. Jismoniy shaxslarni soliqqa tortishdagi mavjud muammolar yechimini ishlab chiqish soliq idoralari oldiga soliq tizimini doimo takomillashtirib borish zaruratini qo‘yadi. Demak, jismoniy shaxslarni soliqqa tortish muammolarini aniqlash va ularning yechimlari bo‘yicha talabalarda chuqur bilim va ko‘nikmalarni shakllantirish va amaliyotda qo‘llash ushbu fanning asosiy maqsadi hisoblanadi.

Fanni o‘qitishdan maqsad - talabalarda fuqarolardan soliq undirish tartibi, amaliyotda uchraydigan muammolarni yechish masalalari, soliq ma’murchiligida ishlatiladigan asosiy tushunchalar va atamalarni qo‘llanilishini o‘rganish bo‘yicha bilim, ko‘nikma va malaka shakllantirishdir.

«Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fanining vazifasi soliq munosabati sub’ektlarini nazariy jihatdan qurollantirish hamda amaliyotda adashmaslik uchun yo‘l-yo‘riqlar ko‘rsatishdan iboratdir. Shuningdek, chet el soliq amaliyotini o‘rganish va taqqoslash asosida tegishli xulosalar ishlab chiqish, ularning ish tajribalarini o‘zimizning amaliyotga moslab zarur joylarini tadbiq etishdan iboratdir.

«Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fani shuningdek, o‘z predmetini o‘rganishda nazariy tahlil va sintez usulidan ham foydalanadi. Tahlil – bu o‘rganilayotgan butun ob’ektni qismlarga ajratish va ularni izchillik bilan tahlil qilish, bo‘lsa, sintez esa, o‘rganilgan qismlardan olingan xulosa va natijalarni bir butun yaxlit jarayon deb qarab, umumiy xulosa chiqarishdir. Soliqlarga doir murakkab nazariy masalalar mana shu yo‘l bilan o‘rganiladi.

Fan o‘z predmetini o‘rganishda makroiqtisodiy va mikroiqtisodiy holda tahlilni qo‘shib olib borish muhim o‘rin tutadi. Soliqlarning nazariy masalalarini mikroiqtisodiy jihatdan o‘rganishda iqtisodiyotning boshlang‘ich bo‘g‘ini bo‘lgan xo‘jalik yurituvchi sub’ektlar nuqtai-nazaridan, ular bilan davlat budjeti o‘rtasidagi munosabatlar tadqiq etilsa, makroiqtisodiy jihatdan tahlil etishda esa, davlat

miqyosida, ya’ni soliqlarning nazariy masalalari makroiqtisodiy darajada o‘rganiladi.

Shuningdek, fan o‘z predmetini o‘rganishda taqqoslash, statistik, grafik usullaridan ham foydalanadi. Jumladan soliqlarni davrlar bo‘yicha taqqoslash, ulardan tushumlarni jadvallar orqali ifodalash, o‘zgarishlarni aniqlash, ularga nazariy jihatdan baho berish, soliqlarning boshqa iqtisodiy kategoriyalarga ta’sirini grafik usulida tasvirlash va shu kabilardir. Masalan, soliqlar o‘zgarishini yalpi talab va yalpi taklifga ta’sirini mana shu usul bilan ifodalash mumkin.

1.3-§. «Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fanining mutaxassis kadrlarni tayyorlashdagi roli

Bizga ma’lumki, davlat budjeti daromadlarini shakllantirishning asosiy manbai sifatida soliqlar yuridik va jismoniy shaxslardan undiriladi. O‘z navbatida fuqarolar jismoniy shaxslar uchun belgilangan soliqlarni, tadbirkorlik bilan shug‘ullanayotgan jismoniy shaxslar esa yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun belgilangan soliqlarni to‘laydilar. Soliq to‘lovchi jismoniy shaxslar to‘lashi lozim bo‘lgan soliqlar asosan davlat soliq organlari tomonidan hisoblab chiqariladi. Ushbu soliqlarning to‘g‘ri hisoblanishi, to‘liq va o‘z vaqtida budjetga to‘lanishligi davlat vazifalarini o‘z vaqtida amalga oshirilishini ta’minlashga xizmat qiladi. Shunga ko‘ra, soliq organlarida har bir mahallaga soliq inspektorlari biriktirilgan bo‘lib, ushbu inspektorlar faoliyatini muvofiqlashtiradigan alohida bo‘limlar tashkil etilgan. Ushbu bo‘limda faoliyat ko’rsatayongan mahallaga biriktirilgan soliq inspektorlari yuridik shaxslar qatorida soliq to‘lovchi jismoniy shaxslar, ular to‘laydigan soliq ob’ektlari va soliq solish bilan bog‘liq ob’ektlarni hisobga olish, soliq bazasini kengaytirish, soliq imtiyozlarni qo‘llash hamda to‘lovlarni budjetga undirish bo‘yicha xizmatlar ko‘rsatish, yakka tartibdagi tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanuvchi jismoniy shaxslarni hisobga olish, ish o‘rinlarini legallashtirish, imtiyozlarni qo‘llash, soliq hisobotlarini taqdim etilishi hamda to‘lovlarni amalga oshirish bo‘yicha xizmatlar ko‘rsatish, daromadlarni deklaratsiyasi asosida soliqqa tortish kabilardan iboratdir. Demak, soliq xizmati organlari xodimlari o‘zlariga qonun

hujjatlarda yuklangan vazifalarni muvaffaqiyatli bajarishlari uchun jismoniy shaxslarni soliqqa tortish borasida ular tomonidan to‘lanadigan soliqlar va yig‘imlar hamda davlat bojlari tarkibini, jismoniy shaxslar jami daromadlari, ularning mol-mulklari, to‘laydigan soliqlari ob’ektlari tarkibini, soliqlarning bazalari va ularni aniqlash usullarini, soliq stavkalari va ularning tabaqalanishini, soliqlar bo‘yicha imtiyozlar tarkibini, tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanuvchi jismoniy shaxslarni soliqqa tortish xususiyatlarini, soliqlar va yig‘imlarni hisoblash tartibi va usullarini nazariy va amaliy jihatdan bilishi va ulardan foydalana olishlari kerak. Qolaversa, bugungi kunda yuqorida ta’kidlab o‘tkanimizdek, har bir xodim tomonidan «Soliq xizmati - insofli soliq to‘lovchilarning ishonchli hamkori» degan maqsadli vazifani so‘zsiz bajarishni ta’minlashga erishish lozim.

Demak, har qanday vazifalarni kadrlar hal qilishligini hisobga olsak, bo‘lajak soliq xizmati organlari uchun tayyorllanayotgan yosh kadrlardan soliq to‘lovchi yuridik shaxslar qatorida jismoniy shaxslarni soliqqa tortish borasida ham chuqur nazariy bilimga, ko‘nikma va malakaga hamda yetarli darajada kasb mahoratiga ega bo‘lishlari talab etiladi. Shunga ko‘ra, «Soliqlar va soliqqa tortish» ta’lim yo‘nalishida tahsil olayotgan talabalar «Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fanini chuqur o‘rganishlari lozim.

Ushbu fanning yetuk mutaxassislar tayyorlashdagi roli yuqori malakali soliq mutaxassislari tayyorlashda ularni ham nazariy, ham amaliy jihatdan uslubiy qo‘llanmalar bilan ta’minlashdir. Fanning mazmunini chuqur egallagan har qanday mutaxassis jismoniy shaxslarni soliqqa tortish jarayonini o‘rganishda va ularni hayotga to‘g‘ri hamda to‘liq tadbiq etishda adashmaydi.

Tayanch so‘z va iboralar

Fan, maqsad, metod, predmet, ob’ekt, vazifa, soliq to‘lovchi, jismoniy shaxslar, munosabat, amaliyot, nazariya.

Nazorat savollari:

1. «Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fanining o‘rganish ob’ektini tushuntirib bering?

2. «Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fanining predmeti, maqsadi va vazifalari?

3. «Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fanini o‘qitishning zarurligi nimada?

4. «Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fanining boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqlik jihatlari nimada?

5. «Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fanining mutaxassis kadrlarni tayyorlashdagi roli qanday?

O‘zlashtirilgan bilimlarni sinash uchun test savollari

1. «Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fani qaysi fanlar bilan uzviy bog‘liq?

A) barchasi to‘g‘ri

B) «Soliq nazariyasi va tarixi» va «Soliqqa kirish»

C) «Soliq ma’murchiligi», «Soliq huquqi», «Soliq tusumlarini prognozlash»

D) «Iqtisodiyotda axborot kommunikatsion texnologiyalar va tizimlar», «Xalqaro soliqqa tortish»

2. «Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fanining o‘rganish ob’yekti nima- ?

A) jismoniy shaxslar tomonidan to‘lanadigan soliqlar ma’muriyatchiligi

B) budjet daromalarini shakllantirish bilan bog‘liq munosabatlar

C) davlat bilan soliq to‘lovchi jismoniy shaxslar o‘rtasidagi ikki tomonlama munosabatlar

D) soliqlarning tarixi

3. «Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fanining predmeti - ?

A) davlat bilan soliq to‘lovchi jismoniy shaxslar o‘rtasidagi ikki tomonlama munosabatlar

B) soliqlarni prognoz qilish bilan bog‘liq munosabatlar

C) davlat bilan soliq to‘lovchi yuridik shaxslar o‘rtasidagi ikki tomonlama munosabatlar.

D) budjet daromalarini shakllantirish bilan bog‘liq munosabatlar

4. «Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fani o‘z predmetini o‘rganishda qaysi usullardan foydalanadi?

A) barchasi to‘g‘ri

B) nazariy tahlil va sintez

C) statistik, grafik

D) taqqoslash

5. «Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fanini o‘qitishdan maqsad nima?

A) talabalarda fuqarolardan soliq undirish tartibi, amaliyotda uchraydigan muammolarni yechish masalalari, soliq ma’murchiligida ishlatiladigan asosiy tushunchalar va atamalarni qo‘llanilishini o‘rganish bo‘yicha bilim, ko‘nikma va malaka shakllantirishdir

B) talabalarda jismoniy shaxslar soliq ma’murchiligi bilan bog‘liq tushunchalar va atamalarni o‘rganish

C) talabalarga soliqlarni hisoblashni o‘rgatish

D) talabalarga jismoniy shaxslar to‘laydigan soliqlarni o‘rgatish

6. «Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fani qanday fan hisoblanadi?

A) ixtisoslik fani

B) umumkasbiy fan

C) tabiiy-ilmiy fan

D) gumanitar fan

7. Fan predmetini o‘rganishda sintez usuli deganda nimani tushunasiz?

A) sintez bu o‘rganilgan qismlardan olingan xulosa va natijalarni bir butun yaxlit jarayon deb qarab, umumiy xulosa chiqarishdir

B) fan predmetini o‘rganishning bir usuli

C) sintez bu o‘rganilayotgan butun obektni qismlarga ajratish va ularni izchillik bilan tahlil qilish

D) barcha javoblar to‘g‘ri

II BOB. JISMONIY SHAXSLARDAN OLINADIGAN SOLIQLAR VA ULARNING IQTISODIY AHAMIYATI

2.1-§. Soliqlarning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati, ob’ektiv zarurligi va funktsiyalari

Soliqlar - davlatning moliyaviy resursi bo‘lib, ularsiz davlatning vazifa va funktsiyalarini amalga oshirilishini tasavvur etib bo‘lmaydi. Qayd etish lozimki, hozirga qadar davlatning funktsiyalarini bajarish uchun lozim bo‘lgan moliyaviy mablag‘lar shakllantirishning soliqlardan boshqa usuli jahon amaliyotida qo‘llanilgan emas. Demak, davlat mavjud ekan, moliyalashtirish usuli sifatida soliqlar ham amal qiladi. Davlat uchun budjetning asosiy manbai hisoblangan soliqlar katta ahamiyatga ega. Soliqlar, yig‘imlar, bojlar va boshqa to‘lovlar hisobiga davlat moliyaviy resurslari tashkil topadi. Davlat faoliyatining barcha yo‘nalishlarini mablag‘ bilan ta’minlashning asosiy manbalaridan biri va davlat ustuvorligini amalga oshirishning iqtisodiy vositasi soliqlardir. Soliqlar - davlat va jamiyatning pul mablag‘lariga bo‘lgan ehtiyojini qondirish maqsadida qonun tomonidan belgilab qo‘yilgan hajmda va o‘rnatilgan muddatda yuridik va jismoniy shaxslardan davlat ixtiyoriga majburiy ravishda undirib olinadigan to‘lovlardir. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksiga muvofiq, soliq deganda Soliq kodeksida belgilangan, O‘zbekiston Respublikasining Davlat budjetiga yoki davlat maqsadli jamg‘armasiga to‘lanadigan majburiy beg‘araz to‘lov tushuniladi[2].

Bozor iqtisodiyoti sharoitida davlat o‘zining ichki va tashqi vazifalarini, har xil ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy chora-tadbirlarni amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan mablag‘larning asosiy qismini soliqlar orqali to‘playdi. Jumladan, soliqlar respublika va mahalliy budjetlar daromadlarini shakllantiradi, davlat ijtimoiy dasturlari uchun moliyaviy negiz yaratadi, soliq to‘lovchi shaxslarning tadbirkorlik faoliyatini boshqaradi, ularning tabiiy resurslardan unumli foydalanishga bo‘lgan intilishini va investitsion faolligini rag‘batlantiradi, narx belgilashga ta’sir ko‘rsatadi, aholining turmush darajasini tartibga solib turadi. Imtiyozlar yordamida

[2] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 16-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

aholining kam ta’minlangan qatlamlarini ijtimoiy himoya qilishni tashkil etishga yordam beradi. Shuning uchun soliqlar orqali shakllangan mablag‘larning eng kam miqdori davlat vazifasi bajarilishiga tegishli eng kam xarajat hajmi bilan bog‘liq bo‘ladi.

Soliqlar moliyaviy resurslarning davlat ixtiyorida to‘planib borishini ta’minlaydi, bu resurslardan iqtisodiy rivojlanishning umumdavlat, mintaqaviy vazifalarni hal qilish, ishning samaradorligi va sifatini rag‘batlantirish, ijtimoiy adolat tamoyillaridan kelib daromadlarni tartibga solish uchun foydalaniladi.

Yuqorida qayd etilganlardan kelib chiqib xulosa qiladigan bo‘lsak, soliqlarning iqtisodiy ahamiyati budjetni shakllantirish orqali davlat xarajatlarini mablag‘lar bilan ta’minlashda, ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati esa inson, jamiyat va iqtisodiyotni har tomonlama yetarli ta’minlash uchun ma’lum bir yalpi ichki mahsulot qismini davlat tomonidan qayta taqsimlanishida o‘z aksini topadi deya ta’kidlash lozim.

Soliqlarning mohiyatini chuqurroq anglash uchun unga xos umumiy belgilarni aniqlash lozim bo‘ladi. O‘z navbatida soliqlarning asosiy belgilari quyidagilardan iborat (1-rasm).

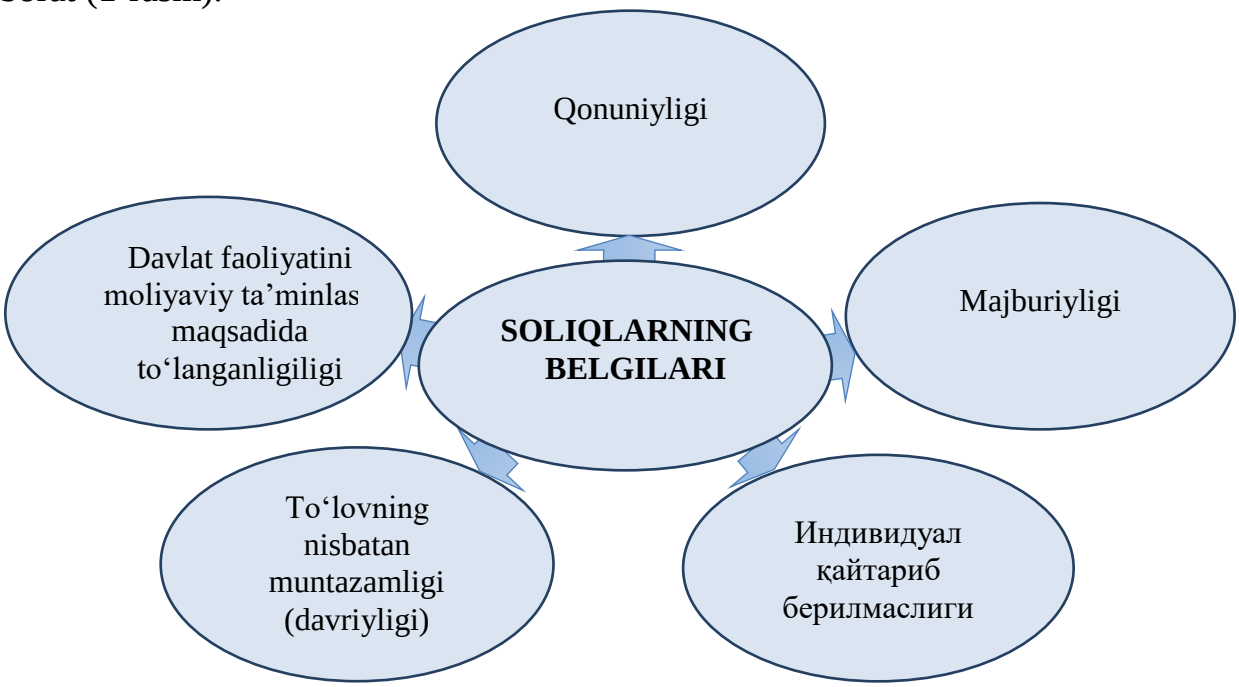

1-rasm. Soliqlarning asosiy belgilari[3]

[3] Mayburov I.A va boshqalar. Soliqlar va soliqqa tortish. I. A. Mayburov tahriri ostida. 6-nashr, qayta ishlangan va to‘ldirilgan. – M.: YUNITI-DANA, 2015. – 11 b.

Soliqlarning **majburiylik** belgisi - soliq to‘lovchida soliq solish ob’ekti yuzaga kelganda, uning soliqni so‘zsiz to‘lash majburligi, ya’ni soliq – bu majburiy to‘lovdir. Soliqlarning majburiyligi Oliy Majlis tomonidan tasdiqlangan huquqiy va me’yoriy qonunlar bilan ta’minlanadi. Shunday ekan, soliqlarni to‘lamaslikka, soliq ob’ektini yashirishga, soliq summasini kamaytirib ko‘rsatishga na huquqiy va na jismoniy shaxslarning haqqi yo‘q.

Mamlakat Konstitutsiyasiga ko‘ra, fuqarolar qonun bilan belgilangan soliqlar va yig‘imlarni to‘lashga majburdirlar[4]. Majburiylik soliq xizmati, huquqni muhofaza qiluvchi va sud organlari orqali davlat kuchi bilan ta’minlanadi. Soliq to‘lovchi o‘z majburiyatini ixtiyoriy bajarmagan taqdirda bu majburan amalga oshiriladi.

Individual qaytarib berilmasligi – davlatga to‘langan soliq summasi to‘lovchining shaxsan o‘ziga to‘liq qaytmasligini bildiradi.

Davlat faoliyatini moliyaviy ta’minlash maqsadidagi to‘lov belgisi davlat faoliyatini moliyaviy ta’minlash uchun davlat budjetini shakllantirishda asosiy daromad manbai sifatida soliqlarning undirish maqsadini ifodalaydi.

Qonuniylik belgi sifatida soliqlarni shunday farqlaydiki, ularni joriy etish, hisoblash va to‘lash tartibini belgilash, o‘zgartirish va bekor qilish mutlaqo qonun asosida amalga oshiriladi. Soliq to‘lovchilar qonun asosida belgilangan soliqlarni to‘lashlari shart.

Nisbatan muntazamlik belgisi soliq to‘lashning qat’iy qonunda belgilangan aniq davriyligini farqlaydi, ya’ni soliq – bu har xil emas, balki soliq to‘lovchining soliq solish ob’ekti o‘zgarmagan sharoitda pul mablag‘larini muntazam undirilishidir.

Har qanday iqtisodiy kategoriyaning funktsiyasi uning mohiyati va ichki tarkibini ochib berishdan tashqari, ushbu kategoriyaning umumiy maqsadini ifodalaydi. Shu jumladan, soliqlarning funktsiyalari uning asosiy xususiyatlari va ichki tarkibini iqtisodiy kategoriya sifatida ochib beradi.

[4] O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. 63-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024- yil.

Soliqlarning funktsiyalari bir-biriga bog‘liq va ularning har biri yaxlit bo‘lakning bir qismidir, shu sababli soliqning biror bir funktsiyasi boshqasidan mustaqil holda vazifasini bajara olmaydi. Shu bilan birga, bu yaxlitlik ularning o‘zaro va ichki qarama-qarshiliklarini inkor etmaydi, bir funktsiyani ustunlik bilan amalga oshirish boshqalariga zarar yetkazishi istisno etilmaydi, bu esa yana bir bor har bir funktsiyaning muayyan mustaqilligini va ularning barcha xilma-xilligini o‘rganish istiqbolini aks ettiradi. Soliqlarni quyidagi rasmda keltirilgan to‘rtta funktsiyaga ajratish maqsadga muvofiqdir (2-rasm).

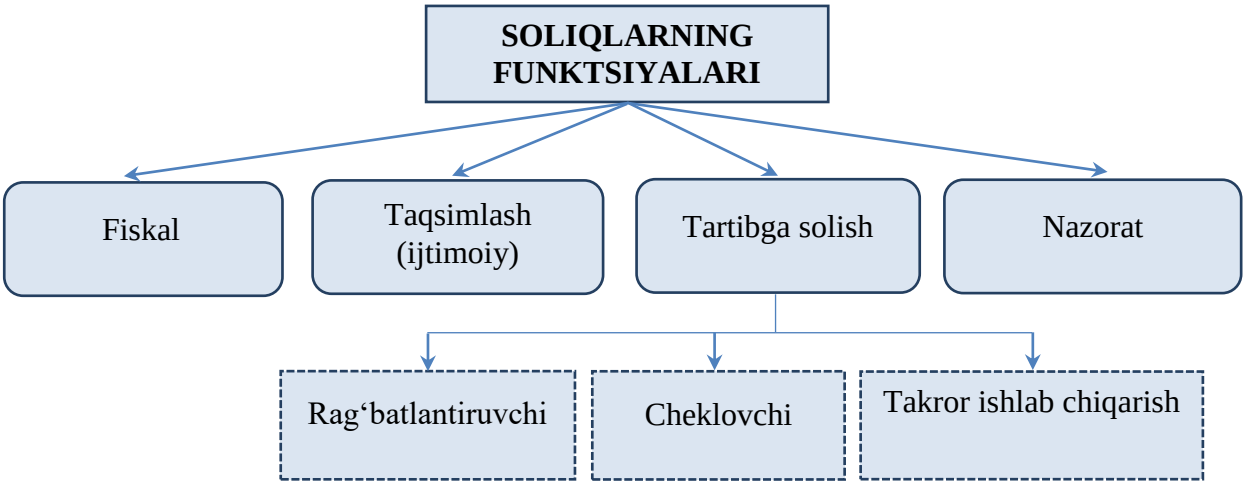

2-rasm. Soliqlarning funktsiyalari[5]

1. Fiskal funktsiya (lotin «fiscus» - davlat g‘aznasi) soliqlarning eng asosiy funktsiyasi bo‘lib, u o‘zida soliqqa tortishning fundamental maqsadi ya’ni yuridik yoki jismoniy shaxslar daromadlarining bir qismini davlat budjetini moddiy asosini yaratish maqsadida olib qo‘yishni aks ettiradi. Soliqqa tortishning har qanday ko‘rinishida barcha soliqlar fiskal funktsiyani bajaradi.

2. Soliqlarning qayta taqsimlash funktsiyasi soliqning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyatini qayta taqsimlash munosabatlarining asosiy vositasi sifatida ifodalaydi va bozorning o‘zini o‘zi boshqarish doirasidan tashqarida bo‘lgan bir qator ijtimoiy-iqtisodiy vazifalarni hal etishga imkon beradi. Ushbu funktsiya yordamida jamiyatning boy qatlamiga soliq yukini oshirish hisobiga aholining iqtisodiy zaif va himoyalanmagan qatlamlarini mablag‘ bilan ta’minlanadi. Soliqlarning qayta

[5] Mayburov I.A va boshqalar. Soliqlar va soliqqa tortish. I. A. Mayburov tahriri ostida. 6-nashr, qayta ishlangan va to‘ldirilgan. – M.: YUNITI-DANA, 2015.

taqsimlash funktsiyasi orqali ijtimoiy tabaqalanish pasaytiriladi va jamiyatda ijtimoiy turg‘unlik ushlab turiladi.

3. Soliqlarning tartibga solish funktsiyasi iqtisodiy jarayonlarga davlatning aralashuvini oshirish (ishlab chiqarishni rag‘batlantirish, talab va taklifni nazorat qilish, aholi daromadlari va omonatlarini, investitsiya hajmini nazorat qilish)ga qaratilgan soliqqa tortish sohasidagi bir qator chora-tadbirlarni o‘tkazish orqali namoyon bo‘ladi. Soliqlarni tartibga solish funktsiyasi davlatning iqtisodiy faoliyatini rivojlantirish davrida yuzaga keladi. U maqsadli ravishda hukumatning dasturlari asosida xalq xo‘jaligining rivojlanishiga ta’sir etadi. Bunda davlat soliqlarning shakli, soliq stavkalarining o‘zgarishi, undirish usullari, imtiyozlar va chegirmalaridan foydalanib, tadbirkorlikni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlarini ajratib oladi. Tartibga solish funktsiyasining tub mohiyati bu iste’mol uchun yo‘naltirilgan resurslarni soliqqa tortib, ishlab chiqarishni rivojlantirish uchun yo‘naltiriladigan resurslarni soliqdan ozod qilishdir.

> *Jamiyatda soliqlar faqat iqtisodiy munosabatlarni izga solib turish uchun mavjud.*
>
> *D.Keyns, ingliz iqtisodchisi*

Ayrim iqtisodchi olimlar tomonidan, jumladan rus iqtisodchisi A.V.Brizgalin ushbu tartibga solish funktsiyasini uchta funktsiya osti funktsiyalarga ajratib bergan[6]:

Rag‘batlantiruvchi funktsiya soliq to‘lovchilarning maqsadli toifadagilarga va faoliyatning maqsadli turlariga soliq preferensiyalarini berish, soliqqa tortishning imtiyozli rejimlarini qoplash, pasaytirilgan soliq stavkalarini, soliq ta’tillarini, turli xil chegirmalarni joriy etish tizimi orqali amalga oshiriladi.

Chegaralovchi (rag‘batlantirmaslik) - davlat tomonidan *soliq stavkalarini* ko‘tarish bilan jamiyat uchun foydasiz deb topilgan ishlab chiqarishni, jarayonlarni va ba’zi faoliyat turlarini chegaralash.

Qayta ishlab chiqarish - ishlatib yuborilgan mablag‘larni o‘rnini qoplash.(mablag‘larni ishlab chiqarishni kengaytirishda va yangilashda ishlatilgan holatlar uchun imtiyoz berish)

[6] Брызгалин А.В. О функциях налогообложения и регулативном значении налогов в экономике// Налоги 2000, № 1

4. Soliqlarning nazorat qilish funktsiyasi orqali budjetga undirilayotgan soliq to‘lovlarini o‘z vaqtida va to‘liq tushishi nazorat qilinadi va shu bilan birga tushumlar moliyaviy resurslariga bo‘lgan talablar bilan taqqoslanadi.

2.2-§. Soliqqa tortish munosabatlarida jismoniy shaxs tushunchasi va ularni soliqqa tortishning huquqiy asoslari

O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksida «fuqarolar» va «jismoniy shaxslar» tushunchalari bir ma’noni anglatgan holda unga quyidagicha ta’rif beriladi: Fuqarolar (jismoniy shaxslar) deganda O‘zbekiston Respublikasining fuqarolari, boshqa davlatlarning fuqarolari, shuningdek fuqaroligi bo‘lmagan shaxslar tushuniladi[7]. Bu holat qonun chiqaruvchining «fuqaro» so‘zini an’anaviy va odatga aylangan tarzda qo‘llanishini saqlab qolish istagi bilan bog‘liq. Fuqarolik kodeksida «fuqaro» deganda nafaqat O‘zbekiston Respublikasining fuqarolari, balki boshqa davlatlarning fuqarolari, shuningdek, fuqaroligi bo‘lmagan shaxslar tushunilishi belgilangan. O‘zbekiston Respublikasi hududida boshqa davlatlarning fuqarolari, shuningdek, muayyan fuqarolikka ega bo‘lmagan shaxslar istiqomat qilishadi.

> *O‘zbekiston xalqini millatidan qat’i nazar, O‘zbekiston Respublikasining fuqarolari tashkil etadi.*
>
> *O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. 8-modda.*

O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasiga ko‘ra O‘zbekiston Respublikasi hududidagi chet el fuqarolarining va fuqaroligi bo‘lmagan shaxslarning huquq va erkinliklari xalqaro huquq normalariga muvofiq ta’minlanadi[8]. Ular O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, qonunlari va xalqaro shartnomalari bilan belgilangan burchlarni ado etadilar. Shu jumladan, fuqarolar qonun bilan belgilangan soliqlar va mahalliy yig‘imlarni to‘lashlari ularning konstitutsiyaviy burchlaridan biridir.

O‘z navbatida fuqarolarning fuqarolik huquqlariga ega bo‘lish va burchni o‘tashga umumiy qobiliyati fuqarolarning huquq layoqati deb ataladi.

[7] O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi. 16-modda. T.: lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.
[8] O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. 23-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

Fuqarolarning huquq layoqati

O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksiga asosan barcha fuqarolarning fuqarolik huquq va burchlariga ega bo‘lish layoqati (huquq layoqati) teng ravishda e’tirof etiladi. Fuqaroning huquq layoqati u tug‘ilgan paytdan e’tiboran vujudga keladi va vafot etishi bilan tugaydi.

Fuqarolar:

mulk huquqi asosida mol-mulkka ega bo‘lishlari; mol-mulkni meros qilib olishlari va vasiyat qilib qoldirishlari; bankda jamg‘armalarga ega bo‘lishlari; tadbirkorlik, dehqon (fermer) xo‘jaligi bilan hamda qonunda taqiqlab qo‘yilmagan boshqa faoliyat bilan shug‘ullanishlari; yollanma mehnatdan foydalanishlari; yuridik shaxslar tashkil etishlari; bitimlar tuzishlari va majburiyatlarda ishtirok etishlari; yetkazilgan zararning to‘lanishini talab qilishlari; mashg‘ulot turini va yashash joyini tanlashlari; fan, adabiyot va san’at asarlarining, ixtironing, qonun bilan qo‘riqlanadigan boshqa intellektual faoliyat natijalarining muallifi huquqiga ega bo‘lishlari mumkin .

Fuqarolar boshqa mulkiy va shaxsiy nomulkiy huquqlarga ham ega bo‘lishlari mumkin.

Agar qonundan yoki milliy odatdan boshqacha tartib kelib chiqmasa, fuqaro o‘z familiyasi va nomidan, shuningdek otasining ismi bilan huquq va burchlarga ega bo‘ladi hamda ularni amalga oshiradi. Qonunda nazarda tutilgan hollarda va tartibda fuqaro taxallusdan (to‘qilgan ismdan) foydalanishi mumkin. Fuqaro qonunda belgilangan tartibda o‘z ismini o‘zgartirishga haqli. Fuqaroning o‘z ismini o‘zgartirishi avvalgi ismi bilan olgan huquq va burchlarini bekor qilish yoki o‘zgartirish uchun asos bo‘lmaydi.

Fuqaro o‘z ismini o‘zgartirganligi haqida qarzdorlari va kreditorlariga xabar berish uchun zarur choralarni ko‘rishi shart va u mazkur shaxslarda fuqaroning ismi o‘zgarganligi haqida ma’lumot yo‘qligi tufayli kelib chiqishi mumkin bo‘lgan oqibatlar xavfini o‘z zimmasiga oladi. Ismini o‘zgartirgan fuqaro o‘zining avvalgi ismiga rasmiylashtirilgan hujjatlarga o‘z hisobidan tegishli o‘zgartirishlar kiritilishini talab qilishga haqli.

Fuqaro tug‘ilgan vaqtida olgan ismini, shuningdek o‘zgartirilgan ismini fuqarolik holati hujjatlarini qayd etish uchun belgilangan tartibda ro‘yxatdan o‘tkazishi kerak. Boshqa shaxs ismidan foydalanib huquq va burchlarga ega bo‘lishga yo‘l qo‘yilmaydi.

Fuqaroning doimiy yoki asosan yashab turgan joyi uning yashash joyi hisoblanadi.

O‘n to‘rt yoshga to‘lmagan voyaga yetmaganlarning (kichik yoshdagi bolalarning) yoki vasiylikda bo‘lgan fuqarolarning qonuniy vakillari - ota-onalari, farzandlikka oluvchilari yoki vasiylari yashaydigan joy voyaga yetmaganlar yoki vasiylikda bo‘lgan fuqarolarning yashash joyi hisoblanadi.

Fuqaro tomonidan sodir etiladigan harakatlari orqali fuqarolik huquqlarini qo‘lga kiritish va amalga oshirish, o‘zi uchun fuqarolik majburiyatlarini yaratish va ularni ijro etish qobiliyati muomala layoqati deyiladi.

Fuqarolarning muomala layoqati

O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksiga asosan fuqaroning o‘z harakatlari bilan fuqarolik huquqlariga ega bo‘lish va ularni amalga oshirish, o‘zi uchun fuqarolik burchlarini vujudga keltirish va ularni bajarish layoqati (muomala layoqati) u voyaga yetgach, ya’ni o‘n sakkiz yoshga to‘lgach to‘la hajmda vujudga keladi.

Voyaga yetgunga qadar qonuniy asosda nikohdan o‘tgan fuqaro nikohdan o‘tgan vaqtdan e’tiboran to‘la hajmda muomala layoqatiga ega bo‘ladi.Nikoh tuzish natijasida ega bo‘lingan muomala layoqati o‘n sakkiz yoshga to‘lmasdan turib nikoh bekor qilingan taqdirda ham to‘la saqlanib qoladi. Nikoh haqiqiy emas deb topilganida sud voyaga yetmagan er (xotin) sud belgilagan paytdan boshlab to‘la muomala layoqatini yo‘qotganligi haqida qaror qabul qilishi mumkin.

Qonunda belgilangan hollar va tartibdan tashqari, hech kimning huquq va muomala layoqati cheklanishi mumkin emas. Fuqarolarning muomala layoqatini cheklashning qonunda belgilab qo‘yilgan shartlari va tartibiga rioya qilmaslik davlat organining tegishli cheklashni belgilaydigan hujjati haqiqiy emasligiga sabab bo‘ladi.

Fuqaroning huquq layoqatidan yoki muomala layoqatidan to‘la yoki qisman voz kechishi va huquq layoqati yoki muomala layoqatini cheklashga qaratilgan boshqa bitimlar o‘z-o‘zidan haqiqiy emasdir, bunday bitimlarga qonun tomonidan yo‘l qo‘yiladigan hollar bundan mustasno.

Ruhiy kasalligi yoki aqli zaifligi oqibatida o‘z harakatlarining ahamiyatini tushuna olmaydigan yoki ularni boshqara olmaydigan fuqaroni sud qonun hujjatlarida belgilab qo‘yilgan tartibda muomalaga layoqatsiz deb topishi mumkin va bunday fuqaroga vasiylik belgilanadi.

Muomalaga layoqatsiz deb topilgan fuqaro nomidan bitimlarni uni vasiyi amalga oshiradi.Fuqaroning muomalaga layoqatsiz deb topilishiga sabab bo‘lgan asoslar bekor bo‘lsa, sud uni muomalaga layoqatli deb topadi va unga belgilangan vasiylikni bekor qiladi.

Fuqaroning muomala layoqati cheklanishiga sabab bo‘lgan asoslar bekor bo‘lsa, sud uning muomala layoqatini cheklashni bekor qiladi. Fuqaroga belgilangan homiylik sud qarori asosida bekor qilinadi.

Fuqarolararolarning huquq va muomila layoqatlari soliqqa tortish maqsadlarida muhim ahamiyatga ega bo‘ladi. Jumladan, ruhiy kasalligi yoki aqli zaifligi oqibatida o‘z harakatlarining ahamiyatini tushuna olmaydigan yoki ularni boshqara olmaydigan fuqaroni sud muomalaga layoqatsiz deb topishi mumkin va bunday fuqaroga vasiylik belgilanadi. Muomalaga layoqatsiz shaxsning soliq majburiyati uning mol-mulki hisobidan vasiysi tomonidan bajariladi.

Soliqqa tortish munosabatlari nuqtai nazaridan jismoniy shaxs tushunchasiga soliq qonunchiligida quyidagicha ta’rif berilgan: O‘zbekiston Respublikasining fuqarolari, chet davlatlarning fuqarolari, shuningdek fuqaroligi bo‘lmagan shaxslar jismoniy shaxslardir[9].

Demak, huquqiy jihatdan fuqarolar va jismoniy shaxslar tushunchalari bir xil ma’noni anglatadi (3-rasm).

[9] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 30-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2022-yil.

Soliqqa tortish maqsadlarida jismoniy shaxslar soliq rezidentlari va norezidentlariga ajratiladi. Bunda jismoniy shaxslarning soliq davrida O‘zbekiston Respublikasida bo‘lgan davriga asosan e’tibor qaratiladi.

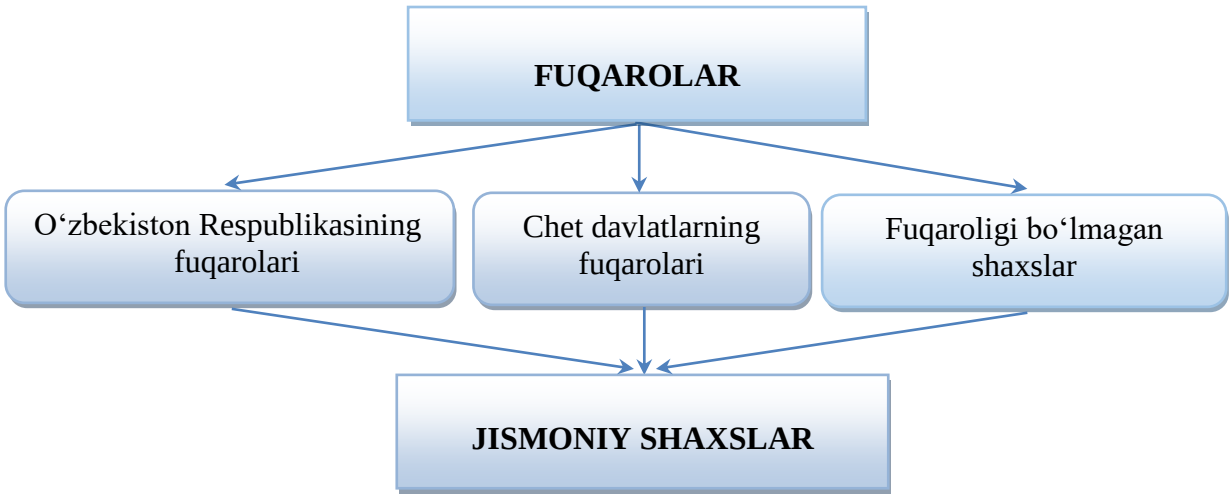

3-rasm. Fuqarolar (jismoniy shaxslar)[10]

Shunga ko‘ra, tegishli maqomi o‘ziga nisbatan belgilangan soliq davri boshlanadigan yoki tugaydigan har qanday ketma-ket o‘n ikki oylik davr davomida jami bir yuz sakson uch kalendar kundan ko‘proq O‘zbekiston Respublikasida haqiqatda bo‘lgan jismoniy shaxslar O‘zbekiston Respublikasining soliq rezidentlari deb e’tirof etiladi[11]. Ushbu qoidalar Soliq kodeksida belgilangan xususiyatlarni va O‘zbekiston Respublikasining soliq solish masalalariga doir xalqaro shartnomalari qoidalarini hisobga olgan holda qo‘llaniladi.

Rezident so‘zi lotincha «residens» so‘zidan olingan bo‘lib-o‘tiruvchi, joyida qoluvchi degan ma’nolarni anglatadi.
https://ru.wikipedia.org

Agar jismoniy shaxs tegishli soliq davrida O‘zbekiston Respublikasida jami bir yuz sakson uch kundan kam bo‘lib, biroq ushbu turish muddati uning boshqa biror-bir davlatda turgan muddatidan ko‘proq bo‘lsa ham, u O‘zbekiston Respublikasining soliq rezidenti deb e’tirof etiladi.

Agar jismoniy shaxs tegishli maqomi o‘ziga nisbatan belgilangan soliq davri boshlanadigan yoki tugaydigan har qanday ketma-ket o‘n ikki oylik muddat

[10] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 30-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.
[11] Shu manba.

tugagunga qadar soliq organlariga uzoq muddatli mehnat shartnomasini yoki yuqorida nazarda tutilgan shartlar bajarilishini tasdiqlovchi boshqa hujjatni taqdim etsa, o‘zining arizasiga binoan O‘zbekiston Respublikasining soliq rezidenti deb e’tirof etilishi mumkin.

Jismoniy shaxsning O‘zbekiston Respublikasida haqiqatan bo‘lib turishi davri uning qisqa muddatli (olti oydan kam) davolanish yoki o‘qish uchun O‘zbekiston Respublikasi hududidan tashqariga chiqqan davrida uzilmaydi.

Soliq solish maqsadlarida chet davlat fuqarosi yoki fuqaroligi bo‘lmagan shaxsning quyidagi davrlar mobaynida bo‘lgan vaqti uning O‘zbekiston Respublikasida haqiqatda bo‘lgan vaqtiga taalluqli hisoblanmaydi:

1) diplomatik yoki konsullik maqomiga ega shaxs sifatida bo‘lgan davri;

2) O‘zbekiston Respublikasi ishtirokchisi bo‘lgan, xalqaro shartnoma bo‘yicha tuzilgan xalqaro tashkilotning xodimi sifatida bo‘lgan davri;

3) tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanmagan taqdirda, yuqorida ko‘rsatilgan shaxslar oilasining a’zosi sifatida bo‘lgan davri.

O‘zbekiston Respublikasida haqiqatan qancha vaqt bo‘lganligidan qat’i nazar, chet elda xizmatni o‘tayotgan O‘zbekiston Respublikasining harbiy xizmatchilari, shuningdek O‘zbekiston Respublikasidan tashqarida ishlash uchun xizmat safariga yuborilgan davlat hokimiyati organlarining xodimlari O‘zbekiston Respublikasining soliq rezidentlari deb e’tirof etiladi.

O‘zbekiston Respublikasi hududida haqiqatda bo‘lib turganlikni tasdiqlash uchun O‘zbekiston Respublikasiga kirish (O‘zbekiston Respublikasidan chiqish) kuni chet davlatlarning davlat chegaralarini kesib o‘tganlik to‘g‘risidagi belgi asosida aniqlanadi. Bunday belgi O‘zbekiston Respublikasining va (yoki) chet davlatning chegara nazoratini amalga oshiruvchi vakolatli organi tomonidan shaxsni tasdiqlovchi hujjatlarga va (yoki) O‘zbekiston Respublikasiga kirish (O‘zbekiston Respublikasidan chiqish) hujjatlariga qo‘yiladi. Shuningdek shaxsning O‘zbekiston Respublikasi hududida haqiqatda bo‘lib turganligi davlat organlari va tashkilotlar tomonidan qonun hujjatlarida belgilangan tartibda taqdim etilgan, soliq organida mavjud bo‘lgan ma’lumotlar asosida ham aniqlanishi

mumkin. Mazkur qoidalar jismoniy shaxsning O‘zbekiston Respublikasi hududida haqiqatan ham bo‘lib turganlik vaqtini aniq belgilash imkonini bermasa, jismoniy shaxs soliq organiga o‘zining kalendar yil (yillar) davomida haqiqatda bo‘lib turgan joyini tasdiqlovchi hujjatlarni (ularning ko‘chirma nusxalarini), shuningdek o‘zining haqiqatda bo‘lib turgan joyini aniqlash uchun asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin bo‘lgan har qanday boshqa hujjatlarni (yoki ularning ko‘chirma nusxalarini) taqdim etadi:

1) shaxsni tasdiqlovchi hujjat;

2) belgilangan tartibda rasmiylashtirilgan O‘zbekiston Respublikasida vaqtincha yashash uchun ruxsatnoma;

3) haqiqatda bo‘lib turgan joyini tasdiqlovchi hujjatlar.

Agar yuqoridagi qoidalarga yoki O‘zbekiston Respublikasining soliq solish masalalari bo‘yicha xalqaro shartnomalariga muvofiq, bir vaqtning o‘zida jismoniy shaxsni ham O‘zbekiston Respublikasining soliq rezidenti, ham chet davlatning soliq rezidenti deb tan olish uchun asoslar bo‘lsa, uning soliq rezidentligi shunday xalqaro shartnomaning qoidalariga muvofiq jismoniy shaxs hayotiy manfaatlarining markazi asosida belgilanadi. Bunda quyidagi shartlardan hech bo‘lmaganda bittasi bajarilgan taqdirda, jismoniy shaxs hayotiy manfaatlarining markazi O‘zbekiston Respublikasida deb e’tirof etiladi:

1) jismoniy shaxsning eri (xotini) va (yoki) yaqin qarindoshlari O‘zbekiston Respublikasida yashasa;

2) O‘zbekiston Respublikasida jismoniy shaxsga va (yoki) uning eriga (xotiniga) va (yoki) uning yaqin qarindoshlariga mulk huquqida yoki boshqa asoslarda tegishli bo‘lgan, istalgan vaqtda uning yashashi va (yoki) eri (xotini) va (yoki) uning yaqin qarindoshlari yashashi mumkin bo‘lgan ko‘chmas mulkning mavjudligi.

Agar jismoniy shaxsning O‘zbekiston Respublikasi hududida yashash joyi mavjud bo‘lmasa, Soliq kodeksining maqsadlari uchun yashash joyi bu jismoniy shaxsning iltimosiga binoan uning bo‘lib turgan joyi bo‘yicha belgilanishi mumkin. Bunda jismoniy shaxsning O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlarida

belgilangan tartibda vaqtincha yashab turgan va ro‘yxatdan o‘tgan joyi (manzili) jismoniy shaxsning bo‘lib turgan joyi hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasining soliq rezidentlari bo‘lmagan jismoniy shaxslar O‘zbekiston Respublikasining norezidentlari deb e’tirof etiladi[12].

O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasiga[13] asosan fuqarolar qonun bilan belgilangan soliqlar va yig‘imlarni to‘lashga majburdirlar. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksida soliq solish prinsiplari[14] keltirib o‘tilgan bo‘lib, ular qatorida belgilangan majburiylik prinsipiga ko‘ra har bir shaxs Soliq kodeksida belgilangan soliqlar va unda nazarda tutilgan yig‘imlarni to‘lashi shart[15].

> *Hech kimga soliqlar va yig‘imlarning barcha alomatlariga ega bo‘lgan, biroq Soliq kodeksida nazarda tutilmagan yoxud uning normalari buzilgan holda belgilangan soliqlar va yig‘imlarni to‘lash majburiyati yuklatilishi mumkin emas.*
>
> *O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 8-modda.*

O‘zbekiston Respublikasida amal qiladigan soliqlar va yig‘imlarning turlari Soliq kodeksida[16], davlat boji turlari esa «Davlat boji to‘g‘risida»gi qonunida[17] belgilangan. Yig‘imlarni joriy etish, hisoblab chiqarish va to‘lash tartibi Soliq kodeksi bilan birgalikda boshqa qonun hujjatlarida ham belgilanadi.

Jismoniy shaxslar qachonki, zimmasiga belgilangan soliqlar hamda yig‘imlarni to‘lash majburiyati yuklatilgan taqdirda soliq to‘lovchi deb e’tirof etiladi. Qachonki, soliq solish ob’ekti (mol-mulk, harakat, harakat natijasi yoki qiymat, miqdoriy yoki fizik xususiyatga ega bo‘lgan boshqa holat) mavjud bo‘lganda soliq to‘g‘risidagi qonun hujjatlari jismoniy shaxslarda soliq majburiyatini vujudga keltiradi.

O‘zbekiston Respublikasining Yer kodeksiga asosan yerdan foydalanganlik uchun haq to‘lanadi. O‘z egaligida va foydalanishida hamda mulkida yer

---

[12] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 30-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

[13] O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. 63-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

[14] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 70-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

[15] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 8-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

[16] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 17-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

[17] O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. Davlat boji to‘g‘risida. O‘RQ-600-sonli, 2020 yil 6 yanvar.

uchastkalari bo‘lgan yuridik va jismoniy shaxslar yer uchun haq to‘laydilar. Yer uchun haq har yili to‘lanadigan yer solig‘i shaklida olinadi, uning miqdori yer uchastkasining sifatiga, joylashishiga va suv bilan ta’minlanish darajasiga qarab belgilanadi.

2.3-§. Jismoniy shaxslar va ularning ayrim toifalari tomonidan to‘lanadigan soliqlarning iqtisodiy ahamiyati

O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksiga asosan jismoniy shaxslar quyidagi soliqlarni to‘laydilar, jumladan:

-jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i;

-mol-mulk solig‘i;

- yer solig‘i;

-ijtimoiy soliq (jismoniy shaxslarning ayrim toifalari uchun ixtiyoriy tarzda).

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i budjet-soliq munosabatlarining kichik tizimi sifatida, xususan, ularning daromadlaridan bir qismini davlatning markazlashtirilgan fondini tashkil yetish uchun davlat budjetiga olib qo‘yish jarayonida yuzaga kelgan munosabatlarni o‘zida aks ettiradi. Davlat soliqlar yordamida fuqarolarning daromadlari va turmush darajasini tartibga solib turadi. Ushbu ta’sirning qanchalik darajada bo‘lishi jismoniy shaxslarning daromadlarini legallashtirishni, xususiy tadbirkorlikka bo‘lgan qiziqishlarni va mulkning qaysi holatda saqlanishini belgilab beradi. Jahon amaliyoti ko‘rsatishicha, agar ta’sir darajasi ham, soliq yuki ham yuqori bo‘lsa daromadlarni ko‘proq yashirishga moyillik ortadi, daromad olishga bo‘lgan qiziqishlar bir muncha so‘nadi, aksincha, soliq yuki kam bo‘lsa aks holat yuz beradi. Jismoniy shaxslar tomonidan to‘lanadigan soliqlar, bir tomondan, xodimlarni o‘z mehnati bilan ijtimoiy ishlab chiqarishda faol ishtirok yetishga rag‘batlantirishi, ikkinchi tomondan, ish haqi darajasi sarflangan mehnat samarasiga mutanosib bo‘lishga yordam ko‘rsatishi, mehnatkashlarning daromadlaridagi tafovut asossiz ravishda katta bo‘lishiga olib kelmasligi lozim.

O‘tgan yillar davomida jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i budjetni shakllantiruvchi asosiy soliqlardan biriga aylanib bormoqda. O‘zbekiston Respublikasi Davlat budjeti daromadlarining 2023-yil ijrosida jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i 29 917 mlrd so‘mni (2022-yilga nisbatan 123,2 foizni) tashkil etadi[18].

Bizga ma’lumki, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i faqat budjet daromadlarini oshirishga xizmat qilish bilan chegaralanmasligi, balkim keng xalq ommasining turmush darajasini, daromad to‘lov qobiliyatlarini oshirishga ham xizmat qilmog‘i lozim. Shuning uchun ham jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i bo‘yicha prognozdan orttirib bajarilgan qismi to‘liq mahalliy budjetlarda qoldiriladi. Masalan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 29-dekabrdagi PQ-422-son qaroriga asosan 2024-yilda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i bo‘yicha daromadlar prognozining oshirib bajarilgan qismi Qoraqalpog‘iston Respublikasining respublika budjeti, viloyatlarning viloyat budjetlari va Toshkent shahrining shahar budjetida to‘liq hajmda qoldirilishi belgilangan[19].

Mol-mulkni soliqqa tortish va davlat mulki bo‘lgan yerdan foydalanganlik uchun soliq to‘lashning rivojlanishi jarayonida ularning fiskal va rag‘batlantirish roliga ega ekanligi aniqlangan. O‘z navbatida jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk va yer soliqlarining asosiy vazifasi mahalliy budjetni moliyaviy resurslar bilan ta’minlash hisoblanadi.

> *«...hududlarni barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishni moliyalashtirish uchun mahalliy budjetlarning mablag‘lari yetarli emas».*
>
> *Sh. Mirziyoyev.*
> *O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti*

Mahalliy budjetga tushadigan soliqlar - mintaqani ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish manbaini vujudga keltirish, tabiiy va boshqa moddiy resurslardan samarali foydalanish, davlat hokimiyati va boshqaruvi mahalliy organlarining faoliyat ko‘rsatishi uchun shart-sharoit yaratish maqsadida joriy etilgan. Bugungi kunda mahalliy budjet

[18] O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi ma’lumotlari

[19] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori. O‘zbekiston Respublikasining «2024-yil uchun O‘zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to‘g‘risida»gi qonuni ijrosini ta’minlash chora-tadbirlari to‘g‘risida. 2023-yil 29-dekabr. PQ-422-son

daromadlarini shakllantirish va tushumlarning barqaror tushushini ta’minlash zarurati mavjud, chunki mahalliy hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan qo‘llab quvvatlash shuni taqozo etadi.

Mol-mulk va yer soliqlarining rag‘batlantirish roli esa mavjud mol-mulk va yer resurslaridan oqilona foydalanishni rag‘batlantirish va mulkiy tabaqalanishni qisqartirish, noishlab chiqarish jamg‘armalarini imkon qadar kamaytirish hamda jamiyat uchun maqbul sohalarga yo‘naltirish hisoblanadi.

> *«Cho‘p suqsang, ko‘karadigan yerimiz bor, mehnatsevar xalqimiz bor. Lekin tomorqa yerlaridan – shunday katta rezervdan foydalanmayapmiz».*
>
> *Sh. Mirziyoyev.*
> *O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti*

Mol-mulk solig‘ining yuqorida bayon qilingan zaruriyatidan tashqari, uning zururligini sanoat qurilishini va umuman mavjud ishlab chiqarishni intensiv kengaytirishni jilovlash vazifalarini hal qilish bilan ham bog‘lash mumkin. Shu bilan birga mol-mulklarni soliqqa tortish ulardan faol va oqilona foydalanishni ta’minlash, ortiqcha zahiralardan holi bo‘lishga rag‘bat bo‘lib xizmat qilishi va o‘z navbatida ishlab chiqarish vositalari bozorining tashkil topishini jadallashtirishdan iborat.

Yer solig‘i boshqa soliq turlaridan farqli o‘laroq, o‘ziga xos xususiyatlarga ega. Jumladan, o‘zining iqtisodiy mohiyatiga ko‘ra u renta to‘lovidir yoki boshqacha qilib aytganda ushbu soliq yer egalari va yerdan foydalanuvchi xo‘jalik yurituvchi sub’ektlar moliyaviy faoliyatining natijalari bilan bog‘liq emas. Demak, ushbu soliqni joriy etilishidan maqsad- nafaqat budjet daromadlarini shakllantirish, shuningdek yerdan oqilona foydalanishni rag‘batlantirish, tuproq unumdorligini oshirish, sifati turlicha bo‘lgan yerlarda xo‘jalik yuritishning ijtimoiy-iqtisodiy shart-sharoitlarini tenglashtirish, aholi yashaydigan joylarda infrastruktura rivojlanishini ta’minlash hamda yerni talon-taroj qilinishiga yo‘l qo‘ymaslik hisoblanadi.

Jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk va yer soliqlari bo‘yicha 2020-2022- yillarda davomida budjetga tushumlarini kuzatadigan bo‘lsak, mazkur yillar davomida tushumlar miqdori o‘sish tendensiyasiga ega ekanligini ko‘rishimiz mumkin (4-rasm).

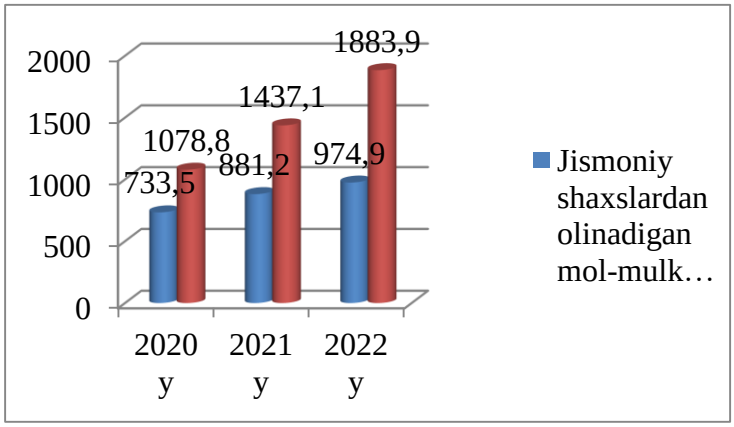

4-rasm. 2020-2022-yillar davomida jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk va yer soliqlari bo‘yicha tushumlar dinamikasi[20]

Jismoniy shaxslar tomonidan to‘lanadigan mulk va yer soliqlari bo‘yicha tushadigan daromadlarning ko‘payishi mol-mulk va yer soliqlari stavkalarini har yili indeksatsiya qilish, mol-mulk va yer soliqlari bo‘yicha qo‘shimcha manbalarning aniqlanishi, mol-mulk va yerdan samarali foydalanish maqsadida oshirilgan stavkalarning qo‘llanilishi va boshqalar bilan bog‘liqdir.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida fuqarolarning iqtisodiy va ijtimoiy huquqlari qatorida «…Har kim qariganda, mehnat qobiliyatini yo‘qotganda, ishsizlikda, shuningdek boquvchisini yo‘qotganda va qonunda nazarda tutilgan boshqa hollarda ijtimoiy ta’minot huquqiga ega[21]»ligi ko‘rsatib o‘tilgan. Fuqarolar mazkur huquqlardan foydalanishlari, jumladan yoshga doir pensiya olish uchun, tegishli tartibda mehnat stajiga ega bo‘lishlari lozim bo‘ladi. Buning uchun esa fuqarolar ma’lum bir xo‘jalik yurituvchi subyektlarda shartnoma asosida mehnat qilishi va ish stajiga ega bo‘lishi (ish beruvchilar tomonidan ijtimoiy soliq to‘lanishi hisobiga), ayrim fuqarolar ixtiyoriy tartibda, tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanayotgan jismoniy shaxslar esa majburiy tartibda budjetdan

[20] O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi ma’lumotlari

[21] O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. 46-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

tashqari pensiya jamg‘armasiga qonun xujjatlarida belgilagan miqdordagi ijtimoiy soliqni to‘lashlari lozim bo‘ladi. O‘z navbatida ijtimoiy soliq budjetdan tashqari pensiya jamg‘armasining asosiy daromad manbai hisoblanadi.

Amaldagi soliq qonunchiligiga ko‘ra jismoniy shaxslarning ayrim toifalari sifatida tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanayotgan jismoniy shaxslar nazarda tutiladi. O‘z navbatida tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanayotgan jismoniy shaxslar ham soliq qonun hujjatlariga ko‘ra soliqlarni to‘lashlari lozim bo‘ladi. Chunki, jismoniy shaxslarning tadbirkorlik faoliyati daromad (foyda) olishga qaratilgan tashabbuskorlik faoliyati hisoblanadi. Mavjud soliq qonunchiligiga ko‘ra olingan daromad yoki foyda soliq ob’ekti hisoblanadi. Tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirayotgan jismoniy shaxslarni soliqqa tortilishi tadbirkorlik faoliyati bilan bog‘liq qonun hujjatlarida tadbirkorlik faoliyati sub’ektlarining majburiyatlari sifatida belgilab qo‘yilgan.

...«Tadbirkor nafaqat o‘zini va oilasini, balki xalqni ham, davlatni ham boqadi».

Sh. Mirziyoyev.
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti

Mamlakatimiz soliq qonunchiligida yuridik shaxs tashkil etmagan holda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi, biroq yakka tartibdagi tadbirkor sifatida ro‘yxatdan o‘tmagan jismoniy shaxslarga soliq solish va ularga nisbatan javobgarlik choralarini qo‘llash maqsadida yakka tartibdagi tadbirkor sifatida qaraladi[22].

Belgilangan tartibda ro‘yxatdan o‘tgan va yuridik shaxs tashkil etmagan holda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiradigan jismoniy shaxs (yakka tartibdagi tadbirkor)lar tadbirkorlik faoliyatidan olgan daromadlariga bog‘liq bo‘lgan (yoki bog‘liq bo‘lmagan) holda va faoliyat turlariga nisbatan belgilangan tartibda soliqqa tortiladi. Shuningdek ayrim xizmatlar (bolalar o‘yin avtomatlari bilan bog‘liq xizmatlar)ni ko‘rsatuvchi jismoniy shaxslar har bir jihozlangan joy (birlik) uchun soliqqa tortiladi. Agarda jismoniy shaxslar (fuqarolar) tadbirkorlik faoliyati bilan yuridik shaxsni tashkil etmagan holda shug‘ullansalar va kalendar yilida tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan daromadi yuz million so‘mgacha

[22] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 31-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

bo‘lsa, ular jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i hamda ijtimoiy soliqni to‘laydilar.

Agarda yakka tartibdagi tadbirkorlar soliq davrida tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan daromadi yuz million so‘mdan oshsa, aylanmadan olinadigan soliqni, bir milliard so‘mdan oshgan taqdirda esa foyda va qo‘shilgan qiymat soliqlarini to‘laydilar. Soliq davrida tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan daromadi yuz million so‘mdan oshgan yakka tartibdagi tadbirkorlar ixtiyoriy tarzda aylanmadan olinadigan soliq o‘rniga foyda va qo‘shilgan qiymat soliqlarini to‘lashga o‘tishlari ham mumkin.

Tayanch so‘z va iboralar

Soliq, funktsiya, budjet, jismoniy shaxs, fuqaro, layoqat, muomila layoqati, huquqiy layoqat, burch, majburiyat, soliq rezidenti, norezident, mahalliy budjet, yer solig‘i, mulk solig‘i, tadbirkorlik, jismoniy shaxslarning tadbirkorlik faoliyati, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i, deklaratsiya, ijtimoiy soliq.

Nazorat savollari:

1. Soliqqa tortish maqsadida jismoniy shaxs deb qanday fuqarolarga aytiladi?
2. Soliqqa tortish munosabatlarida fuqaroning muomila layoqatini qanchalik ahamiyati mavjud?
3. Soliq rezidenti deb qanday jismoniy shaxsga aytiladi?
4. Kimlar soliq norezidenti hisoblanadi?
5. Jismoniy shaxslarni soliqqa tortishning ob’ektiv zarurligi nimada?
6. Jismoniy shaxslarni soliqqa tortishning huquqiy asoslariga qaysi me’yoriy hujjatlar kiradi.
7. Jismoniy shaxslarni soliqlarni to‘lash majburiyati qaysi qonun hujjatlarida belgilab qo‘yilgan?
8. Jismoniy shaxslar tomonidan to‘lanadigan soliqlarning iqtisodiy ahamiyati nimada?
9. Jismoniy shaxslar tomonidan to‘lanadigan qaysi soliqlar mahalliy budjet daromadlarini shakllantiradi?

10. Jismoniy shaxslardan undiriladigan soliqlarning jamiyatda qanday roli mavjud?

O‘zlashtirilgan bilimlarni sinash uchun test savollari

1. Soliq qonunchiligiga ko‘ra JShlar deganda kimlar tushuniladi?

A) O‘zbekiston Respublikasining fuqarolari, chet davlatlarning fuqarolari, shuningdek fuqaroligi bo‘lmagan shaxslar

B) Soliq solish ob’ektiga ega bo‘lgan shaxslar

C) Voyaga yetgan fuqarolar

D) O‘zbekiston Respublikasining fuqarolari

2. Qanday jismoniy shaxslarga O‘zbekiston Respublikasining soliq rezidentlari deb e’tirof etiladi?

A) Har qanday ketma-ket 12 oylik davr davomida jami 183 kalendar kundan ko‘proq mamlakatimizda haqiqatda bo‘lgan jismoniy shaxslar

B) 1 yil davomida mamalakatimizda bo‘lgan jismoniy shaxslar

C) Uzluksiz 6 oylik davr davomida mamalakatimizda bo‘lgan jismoniy shaxslar

D) Kalendar yilining dastlabki yarim yilligi davri davomida mamalakatimizda bo‘lgan

3. Jismoniy shaxslarni soliq rezidenti deb e’tirof etish maqsadida O‘zbekiston Respublikasiga kirish va chiqish kuni nima asosida aniqlanadi?

A) chet davlatlarning davlat chegaralarini kesib o‘tganlik to‘g‘risidagi belgi asosida

B) O‘zbekiston Respublikasida sotib olgan ko‘chmas mulki asosida

C) O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirgan faoliyati asosida

D) O‘zbekiston Respublikasida olgan daromadi asosida

4. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining nechanchi moddasida fuqarolar soliqlarlarni to‘lashga majburligi belgilab qo‘yilgan?

A) 63-modda

B) 51-modda

C) 36-modda

D) 23-modda

5. Jismoniy shaxslarni qachon soliq to‘lovchi deb e’tirof etiladi?

A) qachonki, zimmasiga belgilangan soliqlar hamda yig‘imlarni to‘lash majburiyati yuklatilgan taqdirda

B) voyaga yetganda

C) daromadga ega bo‘lganda

D) mol-mulkka ega bo‘lganda

6. Qachon soliq to‘g‘risidagi qonun hujjatlari jismoniy shaxslarda soliq majburiyatini vujudga keltiradi?

A) soliq solish ob’ekti (mol-mulk, harakat, harakat natijasi yoki qiymat, miqdoriy yoki fizik xususiyatga ega bo‘lgan boshqa holat) mavjud bo‘lganda

B) pasport olganda

C) 18 yoshga to‘lganda

D) korxona yoki tashkilotlarga ishga kirganda

7. Jismoniy shaxslar tomonidan to‘lanadigan mol-mulk va yer soliqlari qaysi budjet daromadlari hisoblanadi?

A) Tuman (shahar) budjetlari B) Viloyat budjetlari

C) Respublika budjeti D) Okruglar budjeti

8. Jismoniy shaxslar tomonidan qaysi soliq ixtiyoriy to‘lanishi mumkin?

A) ijtimoiy soliq B) mol-mulk solig‘i

C) yer solig‘i D) daromad solig‘i

9. Tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanayotgan JShlar tomonidan to‘lanadigan qaysi soliq ularga mehnat staji hisoblashga asos bo‘ladi?

A) ijtimoiy soliq

B) suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq

C) aylanmadan olinadigan soliq

D) daromad solig‘i

10. Quyidagi qaysi funktsiya jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlarning funktsiyasi hisoblanadi?

A) barchasi B) fiskal C) rag‘batlantirish D) tartibga solish

III-BOB. SOLIQQA TORTISH MUNOSABATLARIDA JISMONIY SHAXSLARNING HUQUQLARI VA MAJBURIYATLARI

3.1-§. Jismoniy shaxslarning soliq to‘lovchi sifatidagi huquqlari

Soliq to‘lovchining huquqi bu - uning soliq munosabatlarida ishtirok etish imkoniyatlarining qonuniy normalaridir. Soliq to‘lovchi soliq munosabatlarida shaxsan yoki o‘z vakili orqali ham ishtirok etishi mumkin. Soliq to‘lovchining soliq munosabatlarida shaxsan ishtirok etishi uni vakilga ega bo‘lish huquqidan mahrum etmaydi, xuddi shuningdek vakilning ishtirok etishi soliq to‘lovchini bunday munosabatlarda shaxsan ishtirok etish huquqidan mahrum etmaydi. Soliq to‘lovchi o‘zining huqukiy imkoniyatlaridan to‘liq foydalanishi yoki foydalanmasligi bu uning huquqiy xoxishidir. Ammo soliq to‘lovchining foydalanilmagan huquqi bu huquqlardan vaqti kelganda foydalanishni man etmaydi. Qonunda belgilangan huquq normalaridan soliq to‘lovchi xoxlagan vaqtida foydalana olishi mumkin.

> *Soliq to‘lovchining soliq munosabatlariga oid qonun normalarida belgilangan huquqlari bu-* ***ob’ektiv huquqlardir.***

Jismoniy shaxslarning soliq to‘lovchi sifatidagi huquqlari soliq to‘lovchi yuridik shaxslarning huquqlari bilan birgalikda O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksida umumiy holatda soliq to‘lovchilarning huquqlari sifatida belgilab qo‘yilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksiga[23] asosan soliq to‘lovchilar quyidagi huquqlarga ega:

- soliq organlaridan va boshqa vakolatli organlardan (ularning vakolatlari doirasida) amaldagi soliqlar to‘g‘risida, soliq to‘g‘risidagi qonunchilikdagi o‘zgarishlar haqida, soliqlarni hisoblab chiqarish va to‘lash tartibi to‘g‘risida axborotni, soliq hisobotining va arizalarning shakllarini, shuningdek ularni to‘ldirish tartibi haqida tushuntirishlarni bepul olish;
- o‘z soliq majburiyatlarini bajarish yuzasidan soliq organlarida va boshqa vakolatli organlarda mavjud bo‘lgan ma’lumotlarni olish;

[23] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 21-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil

❖ Soliq kodeksida belgilangan asoslar mavjud bo‘lganda va tartibda soliq imtiyozlaridan foydalanish yoxud ulardan foydalanishni rad etish;

❖ soliqlar, penyalar va jarimalarning ortiqcha to‘langan yoki ortiqcha undirilgan summalarini o‘z vaqtida hisobga o‘tkazish yoki qaytarish;

❖ Soliq kodeksida belgilangan tartibda va shartlarda soliqlarni to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash;

❖ soliq solish ob’ektlarini hisobga olishda, soliqlarni hisoblab chiqarish va to‘lashda o‘zlari yo‘l qo‘ygan xatolarni mustaqil ravishda tuzatish;

❖ Soliq kodeksiga muvofiq o‘z hududida o‘tkaziladigan sayyor soliq tekshiruvini va soliq auditini o‘tkazish chog‘ida hozir bo‘lish;

❖ sayyor soliq tekshiruvi va soliq auditi materiallari bilan tanishish, shuningdek ushbu tekshiruvlarning dalolatnomalarini olish;

❖ soliq tekshiruvini amalga oshiruvchi soliq organlariga soliq to‘g‘risidagi qonunchilikning ijrosiga taalluqli masalalar bo‘yicha tushuntirishlar berish;

❖ soliq organlari va boshqa vakolatli organlarning hamda ular mansabdor shaxslarining Soliq kodeksiga va (yoki) soliq to‘g‘risidagi boshqa qonunchilik hujjatlariga muvofiq bo‘lmagan talablarini bajarmaslik;

❖ soliq organlari va boshqa vakolatli organlarning normativ tusga ega bo‘lmagan hujjatlari hamda qarorlari, ular mansabdor shaxslarining harakatlari (harakatsizligi) ustidan belgilangan tartibda shikoyat qilish;

❖ soliq organlari va boshqa vakolatli organlarning qonunga xilof qarorlari yoki ular mansabdor shaxslarining noqonuniy harakatlari (harakatsizligi) tufayli yetkazilgan zararlarning o‘rni qoplanishini belgilangan tartibda talab qilish;

❖ Soliq kodeksida nazarda tutilgan hollarda, soliq tekshiruvi materiallarini yoki soliq organlarining boshqa hujjatlarini ko‘rib chiqish jarayonida ishtirok etish;

❖ soliq munosabatlari masalalariga oid o‘z manfaatlarini shaxsan yoxud soliq maslahatchilari tashkiloti yoki boshqa o‘z vakillari orqali ifodalash;

❖ soliq siriga rioya etish va uni saqlash.

Soliq to‘lovchilarning subektiv huquqlari *bu soliq munosabatlarining boshqa ishtirokchisi, ya’ni soliq organlarining qonun xujjatlarida belgilangan majburiyatlarining bajarilishi okibatida yuzaga keladigan huquqlari, ya’ni soliq organlarining majburiyatlari*

Soliq to‘lovchilar Soliq kodeksida va soliq to‘g‘risidagi boshqa qonunchilik hujjatlarida belgilangan o‘zga huquqlarga ham ega bo‘lishi mumkin.

Soliq to‘lovchilarning huquqlari soliq organlari va boshqa vakolatli organlar mansabdor shaxslarining tegishli majburiyatlari bilan ta’minlanadi.

Soliq to‘lovchilarning huquqlarini ta’minlashga oid majburiyatlarni bajarmaganlik yoki lozim darajada bajarmaganlik O‘zbekiston Respublikasining qonunchiligida nazarda tutilgan javobgarlikka sabab bo‘ladi.

Soliq to‘lovchilarning qonun xujjatlarida belgilangan huquqlarini nazariy jihatdan ikki toifaga, ya’ni shartli va shartsiz huquqlarga bo‘lish mumkin[24].(5-rasm).

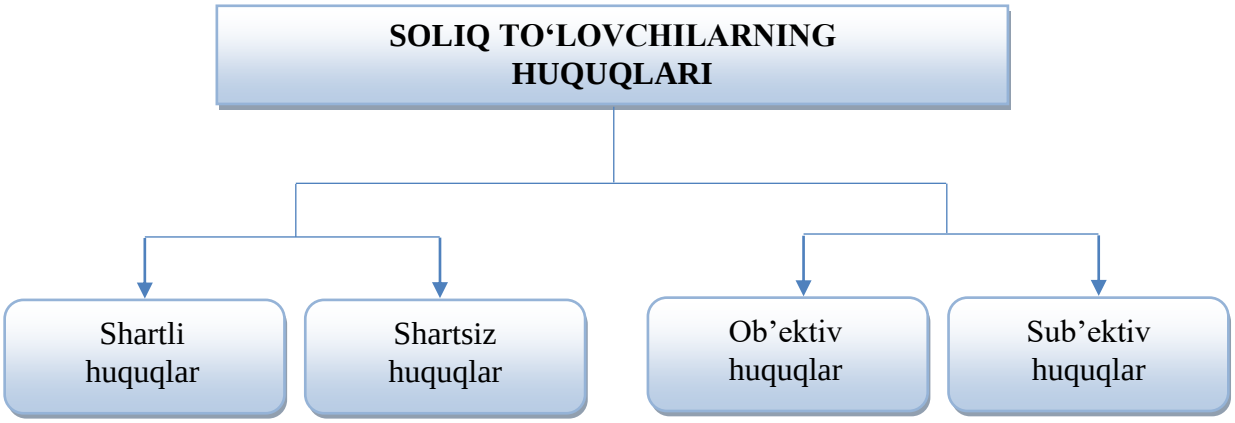

5- rasm. Soliq to‘lovchilarning huquqlari[25]

Soliq to‘lovchilar Soliq kodeksida belgilangan asoslar mavjud bo‘lganda va tartibda soliq imtiyozlaridan foydalanish yoxud ulardan foydalanishni rad etish, belgilangan tartibda va shartlarda soliqlarni to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash hamda soliqlar, penyalar va jarimalarning ortiqcha to‘langan summalarini o‘z vaqtida hisobga o‘tkazish yoki qaytarish kabi huquqlaridan foydalanishi uchun ular bilan bog‘liq bo‘lgan shartlarni bajarishlari lozim bo‘ladi. Ya’ni, soliqlarni to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash, soliqlar, penyalar va jarimalarning ortiqcha to‘langan summalarini o‘z vaqtida hisobga o‘tkazish yoki qaytarish uchun, shuningdek soliq imtiyozlaridan foydalanish (soliq

[24] Mirzaev T., S. Muxitdinov. - Soliq to‘lovchilarning huquqlari va majburiyatlari. O‘quv qo‘llanma. T.: DSQ Maslahat markazi.2008 y.
[25] Mualliflar tomonidan tayyorlangan

imtiyozini olishga bo‘lgan huquqini tasdiqlovchi hujjatlarni taqdim etish sharti bilan) yoxud ulardan foydalanishni rad etish uchun soliq to‘lovchi tomonidan soliq idorasi boshlig‘i nomiga rasmiy ariza taqdim etish sharti bajarilgandagina bu huquqlardan foydalana olish imkoni vujudga keladi. Shunga ko‘ra mazkur huquqlar soliq to‘lovchilarning shartli huquqlari hisoblanadi.

Soliq to‘lovchi soliqqa tortish masalalari bo‘yicha axborotni, o‘z soliq majburiyatlarini bajarish yuzasidan soliq organlarida va boshqa vakolatli organlarda mavjud bo‘lgan ma’lumotlarni olish, soliq solish ob’ektlarini hisobga olishda, soliqlarni hisoblab chiqarish va to‘lashda o‘zlari yo‘l qo‘ygan xatolarni mustaqil ravishda tuzatish, soliq tekshiruvi materiallari bilan tanishish va boshqa soliq to‘g‘risidagi qonun xujjatlaridagi huquqlaridan har qanday shartlarsiz foydalanishi mumkin. Shunga ko‘ra bunday huquqlar soliq to‘lovchilarning shartsiz huquqlari hisoblanadi.

3.2-§. Jismoniy shaxslarning soliq to‘lovchi sifatidagi majburiyatlari

Soliq to‘lovchining majburiyati unga soliq qonunchiligida belgilangan tartib-qoidalarga itoat qilgan holda, o‘z xoxish va imkoniyatlaridan qati nazar, soliqqa tortish munosabatlariga daxldor tadbirlarning bajarilishini ta’minlash demakdir. Soliq to‘lovchi (jumladan soliq to‘lovchi jismoniy shaxslar) majburiyatining nazariy qoidasini quyidagicha ifodalash mumkin: Soliq to‘lovchi (jumladan soliq to‘lovchi jismoniy shaxslar)ning soliqqa tortish munosabatlariga muvofiq bajarilishi shart bo‘lgan va aniq maqsadga qaratilgan ongli faoliyat majmuasi *soliq to‘lovchining majburiyati deyiladi.* Soliq to‘lovchi jismoniy shaxslarning soliqqa tortish munosabatlari bilan bog‘liq majburiyatlari O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksida belgilab qo‘yilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksiga[26] asosan soliq to‘lovchilar:

❖ belgilangan soliqlar va yig‘imlarni o‘z vaqtida hamda to‘liq hajmda hisoblab chiqarishi va to‘lashi;

[26] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 22-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

❖ hujjatlarni ko‘rib chiqish yoki tushuntirishlar berish zaruriyati to‘g‘risida chaqiruv xatini olganida soliq organiga kelishi;

❖ tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishda xaridorga hisobvaraq-fakturalarni, cheklarni yoki ularga tenglashtirilgan boshqa hujjatlarni berishi;

❖ soliq tekshiruvini o‘tkazayotgan soliq organlarining mansabdor shaxslariga soliqlarni hisoblab chiqarish va to‘lash uchun asos bo‘lib xizmat qiladigan hujjatlar, shuningdek elektron manbalarda saqlanadigan tegishli axborot bilan tanishish imkoniyatini ta’minlashi;

❖ soliq organlari va boshqa vakolatli organlarning qonuniy talablarini bajarishi, ko‘rsatilgan organlarning va ular mansabdor shaxslarining qonuniy faoliyatiga to‘sqinlik qilmasligi;

❖ agar Soliq kodeksida boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo‘lsa, soliq hisobotlarining va soliqlarni hisoblab chiqarish hamda to‘lash uchun zarur bo‘lgan boshqa hujjatlarning tegishli soliqlarni to‘lash uchun belgilangan kalendar yildan keyingi uch yil mobaynida but saqlanishini ta’minlashi;

❖ o‘zi soliq bo‘yicha hisobga olingan joydagi soliq organlarini O‘zbekiston Respublikasi yuridik shaxslaridagi va chet el yuridik shaxslaridagi ishtiroki to‘g‘risida, agar ustav fondidagi (ustav kapitalidagi) ulushi 10 foizdan ortiq bo‘lsa, xabardor etishi shart.

Soliq kodeksi bilan zimmasiga soliq hisobotini elektron shaklda taqdim etish majburiyati yuklatilgan shaxslar soliq organlari tomonidan soliq to‘g‘risidagi qonunchilik bilan tartibga solinadigan munosabatlardagi o‘z vakolatlarini amalga oshirish chog‘ida foydalaniladigan hujjatlarning soliq organidan telekommunikatsiya aloqa tarmoqlari orqali elektron shaklda olinishini ta’minlashi kerak.

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasining bojxona chegarasi orqali tovarlar olib o‘tilishi munosabati bilan soliqlar to‘laydigan jismoniy shaxslar zimmasida bojxona to‘g‘risidagi qonun hujjatlarida nazarda tutilgan majburiyatlar ham bo‘ladi. Bunda jismoniy shaxslar bojxona qonunchiligiga ko‘ra deklarant sifatida majburiyatlarga ega bo‘ladi.

Bojxona qonunchiligiga ko‘ra[27] jismoniy shaxslar deklarant sifatida:

tovarlarni va (yoki) transport vositalarini deklaratsiyalashni amalga oshirishi;

bojxona maqsadlari uchun zarur, shu jumladan deklaratsiyalanayotgan tovarlarga va (yoki) transport vositalariga nisbatan vakolatli organlar tomonidan o‘tkaziladigan veterinariya, fitosanitariya nazorati, ekologik nazorat va davlat nazoratining boshqa turlari talablariga rioya etilishi to‘g‘risidagi hujjatlarni va (yoki) ma’lumotlarni bojxona organiga taqdim etishi;

bojxona chegarasi orqali olib o‘tilayotgan tovarlarni va (yoki) transport vositalarini bojxona organining talabiga ko‘ra taqdim etishi;

bojxona organining talabiga ko‘ra tovarlarni tarozida tortishni hamda boshqacha tarzda ularning miqdori va sifatini aniqlashni, shuningdek deklaratsiyalanayotgan tovarlarga va (yoki) transport vositalariga nisbatan yuk operatsiyalarini amalga oshirishi;

bojxona to‘lovlarini to‘g‘ri hisoblab chiqarishi;

bojxona to‘lovlarini to‘lashi yoki ularning to‘lanishini ta’minlashni taqdim etishi;

tovarlarning va (yoki) transport vositalarining bojxona rasmiylashtiruvida bojxona organining talabiga ko‘ra hozir bo‘lishi hamda bojxona organining mansabdor shaxslariga bojxona rasmiylashtiruvini o‘tkazishda ko‘maklashishi;

tovarlar va (yoki) transport vositalari joylashtirilgan bojxona rejimi talablari hamda shartlariga rioya etishi;

tovarlarni va (yoki) transport vositalarini deklaratsiyalashda bojxona identifikatsiyalash vositalari o‘zgartirilganligi, yo‘q qilinganligi, buzilganligi yoki yo‘qotilganligi, idishlar va o‘rovlar buzilganligi, tovarlar tovarning kuzatuv hujjatlarida va bojxona nazoratining boshqa hujjatlarida ko‘rsatilgan ma’lumotlarga muvofiq emasligi aniqlanganligi haqida bojxona organlarini o‘z vaqtida xabardor qilishi shart.

Tovarning bojxona qiymatini aniqlashda deklarant:

[27] O‘zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi. 274-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

bojxona organiga tovarning bojxona qiymatini ma’lum qilishi;

tovarning bojxona qiymatini aniqlashga taalluqli ma’lumotlarni bojxona organining talabiga ko‘ra taqdim etishi shart.

Deklarantda tovarning o‘zi ma’lum qilgan bojxona qiymatini aniqlashtirish yoki bojxona organiga qo‘shimcha ma’lumot taqdim etish tufayli yuzaga kelgan xarajatlar deklarantning zimmasida bo‘ladi. Tovarning bojxona rasmiylashtiruvi muddatining bojxona qiymatini aniqlash bilan bog‘liq tarzda uzaytirilishidan deklarant bojxona to‘lovlarini amalda kechiktirib to‘lash uchun foydalanishi mumkin emas.

Jismoniy shaxslarda deklarant sifatida bojxona to‘lovlarini to‘lash bo‘yicha majburiyat:

tovar bojxona to‘lovlarini to‘lash nazarda tutilgan bojxona rejimiga joylashtirilganda, shuningdek Bojxona kodeksida nazarda tutilgan hollarda;

tovarlar chiqarib yuborilganidan keyin bojxona nazoratini amalga oshirish natijasida bojxona to‘lovlari qo‘shimcha hisoblangan taqdirda yuzaga keladi[28].

Soliq to‘lovchi jismoniy shaxslarning zimmasida mazkur keltirib o‘tilgan majburiyatlari bilan birgalikda qonun hujjatlariga muvofiq boshqa majburiyatlar ham bo‘lishi mumkin.

Yuqorida qayd etilgan soliq to‘lovchi (jumladan soliq to‘lovchi jismoniy shaxslar)ning soliq qonunchiligida belgilangan majburiyatlari tartib-qoidalarda ko‘rsatilgan muddatda yoki soliq munosabatlari sub’ektining vakolat doirasida talablari vujudga kelganda va boshqa muayyan favqulodda holatlarda sodir bo‘ladi. Bir tomondan, soliq to‘lovchilar va ikkinchi tomondan, ularning manfaatlarini himoya qilish vakolati berilgan soliq organlari o‘rtasidagi soliq munosabatlarida soliq to‘lovchilarning majburiyatlarini belgilovchi muhit shakllanadi. Davlat budjetining xarajatlarini moliyaviy ta’minlashda soliq to‘lovchilar majburiyatlarining o‘z vaqtida bajarilishi muhim ahamiyatga ega. Agar

[28] O‘zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi. 294-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

majburiyatlar soliq qonunchiligi normalarida belgilangan tartibda bajarilsa, davlat ahamiyatiga molik dasturlarning ham ijrosi ta’minlanadi.

Soliq to‘lovchilarning soliqqa tortish munosabatlari bilan bog‘liq moliyaviy-xo‘jalik faoliyatini tartibga solish qonunlarda belgilangan majburiyatlarining bajarilishida asosiy omil hisoblanadi. Demak, soliq to‘lovchilarning majburiyatlar majmuasi qanchalik to‘liq bajarilsa soliqqa tortish munosabatlari shunchalik samarali bo‘ladi. Soliq to‘lovchi jismoniy shaxslar tomonidan ular zimmasiga yuklatilgan majburiyatlarning bajarilmasligi davlat tomonidan majburiy choralar ko‘rilishiga olib keladi. Soliq xizmati organlari davlat vakili sifatida qonun normalarida ko‘zda tutilgan choralar bilan soliq to‘lovchi jismoniy shaxslar majburiyatlarining bajarilishini ta’minlaydi. Ko‘rilgan choralar natijasida sub’ektiv huquq vakolati bor tomonga, ya’ni davlatga soliq to‘lovchidan talab qilingan mablag‘ning undirib olinishiga erishiladi.

Davlatning majburiy choralari tegishli moliyaviy ne’matni undirib olishnigina emas, balki o‘z majburiyatlarini bajarmaslik oqibatida budjetga keltirilgan zarar uchun qonuniy qat’iy jazo ko‘rilishini ham ko‘zda tutadi. Ya’ni soliq to‘lovchi jismoniy shaxslar majburiyatlarini bajarmaganliklari yoki o‘z vaqtida bajarmaganliklari uchun tegishliligi bo‘yicha qonun hujjatlarida belgilangan tartibda moliyaviy, ma’muriy, jinoiy javobgarlikka tortiladilar. Bajarilmagan majburiyat uchun bunday qat’iy choralar ko‘rilishining muqarrarligi o‘z navbatida boshqa soliq to‘lovchilarga ibrat bo‘lib, tarbiyaviy ahamiyat kasb etadi.

3.3-§. Soliq to‘lovchi jismoniy shaxslarning vakillari va soliq agentlari

Jismoniy shaxs bo‘lgan soliq to‘lovchilar soliq munosabatlarida qonuniy vakil orqali ishtirok etishga haqli. *Jismoniy shaxs bo‘lgan soliq to‘lovchining qonuniy vakili deb* fuqarolik qonun hujjatlariga muvofiq uning vakillari sifatida faoliyat olib boradigan shaxslar e’tirof etiladi. Vakilning vakolatlari Soliq kodeksiga va boshqa qonun hujjatlariga muvofiq hujjatlar bilan tasdiqlangan bo‘lishi kerak.

Soliq to‘lovchi tomonidan belgilangan tartibda soliq organlari, bojxona organlari va soliq munosabatlarining boshqa ishtirokchilari bilan munosabatlarda

o‘z manfaatlarini ifodalash vakolati berilgan soliq maslahatchilari tashkilotlari yoki boshqa shaxslar soliq to‘lovchining vakolatli vakillari bo‘lishi mumkin.

> *Malaka sertifikatiga ega bo‘lgan jismoniy shaxs soliq maslahatchisidir.*
>
> *Agar soliq maslahatchisi soliq maslahatchilari tashkilotining shtatida turgan bo‘lsa yoki soliq maslahatchilari tashkiloti u bilan fuqaroviy-huquqiy xususiyatga ega shartnoma tuzgan taqdirda, u soliq maslahatiga oid faoliyatga jalb etilishi mumkin.*
>
> *O‘zbekiston Respublikasining «Soliq maslahatiga oid faoliyat to‘g‘risida»gi Qonuni*

«Soliq maslahatiga oid faoliyat to‘g‘risida»gi Qonunda soliq maslahatchilari tashkiloti va ular tomonidan ko‘rsatiladigan xizmatlar belgilab qo‘yilgan. Jumladan mazkur qonunga ko‘ra: Soliq maslahatchilari tashkiloti soliq maslahati bo‘yicha xizmatlar ko‘rsatuvchi tijorat tashkilotidir[29]. O‘z navbatida soliq maslahati soliq maslahatchilari tashkilotining yuridik va jismoniy shaxslarga shartnoma asosida soliq maslahati bo‘yicha xizmatlar ko‘rsatish borasidagi faoliyatidir.

Soliq maslahatchilari tashkiloti aksiyadorlik jamiyatidan tashqari, istalgan tashkiliy-huquqiy shaklda tashkil etilishi va o‘z faoliyatini amalga oshirishi mumkin. Soliq maslahatchilari tashkilotining rahbari soliq maslahatchisi bo‘lishi kerak. Ya’ni tashkilot rahbari soliq maslahati bo‘yicha malaka sertifikatini olgan bo‘lishi lozim.

Soliq maslahatchilari tashkiloti xizmatlari soliq maslahati bilan bog‘liq qonun xujjatlarida belgilab qo‘yilgan. Soliq maslahatchilari tashkilotining soliq maslahati bo‘yicha xizmatlari quyidagilarni o‘z ichiga oladi[30]:

- mijozga (ishonch bildiruvchiga) soliqlar va yig‘imlarni hisoblab chiqarish hamda to‘lash, soliq hisobotini tayyorlash va taqdim etish masalalari bo‘yicha maslahat berishni;
- soliq hisobotini (deklaratsiyasini) tayyorlashni, shu jumladan soliq hisobotini (deklaratsiyasini) mijoz (ishonch bildiruvchi) nomidan uning shaxsiy kabineti orqali taqdim etishni;
- ortiqcha undirilgan yoki ortiqcha to‘langan soliqlar hisobidan soliq qarzini qaytarish va (yoki) to‘lash, soliqlarni to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib

[29] O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. Soliq maslahatiga oid faoliyat to‘g‘risida. O‘RQ-787-sonli, 2022-yil 4-avgust. 18-modda.

[30] O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. Soliq maslahatiga oid faoliyat to‘g‘risida. O‘RQ-787-sonli, 2022-yil 4-avgust. 9-modda.

to‘lash imkoniyatini berish uchun soliq organlariga taqdim etilishi lozim bo‘lgan hujjatlarni qonunchilikda belgilangan hollarda tayyorlashni;

- soliq hisobini yuritishni;
- soliq solish obyektlarini va soliq solish bilan bog‘liq bo‘lgan obyektlarni aniqlashni;
- soliqqa oid va moliyaviy tavakkalchiliklarni tahlil qilishni hamda baholashni, mijozga soliq imtiyozlarini qo‘llashga doir tavsiyalar taqdim etishni;
- sudlarda, huquqni muhofaza qiluvchi va nazorat qiluvchi organlarda soliqqa oid huquqiy munosabatlar bilan bog‘liq bo‘lgan iqtisodiy, fuqarolik, jinoyat ishlarini hamda ma’muriy ishlarni ko‘rib chiqishda vakillik qilishni;
- mijoz tomonidan o‘z soliq majburiyatlari muayyan davr uchun, shu jumladan ixtiyoriy ravishda tugatilayotganda to‘g‘ri bajarilishini tekshirishni;
- soliqqa oid huquqiy munosabatlar bilan bog‘liq bo‘lgan boshqa xizmatlarni.

Soliq maslahatchilari tashkiloti yuqorida nazarda tutilgan soliq maslahati bo‘yicha xizmatlar bilan bir qatorda quyidagi xizmatlarni ko‘rsatishi mumkin[31]:

- buxgalteriya hisobini va moliyaviy hisobni yuritish;
- moliya-xo‘jalik faoliyatini yuritish bo‘yicha konsalting;
- eksport-import operatsiyalarini amalga oshirish bo‘yicha konsalting;
- mijozni uning o‘z faoliyatini amalga oshirishi davrida davlat ro‘yxatidan o‘tkazishda, shuningdek uning tugatilishi chog‘ida kuzatib borish;
- investitsiya loyihalarini tahlil qilish, ekspertizadan o‘tkazish va kuzatib borish (monitoring qilish);
- xarid jarayonlarini kuzatib borish (monitoring qilish);
- soliq solish masalalari bo‘yicha seminarlar va treninglar o‘tkazish.

Soliq maslahatiga doir faoliyat soliq maslahatchilari tashkiloti va mijoz (ishonch bildiruvchi) o‘rtasida tuzilgan soliq maslahati bo‘yicha xizmatlar ko‘rsatish to‘g‘risidagi shartnoma asosida amalga oshiriladi.

[31] O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. Soliq maslahatiga oid faoliyat to‘g‘risida. O‘RQ-787-sonli, 2022-yil 4-avgust. 18-modda.

Soliq maslahati bo‘yicha xizmatlar ko‘rsatish to‘g‘risidagi shartnomani tuzish, o‘zgartirish va bekor qilish tartibi «Soliq maslahatiga oid faoliyat to‘g‘risida»gi qonun hamda boshqa qonun hujjatlari bilan belgilanadi. Soliq maslahatchilari tashkiloti mijoz (ishonch bildiruvchi) bilan uning yashash joyi va joylashgan yeridan (pochta manzilidan) qat’i nazar, soliq maslahati bo‘yicha xizmatlar ko‘rsatish to‘g‘risida shartnoma tuzishga haqli.

Soliq maslahati bo‘yicha xizmatlar ko‘rsatuvchi soliq maslahatchilari tashkiloti mijozga (ishonch bildiruvchiga) soliq maslahati bo‘yicha hisobotni va soliq maslahatchilari tashkilotining xulosasini milliy standartlarda belgilangan tartibda taqdim etadi. Soliq maslahati bo‘yicha hisobot soliq maslahati bo‘yicha xizmatlar ko‘rsatish to‘g‘risidagi shartnomada ko‘rsatilgan soliq maslahati predmeti haqidagi axborotni o‘z ichiga oladi. Soliq maslahati bo‘yicha hisobotdagi axborot maxfiydir va u oshkor qilinishi mumkin emas. Soliq maslahati bo‘yicha hisobotning har bir sahifasi soliq maslahatini amalga oshirgan soliq maslahatchisi tomonidan imzolanadi, hisobot soliq maslahatchilari tashkiloti rahbarining imzosi va mazkur tashkilotning muhri bilan (muhr mavjud bo‘lgan taqdirda) tasdiqlanadi. Soliq maslahatchilari tashkilotining xulosasi - soliq maslahatchilari tashkilotining soliqlar va boshqa majburiy to‘lovlarni hisoblab chiqarish, to‘lash, soliq solish bilan bog‘liq bo‘lgan ob’ektlarni aniqlash va hisobini yuritish to‘g‘risidagi fikrini o‘z ichiga oluvchi yozma shaklda ifodalangan hujjatdir. Soliq maslahatchilari tashkilotining xulosasi soliq maslahati bo‘yicha hisobot asosida tuziladi. Soliq maslahatchilari tashkilotining xulosasi soliq maslahatchisi (soliq maslahatchilari), soliq maslahatchilari tashkilotining rahbari tomonidan imzolanishi va mazkur tashkilotning muhri bilan (muhr mavjud bo‘lgan taqdirda) tasdiqlanishi kerak.

Soliq to‘lovchi jismoniy shaxslarning ayrim toifalari bir vaqtning o‘zida soliq agenti, yo aksincha soliq agenti bo‘lgan jismoniy shaxslar bir vatqning o‘zida soliq to‘lovchi bo‘lishi mumkin va aksincha.

Shu o‘rinda aytish joizki, soliq, moliya, bojxona va boshqa davlat organlarining mansabdor shaxslari soliq to‘lovchining vakolatli vakillari bo‘la olmaydi.

Jismoniy shaxs bo‘lgan soliq to‘lovchining vakolatli vakili o‘z vakolatlarini fuqarolik qonun hujjatlariga muvofiq notarial tasdiqlangan ishonchnoma asosida amalga oshiradi.

Soliq kodeksiga muvofiq[32] zimmasiga soliqlarni hisoblab chiqarish, soliq to‘lovchidan ushlab qolish va budjet tizimiga o‘tkazish majburiyati yuklatilgan shaxslar *soliq agentlari deb e’tirof etiladi.* Soliq agentlari, soliq to‘lovchilar kabi huquqlarga ega bo‘ladi. Ularning majburiyatlari esa Soliq kodeksida alohida moddada belgilab qo‘yilgan. Jumladan, Soliq agentlari:

soliqlarni to‘g‘ri va o‘z vaqtida hisoblab chiqarishi, ushlab qolishi hamda budjet tizimiga o‘tkazishi;

soliq organlariga soliqni ushlab qolish imkoniyati yo‘qligi va soliq to‘lovchining soliq qarzi summasi to‘g‘risida bunday holatlar soliq agentiga ma’lum bo‘lgan kundan e’tiboran bir oy ichida yozma ravishda yoki elektron shaklda xabar qilishi;

hisoblangan va to‘langan daromadlarning, hisoblab chiqarilgan, ushlab qolingan va budjet tizimiga o‘tkazilgan soliqlarning hisobini har bir soliq to‘lovchi bo‘yicha alohida yuritishi;

soliqlarning to‘g‘ri hisoblab chiqarilishi, ushlab qolinishi va o‘tkazilishi ustidan nazoratni amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan hujjatlarni soliq organlariga taqdim etishi;

soliq hisobotlarining hamda soliqlarni hisoblab chiqarish, ushlab qolish va o‘tkazish uchun zarur bo‘lgan boshqa hujjatlarni da’vo muddati (uch yil) mobaynida but saqlanishini ta’minlashi shart. Soliq agentlarining zimmasida qonun hujjatlariga muvofiq boshqa majburiyatlar ham bo‘lishi mumkin.

Tayanch so‘z va iboralar

Huquq, majburiyat, soliq to‘lovchining huquqi, soliq to‘lovchining majburiyati soliq to‘lovchining qonuniy vakili, soliq agentlari, soliq majburiyatlarini bajarish, javobgarlik, moliyaviy, ma’muriy, jinoiy.

[32] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 27-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

Nazorat savollari:

1. Soliq to‘lovchining huquqi deganda nimani tushunasiz?

2. Soliq to‘lovchi jismoniy shaxslar qanday huquqlarga ega?

3. Soliq to‘lovchilarning huquqlari va majburiyatlari qaysi qonun hujjatlarida belgilab qo‘yilgan?

4. Jismoniy shaxs bo‘lgan soliq to‘lovchining qonuniy vakili deb qanday shaxslar e’tirof etiladi?

5. Soliq maslahatchilari tashkiloti qanday xizmatlar ko‘rsatadi?

6. Soliq maslahatchisi deganda kimlarni tushunasiz?

7. Qanday shaxslar soliq agentlari deb e’tirof etiladi?

8. Soliq to‘lovchining majburiyati deganda nimani tushunasiz?

9. Jismoniy shaxslarga qanday soliq majburiyatlari yuklatilgan?

10. Soliq to‘lovchi jismoniy shaxslar o‘z majburiyatlarini bajarmagan holatlarda qanday javobgarliklarga tortiladi?

O‘zlashtirilgan bilimlarni sinash uchun test savollari

1. Soliq to‘lovchilarning huquqlari qaysi qonun hujjatlarida belgilab qo‘yilgan?

A) O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi va boshqa qonun hujjatlarida

B) O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida

C) Davlat soliq xizmati to‘g‘risidagi qonunda

D) O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi

2. Soliq to‘lovchilarning qonun xujjatlarida belgilangan huquqlarini nazariy jihatdan qanday toifalarga bo‘lish mumkin?

A) shartli va shatrsiz huquqlar

B) mutloq va nisbiy huquqlar

C) imtiyozli va imtiyozsiz huquqlar

D) ixtiyoriy va majburiy huquqlar

3. Soliq to‘lovchilarning imtiyozlardan foydalanish huquqini nazariy jihatdan qanday toifaga kiritish mumkin?

A) shartli huquq

B) nisbiy huquq

C) mutloq huquq

D) majburiy huquq

4. Jismoniy shaxs bo‘lgan soliq to‘lovchining vakolatli vakili o‘z vakolatlarini qanday hujjat asosida amalga oshiradi?

A) fuqarolik qonun hujjatlariga muvofiq notarial tasdiqlangan ishonchnoma asosida

B) vasiyatnoma asosida

C) shartnoma asosida

D) tilxat asosida

5. Qanday shaxslar soliq agentlari deb e’tirof etiladi?

A) Soliq kodeksiga muvofiq zimmasiga soliqlarni hisoblab chiqarish, soliq to‘lovchidan ushlab qolish va budjet tizimiga o‘tkazish majburiyati yuklatilgan shaxslar

B) Soliq to‘lovchining nomidan, uning topshirig‘i asosida ish ko‘radigan shaxslar

C) Soliq organlarining tegishli bo‘limlari xodimlari

D) Soliq to‘lovchilarning huquqbuzarliklari haqida soliq organlariga axborot beruvchi shaxslar

6. Jismoniy shaxs ham soliq agenti bo‘lishi mumkinmi?

A) tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanayotgan jismoniy shaxs yollanma xodimi bo‘lgani uchun soliq agenti bo‘lishi mumkin.

B) mumkin emas

C) yakka tartibdagi tadbirkorning yollangan xodimi soliq agenti bo‘lishi mumkin

D) barcha jismoniy shaxslar ham soliq agenti bo‘lishi mumkin

7. Soliq to‘lovchilarning majburiyatlari qaysi qonun hujjatlarida belgilab qo‘yilgan?

A) O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi va boshqa qonun hujjatlarida

B) O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida

C) Davlat soliq xizmati to‘g‘risidagi qonunda

D) O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi

8. Soliq to‘lovchi soliq imtiyozidan ixtiyoriy tarzda foydalanmasligi ham mumkinmi?

A) mumkin

B) mumkin emas

C) imtiyozning 50 foizidan foydalanmasligi mumkin

D) imtiyozlar soni uchdan ortiq bo‘lsa, foydalanmaslik mumkin

9. Soliq to‘lovchi soliq munosabatlari masalalariga oid o‘z manfaatlarini kimlar orqali ifodalashi mumkin?

A) barchasi orqali

B) shaxsan o‘zi

C) soliq maslahatchilari tashkiloti

D) o‘z vakili

10. Tadbirkor jismoniy shaxs soliqlarni hisoblab chiqarish hamda to‘lash uchun zarur bo‘lgan hujjatlarni necha yil but saqlashga majbur?

A) tegishli soliqlarni to‘lash uchun belgilangan kalendar yildan keyingi uch yil

B) tegishli soliqlarni to‘lash uchun belgilangan kalendar yildan keyingi besh yil

C) saqlashga majbur emas

D) yetti yil

IV-BOB. JISMONIY SHAXSLARNING SOLIQ MAJBURIYATLARI VA ULARNING BAJARILISHI

4.1-§. Soliq majburiyati va uni bajarishning umumiy qoidalari

Soliq to‘g‘risidagi qonun hujjatlari bilan soliq to‘lovchilar zimmasiga yuklatilgan soliqlarni va yig‘imlarni to‘g‘ri hisoblab chiqarish hamda o‘z vaqtida to‘lash majburiyati ularning soliq majburiyatidir.
O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 85-modda.

Soliq majburiyati Soliq kodeksi yoki boshqa soliq to‘g‘risidagi qonun hujjatlarida belgilangan asoslar mavjud bo‘lganda yuzaga keladi, o‘zgartiriladi va tugatiladi. Har bir soliqqa nisbatan soliq majburiyati soliq to‘lovchiga coliq to‘g‘risidagi qonun hujjatlarida belgilangan ushbu soliqni to‘lashni nazarda tutuvchi holatlar yuzaga kelgan paytdan e’tiboran yuklatiladi.

Soliq to‘g‘risidagi qonun hujjatlari bilan soliq agentlarining zimmasiga yuklatilgan, o‘ziga nisbatan ushbu shaxslar soliq agentlari deb e’tirof etiladigan munosabatlar doirasida soliqlarni to‘g‘ri hisoblab chiqarish, ushlab qolish va o‘z vaqtida o‘tkazish majburiyati soliq majburiyatiga tenglashtiriladi.

Soliq majburiyati Soliq kodeksi yoki boshqa soliq to‘g‘risidagi qonunchilikda belgilangan asoslar mavjud bo‘lganda yuzaga keladi, o‘zgartiriladi va tugatiladi.

Har bir soliqqa nisbatan soliq majburiyati soliq to‘lovchiga soliq to‘g‘risidagi qonunchilikda belgilangan ushbu soliqni to‘lashni nazarda tutuvchi holatlar yuzaga kelgan paytdan e’tiboran yuklatiladi.

Soliq majburiyatini bajarish muddatlari kalendar sana yoki vaqt davri (yil, chorak, oy, o‘n kunlik va kun) o‘tishi bilan belgilanadi.
O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 86-modda.

Soliq to‘lovchi o‘zining soliq majburiyatini, agar Soliq kodeksida boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo‘lsa, mustaqil ravishda bajaradi. Yakka tartibdagi tadbirkor hisoblanmaydigan jismoniy shaxs bo‘lgan soliq to‘lovchining soliq majburiyati o‘zga jismoniy shaxs tomonidan bajarilishi mumkin. Bunda soliq to‘lovchi uning soliq majburiyati o‘zga jismoniy shaxs tomonidan bajarilishi natijasida olgan moddiy naf soliq solish maqsadlarida shu soliq to‘lovchining daromadi deb e’tirof etilmaydi. O‘zga shaxs o‘zi tomonidan soliq to‘lovchi uchun to‘langan soliqning qaytarilishini talab qilishga haqli emas.

Soliq majburiyati soliq to‘g‘risidagi qonunchilikda belgilangan muddatda bajarilishi kerak.

Muddatning o‘tishi kalendar sanadan yoki muddatning boshlanishi belgilab qo‘yilgan voqea yuz berganidan keyingi kundan boshlanadi. Soliq majburiyati ushbu majburiyatni bajarish muddatining so‘nggi kuni soat yigirma to‘rtga qadar bajarilishi kerak. Agar soliq majburiyatini bajarish muddatining so‘nggi kuni dam olish (ishlanmaydigan) kuniga to‘g‘ri kelsa, undan keyingi birinchi ish kuni muddatning tugash kuni hisoblanadi. Soliq to‘lovchi soliq majburiyatini muddatidan oldin bajarishi ham mumkin va unga haqli. Soliq majburiyatini bajarish muddati Soliq kodeksida nazarda tutilgan tartibda o‘zgartirilishi mumkin.

Soliq to‘lovchi soliq to‘g‘risidagi qonun hujjatlarida belgilangan soliqlarni to‘lash muddatini buzgan taqdirda har bir kechiktirilgan kun uchun unga nisbatan O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksida[33] belgilangan tartibda penya hisoblanadi.

Solish to‘lash majburiyatini o‘z vaqtida bajarmaganligi uchun penya hisoblash

O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksida[34] soliq to‘lovchi solish to‘lash majburiyatini o‘z vaqtida bajarmaganligi uchun, har bir kechiktirilgan kun uchun penya hisoblanishi belgilab qo‘yilgan. Unga ko‘ra soliq to‘lovchi soliq to‘g‘risidagi qonun hujjatlarida belgilangan soliqlarni to‘lash muddatini buzgan taqdirda to‘lashi lozim bo‘lgan pul summasi penyadir.

Tegishli penyalarning summasi to‘lanishi lozim bo‘lgan soliq summalaridan tashqari va soliqni to‘lash bo‘yicha majburiyatning bajarilishini ta’minlashga doir boshqa choralar, shuningdek soliq to‘g‘risidagi qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik choralari qo‘llanilishidan qat’i nazar to‘lanadi. Penyalar, agar Soliq kodeksida boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo‘lsa, soliq to‘g‘risidagi qonun hujjatlarida belgilangan soliqni to‘lash kunidan keyingi kundan boshlab soliqni to‘lash bo‘yicha majburiyatni bajarish kechiktirilgan har bir kalendar kun uchun hisoblanadi.

[33] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi.110-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.
[34] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi.110-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

Soliqni to‘lash bo‘yicha kechiktirish (bo‘lib-bo‘lib to‘lash) imkoniyatini berish to‘g‘risida ariza berilganligi to‘lanishi lozim bo‘lgan soliq summasiga penyalar hisoblanishini to‘xtatib turmaydi.

Soliq to‘lovchi, uning bankdagi hisobvaraqlari bo‘yicha operatsiyalarning to‘xtatilishi yoki pul mablag‘lariga taqiq qo‘yilishi shaklidagi soliq organining undirish to‘g‘risida ta’minot choralari haqidagi qarori qabul qilinganligi sababli to‘lay olmagan soliq qarziga penya hisoblanmaydi. Bunday holda penyalar ko‘rsatib o‘tilgan holatlarning butun amal qilish davri uchun hisoblanmaydi.

Soliqni hisoblash va to‘lash tartibi haqida yoki soliq to‘g‘risidagi qonun hujjatlarini qo‘llashga doir boshqa masalalar bo‘yicha moliya yoki soliq organi (uning mansabdor shaxsi) tomonidan o‘z vakolatlari doirasida soliq to‘lovchiga yoki nomuayyan doiradagi shaxslarga berilgan yozma tushuntirishlarni bajarishi natijasida soliq to‘lovchida hosil bo‘lgan soliq bo‘yicha qarz summasiga penya hisoblanmaydi. Penyalar soliq monitoringini o‘tkazish jarayonida soliq organining soliq to‘lovchiga yuborilgan asosli fikrini bajarishi natijasida soliq to‘lovchida hosil bo‘lgan soliq bo‘yicha qarz summasiga ham hisoblanmaydi. Mazkur holatlar, shu organning mohiyati va mazmuniga ko‘ra soliq qarzi hosil bo‘lgan soliq (hisobot) davrlariga taalluqli tegishli hujjat mavjud bo‘lgan taqdirda, shunday hujjat qabul qilingan sanadan qat’i nazar, aniqlanadi. Bu qoidalar agar soliq organining mazkur yozma tushuntirishlari yoki asoslantirilgan fikri soliq to‘lovchi tomonidan taqdim etilgan to‘liq bo‘lmagan yoki noto‘g‘ri axborotga asoslangan bo‘lsa, qo‘llanilmaydi.

Har bir kechiktirilgan kun uchun penyalar soliqning to‘lanmagan summasidan kelib chiqib foizlarda belgilanadi.

Penyaning foiz stavkasi O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining shu davrda amalda bo‘lgan qayta moliyalash stavkasining uch yuzdan biriga teng etib qabul qilinadi. Penyalar tegishli soliq to‘lanadigan budjetga (davlat maqsadli jamg‘armasiga) to‘lanadi. Penyalar soliq to‘lovchining bankdagi hisobvaraqlaridagi pul mablag‘lari hisobidan, shuningdek soliq to‘lovchining

boshqa mol-mulki hisobidan Soliq kodeksida nazarda tutilgan tartibda majburiy ravishda undirilishi mumkin.

Soliq to‘lovchi tomonidan soliq majburiyatining bajarilmaganligi yoki lozim darajada bajarilmaganligi unga soliq organi tomonidan soliq qarzini to‘lash to‘g‘risida talabnoma yuborilishi uchun asos bo‘ladi.

Soliq to‘lovchi tomonidan soliq majburiyati bajarilmagan yoki lozim darajada bajarilmagan taqdirda, soliq organlari ushbu majburiyatning majburiy tartibda bajarilishi yuzasidan Soliq kodeksida nazarda tutilgan choralarni ko‘rishi va (yoki) uning bajarilishini ta’minlashga doir choralarni qo‘llashi shart.

Tadbirkorlik subyektlari va aholi bilan o‘tkazilgan ochiq muloqotlarda bildirilgan takliflarni inobatga olgan holda faol ishbilarmonlik muhitini shakllantirishni yanada rag‘batlantirish, soliq majburiyatini bajarishda aholi tomonidan ortiqcha xarajatlarga yo‘l qo‘ymaslik maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 14-iyundagi PQ-192-sonli qaroriga asosan, 2023-yil 1-iyun holatiga jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk solig‘i va jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig‘i (noturar ko‘chmas mulk obyektlari bundan mustasno) bo‘yicha muddatida to‘lanmagan qarziga hisoblangan penya summalari, shuningdek 2023-yil 1-iyun holatiga oxirgi 6 oy mobaynida moliya-xo‘jalik faoliyatini amalga oshirmayotgan yakka tartibdagi tadbirkorlarning qat’iy belgilangan miqdorlardagi jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i va ijtimoiy soliqdan vujudga kelgan qarzi, hamda ularga hisoblangan penya va jarimalar summasi hisobdan chiqariladihan bo‘ldi.

Jismoniy shaxslar hamda ularning ayrim toifalari tomonidan soliqlarni to‘lashdan bo‘yin tovlash holatlariga nisbatan tegishli tartibda ma’muriy va jinoiy javobgarlik choralari tegishlicha O‘zbekiston Respublikasining Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksi hamda O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksida belgilab qo‘yilgan. Jumladan:

O‘zbekiston Respublikasining Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksi 174-moddasi «Soliqlar yoki yig‘imlarni to‘lashdan bo‘yin tovlash» deb nomlangan bo‘lib unga ko‘ra:

Soliq olinadigan foydani (daromadni) yoki boshqa obyektlarni qasddan yashirish (kamaytirib ko‘rsatish) yoxud soliqlar va yig‘imlar to‘lashdan qasddan bo‘yin tovlash - fuqarolarga bazaviy hisoblash miqdorining o‘n baravari,

mansabdor shaxslarga esa - o‘n besh baravari miqdorida jarima solishga sabab bo‘ladi.

Xuddi shunday huquqbuzarlik ancha miqdorda sodir etilgan bo‘lsa, - fuqarolarga bazaviy hisoblash miqdorining yigirma baravari miqdorida, mansabdor shaxslarga esa - o‘ttiz baravari miqdorida jarima solishga sabab bo‘ladi.

Daromadlar to‘g‘risida deklaratsiya taqdim etishdan bo‘yin tovlash, deklaratsiyani o‘z vaqtida taqdim etmaslik yoki unda atayin noto‘g‘ri ma’lumotlarni taqdim etish - bazaviy hisoblash miqdorining bir baravaridan uch baravarigacha miqdorda jarima solishga sabab bo‘ladi.

Xuddi shuningdek, O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi 184-moddasi ham «Soliqlar yoki yig‘imlarni to‘lashdan bo‘yin tovlash» deb nomlangan bo‘lib unga ko‘ra:

Foyda (daromad) yoki soliq solinadigan boshqa obyektlarni qasddan yashirishni, kamaytirib ko‘rsatishni, shuningdek davlat tomonidan belgilangan soliqlarni yoki yig‘imlarni to‘lashdan qasddan bo‘yin tovlashni ancha miqdorda sodir etish, shunday qilmish uchun ma’muriy jazo qo‘llanilganidan keyin ro‘y bergan bo‘lsa, -bazaviy hisoblash miqdorining bir yuz ellik baravarigacha miqdorda jarima yoki ikki yilgacha axloq tuzatish ishlari bilan jazolanadi.

Soliqlar yoki yig‘imlarni to‘lashdan bo‘yin tovlash:

a) takroran;

b) ko‘p miqdorda sodir etilgan bo‘lsa, -

bazaviy hisoblash miqdorining bir yuz ellik baravaridan uch yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki ikki yildan uch yilgacha axloq tuzatish ishlari yoki bir yildan uch yilgacha ozodlikni cheklash yoxud uch yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

Soliqlar yoki yig‘imlarni to‘lashdan bo‘yin tovlash juda ko‘p miqdorda sodir etilgan bo‘lsa, - bazaviy hisoblash miqdorining uch yuz baravaridan olti yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki uch yildan besh yilgacha ozodlikni cheklash yoxud uch yildan besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

Qasddan yashirilgan, kamaytirib ko‘rsatilgan foyda (daromad) bo‘yicha soliqlar va yig‘imlar to‘liq to‘langan taqdirda, ozodlikni cheklash va ozodlikdan mahrum qilish tariqasidagi jazo qo‘llanilmaydi.

Birinchi marta jinoyat sodir etgan shaxs, agar u soliq tekshiruvi materiallarini ko‘rib chiqish natijalari bo‘yicha davlat soliq xizmati organining qarorini yoki O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamentining sodir etilgan jinoyat haqidagi xabarini olgan kundan e’tiboran o‘ttiz kun ichida soliqlar va yig‘imlar, shu jumladan penyalar va boshqa moliyaviy sanksiyalar tarzida davlatga yetkazilgan zararning o‘rnini to‘liq qoplasa, javobgarlikdan ozod qilinadi.

4.2-§. Jismoniy shaxslarning soliq majburiyati, yuzaga kelishi va bajarish tartibi

Amaldagi soliq qonunchiligiga ko‘ra jismoniy shaxslarning soliq majburiyati Soliq kodeksi yoki boshqa soliq to‘g‘risidagi qonun hujjatlarida belgilangan asoslar mavjud bo‘lganda yuzaga keladi. Ya’ni jismoniy shaxslarda soliq ob’ektining paydo bo‘lishi, albatta ularda soliq to‘lash majburiyatini yuzaga keltiradi. Shuningdek, jismoniy shaxslarda soliq solish ob’ektlarining paydo bo‘lishi bilan bog‘liq munosabatlarning amalga oshirilishi ham ularda soliq majburiyatini yuzaga keltiradi. Masalan, fuqarolar o‘rtasida ko‘chmas mulkni (turar yoki noturar joylar)ni ijaraga berish munosabatlarining amalga oshirilishi, ularda ijara shartnomalarini soliq organlarida majburiy hisobga qo‘yish majburiyatini yuzaga keltiradi. Ijara shartnomalarini soliq organlaruga hisobga qo‘yish «Soliq» mobil ilovasi orqali amalga oshiriladi. Natijada shartnomada ko‘rsatilgan ijara daromadlarining paydo bo‘lishi, jismoniy shaxslarda daromad solig‘i to‘lash majburiyatini yuzaga keltirish bilan birgalikda, ularda ijara daromadlari bo‘yicha dastlabki deklaratsiyani topshirish majburiyatini keltirib chiqaradi. Shunga ko‘ra soliq qonunchiligida mol-mulkni ijaraga berishdan daromad oladigan jismoniy

> *Ko‘chmas mulk ijara shartnomalari O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksida belgilangan tartibda tuziladi va davlat soliq xizmati organlarida majburiy hisobga qo‘yiladi.*
>
> *O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 25-maydagi PQ-3741-son qarori*

shaxslar ijaradan daromadlar paydo bo‘lgan kundan e’tiboran birinchi oy tugaganidan keyin besh kun muddatda dastlabki tarzdagi hatsiyani soliq organiga taqdim etishi belgilab qo‘yilgan.

Yuqoridagilardan tashqari jismoniy shaxslarda soliq agenti bilan bog‘liq bo‘lmagan daromadlar yuzaga kelgan holatlar ham ularda soliq to‘lash majburiyati bilan birgalikda, avvalo mazkur daromadlar to‘g‘risida deklaratsiyani soliq organlariga taqdim etish majburiyatini yuzaga keltiradi.

> *Deklaratsiya asosida soliq solinadigan daromadlarga ega jismoniy shaxslar jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiya taqdim etadilar.*
>
> *O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 57-bob*

Yakka tartibdagi tadbirkor hisoblanmaydigan jismoniy shaxs bo‘lgan soliq to‘lovchining soliq majburiyati o‘zga jismoniy shaxs tomonidan bajarilishi mumkin. Bunda soliq to‘lovchi uning soliq majburiyati o‘zga jismoniy shaxs tomonidan bajarilishi natijasida olgan moddiy naf soliq solish maqsadlarida shu soliq to‘lovchining daromadi deb e’tirof etilmaydi. O‘zga shaxs o‘zi tomonidan soliq to‘lovchi uchun to‘langan soliqning qaytarilishini talab qilishga haqli emas.

Jismoniy shaxslar tomonidan soliq to‘langanda yoki soliq agenti tomonidan o‘tkazib berilganda, shuningdek soliq to‘g‘risidagi qonun hujjatlariga muvofiq soliq majburiyatini tugatish bilan bog‘liq boshqa holatlar yuzaga kelgan hollarda soliq majburiyati tugatiladi. Jismoniy shaxsning soliq majburiyatini tugatish bilan bog‘liq boshqa holatlarga uning vafot etishi yoki uni vafot etgan deb e’lon qilish to‘g‘risidagi sud qarori qonuniy kuchga kirishi misol bo‘ladi.

4.3-§. Soliqlar va yig‘imlarni to‘lash majburiyati

Jismoniy shaxslar (fuqarolar)ning soliq to‘lash majburiyati O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida fuqarolarning burchi, Soliq kodeksida esa soliq solishning majburiylik prinsipi sifatida belgilab qo‘yilgan.

Jismoniy shaxslar tomonidan soliq davri uchun soliqlarni to‘lash quyidagi tartiblarda amalga oshiriladi (6-rasmga qarang):

Jismoniy shaxslar soliq qonunchiligida nazarda tutilgan soliq solish ob’ektlariga ega bo‘lsa, o‘sha ob’ektlar bo‘yicha belgilangan soliqlarni to‘laydilar.

Ular tomonidan soliqlarni to‘lash, milliy valyutada amalga oshiriladi. Yakka tartibdagi tadbirkorlar soliqlarni banklar orqali naqd pulsiz shaklda to‘laydi.

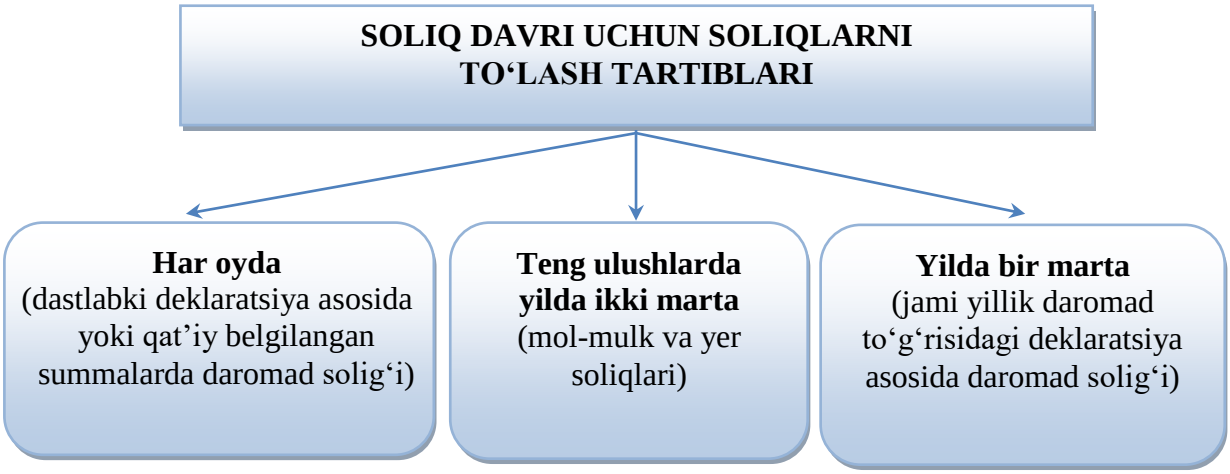

6-rasm. Soliq davri uchun soliqlarni to‘lash tartiblari[35]

Jismoniy shaxslar tomonidan soliqni to‘lash uchun bank yoki aloqa bo‘limiga budjet tizimiga o‘tkazish uchun yetarli naqd pul mablag‘lari kiritigan kundan e’tiboran soliqni to‘lash bo‘yicha majburiyati bajarilgan deb e’tirof etiladi.

Jismoniy shaxslarning ayrim toifalari, jumladan tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanayotgan jismoniy shaxslar tomonidan tijorat banklariga pul mablag‘larini bankdagi hisobvarag‘idan (hisobvarag‘ida to‘lov kunida yetarlicha pul qoldig‘i mavjud bo‘lgan taqdirda) budjet tizimiga tegishli g‘aznachilik hisobvarag‘iga o‘tkazishga doir topshiriqnomasi taqdim etilgan paytdan e’tiboran yoki ular tomonidan bankda hisobvaraq ochmasdan tegishli g‘aznachilik hisobvarag‘iga budjet tizimiga o‘tkazish uchun bank kassasiga yetarlicha naqd pul mablag‘lari topshirilgan paytdan e’tiboran soliqni to‘lash bo‘yicha majburiyati bajarilgan deb e’tirof etiladi. Shuningdek, soliq to‘lovchi jismoniy shaxs tomonidan ortiqcha to‘langan summalar yoki ortiqcha undirilgan soliqlar, penyalar, jarimalar summalari jismoniy shaxsning tegishli soliq turi bo‘yicha majburiyatining bajarilishi hisobiga hisobga olish to‘g‘risida soliq organi tomonidan qaror chiqarilgan kundan e’tiboran ham soliqni to‘lash bo‘yicha majburiyati bajarilgan deb e’tirof etiladi.

[35] Soliq kodeksi asosida mualliflar tomonidan tayyorlangan.

Agarda soliqni hisoblab chiqarish va soliq to‘lovchi jismoniy shaxsning pul mablag‘laridan ushlab qolishga doir majburiyat Soliq kodeksiga muvofiq soliq agentiga yuklatilgan bo‘lsa, soliq summalari soliq agenti tomonidan ushlab qolingan kundan e’tiboran soliqni to‘lash bo‘yicha majburiyati bajarilgan deb e’tirof etiladi.

> *Vafot etgan jismoniy shaxsning soliqlar bo‘yicha soliq qarzi meros qilib olinadigan mol-mulk qiymatidan ortiq bo‘lsa, soliq qarzining meros qilib olinadigan mol-mulk qiymatidan ortiq summasi undirilishi umidsiz summa deb e’tirof etiladi.*
>
> *O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 94-modda*

Soliq qarzi mavjud bo‘lgan jismoniy shaxs vafot etgan taqdirda, uning soliqlar bo‘yicha uzilmay qolgan qarzi merosxo‘ri (merosxo‘rlari) tomonidan meros qilib olinadigan mol-mulkning qiymati doirasida va uning (ularning) merosdagi ulushiga mutanosib ravishda uziladi.

Sud tomonidan bedarak yo‘qolgan deb e’tirof etilgan jismoniy shaxsning soliqlarni to‘lash bo‘yicha soliq majburiyati ushbu bedarak yo‘qolgan shaxsning mol-mulkini boshqarish huquqiga ega bo‘lgan shaxs (bundan buyon matnda vakolatli shaxs deb yuritiladi) tomonidan qonun hujjatlariga muvofiq uning mol-mulki hisobidan bajariladi.

Sud tomonidan muomalaga layoqatsiz deb topilgan jismoniy shaxsning soliq majburiyati shu muomalaga layoqatsiz shaxsning mol-mulki hisobidan uning vasiysi tomonidan bajariladi. Sud tomonidan bedarak yo‘qolgan yoki muomalaga layoqatsiz deb topilgan jismoniy shaxsning soliqlarni to‘lash bo‘yicha majburiyatini, shuningdek unga tegishli penyalar va jarimalarni to‘lash bo‘yicha majburiyatni bajarish, shu jismoniy shaxsning pul mablag‘lari yoki boshqa mol-mulki ko‘rsatilgan majburiyatni bajarish uchun yetarli bo‘lmagan (mavjud bo‘lmagan) taqdirda, tegishli soliq organining qarori bilan to‘xtatiladi.

Jismoniy shaxsni bedarak yo‘qolgan yoki muomalaga layoqatsiz deb topishni bekor qilish to‘g‘risida belgilangan tartibda qaror qabul qilingan taqdirda, to‘xtatib turilgan majburiyatlarning bajarilishi mazkur qaror qabul qilingan kundan e’tiboran tiklanadi. Sud tomonidan bedarak yo‘qolgan yoki muomalaga layoqatsiz deb topilgan jismoniy shaxslarning soliqlarni to‘lash bo‘yicha majburiyatlari yuklatilgan shaxslar soliq to‘lovchilar uchun Soliq kodeksida nazarda tutilgan

tartibda barcha huquqlardan foydalanadi va barcha majburiyatlarni bajaradi. O‘ziga yuklatilgan majburiyatlarni bajarish chog‘ida, shu munosabat bilan soliq huquqbuzarliklarini sodir etganlik aybi uchun javobgarlikka tortiladigan mazkur shaxslar Soliq kodeksida nazarda tutilgan jarimalarni tegishlicha sud tomonidan bedarak yo‘qolgan yoki muomalaga layoqatsiz deb topilgan shaxsning mol-mulki hisobidan to‘lashga haqli emas.

4.4-§.Soliqlarni to‘lash muddatlarini o‘zgartirish: to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyati

Soliq to‘lashning muddatini keyinroq muddatga ko‘chirish soliqni to‘lash muddatini o‘zgartirish deb e’tirof etiladi. To‘lanishi lozim bo‘lgan umumiy soliq summasiga yoki uning bir qismiga (bundan buyon qarz summasi deb yuritiladi) nisbatan, qarz summasiga foizlar hisoblangan holda, soliq to‘lash muddatini o‘zgartirish mumkin. Soliq to‘lash muddatini o‘zgartirish uni to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash shaklida amalga oshiriladi.

> *Soliq to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash bir yildan oshmagan muddatga beriladi.*
>
> *O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 94-modda*

Soliq to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash, shu soliq bo‘yicha tegishlicha bir yo‘la yoki bosqichma-bosqich qarz summasini to‘lagan holda, ushbu soliqni to‘lash muddatini o‘zgartirishdan iboratdir. Soliq to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash soliqlarni to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini berish to‘g‘risida qaror qabul qilinguniga qadar yuzaga kelgan qarz summasiga yoki kelgusida yuzaga keladigan qarz summasiga nisbatan berilishi mumkin.

O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 101-moddasida soliqlarni to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini berish tartibi belgilab qo‘yilgan. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksida[36] soliqlarni to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini berish tartibi belgilab qo‘yilgan. Unga ko‘ra soliqni to‘lash bo‘yicha kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib

[36] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 101-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

to‘lash imkoniyatini berish to‘g‘risidagi ariza manfaatdor shaxs tomonidan tegishli vakolatli organga beriladi. Manfaatdor shaxsning soliqni to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini berish to‘g‘risidagi arizasiga quyidagi hujjatlar ilova qilinadi:

1) ushbu shaxs hisobda turgan joydagi soliq organining uning soliqlar, penyalar va jarimalar bo‘yicha hisob-kitoblari holati to‘g‘risidagi ma’lumotnomasi;

2) ushbu shaxs hisobda turgan joydagi soliq organining mazkur shaxsga banklarda ochilgan barcha hisobvaraqlar ro‘yxati ko‘rsatilgan ma’lumotnomasi;

3) ushbu shaxsning banklardagi hisobvaraqlari bo‘yicha ko‘rsatilgan ariza berilishidan oldingi olti oy davomida har oylik pul mablag‘lari aylanishi to‘g‘risida, shuningdek uning haqi to‘lanmagan hisob-kitob hujjatlarining tegishli kartotekasiga joylashtirilgan hisob-kitob hujjatlari mavjudligi to‘g‘risida yoxud ushbu kartotekada ularning mavjud emasligi to‘g‘risida banklar ma’lumotnomalari;

4) ushbu shaxsning banklardagi barcha hisobvaraqlarida mavjud bo‘lgan pul mablag‘larining qoldiqlari to‘g‘risida banklar ma’lumotnomalari;

5) ushbu shaxsning soliqni to‘lash muddati o‘zgartirilgan davrda soliqni to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini berish to‘g‘risidagi qaror qaysi shartlarga ko‘ra qabul qilingan bo‘lsa, o‘sha shartlarga rioya etilishini nazarda tutuvchi majburiyati, shuningdek qarzdorlikni so‘ndirishning taxminiy grafigi;

6) soliqni to‘lash muddatini o‘zgartirish asoslari mavjudligini tasdiqlovchi hujjatlar.

Soliq kodeksi 100-moddasining ikkinchi qismi 1-bandida ko‘rsatilgan asos ya’ni shaxsga tabiiy ofat, texnologik falokat yoki boshqa bartaraf etib bo‘lmaydigan holatlar natijasida zarar yetkazilganligi bo‘yicha soliqni to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini berish to‘g‘risidagi manfaatdor shaxsning arizasiga quyidagilar ilova qilinadi:

1) ushbu shaxsga nisbatan uning ariza bilan murojaat etishi uchun asos bo‘lgan bartaraf etib bo‘lmaydigan holatlar vujudga kelganligi fakti to‘g‘risidagi xulosa;

2) ko‘rsatilgan holatlar natijasida ushbu shaxsga yetkazilgan zararni baholash dalolatnomasi.

Yuqorida ko‘rsatilgan hujjatlar mahalliy davlat hokimiyati organi yoki fuqaro muhofazasi, aholi va hududlarni favqulodda vaziyatlardan himoya qilish sohasidagi organlar, fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarishi organlari tomonidan tuziladi.

Soliq kodeksi 100-moddasining ikkinchi qismi 2-bandida ko‘rsatilgan asos, ya’ni shaxsni budjetdan (davlat maqsadli jamg‘armalaridan) moliyalashtirish kechiktirilganligi yoki ushbu shaxs tomonidan bajarilgan davlat buyurtmasi, davlat ehtiyojlari yoki mahalliy davlat hokimiyati organlarining ehtiyojlari uchun bajarilgan ishlar va (yoki) ko‘rsatilgan xizmatlar haqini to‘lash kechiktirilganligi bo‘yicha soliqni to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini berish to‘g‘risidagi manfaatdor shaxsning arizasiga bunday asos mavjudligini va budjetdan (davlat maqsadli jamg‘armalaridan) moliyalashtirish hisobiga ushbu shaxsga kelib tushmagan summani yoki ushbu shaxs tomonidan bajarilgan davlat buyurtmasining, davlat ehtiyojlari yoki mahalliy davlat hokimiyati organlarining ehtiyojlari uchun bajarilgan ishlar va (yoki) ko‘rsatilgan xizmatlarning haqi to‘lanmaganligini tasdiqlovchi moliya organining hujjati ilova qilinadi.

Soliq kodeksi 100-moddasining ikkinchi qismi 3-bandida ko‘rsatilgan asos, ya’ni manfaatdor shaxs soliqni bir yo‘la to‘lashi oqibatida uning nochorligi (bankrotligi) alomatlari paydo bo‘lishi xavfi yuzaga kelganligining mavjudligi manfaatdor shaxsning moliyaviy holatini tahlil qilish natijalari bo‘yicha Soliq qo‘mitasi yoki u vakolat bergan soliq organi tomonidan aniqlanadi. Soliq kodeksi 100-moddasining ikkinchi qismi 4-bandida ko‘rsatilgan asos, ya’ni jismoniy shaxsning mulkiy holati (qonun hujjatlariga muvofiq undiruv qaratilishi mumkin bo‘lmagan mol-mulk hisobga olinmaganda) soliqni bir yo‘la to‘lash imkoniyatini istisno etishi bo‘yicha soliqni to‘lash bo‘yicha kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini berish to‘g‘risidagi manfaatdor shaxsning arizasiga jismoniy shaxsning ko‘char va ko‘chmas mulki (bundan qonun hujjatlariga muvofiq undiruv

qaratilishi mumkin bo‘lmagan mol-mulk mustasno) to‘g‘risidagi ma’lumotlar ilova qilinadi.

Soliq kodeksi 100-moddasining ikkinchi qismi 5-bandida ko‘rsatilgan asos, ya’ni manfaatdor shaxs tomonidan tovarlar yoki xizmatlarni ishlab chiqarish va (yoki) realizatsiya qilish mavsumiy xususiyatga ega ekanligi bo‘yicha soliqni to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini berish to‘g‘risidagi manfaatdor shaxsning arizasiga ushbu shaxs tomonidan tuzilgan, mazkur shaxsning umumiy daromadlarida uning mavsumiy xususiyatga ega bo‘lgan faoliyatdan olingan daromadlarining ulushi kamida 50 foizni tashkil etishini tasdiqlovchi hujjat ilova qilinadi. Mavsumiy xususiyatga ega bo‘lgan tarmoqlar va faoliyat turlarining ro‘yxati Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlanadi.

Soliqni to‘lash bo‘yicha kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini berish to‘g‘risidagi manfaatdor shaxsning arizasida ushbu shaxs Soliq kodeksiga muvofiq qarz summasiga hisoblangan foizlarni to‘lash majburiyatini o‘z zimmasiga oladi. Vakolatli organning talabiga ko‘ra, manfaatdor shaxs garov predmeti bo‘lishi mumkin bo‘lgan mol-mulk to‘g‘risidagi hujjatlarni, kafillik xatini yoki bank kafolatini taqdim etadi. Vakolatli organ manfaatdor shaxsning iltimosnomasi bo‘yicha ushbu shaxs tomonidan qarz summasining to‘lanishini vaqtinchalik (ariza ko‘rib chiqiladigan davrda) to‘xtatib turish to‘g‘risida qaror qabul qilishga haqli. Bunday qarorning ko‘chirma nusxasi manfaatdor shaxs tomonidan o‘zi hisobga olingan joydagi soliq organiga qaror qabul qilingan kundan e’tiboran besh kunlik muddatda taqdim etiladi.

Soliqni to‘lash bo‘yicha kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini berish yoxud uni berishni rad etish to‘g‘risidagi qaror vakolatli organ tomonidan manfaatdor shaxsning arizasi olingan kundan e’tiboran o‘ttiz kun ichida qabul qilinadi. Qarorda quyidagilar ko‘rsatilishi kerak:

1) qarz summasi;

2) kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyati berilayotgan soliq;

3) qarz summasini va hisoblangan foizlarni to‘lash tartibi hamda muddatlari.

Tegishli hollarda soliqni to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini berish to‘g‘risidagi qarorda garov predmeti bo‘lgan mol-mulk to‘g‘risidagi hujjatlar, kafillik xati yoki bank kafolati ko‘rsatilishi kerak.

Soliqni to‘lash bo‘yicha kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini berish to‘g‘risidagi qaror ushbu qarorda belgilangan kundan e’tiboran kuchga kiradi. Bunda soliqni to‘lash uchun belgilangan kundan e’tiboran ushbu qaror kuchga kiradigan kunga qadar bo‘lgan butun vaqt uchun tegishli penyalar, agar to‘lovning ko‘rsatilgan muddati ushbu qaror kuchga kiradigan kundan oldin bo‘lsa, qarz summasiga kiritiladi. Agar soliqni to‘lash bo‘yicha kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash mol-mulk garovi evaziga beriladigan bo‘lsa, uni berish to‘g‘risidagi qaror faqat Soliq kodeksining 107-moddasida nazarda tutilgan tartibda mol-mulk garovi to‘g‘risidagi shartnoma tuzilgandan keyingina kuchga kiradi.

Soliqni to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini berishni rad etish to‘g‘risidagi qaror asoslantirilgan bo‘lishi kerak. Soliqlarni to‘lash bo‘yicha kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini berishni rad etish to‘g‘risidagi qaror ustidan manfaatdor shaxs qonun hujjatlarida belgilangan tartibda shikoyat qilishi mumkin.

Soliqni to‘lash bo‘yicha kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini berish to‘g‘risidagi qarorning ko‘chirma nusxasi vakolatli organ tomonidan mazkur qaror qabul qilingan kundan e’tiboran uch kunlik muddatda ushbu shaxs hisobda turgan joydagi soliq organiga yuboriladi. Soliqni to‘lash bo‘yicha kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini berish to‘g‘risidagi ariza manfaatdor shaxs tomonidan tegishli vakolatli organga beriladi. Soliq muddatini o‘zgartirish talabgor shaxsning arizasiga ko‘ra vakolatli organlar qarorlari asosida amalga oshiriladi. Quyidagi organlar soliqlarni to‘lash muddatlarini o‘zgartirish to‘g‘risida qarorlar qabul qilish vakolatiga ega (7-rasm):

Vazirlar Mahkamasi soliq to‘lovchilar, shu jumladan soliq to‘lovchi jismoniy shaxslarga har qanday soliq bo‘yicha kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini uch yilgacha muddatga berishga haqli hisoblanadi.

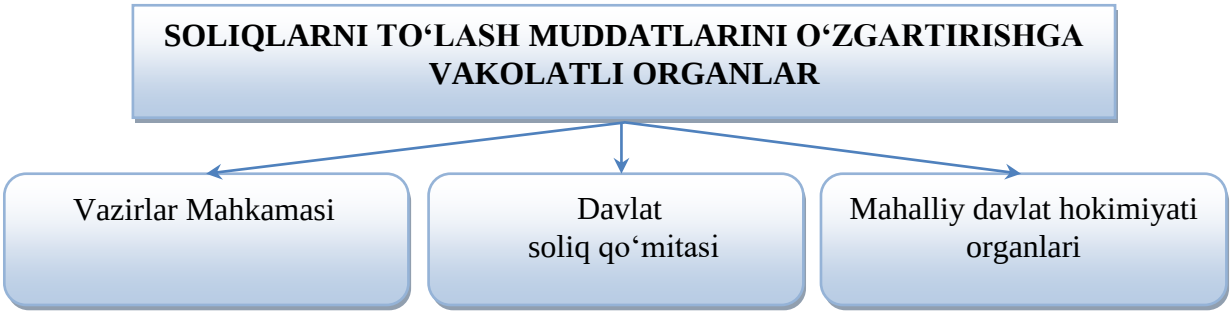

7 - rasm. Soliqlarni to‘lash muddatlarini o‘zgartirishga vakolatli organlar[37]

Yer qa’ridan foydalanganlik uchun soliq, suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq, mol-mulk solig‘i, yer solig‘i hamda aylanmadan olinadigan soliqlar bo‘yicha kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyati - Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan tartibga asosan mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan beriladi. Bunday soliqlarga nisbatan to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyati ikki yilgacha muddatga berilishi mumkin. O‘z navbatida jismoniy shaxslar tomonidan to‘lanadigan daromad solig‘i bo‘yicha to‘lash muddatini o‘zgartirish to‘g‘risida Soliq qo’mitasi qarorlar qabul qilish vakolatiga ega.

Soliq qonunchiligiga ko‘ra, soliqni to‘lash bo‘yicha muddatni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyati manfaatdor shaxsga, basharti uning moliyaviy ahvoli ushbu soliqni belgilangan muddatda to‘lash imkonini bermasa, biroq ko‘rsatilgan shaxsda bunday soliqni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash uchun berilgan muddat mobaynida to‘lash imkoniyati yuzaga keladi deb taxmin qilish uchun yetarlicha asoslar mavjud bo‘lsa, berilishi mumkin. Shunga ko‘ra, Soliq kodeksida[38] soliqlarni to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini berish shartlari ko‘rsatib o‘tilgan. Soliq kodeksiga ko‘ra soliqni to‘lash bo‘yicha muddatni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyati manfaatdor shaxsga, basharti uning moliyaviy ahvoli ushbu soliqni belgilangan muddatda to‘lash imkonini bermasa, biroq ko‘rsatilgan shaxsda bunday soliqni kechiktirish yoki

[37] Soliq kodeksi asosida mualliflar tomonidan tayyorlangan.
[38] O‘zbekiston Respublikasinng Soliq kodeksi. 100-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

bo‘lib-bo‘lib to‘lash uchun berilgan muddat mobaynida to‘lash imkoniyati yuzaga keladi deb taxmin qilish uchun yetarlicha asoslar mavjud bo‘lsa, berilishi mumkin.

Soliq to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyati manfaatdor shaxsga quyidagi asoslardan loaqal bittasi mavjud bo‘lgan taqdirda berilishi mumkin:

1) ushbu shaxsga tabiiy ofat, texnologik falokat yoki boshqa bartaraf etib bo‘lmaydigan holatlar natijasida zarar yetkazilganligi;

2) ushbu shaxsni budjetdan (davlat maqsadli jamg‘armalaridan) moliyalashtirish kechiktirilganligi yoki ushbu shaxs tomonidan bajarilgan davlat buyurtmasi, davlat ehtiyojlari yoki mahalliy davlat hokimiyati organlarining ehtiyojlari uchun bajarilgan ishlar va (yoki) ko‘rsatilgan xizmatlar haqini to‘lash kechiktirilganligi;

3) manfaatdor shaxs soliqni bir yo‘la to‘lashi oqibatida uning nochorligi (bankrotligi) alomatlari paydo bo‘lishi xavfi yuzaga kelganligi;

4) jismoniy shaxsning mulkiy holati (qonun hujjatlariga muvofiq undiruv qaratilishi mumkin bo‘lmagan mol-mulk hisobga olinmaganda) soliqni bir yo‘la to‘lash imkoniyatini istisno etishi;

5) manfaatdor shaxs tomonidan tovarlar yoki xizmatlarni ishlab chiqarish va (yoki) realizatsiya qilish mavsumiy xususiyatga ega ekanligi;

6) O‘zbekiston Respublikasining bojxona chegarasi orqali tovarlar olib o‘tilishi munosabati bilan bojxona to‘g‘risidagi qonun hujjatlarida belgilangan to‘lanishi lozim bo‘lgan soliqlarni to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini berish uchun asoslar mavjud ekanligi.

Yuqorida sanab o‘tilganlar orasidan 1, 3-6-asoslar mavjud bo‘lganda, soliqni to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyati jismoniy shaxsga - uning mol-mulki qiymatidan oshmaydigan summaga berilishi mumkin, bundan O‘zbekiston Respublikasining qonun hujjatlariga muvofiq undiruv qaratilishi mumkin bo‘lmagan mol-mulk mustasno.

Yakka tartibdagi tadbirkorlar soliqni hisobga olish joyidagi soliq organiga yozma, shu jumladan soliq to‘lovchining shaxsiy kabineti orqali xabarnoma

yuborib, soliq auditi natijalari bo‘yicha qo‘shimcha hisoblangan soliqlar summalarini, shuningdek moliyaviy sanksiyalarni tekshiruv materiallarini ko‘rib chiqish natijalari yuzasidan soliq organi tomonidan qabul qilingan qaror kuchga kirgan kundan e’tiboran olti oy mobaynida teng ulushlarda to‘lashga haqli. Agar soliqlarni to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyati yuqorida sanab o‘tilganlar orasidan 1 yoki 2-bandlarida ko‘rsatilgan asoslar bo‘yicha berilgan bo‘lsa, qarz summasiga foizlar hisoblanmaydi. Agar soliqni to‘lash bo‘yicha kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyati 100-modda ikkinchi qismining 3-6-bandlarida va (yoki) to‘rtinchi qismida ko‘rsatilgan asoslarga ko‘ra berilgan bo‘lsa, kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash davrida amalda bo‘lgan Markaziy bankning qayta moliyalashtirish stavkasiga teng stavkadan kelib chiqqan holda qarz summasiga foizlar hisoblanadi.

Yuqoridagilardan tashqari soliq qonunchiligida soliqni to‘lash muddatini o‘zgartirishni istisno etadigan holatlari ham mavjud bo‘lib, ular tegishli tartibda Soliq kodeksida[39] belgilab qo‘yilgan. Jumladan:

Agar manfaatdor shaxsga nisbatan quyidagi shartlardan hech bo‘lmaganda bittasi bajarilayotgan bo‘lsa, soliqni to‘lash muddati o‘zgartirilishi mumkin emas:

1) soliq to‘g‘risidagi qonun hujjatlarining buzilishi bilan bog‘liq jinoyat alomatlari bo‘yicha jinoiy ish qo‘zg‘atilgan bo‘lsa;

2) ushbu shaxs bunday o‘zgartirishdan soliq solinishi lozim bo‘lgan o‘z pul mablag‘larini yoki boshqa mol-mulkini yashirish uchun foydalanishini yoki ushbu shaxs doimiy yashash uchun O‘zbekiston Respublikasidan tashqariga chiqib ketishini taxmin qilish uchun yetarlicha asoslar mavjud bo‘lsa;

3) ushbu shaxs soliqni to‘lash muddatini o‘zgartirish to‘g‘risida ariza bergan kundan oldingi uch yil mobaynida Soliq kodeksining 99-moddasida ko‘rsatilgan organ tomonidan soliq to‘lash muddatini tegishli o‘zgartirish shartlari buzilganligi munosabati bilan ilgari berilgan kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatining amal qilishini tugatish to‘g‘risida qaror chiqarilgan bo‘lsa;

[39] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 98-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

4) bankrotlik to‘g‘risida ish qo‘zg‘atilgan bo‘lsa.

Yuqorida ko‘rsatilgan holatlar mavjud bo‘lgan taqdirda, soliq to‘lash muddatini o‘zgartirish to‘g‘risida qaror qabul qilinishi mumkin emas, qabul qilingan qaror esa bekor qilinishi lozim.

Qabul qilingan qaror bekor qilingani to‘g‘risida manfaatdor shaxs va ushbu shaxs hisobda turgan joydagi soliq organi uch kunlik muddatda yozma shaklda xabardor qilinadi. Manfaatdor shaxs bunday qaror ustidan Soliq kodeksida belgilangan tartibda shikoyat qilishga haqli.

Soliq qonunchiligiga ko‘ra, soliqni to‘lash bo‘yicha kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lashning amal qilishi tegishli qarorning amal qilish muddati o‘tganidan keyin tugatiladi yoxud Soliq kodeksida[40] nazarda tutilgan hollarda bu muddat kelishidan oldin tugatilishi mumkin.

Soliq kodeksiga ko‘ra soliqni to‘lash bo‘yicha kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lashning amal qilishi tegishli qarorning amal qilish muddati o‘tganidan keyin tugatiladi yoxud u quyida nazarda tutilgan hollarda bu muddat kelishidan oldin tugatilishi mumkin. Masalan, soliqning to‘liq summasi va tegishli foizlarning summasi belgilangan muddat o‘tgunga qadar to‘langan taqdirda soliqni to‘lash bo‘yicha kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lashning amal qilishi muddatidan oldin tugatiladi. Shuningdek, soliqni to‘lash bo‘yicha kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash shartlari manfaatdor shaxs tomonidan buzilgan taqdirda, uning amal qilishi soliqni to‘lash bo‘yicha majburiyatni bajarish muddatini tegishli o‘zgartirish to‘g‘risida qaror qabul qilgan vakolatli organning qarori bilan muddatidan oldin tugatilishi mumkin. Mazkur hollarda soliqni to‘lash bo‘yicha kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lashning amal qilishi muddatidan oldin tugatilganda manfaatdor shaxs tegishli qarorni olganidan keyin bir oy ichida soliq qarzining to‘lanmagan summasini, shuningdek soliqni to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lashning amal qilishini tugatish to‘g‘risidagi qaror qabul qilingan kundan keyingi kundan boshlab ushbu summa to‘langan kungacha bo‘lgan har bir kalendar kun uchun

[40] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 102-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

penya to‘lashi kerak. Bunda soliq qarzining qoplanmasdan qolgan summasi kechiktirish (bo‘lib-bo‘lib to‘lash) imkoniyatini berish to‘g‘risidagi qarorda ko‘rsatilgan soliq qarzi summasi to‘lashni kechiktirish (bo‘lib-bo‘lib to‘lash) amal qilgan davrda kechiktirish (bo‘lib-bo‘lib to‘lash) haqidagi qarorga muvofiq hisoblangan foizlar summasiga oshirilgan summa bilan haqiqatda to‘langan summalar hamda foizlar o‘rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.

Soliqni to‘lash bo‘yicha kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini berish to‘g‘risidagi qaror bekor qilingani to‘g‘risidagi xabarnoma ushbu qarorni qabul qilgan vakolatli organ tomonidan qaror qabul qilingan kundan e’tiboran besh kun ichida Soliq kodeksida nazarda tutilgan tartibda manfaatdor shaxsga yuboriladi. Bunday qarorning ko‘chirma nusxasi ayni shu muddatda manfaatdor shaxs hisobda turgan joydagi soliq organiga yuboriladi. Vakolatli organning soliqni to‘lash bo‘yicha kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lashning amal qilishini muddatidan ilgari tugatish to‘g‘risidagi qarori ustidan manfaatdor shaxs qonun hujjatlarida belgilangan tartibda shikoyat qilishi mumkin.

Manfaatdor shaxs tomonidan to‘lanishi lozim bo‘lgan foizlar ularni to‘lash muddati buzilgan taqdirda hamda ularni to‘lash to‘g‘risidagi talabnomani bajarish muddati o‘tganidan keyin Soliq kodeksida nazarda tutilgan tartibda va muddatlarda undiriladi.

4.5-§. Soliq to‘lovchi jismoniy shaxslarni hisobga qo‘yish tartibi

Jismoniy shaxslar o‘z yashash joyidagi soliq organlarida hisobga qo‘yiladi. Bundan tashqari, jismoniy shaxslar o‘ziga tegishli bo‘lgan ko‘chmas mulk joylashgan yerdagi soliq organlarida qonun hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa asoslarga ko‘ra hisobga qo‘yilishi lozim. Bu haqda mazkur bobning keyingi paragraflarida yoritilgan.

Soliq solish maqsadida hisobga olinadigan fuqarolarga quyidagilar kiradi:

O‘zbekiston Respublikasida doimiy yashash joyiga ega bo‘lgan fuqarolar; shu jumladan, O‘zbekiston Respublikasidan tashqarida vaqtincha turganlar ham;

O‘zbekiston Respublikasida kalendar yilda 183 kundan ko‘proq turgan xorijiy fuqarolar va fuqaroligi bo‘lmagan shaxslar.

> *Soliq organlariga qog‘ozda yoki elektron shaklda taqdim etiladigan ma’lumotlarning shakllari, shuningdek shakllarni to‘ldirish tartibi Davlat soliq qo‘mitasi tomonidan tasdiqlanadi.*
>
> *O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 133-modda*

Jismoniy shaxslarni hisobga olish soliq organlari tomonidan mustaqil ravishda amalga oshiriladi. Soliq organlari o‘zlaridagi mavjud ma’lumotlar asosida soliq to‘lovchilar hisobga olinishini (hisobdan chiqarilishini) va soliq to‘lovchilar to‘g‘risida ma’lumotlar hisobi yuritilishini ta’minlashi shart. O‘zbekiston Respublikasi soliq to‘lovchilarining yagona reestrida mavjud bo‘lgan ma’lumotlar asosida soliq organlarida yakka tartibdagi tadbirkor o‘z yashash joyida hisobga qo‘yiladi.

Yakka tartibdagi tadbirkor bo‘lmagan jismoniy shaxslarni soliq organlarida hisobga qo‘yish Soliq kodeksining 133-moddasida ko‘rsatilgan organlar taqdim etadigan ma’lumot yoki jismoniy shaxsning arizasi asosida mazkur jismoniy shaxsning yashash joyidagi soliq organlari tomonidan amalga oshiriladi.

O‘z navbatida quyidagi organ va tashkilotlar jismoniy shaxslarni hisobga qo‘yish uchun ularga doir ma’lumotlarni soliq organlariga belgilangan muddatlarda taqdim etishlari lozim bo‘ladi (8-rasm):.

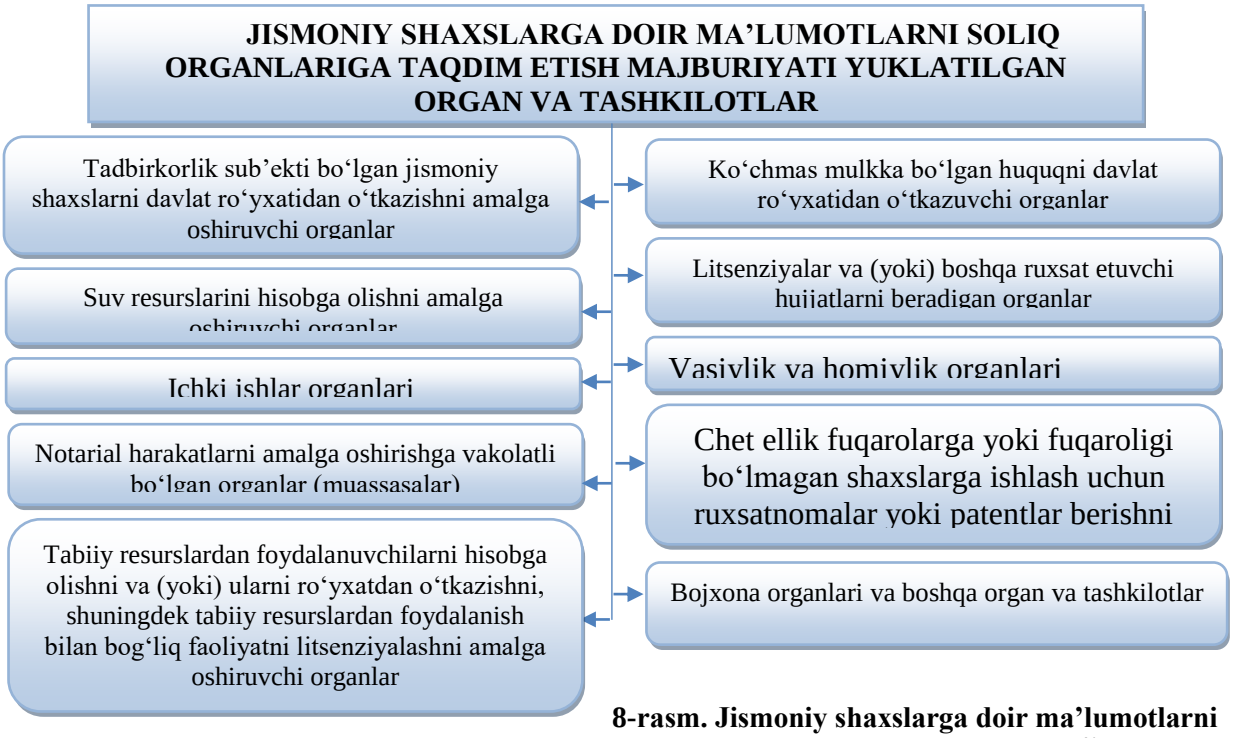

8-rasm. Jismoniy shaxslarga doir ma’lumotlarni soliq organlariga taqdim etish majburiyati yuklatilgan organ va tashkilotlar[41]

[41] Soliq kodeksi asosida mualliflar tomonidan tayyorlangan.

O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksida[42] soliq organlariga ma’lumotlar taqdim etadigan organlar va ularning ma’lumotlar taqdim etish majburiyatlari belgilab qo‘yilgan.

Unga ko‘ra:

Tadbirkorlik subyekti bo‘lgan yuridik va jismoniy shaxslarni davlat ro‘yxatidan o‘tkazishni amalga oshiruvchi organlar ro‘yxatdan o‘tkazilgan joydagi soliq organiga ushbu shaxslar davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan kundan e’tiboran o‘n kundan kechiktirmay tegishli yuridik shaxslarning davlat reyestridan ko‘chirmani, rahbar (rahbar vazifalarini bajaruvchi shaxs) to‘g‘risidagi ma’lumotlarni, jismoniy shaxsning shaxsiy identifikatsiya raqamini va uning pasportiga yoki identifikatsiyalovchi ID-kartasiga oid ma’lumotlarni topshirishi shart. Shuningdek mazkur organlar soliq organiga davlat reyestriga kiritilgan va tegishli shaxslarga taalluqli bo‘lgan har qanday o‘zgartirishlar to‘g‘risida bunday o‘zgartirishlar kiritilgan kundan e’tiboran uch kundan kechiktirmay ma’lum qilishi shart.

Ichki ishlar organlari identifikatsiyalovchi ID-kartalar berilganligi, shu jumladan yo‘qotilgan yoki amal qilish muddati o‘tgan pasportlar yoki identifikatsiyalovchi ID-kartalar o‘rniga identifikatsiyalovchi ID-kartalar berilganligi faktlari to‘g‘risida, bekor qilingan pasportlar yoki identifikatsiyalovchi ID-kartalar haqida o‘zlari joylashgan joydagi soliq organlariga har oyda xabar berib borishi, shuningdek turar joyni ijaraga olish (ijaraga berish) shartnomasi, tekin foydalanishga berish shartnomasi mavjud emasligi yoki ijaraga olish (ijaraga berish) shartnomasining soliq organlarida majburiy hisobga qo‘yilishiga rioya etilmaganligi bo‘yicha aniqlangan faktlar to‘g‘risida o‘zlari joylashgan joydagi soliq organlariga uch kun ichida xabar berishi shart.

Ko‘chmas mulkka bo‘lgan huquqni davlat ro‘yxatidan o‘tkazishni amalga oshiruvchi organlar tegishli hududda joylashgan yer uchastkasi va boshqa ko‘chmas mol-mulk, ularning mulkdorlari (egalari) to‘g‘risidagi axborotni davlat soliq organlariga real vaqt rejimida elektron shaklda taqdim etishi shart.

Tabiiy resurslardan foydalanuvchilarni hisobga olishni va (yoki) ularni ro‘yxatdan o‘tkazishni, shuningdek tabiiy resurslardan foydalanish bilan bog‘liq

[42] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 133-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil

faoliyatni litsenziyalashni amalga oshiruvchi organlar tabiatdan foydalanish joyidagi soliq organlariga tegishli tarzda ro‘yxatdan o‘tkazilgan (litsenziya, ruxsatnoma berilgan) kundan e’tiboran o‘n kun ichida soliq solish obyekti bo‘lgan bunday resurslardan foydalanishga doir huquqlar berish to‘g‘risida ma’lum qilishi shart.

Suv resurslarini hisobga olishni amalga oshiruvchi organlar suvdan foydalanish yoki suvni iste’mol qilish joyidagi soliq organlariga suvdan foydalanuvchi shaxslar va ular tomonidan foydalanilgan suv hajmlari to‘g‘risida real vaqt rejimida elektron shaklda axborot taqdim etishi shart.

Litsenziyalash, ruxsat berish va xabardor qilish tartib-taomillari sohasidagi vakolatli organlar berilgan, uzaytirilgan, to‘xtatib turilgan, qayta tiklangan, tugatilgan, bekor qilingan, qayta rasmiylashtirilgan va chaqirib olingan litsenziyalar, ruxsat berish xususiyatiga ega hujjatlar, shuningdek jismoniy va yuridik shaxslar tomonidan vakolatli organlarga yuborilgan xabarnomalar to‘g‘risidagi ma’lumotlarni ko‘rsatilgan tartib-taomillardan o‘tgan shaxslar joylashgan erdagi soliq organlariga elektron shaklda real vaqt rejimida taqdim etishi shart.

Chet el yuridik shaxslarining vakolatxonalarini akkreditatsiyadan o‘tkazishni amalga oshiruvchi organlar hamda tashkilotlar chet el yuridik shaxslarining vakolatxonalari akkreditatsiyadan o‘tkazilganligi (akkreditatsiyadan mahrum etilganligi) to‘g‘risidagi ma’lumotlarni vakolatxona joylashgan erdagi soliq organiga tegishli hodisa ro‘y bergan kundan e’tiboran o‘n kun ichida ma’lum qilishi shart.

Xalqaro tashkilotlarning hamda chet el notijorat nohukumat tashkilotlarining vakolatxonalari reyestrini yuritish vakolatiga ega bo‘lgan organ mazkur reyestrga tegishli tarzda kiritilganlik (reyestrdagi o‘zgartirishlar) to‘g‘risidagi ma’lumotlarni akkreditatsiyadan o‘tkazilgan (akkreditatsiyadan mahrum etilgan) yoki mazkur reyestrga ma’lumotlar (o‘zgartirishlar) kiritilgan kundan e’tiboran o‘n kun ichida vakolatxona joylashgan erdagi soliq organiga xabar qilishi shart.

Vasiylik va homiylik organlari mol-mulk mulkdorlari (egalari) bo‘lgan jismoniy shaxslarga nisbatan vasiylik, homiylik hamda mol-mulk boshqaruvi belgilanganligi to‘g‘risida, shu jumladan mol-mulk mulkdori (egasi) bo‘lgan bolaning vasiy oilaga topshirilganligi haqida, shu jumladan mazkur vasiylik, homiylik va mol-mulk boshqaruvi bilan bog‘liq keyingi o‘zgartirishlar to‘g‘risida tegishli qaror qabul

qilingan kundan e’tiboran o‘n kun ichida o‘zlari joylashgan erdagi soliq organlariga ma’lum qilishi shart.

Notarial harakatlarni amalga oshirishga vakolatli bo‘lgan organlar (muassasalar) ko‘chmas mulk oldi-sotdi shartnomalari, mol-mulk ijarasi shartnomalari tasdiqlanganligi va ijara haqi miqdori haqida, merosga egalik qilish huquqi to‘g‘risidagi guvohnomalar berilganligi hamda hadya etish shartnomalari notarial tarzda tasdiqlanganligi to‘g‘risida soliq organlariga axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositasida real vaqt rejimida xabar qilishi shart. Bunda hadya etish shartnomalari tasdiqlanganligi to‘g‘risida taqdim etilayotgan axborotda hadya qiluvchi va hadya oluvchi shaxs o‘rtasidagi qarindoshlik darajasi to‘g‘risidagi ma’lumotlar bo‘lishi kerak.

Chet ellik fuqarolarga yoki fuqaroligi bo‘lmagan shaxslarga ishlash uchun ruxsatnomalar yoki patentlar berishni amalga oshiruvchi organlar chet ellik fuqarolar yoxud fuqaroligi bo‘lmagan shaxslar turgan joyi bo‘yicha migratsiya hisobiga qo‘yilganligi to‘g‘risidagi ma’lumotlarni xabar qilishi shart. Bunday ma’lumotlar soliq organlarida hisobda turmagan va o‘ziga nisbatan ishlash uchun ruxsatnomani yoki patentni rasmiylashtirish uchun hujjatlar ko‘rib chiqishga qabul qilingan chet ellik fuqarolar hamda fuqaroligi bo‘lmagan shaxslarga nisbatan taqdim etiladi. Mazkur organlar belgilangan hujjatlar qabul qilingan kundan keyin keladigan kundan kechiktirmay ushbu ma’lumotlarni o‘zlari joylashgan erdagi soliq organlariga xabar qiladi.

Qimmatli qog‘ozlarning markaziy depozitariysi har oyda, hisobot oyidan keyingi oyning o‘ninchi kunidan kechiktirmay Soliq qo‘mitasiga o‘zi va investitsiya vositachilari tomonidan ro‘yxatga olingan aksiyalarga doir bitimlar to‘g‘risidagi axborotni taqdim etishi shart.

Bojxona organlari har oyda soliq organlariga:

eksport-import operatsiyalari to‘g‘risidagi, shuningdek tovarlarni olib o‘tish, shu jumladan O‘zbekiston Respublikasining bojxona chegarasi orqali elektron tijorat shaklida amalga oshirilgan tovarlarni olib o‘tish haqidagi;

Norezidentlari tomonidan O‘zbekiston Respublikasining bojxona omborlarida tovarlar saqlanayotganligi faktlari to‘g‘risidagi axborotni taqdim etishi shart.

Internet jahon axborot tarmog‘i milliy segmentining domen nomlari tizimini belgilovchi organ soliq organlariga tegishli ma’lumotlar bazasiga ulanish uchun dasturiy mahsulotlarni taqdim etish orqali domen nomlarining ma’murlari to‘g‘risidagi axborotlarga kirish huquqini beradi.

Soliq organlariga ushbu moddada nazarda tutilgan, qog‘ozda yoki elektron shaklda taqdim etiladigan ma’lumotlarning shakllari, shuningdek shakllarni to‘ldirish tartibi Soliq qo‘mitasi tomonidan tasdiqlanadi.Ma’lumotlarni soliq organlariga elektron shaklda taqdim etish tartibi o‘zaro hamkorlik qiluvchi taraflarning kelishuvi bilan belgilanadi. Yuqorida ko‘rsatilgan ma’lumotlar soliq organlariga bepul taqdim etiladi. Yuqorida nazarda tutilgan ma’lumotlar ushbu moddada belgilangan organlar, muassasalar, tashkilotlar yoki notarial harakatlarni amalga oshirish vakolatiga ega bo‘lgan mansabdor shaxslar tomonidan soliq organlarining so‘rovlariga binoan so‘rov olingan kundan e’tiboran besh kun ichida taqdim etiladi.

Muassasalar va tashkilotlar tomonidan soliq organlariga ma’lumotlar taqdim etish majburiyati qonunchilikda belgilanadi.

O‘zbekiston Respublikasida mol-mulk solig‘i yoki yer solig‘i solish ob’ekti bo‘lgan mol-mulkni oluvchi chet ellik fuqarolar yoki fuqaroligi bo‘lmagan shaxslar soliq to‘lovchi sifatida ro‘yxatdan o‘tish uchun bunday mol-mulk yoki yer uchastkasi joylashgan yerdagi soliq organiga hisobga qo‘yish to‘g‘risidagi arizani quyidagi hujjatlarning ko‘chirma nusxalarini ilova qilgan holda taqdim etishi shart:

1) chet ellik fuqaroning yoki fuqaroligi bo‘lmagan shaxsning shaxsini tasdiqlovchi hujjatlarni;

2) fuqarolik (rezidentlik) mamlakatida soliq ro‘yxatiga olinganligini tasdiqlovchi hujjatlarni, bunday hujjat mavjud bo‘lgan taqdirda.

Yashash joyi soliq solish maqsadlari uchun jismoniy shaxsning turgan joyi bo‘yicha aniqlanadigan jismoniy shaxslar o‘zi turgan joydagi soliq organiga soliq organlarida hisobga qo‘yish to‘g‘risidagi ariza bilan murojaat qilishga haqli. Soliq to‘lovchida hisobga qo‘yish joyini aniqlash xususida qiyinchiliklar yuzaga kelgan taqdirda, qaror u taqdim etgan ma’lumotlar asosida soliq organi tomonidan qabul qilinadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 8-iyundagi qaroriga asosan yakka tartibdagi tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanayotgan jismoniy shaxslarni davlat soliq xizmati organlarida hisobga qo‘yish ularni davlat tomonidan ro‘yxatdan o‘tkazilayotganda (qayta ro‘yxatga olinayotganda) tadbirkorlik faoliyatini olib borish joyi bo‘yicha amalga oshiriladi[43].

O‘zbekiston Respublikasidagi manbalardan daromadlar oladigan, Soliq kodeksi qoidalariga muvofiq to‘lash manbasida soliq solinishi lozim bo‘lmagan chet ellik fuqarolar va fuqaroligi bo‘lmagan shaxslar faoliyatni amalga oshirish boshlangan sanadan o‘ttiz kalendar kun davomida turgan (yashaydigan) joyidagi soliq organiga hisobga qo‘yish to‘g‘risidagi arizani quyidagi hujjatlarning ko‘chirma nusxalarini ilova qilgan holda taqdim etishi shart:

1) chet ellik fuqaroning yoki fuqaroligi bo‘lmagan shaxsning shaxsini tasdiqlovchi hujjatlarni;

2) fuqarolik (rezidentlik) mamlakatida soliq ro‘yxatiga olinganligini tasdiqlovchi hujjatni, bunday hujjat mavjud bo‘lgan taqdirda;

3) O‘zbekiston Respublikasidagi manbalardan olingan daromad summasini tasdiqlovchi hujjatni, bunday hujjat mavjud bo‘lgan taqdirda.

4.6-§. Jismoniy shaxslarni soliq ob’ektlari bo‘yicha hisobga qo‘yish

Soliq to‘lovchi jismoniy shaxslar belgilangan tartibda yashash joyida hisobga qo‘yilganidan keyin, agar unda soliq to‘lovchi sifatida hisobga olinmagan joydagi yer solig‘i, mol-mulk solig‘i, suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq va (yoki) noruda qazilma boyliklari bo‘yicha yer qa’ridan foydalanganlik uchun soliq to‘lash majburiyati yuzaga kelsa, u holda soliq to‘lovchi jismoniy shaxs ushbu soliq solish ob’ektlari joylashgan yerdagi soliq organlari tomonidan mazkur ob’ektlar bo‘yicha hisobga qo‘yiladi.

Hisobga qo‘yilmagan joyda yer solig‘ini, mol-mulk solig‘ini yoki suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqni to‘lash majburiyati o‘zida yuzaga

[43] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori. Tadbirkorlik faoliyati va o‘zini o‘zi band qilishni davlat tomonidan tartibga solishni soddalashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. 4742-sonli, 8- iyun 2020- yil.

kelgan soliq to‘lovchi tegishli yer uchastkasiga bo‘lgan huquq davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan kundan e’tiboran yoxud mol-mulk solig‘i yoki suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq solish ob’ekti vujudga kelgan kundan e’tiboran o‘n kun ichida soliq solish ob’ektlarini ular joylashgan yerda hisobga qo‘yish uchun davlat soliq xizmati organlariga qonun hujjatlarida belgilangan tartibda murojaat qilishi kerak. Mazkur majburiyat hisobga olinishi davlat soliq xizmati organlari tomonidan mustaqil ravishda amalga oshiriladigan soliq solinadigan ob’ektlar bo‘yicha mol-mulk solig‘i va yer solig‘i to‘lovchisi bo‘lgan jismoniy shaxslarga nisbatan tatbiq etilmaydi.

Soliq organi soliq to‘lovchiga ilgari berilgan soliq to‘lovchining identifikatsiya raqamiga muvofiq uni murojaat qilgan kunidan e’tiboran uch ish kunidan kechiktirmay ob’ektning joylashgan yeri bo‘yicha hisobga oladi.

4.7-§. Soliq to‘lovchi to‘g‘risidagi hisob ma’lumotlarini yuritish

Soliq to‘lovchi to‘g‘risidagi hisob ma’lumotlari deganda soliq to‘lovchi tomonidan soliq organlariga taqdim etilgan ma’lumotlar, shuningdek soliq qonunchiligida nazarda tutilgan organlar, muassasalar va tashkilotlar tomonidan yuborilgan ma’lumotlar tushuniladi.

Jismoniy shaxslar to‘g‘risidagi hisob ma’lumotlari tarkibiga ularning quyidagi shaxsiy ma’lumotlari kiritiladi:

1) soliq to‘lovchining identifikatsiya raqami;

2) familiyasi, ismi, otasining ismi;

3) fuqaroligi;

Jismoniy shaxsning shaxsiy identifikatsiya raqami (JShShIR) 14 ta sondan tashkil topgan bo‘lib, u fuqaroning pasportida bo‘ladi.

4) jismoniy shaxsning shaxsiy identifikatsiya raqami - O‘zbekiston Respublikasi fuqarolari uchun;

5) pasportining seriyasi va raqami, berilgan sanasi va joyi;

6) yashash joyi (manzili).

Yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun hisob ma’lumotlari tarkibiga jismoniy shaxslarning yuqorida qayd etilgan shaxsiy ma’lumotlaridan tashqari, quyidagilar ham kiritiladi:

1) davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan sana, joyi va raqami;

2) faoliyat turi va uni amalga oshiriladigan joy.

Ma’lumot o‘rnida aytish joizki, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 15-fevraldagi PQ-4193-son qarori bilan tadbirlar rejasiga asosan soliq to‘lovchining identifikatsiya raqamidan foydalanishdan jismoniy shaxsning shaxsiy identifikatsiya raqamidan foydalanishga bosqichma bosqich o‘tish belgilab qo‘yilgan edi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 23-martdagi PF-6191-son Farmoni[44] bilan 2021-yil 1-iyundan boshlab 16 yoshga to‘lgan shaxslarga identifikatsiya ID-kartalari berish ularni davlat soliq xizmati organlarida soliq to‘lovchi sifatida hisobga qo‘yish hamda fuqaroni jamg‘arib boriladigan pensiya tizimida hisobga qo‘yish bilan bir vaqtning o‘zida amalga oshirish tizimini joriy etish, 2021-yil 1-iyuldan boshlab soliq organlarida soliq to‘lovchilarning hisobini yuritish jismoniy shaxsning shaxsiy identifikatsiya raqamidan foydalangan holda amalga oshirishga o‘tish belgilab qo‘yilgan bo‘lib, bunda, soliq to‘lovchining identifikatsiya raqamini berish va fuqaroni jamg‘arib boriladigan pensiya tizimida hisobga qo‘yish bo‘yicha davlat xizmatlarini ko‘rsatish bekor qilindi.

Yuqorida qayd etilgan Farmonda belgilab qo‘yilganki, jismoniy shaxsning shaxsiy identifikatsiya raqami barcha davlat, bank, ijtimoiy va boshqa xizmatlarni ko‘rsatishda fuqaroning shaxsini tasdiqlovchi yagona identifikator hisoblanadi. Shuningdek davlat organlari va tashkilotlari tomonidan jismoniy shaxslarni identifikatsiya qiladigan alohida raqamlarni yuritish taqiqlanadi.

Shuning bilan birgalikda, ushbu Farmonda Davlat soliq qo‘mitasi Davlat personallashtirish markazi va Ichki ishlar vazirligi bilan birgalikda 2021-yil 1-iyulga qadar:

O‘zbekiston Respublikasi fuqarolarining hamda O‘zbekiston Respublikasida yashash guvohnomasiga ega bo‘lgan chet el fuqarolari va fuqaroligi bo‘lmagan

[44] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Aholi va tadbirkorlik sub’ektlariga davlat xizmatlaridan foydalanishda yanada qulay sharoitlar yaratish, bu borada byurokratik to‘siqlarni qisqartirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida. PF-6191-sonli, 2021-yil 23 mart.

shaxslarning mavjud soliq to‘lovchining identifikatsiya raqamini ularning jismoniy shaxsning shaxsiy identifikatsiya raqami bilan o‘zaro bog‘lash ishlarini yakunlashi;

soliq to‘lovchining identifikatsiya raqami mavjud bo‘lmagan O‘zbekiston Respublikasi fuqarolarining hamda O‘zbekiston Respublikasida yashash guvohnomasiga ega bo‘lgan chet el fuqarolari va fuqaroligi bo‘lmagan shaxslar jismoniy shaxsning shaxsiy identifikatsiya raqami orqali soliq to‘lovchi sifatida hisobga qo‘yilishini ta’minlashi belgilab qo‘yilgan.

Yuqoridagi Farmonga muvofiq soliq organlari endi fuqarolar va soliq to‘lovchilar hisobini shaxsiy identifikatsiya raqami orqali amalga oshiradi.

O‘z navbatida jismoniy shaxsning shaxsiy identifikatsiya raqamiga to‘xtalib o‘tadigan bo‘lsak, mazkur raqam - quyidagi tartibda joylashgan o‘n to‘rtta o‘n raqamidan iborat bo‘ladi:

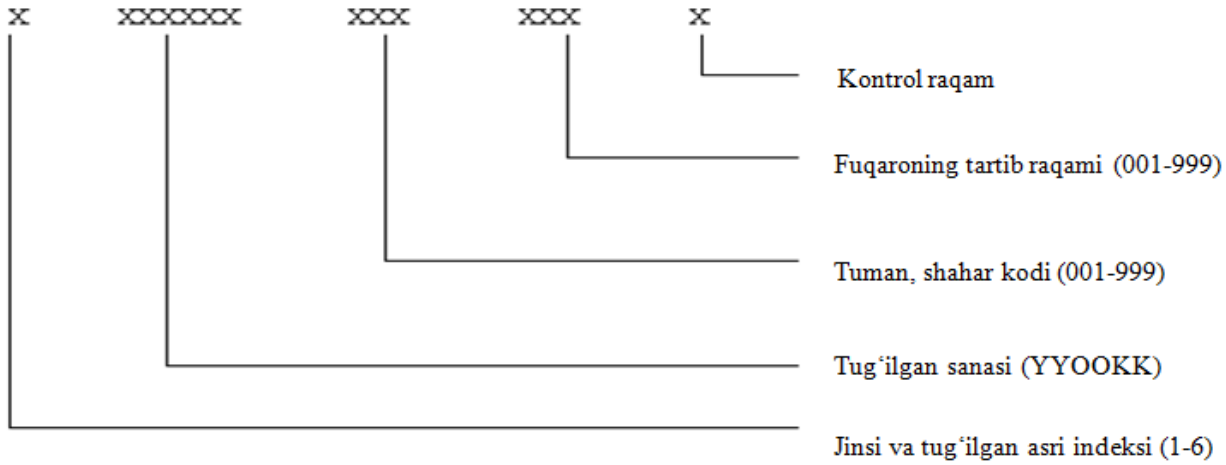

1. guruh: Jinsi va tug‘ilgan asri indeksi

1 — 1800.1.01. — 1899.31.12 da tug‘ilgan erkaklar;

2 — 1800.1.01 — 1899.31.12 da tug‘ilgan ayollar;

3 — 1900.1.01 — 1999.31.12 da tug‘ilgan erkaklar;

4 — 1900.1.01 — 1999.31.12 da tug‘ilgan ayollar;

5 — 2000.1.01 — 2099.31.12 da tug‘ilgan erkaklar;

6 — 2000.1.01 — 2099.31.12 da tug‘ilgan ayollar.

2. guruh: Formatdagi tug‘ilgan sana: YYOOKK (yil, oy, kun).

3. guruh: Tuman, shahar kodi.

4. guruh: Ushbu kunda tug‘ilgan va ushbu tumanda, shaharda pasport olgan fuqaroning tartib raqami.

Tartib raqami pasportlarni olish navbatiga muvofiq hisoblagich bo‘yicha hosil bo‘ladi.

5. guruh: Kontrol raqami.

Kontrol raqami (14-pozitsiya) 10 moduli bo‘yicha doimiy ravishda takrorlanuvchi 731 731... salmoq funktsiyasi bilan quyidagi tarzda hisoblanadi:

Raqamli ma’lumotlarning tegishli elementi raqami tegishli muntazam pozitsiyada turgan salmoq ko‘rsatkichiga chapdan o‘nga ko‘paytiriladi.

Har bir ko‘paytirish natijalari jamlanadi.

Hosil bo‘lgan yig‘indi 10 (modul)ga bo‘linadi.

Bo‘lishda qolgan qoldiq kontrol raqami hisoblanadi.

Kodning haqiqiyligi tekshiriladi.

1-misol. 1963-yil 12-oktabrda tug‘ilgan, 024 tartib raqami berilgan erkak uchun hisoblangan kontrol raqami.

3	12	10	63	204	024
7	31	73	17	317	317
21	32	70	621	6028	0228

Hosil bo‘lgan raqamlar jamlanadi:

21+3+2+7+0+6+21+6+0+28+0+2+28=124

Natija 10 ga bo‘linadi: 124/10—12 (qoldiq — 4), shunday qilib kontrol raqami 4 ga teng, fuqaroning kodi esa: **3 121063 204 024 4**

2-misol. 1940-yil 2-yanvarda tug‘ilgan, 001 tartib raqami berilgan ayol uchun hisoblangan kontrol raqami.

4	02	01	40	205	001
7	31	73	17	317	317
28	02	03	40	6035	007

Hosil bo‘lgan raqamlar jamlanadi:

28+0+2+0+3+4+0+6+0+35+0+0+7+=85

Natija 10 ga bo‘linadi: 85/10=8 (qoldiq - 5), shunday qilib kontrol raqami 5 ga teng, fuqaroning kodi esa: 4 020140 205 001 5

Soliq to‘lovchining identifikatsiya raqami (STIR) to‘qqizta raqamli belgidan iboratdir, dastlabki 8 raqam soliq to‘lovchining o‘z raqami, oxirgi raqam esa nazorat sonini tashkil etadi. Shunday qilib, soliq to‘lovchining identifikatsiya raqami tuzilishi quyidagicha ko‘rinishga ega bo‘ladi:

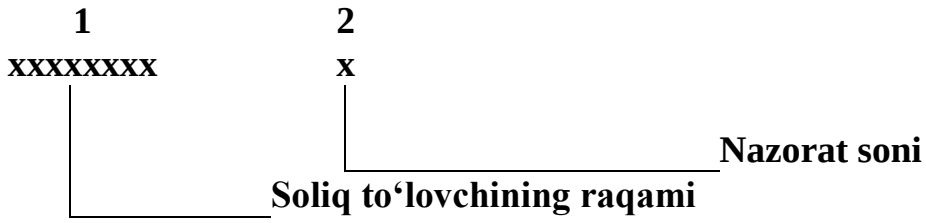

Soliq to‘lovchilarning identifikatsiya raqami jismoniy shaxslar va ularning ayrim toifalari tomonidan quyidagi hujjatlarda majburiy ko‘rsatiladi:

Soliq to‘lovchining identifikatsiya raqami bu soliq to‘lovchilarni hisobga olishning tartibli raqamli kodidir.

faoliyatning ayrim turlari bilan shug‘ullanish uchun litsenziyalarda;

jismoniy shaxslar tomonidan tuziladigan xo‘jalik, fuqarolik-huquqiy va mehnat shartnomalarida;

yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan bitimlar tuzilganligini belgilovchi yoki tasdiqlovchi hujjatlarda, shu jumladan hisobvaraq-fakturalarda va tovar-kuzatuv hujjatlarida;

pul, hisob-kitob va to‘lov hujjatlarida hamda qonun hujjatlarida belgilangan hollarda boshqa hujjatlarda.

Soliq to‘lovchining identifikatsiya raqamining noto‘g‘ri va noaniq ko‘rsatilishi hisobga olish hujjatlarini buzib ko‘rsatishga tenglashtiriladi va qonunda nazarda tutilgan tartibda javobgarlikka olib keladi. Jumladan, O‘zbekiston

Respublikasining Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksiga[45]asosan soliq to‘lovchilarning identifikatsiya raqamlarini qo‘llanish tartibini buzish -fuqarolarga bazaviy hisoblash miqdorining bir baravaridan uch baravarigacha miqdorda jarima solishga sabab bo‘ladi.

Soliq to‘lovchi soliq organlarida hisobga qo‘yilganda ularga tegishli tartibdagi guvohnoma berilgan (9-rasm).

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ ҲУЗУРИДАГИ ДАВЛАТ ХИЗМАТЛАРИ АГЕНТЛИГИ

АГЕНТСТВО ГОСУДАРСТВЕННЫХ УСЛУГ ПРИ МИНИСТЕРСТВЕ ЮСТИЦИИ УЗБЕКИСТАНА

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ДАВЛАТ СОЛИҚ ҚЎМИТАСИ

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ НАЛОГОВЫЙ КОМИТЕТ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

Солиқ тўловчи ҳисобга қўйилганлиги тўғрисида

ГУВОҲНОМА

СВИДЕТЕЛЬСТВО о постановке на учет налогоп[illegible]

СОЛИҚ ТЎЛОВЧИ - ЖИСМОНИЙ [illegible] СГА
НАЛОГОПЛАТЕЛЬЩИКУ - ФИЗИЧ[illegible]У ЛИЦУ

Фамилияси:
Фамилия: KAMALOV

Исми:
Имя: SANJAR

Отасини исми:
Отчество: RUSTA[illegible]OVICH

солиқ тўловчининг идентификация р[illegible]ери[illegible]ди ва солиқ тўловчи ҳақидаги ҳисобга қўйиш маълумотлари Ўзбекистон Республ[illegible]к тўловчиларининг Ягона реестрига киритилди

присвоен идентификационный н[illegible]налогоплательщика с введением учетных данных о налогоплательщике в Едини[illegible]ест[illegible]логоплательщиков Республики Узбекистан

Солиқ тўловчининг идент[illegible]ҳақами:
Идентификационный номер [illegible]плательщика: 473 374795

ЖШШИР:
ПНФЛ: 32102802580032

Ариза қабул қилган [illegible]ат хизмати маркази:
Заявление принято ц[illegible]тром государственном услуг:

Ҳисобга қўйган давлат солиқ инспекцияси: УЧТЕПА ТУМАНИ
Поставлен на учет в государственой налоговой инспекции: УЧТЕПИНСКИЙ РАЙОН

СТИР берилган сана:
Дата присвоения ИНН: 17.03.2016

Маълумотномада кўрсатилган маълумотлар тўғрилигини текшириш учун мобил телефон ёрдамида QR-кодни сканер қилинг.
Отсканируйте QR-код при помощи мобильного устройства для проверки подлинности информации.

namuna

9-rasm. Soliq to‘lovchi jismoniy shaxsning hisobga qo‘yilganligi to‘g‘risida guvohnoma.

[45] O‘zbekiston Respublikasining Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksi. 175^3-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2022-yil.

Soliq to‘lovchilar to‘g‘risida hisob ma’lumotlarini yuritish, bu ma’lumotlarni uchinchi shaxslarga taqdim etish tartibi, shuningdek soliq to‘lovchilarning ayrim toifalari uchun ma’lumotlar tarkibini shakllantirishning o‘ziga xos xususiyatlari Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Soliq qo‘mitasi tomonidan O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi bilan kelishilgan holda belgilanadi.

Tayanch so‘z va iboralar

Soliq majburiyati, soliqlar va yig‘imlarni to‘lash majburiyati, umidsiz qarz, soliqlarni to‘lashni kechiktirish, bo‘lib-bo‘lib to‘lash, vakolatli organlar, manfaatdor shaxs, qaror, soliq to‘lovchilarni hisobga qo‘yish, soliq to‘lovchilarni ob’ektlar bo‘yicha hisobga qo‘yish, jismoniy shaxsning shaxsiy identifikatsiya raqami.

Nazorat savollari:

1. Soliq majburiyati deganda nimani tushunasiz?
2. Jismoniy shaxslarning soliq majburiyati qachon yuzaga keladi?
3. Soliq majburiyatini bajarish muddatlari qay tartibda belgilanadi?
4. Jismoniy shaxslar (fuqarolar)ning soliq to‘lash majburiyati qaysi qonun hujjatlarida belgilangan?
5. Qachon jismoniy shaxslarning soliq majburiyati bajarilgan hisoblanadi?
6. Soliq to‘lovchi tomonidan soliq majburiyati bajarilmaganda soliq organi tomonidan qanday ta’sir choralari ko‘riladi?
7. Soliqlarni to‘lash muddatlarini o‘zgartirish deganda nimalar tushiniladi?
8. Soliqlarni to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini berish tartibi qanday?
9. Soliqlarni to‘lash muddatlarini o‘zgartirishga vakolatlari qaysi organlarga berilgan.
10. Jismoniy shaxslar to‘laydigan soliqlar bo‘yicha to‘lovni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini qaysi vakolatli organlar beradi?
11. Jismoniy shaxsning shaxsiy identifikatsiya raqami tuzilishini tushuntiring?

12. Jismoniy shaxslarni davlat soliq xizmati organlarida soliq to‘lovchi sifatida hisobga qo‘yish qay tartibda amalga oshiriladi?

13. Soliq to‘lovchi jismoniy shaxslarni ob’ektlar bo‘yicha hisobga qo‘yish deganda nimani tushunasiz?

14.Jismoniy shaxslar to‘g‘risidagi hisob ma’lumotlari tarkibi qanday ma’lumotlardan iborat?

15.Yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun hisob ma’lumotlari tarkibi qanday ma’lumotlardan iborat?

O‘zlashtirilgan bilimlarni sinash uchun test savollari

1. Soliq to‘lovchilarning soliq majburiyati deb nimaga aytiladi?

A) soliq to‘g‘risidagi qonun hujjatlari bilan zimmasiga yuklatilgan soliqlarni va yig‘imlarni to‘g‘ri hisoblab chiqarish hamda o‘z vaqtida to‘lash majburiyati

B) soliqlarni o‘z vaqtida to‘lash majburiyati

C) soliq organlariga o‘z vaqtida hisobga turish majburiyati

D) soliq hisobotlarini o‘z vaqtida topshirish majburiyati

2. Soliq agentlarining soliq majburiyati deganda nima tushuniladi?

A) soliqlarni to‘g‘ri hisoblab chiqarish, ushlab qolish va o‘z vaqtida o‘tkazish majburiyati

B) soliqlarni ushlab qolish va o‘z vaqtida o‘tkazish majburiyati

C) soliq hisobotlarini o‘z vaqtida topshirish majburiyati

D) soliq organlariga o‘z vaqtida hisobga turish majburiyati

3. Soliq to‘lovchi jismoniy shaxs soliqlarni to‘lash muddatini buzgan taqdirda unga qancha miqdorda penya hisoblanadi?

A) har bir kechiktirilgan kun uchun Markaziy bankning amalda bo‘lgan qayta moliyalash stavkasining uch yuzdan biriga teng miqdorda penya hisoblanadi?

B) har bir kechiktirilgan kun uchun Markaziy bankning amalda bo‘lgan qayta moliyalash stavkasi miqdorida penya hisoblanadi?

C) har bir kechiktirilgan kun uchun 0,5 foiz miqdorida penya hisoblanadi?

D) har bir kechiktirilgan kun uchun 0,045 foiz miqdorida penya hisoblanadi?

4.Soliq to‘lovchi soliq majburiyatining bajarmaganda yoki lozim darajada bajarmaganda soliq organi unga soliq qarzini to‘lash to‘g‘risida qanday hujjat yuboradi?

A) talabnoma B) xabarnoma C) ogohlantirish xati D) eslatma

5. Tadbirkor hisoblanmaydigan jismoniy shaxsning soliq majburiyati o‘zga jismoniy shaxs tomonidan bajarilishi mumkinmi?

A) mumkin

B) mumkin emas

C) faqat ota-onasi tomonidan mumkin

D) oila a’zolari tomonidan mumkin

6. Soliq majburiyati o‘zga jismoniy shaxs tomonidan bajarilishi natijasida olingan moddiy naf soliq solish maqsadlarida soliq to‘lovchining daromadi hisoblanadimi?

A) yo‘q

B) ha

C) ha, agarda soliq o‘zga shaxs tomonidan bir necha bor to‘langan bo‘lsa

D) ha, agarda o‘zga shaxs soliq to‘lovchiga qarindosh bo‘lmasa

7. Jismoniy shaxsning daromad solig‘ini ushlab qolishga doir majburiyat soliq agentiga yuklatilgan bo‘lsa, jismoniy shaxsning soliqni to‘lash majburiyati qachondan bajarilgan hisoblanadi?

A) soliq summasi soliq agenti tomonidan ushlab qolingan kundan

B) soliq summasi soliq agenti tomonidan hisoblangan kundan

C) soliq summasi soliq agenti tomonidan budjetga o‘tkazilgan kundan

D) jismoniy shaxs daromadini olgan kundan

8. Vazirlar Mahkamasi soliq to‘lovchilarga soliqlar bo‘yicha kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini necha yilgacha muddatga berishga haqli hisoblanadi?

A) uch yilgacha

B) besh yilgacha

C) bir yilgacha

D) ikki yilgacha

9. Mahalliy davlat hokimiyati organlari qaysi soliq turlari bo‘yicha kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini berishi mumkin?

A) Yer qa’ridan foydalanganlik uchun soliq, suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq, mol-mulk solig‘i, yer solig‘i hamda aylanmadan olinadigan soliq

B) mol-mulk va yer soliqlari

C) yer qa’ridan foydalanganlik uchun soliq hamda suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq

D) aylanmadan olinadigan soliq

10. Mahalliy davlat hokimiyati organlari soliqlar bo‘yicha kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyatini necha yilgacha muddatga bera oladi?

A) ikki yilgacha

B) besh yilgacha

C) bir yilgacha

D) uch yilgacha

11. Jismoniy shaxsning shaxsiy identifikatsiya raqami qaysi xizmatlarni ko‘rsatishda fuqaroning shaxsini tasdiqlovchi yagona identifikator hisoblanadi?

A) barcha xizmatlarni

B) davlat xizmatlari

C) bank xizmatlari

D) ijtimoiy va boshqa xizmatlar

12. Jismoniy shaxsning shaxsiy identifikatsiya raqami (JShShIR) nechta sondan iborat va u fuqaroning qaysi hujjatida bo‘ladi?

A) 14 ta sondan iborat bo‘lib, fuqaroning pasportida bo‘ladi

B) 9 ta sondan iborat bo‘lib, tug‘ilganlik to‘g‘risida guvohnomada bo‘ladi

C) 7 ta sondan iborat bo‘lib, fuqaroning pasportida bo‘ladi

D) 11 ta sondan iborat bo‘lib, haydovchilik guvohnomasida bo‘ladi

13. Qaysi soliqlarni to‘lash majburiyati yuzaga kelganda, jismoniy shaxs shu soliq solish ob’ektlari joylashgan yerdagi soliq organida ob’ekt bo‘yicha hisobga qo‘yiladi.

A) barchasi to‘g‘ri

B) mol-mulk va yer solig‘i

C) suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq

D) noruda qazilma boyliklari bo‘yicha yer qa’ridan foydalanganlik uchun soliq

14. Ko‘chmas mulkka bo‘lgan huquqni davlat ro‘yxatidan o‘tkazuvchi organlar qachongacha o‘zlari joylashgan yerdagi soliq organlariga tegishli hududda joylashgan yer uchastkasi va boshqa ko‘chmas mulk, uning mulkdorlari (egalari) to‘g‘risida 1 yanvar holatiga ko‘ra ma’lumot berishi shart?

A) 1 fevralgacha

B) 5 yanvargacha

C) 15 yanvargacha

D) 31 yanvargacha

15. Ko‘chmas mulkka bo‘lgan huquqni davlat ro‘yxatidan o‘tkazuvchi organlar yer uchastkasi va boshqa ko‘chmas mulkka bo‘lgan huquqlar yil davomida yuzaga kelganda necha kun ichida ma’lum qilishi shart?

A) mazkur ko‘chmas mulkka bo‘lgan huquqlar davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan kundan e’tiboran o‘n kun ichida

B) mazkur ko‘chmas mulkka bo‘lgan huquqlar davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan kundan e’tiboran besh kun ichida

C) mazkur ko‘chmas mulkka bo‘lgan huquqlar davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan kundan e’tiboran o‘ttiz kun ichida

D) mazkur ko‘chmas mulkka bo‘lgan huquqlar davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan kundan e’tiboran yigirma kun ichida

V-BOB. JISMONIY SHAXSLARNING JAMI DAROMADLARI TARKIBI VA ULARNI SOLIQQA TORTISHNING MOHIYATI VA USULLARI

5.1-§. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ining tarixi va budjetda tutgan o‘rni

O‘zbekiston Respublikasida mustaqillikning dastlabki yillaridan joriy etilgan soliqlardan biri bu jismoniy shaxslar, ya’ni aholidan olinadigan daromad solig‘idir. Mamlakatimizda aholini daromadlarini soliqqa tortish tizimi dastlab 1991-yil 15-fevralda qabul qilingan (hozirgi kunda o‘z kuchini yo‘qotgan) «O‘zbekiston Respublikasi fuqarolari, ajnabiy fuqarolardan va fuqaroligi bo‘lmagan shaxslardan olinadigan daromad solig‘i to‘g‘risida»gi Qonun asosida joriy etildi. Ushbu qonun bilan aholidan olinadigan daromad solig‘ining barcha elementlari belgilab berilgan edi. Jumladan, unda daromad solig‘ini to‘lovchilar, soliq solinadigan va soliq solinmaydigan daromadlar, daromad solig‘i stavkalari, mazkur soliq yuzasidan qo‘llaniladigan imtiyozlar tarkibi, fuqarolar oladigan ish haqi, to‘lovlar, mukofotlar va boshqa daromadlarga soliq hisoblash tartiblari, daromad solig‘ini to‘lash paytida xorijda to‘langan soliqlarning hisobga olinishi, shuningdek dehqon xo‘jaligini yuritishdan oligan daromadlardan soliq undirish tartibi hamda ajnabiy fuqarolar va fuqaroligi bo‘lmagan shaxslarga soliq solish tartiblari ko‘rsatib o‘tilgan edi.

> *Soliq to‘g‘risidagi qonun hujjatlarida soliqning barcha elementlari aniqlab qo‘yilgan taqdirdagina ushbu soliq belgilangan deb hisoblanadi.*
>
> *O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi 69-modda*

Mazkur qonunga asosan fuqarolar daromadlarining ma’lum bir summagacha bo‘lgan qismi soliqqa tortilmagan. Undan oshgan qismi esa progressiv stavkada daromad solig‘iga tortilgan. Masalan 1991-yilda asosiy ish joyidan yiliga 1920 so‘mdan oshmaydigan ish haqi va boshqa turdagi pul mukofoti oladigan, bir korxona, muassasa va tashkilotda to‘liq bo‘lmagan yil mobaynida ishlaganida esa, har bir ishlagan oyi uchun 160 so‘m oladigan ishchilar, xizmatchilar va boshqa fuqarolardan daromad solig‘i ushlanmagan. Fuqarolarning ushbu summadan oshgan ish haqi, mukofotlari va boshqa daromadlari summasidan esa quyidagi miqdorlarda daromad solig‘i undirilgan (1-jadval).

1-jadval.

1991-yilda fuqarolarning ish haqi, mukofotlari va boshqa daromadlaridan undiriladigan daromad solig‘i stavkalari[46]

Yillik daromad miqdori	Soliq summasi
1921 so‘mdan 2400 so‘mgacha	1920 so‘mdan ortiq har so‘mdan 30 tiyin
2401 so‘mdan 3600 so‘mgacha	144 so‘m +2400 so‘mdan ortq pulning 13 foizi
36001 so‘mdan 6000 so‘mgacha	300 so‘m+36000 so‘mdan ortiq pulning 14 foizi
6001 so‘mdan 12000 so‘mgacha	636 so‘m+6000 so‘mdan ortiq pulning 15 foizi
12001 so‘mdan 18000 so‘mgacha	1536 so‘m+12000 so‘mdan ortiq pulning 20 foizi
18001 so‘mdan 24000 so‘mgacha	2736 so‘m+18000 so‘mdan ortiq pulning 30 foizi
24001 so‘mdan 36000 so‘mgacha	4536 so‘m+24000 so‘mdan ortiq pulning 40 foizi
36001 so‘m va undan ortiq	9336 so‘mdan 36000 so‘mdan ortiq pulning 50 foizi

1991-yil 14-iyunda ushbu qonunga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritishga doir 294-XII-sonli qonun bilan fuqarolarning oyiga 161 so‘mdan 1000 so‘mgacha bo‘lgan daromadlaridan olinadigan soliq miqdori 12 foizgacha kamaytirildi va soliqning eng yuqori miqdori 30 foiz etib belgilandi (2-jadval).

2-jadval.

1991-yilning ikkinchi yarim yilligida fuqarolarning ish haqi, mukofotlari va boshqa daromadlaridan undiriladigan daromad solig‘i stavkalari[47]

Yillik daromad miqdori	Soliq miqdori
12000 so‘mgacha	daromad summasining 12,0 foizi
12001 so‘mdan 24000 so‘mgacha	1440 so‘m + 12000 so‘mdan ortiq pulning 15,0 foizi
24001 so‘mdan 36000 so‘mgacha	3240 so‘m + 24000 so‘mdan ortiq pulning 20,0 foizi
36001 so‘m va undan yuqori	5640 so‘m + 36000 so‘mdan ortiq pulning 30,0 foizi

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 1991-yil 29-dekabrdagi Farmoni bilan eng kam oylik ish haqining 1992-yil 1-yanvardan boshlab, 350 rubl (so‘m) qilib belgilanishi natijasida, 1992-yil 14-yanvardagi 522-XII-sonli qonun bilan asosiy ish joyidan yiliga 4200 so‘mdan oshmaydigan ish haqi va boshqa turdagi pul mukofoti oladigan, bir korxona, muassasa va tashkilotda to‘liq bo‘lmagan yil mobaynida ishlaganida esa, har bir ishlagan oyi uchun 350 so‘m oladigan ishchilar, xizmatchilar va boshqa fuqarolardan daromad solig‘i ushlanmaydigan bo‘ldi.

[46] O‘zbekiston Respublikasining «O‘zbekiston Respublikasi fuqarolari, ajnabiy fuqarolardan va fuqaroligi bo‘lmagan shaxslardan olinadigan daromad solig‘i to‘g‘risida»gi Qonuni asosida mualliflar tomonidan tayyorlangan.

[47] Shu qonunga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risidagi 294-XII-sonli qonun asosida mualliflar tomonidan tayyorlangan.

1992-yil 2-iyuldagi 631-XII-sonli qonuni bilan aholi daromadlarini soliqqa tortishda soliq solinmaydigan minimum tushunchasi kiritildi. Shunga ko‘ra yillik eng kam ish haqi (o‘sha vaqtda amalga bo‘lgan 4200 so‘m, oyiga 350 so‘m) soliq solinmaydigan minimum etib belgilandi. Shuningdek mazkur qonun bilan soliq to‘lashdan qisman ozod etishga doir imtiyozlar miqdorlari oshirildi hamda daromad solig‘i stavkalari shkalalari tarkibiga eng yuqorisi 60 foizga teng bo‘lgan yana uchta shkala qo‘shildi (3-jadval).

3-jadval.

1992-yilda fuqarolarning ish haqi, mukofotlari va boshqa daromadlaridan undiriladigan daromad solig‘i stavkalari[48]

Soliq solinadigan yillik daromad miqdori (soliq solinmaydigan minimum chegirib tashlangan)	Soliq summasi
36000 so‘mgacha	12 foiz
36001 so‘mdan 48000 so‘mgacha	4320 so‘m+36000 so‘mdan ortiq pulning 15 foizi
48001 so‘mdan 60000 so‘mgacha	6120 so‘m+48000 so‘mdan ortiq pulning 20 foizi
60001 so‘mdan 72000 so‘mgacha	8520 so‘m+60000 so‘mdan ortiq pulning 30 foizi
72001 so‘mdan 96000 so‘mgacha	12120 so‘m+72000 so‘mdan ortiq pulning 40 foizi
96001 so‘mdan 192000 so‘mgacha	21720 so‘m+96000 so‘mdan ortiq pulning 50 foizi
192001 so‘m va undan ortiq puldan	69720 so‘m+192000 so‘mdan ortiq pulning 60 foizi

Bu davr mamlakatimizda fuqarolardan olinadigan daromad solig‘ining eng ko‘p shkalali va eng yuqori stavkali davri sifatida tarixda qoldi. Keyinchalik mamlakatimizda soliqqa tortish tizimining takomillashtirib borish maqsadida yuqorida qayd etilgan «O‘zbekiston Respublikasi fuqarolari, ajnabiy fuqarolardan va fuqaroligi bo‘lmagan shaxslardan olinadigan daromad solig‘i to‘g‘risida»gi Qonuniga qator o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritib borildi. Natijada fuqarolardan olinadigan daromad solig‘ini undirish tartiblari ham o‘zgarib bordi.

«O‘zbekiston Respublikasi fuqarolari, ajnabiy fuqarolardan va fuqaroligi bo‘lmagan shaxslardan olinadigan daromad solig‘i to‘g‘risida»gi Qonuniga 739-XII-sonli qonuni bilan kiritilgan o‘zgartirish natijasida 1993-yildan boshlab fuqarolarning ish haqi, mukofot tarzida olgan pullari va boshqa daromadlaridan soliqlar quyidagi miqdorlarda undiriladigan bo‘ldi (4-jadval):

[48] O‘zbekiston Respublikasining 1992 yil 2 iyuldagi 631-XII-sonli qonuni asosida mualliflar tomonidan tayyorlangan.

4-jadval.

1993-yilda fuqarolarning ish haqi, mukofotlari va boshqa daromadlaridan undiriladigan daromad solig‘i stavkalari[49]

Soliq solinadigan yillik daromadning miqdori (soliq solinmaydigan minimum chegirilgan holda)	Soliq summasi
ish haqi soliq solinmaydigan oylik minimumi 36 barobari miqdorigacha	14 foiz
ish haqi soliq solinmaydigan oylik minimumi 36 barobari (+1 so‘m) miqdoridan 48 barobari miqdorigacha	soliq solinmaydigan oylik minimumi 36 barobari miqdoridan olinadigan soliq+ 36 barobaridan ortiq summaning 16 foizi
ish haqi soliq solinmaydigan oylik minimumi 48 barobari (+1 so‘m) miqdoridan 60 barobari miqdorigacha	soliq solinmaydigan oylik minimumining 48 barobari miqdoridan olinadigan soliq +48 barobaridan ortiq summaning 20 foizi
ish haqi soliq solinmaydigan oylik minimumi 60 barobari (+1 so‘m) miqdoridan 90 barobari miqdorigacha	soliq solinmaydigan oylik minimumining 60 barobari miqdoridan olinadigan soliq +60 barobaridan ortiq summaning 30 foizi
ish haqi soliq solinmaydigan oylik minimumi 90 barobari (+1 so‘m) miqdoridan 120 barobari miqdorigacha	soliq solinmaydigan oylik minimumining 90 barobari miqdoridan olinadigan soliq +90 barobaridan ortiq summaning 40 foizi
ish haqi soliq solinmaydigan oylik minimumi 120 barobari (+1 so‘m) miqdori va undan yuqori	soliq solinmaydigan oylik minimumining 120 barobaridan olinadigan soliq +120 barobaridan ortiq summaning 50 foizi

Mustaqillikning dastlabki yillarida pulning qadrsizlanishi nihoyatda yuqori bo‘lganligi ham davlat budjetiga o‘z ta’sirini o‘tkazgan. Masalan, 1992-1993-yillar davomida O‘zbekistonda eng kam ish haqi o‘n bir marotaba oshirilgan. Ya’ni 1992-yilning boshida eng kam ish haqi 350 rubl (so‘m)ni tashkil etgani holda, yil oxiriga qadar 4 marta oshirilgani holda 2000 rubl (so‘m)ga, 1993-yil noyabr oyiga qadar 5 marta oshirilgani holda 13500 rubl (so‘m)ga ko‘tarilgan.

1993-yil noyabr oyidan mamlakatimizda oraliq so‘m-kupon joriy qilingani holda 1993-yil 1-noyabrdan boshlab, eng kam ish haqi 16200 so‘m-kuponni tashkil etgan. 1994-yil oxiriga qadar esa eng kam ish haqi 24300 so‘m-kupongacha ko‘tarilgan. Natijada bu yillarda davlat budjeti bir yil ichida bir necha bor qayta tasdiqlangan. Shunga ko‘ra aholidan olinadigan daromad solig‘i stavkalari va soliqni undirish tartibi ham tez-tez o‘zgarib turgan. Jumladan, 1993-yil 28-dekabrdagi 998-XII-sonli qonun bilan 1994-yil yanvar oyidan boshlab

[49] O‘zbekiston Respublikasining 1992-yil 9-dekabrdagi 739-XII-sonli qonuni asosida mualliflar tomonidan tayyorlangan.

fuqarolarning ish haqi, mukofotlari va boshqa daromadlari summasidan quyidagi miqdorda soliq undiriladigan bo‘ldi (5-jadval):

5-jadval.

1994-yilda fuqarolarning ish haqi, mukofotlari va boshqa daromadlaridan undiriladigan daromad solig‘i stavkalari[50]

Soliq solinadigan yillik daromad miqdori (soliq solinmaydigan minimum chegirilgan holda)	Soliq summasi
minimal oylik ish haqai miqdorining 36 barobarigacha	daromad summasining 15 foizi
minimal oylik ish haqimiqdorining 36 barobaridan (+ 1 so‘m) 60 barobarigacha	minimal oylik ish haqi miqdorining 36 barobaridan olinadigan soliq + 36 barobaridan ortiq summaning 20 foizi
minmal oylik ish haqi miqdorining 60 barobaridan (+ 1 so‘m) 120 barobarigacha	minimal oylik ish haqi miqdorining 60 barobaridan olinadigan soliq + 60 barobaridan ortiq summaning 30 foizi
minmal oylik ish xaqi miqdorining 120 barobaridan (+ 1 so‘m) va undan ortiq	minimal oylik ish haqi miqdorining 120 barobaridan ortiq + 120 barobaridan ortiq summaning 40 foizi

1994-yil 1-yanvardan boshlab, O‘zbekistonda eng kam ish haqi 1,23 baravarga oshirilib, 30000 so‘m-kuponni tashkil etgan.

1994-yil 1-yanvardan boshlab, O‘zbekistonda eng kam ish haqi 1,23 baravarga oshirilib, 30000 so‘m-kuponni tashkil etgan. Eng kam ish haqi 1994-yil davomida 1 martdan va 1 iyundan boshlab 1,5 baravardan oshirilishi natijasida 70 000 so‘m-kuponni tashkil etgan. 1994-yil 1-iyuldan boshlab milliy valyuta so‘m (1000 so‘m-kupon=1 so‘m) muomilaga kiritildi. Shunga ko‘ra eng kam ish haqi 70 000 so‘m-kupon 70 so‘mga tenglashtirildi. 1994-yil 1-avgustdan boshlab, eng kam ish haqi 1,4 baravarga oshirilishi hisobiga 100 so‘m etib belgilandi. Natijada fuqarolarning daromadlaridan quyidagi miqdorda soliq undiriladigan bo‘ldi (6-jadval):

[50] O‘zbekiston Respublikasining 1993-yil 28-dekabrdagi 998-XII-sonli qonuni asosida mualliflar tomonidan tayyorlangan.

6-jadval.

1994-yil 1-avgustdan fuqarolarning ish haqi, mukofotlari va boshqa daromadlaridan undiriladigan daromad solig‘i stavkalari[51]

Soliq solinadigan yillik daromad miqdori (minimum chegirilgan holda)	Soliq summasi
eng kam oylik ish haqi miqdorining 24 barobarigacha	daromad summasining 15 foizi
eng kam oylik ish haqi miqdorining 24 barobaridan (+ 1 so‘m) 60 barobarigacha	eng kam oylik ish haqi miqdorining 24 barobaridan olinadigan soliq +24 barobaridan ortiq summaning 25 foizi
eng kam oylik ish haqi miqdorining 60 barobaridan (+ 1 so‘m) 120 barobarigacha	eng kam oylik ish haqi miqdorining 60 barobaridan olinadigan soliq +60 barobaridan ortiq summaning 35 foizi
eng kam oylik ish haqi miqdorining 120 barobaridan (+ 1 so‘m) va undan ortiq	eng kam oylik ish haqi miqdorining 120 barobaridan ortiq summaning 45 foizi

Keyingi yillar davomida ham aholini daromadlarini soliqqa tortish tizimi bosqichma-bosqich takomillashtirilib borildi. Jumladan, 1997-yilga kelib, soliq qonunchiligini yanada mustahkamlash, soliqlarni bozor munosabatlarida qatnashishini kuchaytirish maqsadida 1997-yil 24-aprelda O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi qabul qilindi. Barcha soliqlar qatorida aholidan olinadigan daromad solig‘ining qonuniy asoslari ham Soliq kodeksida jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i sifatida aks ettirildi. Shunga ko‘ra 1998-yil 1-yanvardan boshlab daromad solig‘i quyidagi tartibda undriladigan bo‘ldi (7-jadval):

7-jadval.

1998-yilda fuqarolarning ish haqi, mukofotlari va boshqa daromadlaridan undiriladigan daromad solig‘i stavkalari[52]

Soliq solinadigan daromad miqdori	Soliq summasi
EKIHning 3 baravarigacha	daromad summasining 15 foizi
EKIHning 3 baravari miqdoridan (+ 1 so‘m) besh baravarigacha	EKIH uch baravari miqdoridan olinadigan soliq + uch baravaridan oshadigan summaning 25 foizi
EKIHning besh baravari miqdoridan (+ 1 so‘m) o‘n baravarigacha	EKIH besh baravari miqdoridan olinadigan soliq + besh baravaridan oshadigan summaning 35 foizi
EKIHning o‘n baravari miqdoridan (+ 1 so‘m) o‘n besh baravarigacha	EKIH o‘n baravari miqdoridan olinadigan soliq + o‘n baravaridan oshadigan summaning 40 foizi
EKIHning o‘n besh baravari miqdoridan (+ 1 so‘m) va undan yuqori miqdordan	EKIH o‘n besh baravari miqdoridan olinadigan soliq + o‘n besh baravardan oshadigan summaning 45 foizi

[51] O‘zbekiston Respublikasining 1994-yil 23-sentabrdagi 2020-XII-sonli Qonuni asosida mualliflar tomonidan tayyorlangan.

[52] O‘zbekiston Respublikasining 1997-yil 24-aprelda qabul qilingan Soliq kodeksi asosida mualliflar tomonidan tayyorlangan.

Barcha soliqlar qatorida aholidan olinadigan daromad solig‘ining qonuniy asoslari ham Soliq kodeksida jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i sifatida aks ettirildi. Keyinchalik 2007-yilda hamda 2019-yillarda O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining yangi tahrirlari qabul qilindi. Natijada jismoniy shaxslarning daromadlarini soliqqa tortish tizimi ham takomillashib bordi.

> *Jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlar bir tomondan, xodimlarni o‘z mehnati bilan ijtimoiy ishlab chiqarishda faol ishtirok etishga rag‘batlantirishi, ikkinchi tomondan, ish haqi darajasi sarflangan mehnat samarasiga mutanosib bo‘lishga yordam ko‘rsatishi, mehnatkashlarning daromadlaridagi tafovut asossiz ravishda katta bo‘lishiga olib kelmasligi lozim.*
>
> *I.Karimov*
> *O‘zbekiston Respublikasining birinchi prezidenti*

Ma’lumki, ko‘pchilik jismoniy shaxslar asosan mehnat faoliyati evaziga daromad olish imkoniyatiga egadirlar. Daromadlar turli manbaalardan tashkil topishi ularga nisbatan chegaralangan soliq munosabatlarini joriy etilish zaruriyatini keltirib chiqaradi. Bu borada shuni ham ta’kidlab o‘tish zarurki, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i faqat budjet daromadlarini oshirishga xizmat qilish bilan chegaralanmasligi, balkim keng xalq ommasining turmush darajasini, daromad to‘lov qobiliyatlarini oshirishga ham xizmat qilmog‘i lozim. Davlat soliqlar yordamida fuqarolarning daromadlari va turmush darajasini tartibga solib turadi. Ushbu ta’sirning qanchalik darajada bo‘lishi jismoniy shaxslarning daromadlarini legallashtirishni, xususiy tadbirkorlikka bo‘lgan qiziqishlarni va mulkning qaysi holatda saqlanishini belgilab beradi.

Jahon amaliyoti ko‘rsatishicha, agar ta’sir darajasi ham, soliq yuki ham yuqori bo‘lsa daromadlarni ko‘proq yashirishga moyillik ortadi, daromad olishga bo‘lgan qiziqishlar bir muncha so‘nadi, aksincha, soliq yuki kam bo‘lsa aks holat yuz beradi. Shunga ko‘ra mamlakatimizda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ining stavkalari yillar davomida pasaytirilib kelindi va 2019 yilda mazkur soliqning progressiv stavkasidan voz kechildi (8-jadval).

Soliq stavkalarining pasaytirilishiga qaramay, ishchilar sonining legallashtirilishi va yangi ish o‘rinlarining yaratilishi hisobiga davlat budjetida daromad solig‘i o‘ziga xos salmoqqa ega bo‘lmoqda.

8-jadval.

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ining 1999-2021- yillardagi solishtirma stavkalari (foiz hisobida)[53]

Eng kam ish haqining darajasi	1999 y	2000 y	2001 y	2002 y	2003 y	2004 y	2005 y	2006 y	2007 y	2008 y	2009 y	2010 y	2011 y	2012 y	2013 y	2014 y	2015 y	2016-2017y	2018 y	2019-h.y.
1 barobari	15	15	12	13	13	13	13	13	13	13	12	11	10	9	8	7,5	0	0	0	12
2 barobari																	8,5	7,5	7,5	
3 barobari																				
4 barobari	25	25																		
5 barobari			25	23																
6 barobari	35	36			22	21	21	20	18	18	17	17	16	16	16	16	17	17	16,5	
7 barobari																				
8 barobari																				
9 barobari			36	33																
10 barobari																				
10 barobaridan yuqori	40	40			32	30	30	29	25	25	22	22	22	22	22	22	23	23	22,5	
15 bar. yuqori	45																			

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i daromad solig‘i nafaqat jismoniy shaxslar to‘layotgan soliqlar ichida, balki barcha soliq turlari orasida budjet tushumlaridan salmoqli o‘rinni egallaydigan soliq turi hisoblanadi (9-jadval)

9-jadval.

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini Davlat budjeti daromadlarida tutgan o‘rni[54]

№	Soliq turlari	2021 yil		2022-yil		2023-yil	
		so‘mda, mlrd.	%da	so‘mda, mlrd.	%da	so‘mda, mlrd.	%da
I.Daromadlar		164799	100	202043	100	231721	100
1.	Bevosita soliqlar	58930	35,7	64447	31,9	73104	31,5
1.1.	*Shu jumladan,* **Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i**	**18918**	**11,5**	**24285**	**12**	**29917**	**12,9**
2.	Bilvosita soliqlar	56290	34,2	71390	35,3	83326	36
3.	Resurs to‘lovlari va mol-mulk solig‘i	23036	14	23913	11,8	28079	12,1
4.	Boshqa daromadlar	26542	16,1	42293	21	47212	20,4

[53] Budjet parametrlariga doir O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari va amaldagi Soliq kodeksi asosida mualliflar tomonidan tayyorlangan.

[54] Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Soliq qo‘mitasi ma’lumotlari asosida tayyorlangan.

Yuqoridagi ma’lumotlardan, so‘ngi yillarda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i tushumining davlat budjeti daromadlaridagi foizli ulushi 2021-2023-yillar davomida ko‘payish tendensiyasiga ega bo‘lib, birgina o‘tgan uch yil davomida 1,5 foizgacha oshganligini, shuning bilan birgalikda mazkur yillar davomida daromad solig‘ining summadagi ulushi ortib borganligini kuzatish mumkin bo‘ladi. 2023-yilda mazkur soliqning ulushi davlat budjeti daromadlarida 12,9 foizni tashkil qilgan.

Bugungi kunda mahalliy budjetlarning daromadlarini oshirish, barqarorligini ta’minlash maqsadida jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i bo‘yicha prognozdan orttirib bajarilgan qismi to‘liq mahalliy budjetlarda qoldiriladigan bo‘ldi.

5.2-§. Soliq to‘lovchi jismoniy shaxslar, ularning daromad manbalari (turlari), individual daromad tushunchasi va uning turlari

O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksiga[55] ko‘ra jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ining soliq to‘lovchilari deb quyidagilar e’tirof etiladi:

1) O‘zbekiston Respublikasining rezidentlari bo‘lgan jismoniy shaxslar;

2) O‘zbekiston Respublikasidagi manbalardan daromad oluvchi O‘zbekiston Respublikasining norezidenti bo‘lgan jismoniy shaxslar.

Jismoniy shaxslarning daromadlari O‘zbekiston Respublikasidagi manbalardan olinadigan daromadlar va O‘zbekiston Respublikasidan tashqarisidagi manbalardan olingan daromadlardan iborat bo‘ladi. Biz quyida jismoniy shaxslar, aniqrog‘i aholining daromadlarini individual daromadlar sifatida ko‘rib chiqamiz.

Avvalombor individual daromad deganda- biron bir shaxs tasarrufiga (qo‘liga) kelib tushgan ma’lum bir summa yoki iqtisodiyot subyektining yangidan yaratilgan real qiymati tushuniladi. Individual daromad - bu korxona tomonidan ma’lum vaqt oralig‘ida qo‘lga kiritilgan iste’mol va jamg‘arish imkoniyati bo‘lib, u odatda pul shaklida ifodalanadi.

[55] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 364-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

AQSHda - uy xo‘jaliklari va jismoniy shaxslar uchun daromad soliq qonunchiligi bo‘yicha kalendar yilida olingan har qanday ish haqi, foyda, foizlar to‘lovi, ijara yoki boshqa shakldagi daromadlarni o‘z ichiga olgan summa sifatida belgilanadi.

Aholiga tegadigan daromad ish haqi, foyda, foiz, renta, dividend shakllariga ega. Shaxsiy daromad oldindan mavjud qimmatliklarning bir qo‘ldan ikkinchisiga oddiy ko‘chishi (masalan, lotereya yoki qimorda yutish, o‘ziga tegishli shaxsiy mulkini sotish) tarzida namoyon bo‘ladi.

Iqtisodiyotda shaxsiy daromad deganda jismoniy shaxsning ish haqi, investitsiya korxonalari va boshqa korxonalardan olgan jami daromadlari tushuniladi. Bu ma’lum bir davrda barcha jismoniy shaxslar yoki uy xo‘jaliklari tomonidan olingan barcha daromadlarning yig‘indisidir.

Shaxsiy daromad - bu mamlakatdagi jismoniy shaxslar yoki uy xo‘jaliklari tomonidan yil davomida barcha manbalardan olinadigan daromad. Umuman olganda, bu shaxs olgan barcha mahsulotlar va pullarga tegishli. Shaxsiy daromad - bu uy xo‘jaliklari tomonidan tuman ichida yoki undan tashqarida olingan daromad yoki o‘tkazilgan daromad. Shuningdek, shaxsiy daromad - bu shaxsning ma'lum vaqt davomida hayoti davomida turli manbalardan oladigan umumiy kapitali. Shaxsiy daromad nafaqat ish haqi, balki bir qator qo‘shimcha daromadlarni ham o‘z ichiga olishi mumkin (masalan, qimmatli qog‘ozlar bo‘yicha dividendlar, transfertlar, pensiyalar, ijtimoiy nafaqalar, ijara va boshqalar). Shaxsiy daromad sub'yektdan olinadigan shaxsiy soliqlarni chegirib tashlashdan oldin hisoblanadi.

Shaxsiy daromad - bu odamlarning haqiqiy farovonligini va to‘lash qobiliyatini ko‘rsatadigan ko‘rsatkich (soliqlargacha bo‘lgan). Shaxsiy daromad turlari:

Nominal shaxsiy daromad - barcha turdagi faoliyatdan olingan daromadlar miqdorini bildiradi. Soliqlar va majburiy xarajatlar hisobga olinmaydi. Bu, asosan, pul bilan bog‘liq bo‘lib, shaxsiy budjetni tashkil qiladi.

Bir martalik shaxsiy daromad - bu shaxs haqiqatda ishlatadigan pul miqdorini aniqlash. Boshqacha qilib aytganda, bu nominal daromad va barcha majburiy xarajatlar, masalan, uy-joy ijarasi, kommunal xizmatlar va boshqalar.

Haqiqiy shaxsiy daromad - inflyatsiya hisobga olingan holda shaxsiy daromad. Bu usul uzoq vaqt davomida belgilangan to‘lovlarni hisoblash uchun foydalidir.

Iqtisodiy daromad - bu mahsulotni sotishdan olingan daromad va foydalanilgan barcha materiallar xarajatlari, shuningdek har qanday bevosita xarajatlari o‘rtasidagi farq.

O‘zbekiston Respublikasidagi iqtisodiy faoliyatdan olingan daromadlar hamda O‘zbekiston Respublikasining yurisdiksiyasi, huquq layoqati va (yoki) uning davlat organlari va iqtisodiy munosabatlarning boshqa subyektlari bilan iqtisodiy munosabatlarga bevosita bog‘liq bo‘lgan boshqa daromadlar O‘zbekiston Respublikasidagi manbalardan olingan daromadlar jumlasiga kiradi.

Shakllanish manbaiga ko‘ra individual daromadlarni faol (aktiv) va nofaol (passiv) daromadlarga bo‘lish mumkin.

Faol (aktiv) daromad - soliq to‘lovchi moddiy bo‘lgan manbalardan olinadigan daromadi hisoblanadi. Bu daromadlar mehnat faoliyatidan va tadbirkorlik faoliyatidan olingan daromadlardan iborat bo‘ladi. Jismoniy shaxslar uchun bu ish haqi va o‘z-o‘zini ish bilan ta’minlash daromadlarini o‘z ichiga oladi.

Passiv daromad shaxsdan hech qanday yoki doimiy harakat (mehnat) talab qilmasdan olinadigan daromad passiv daromad hisoblanadi.

Olish manbai va mohiyatiga ko‘ra nofaol (passiv) daromad turlarini 5 ta yo‘nalishga ajratish mumkin:

- investitsiyaviy;
- intelellektual;
- yuridik;
- marketing va boshqalar.

Daromad pul va moddiy shaklga ega bo‘lib, ularning yig‘indisi jami daromadni hosil qiladi.

Daromad egalik nuqtayi nazaridan aholi daromadi, korxona (korporativ) daromadi va davlat daromadlariga bo‘linadi.

5.3-§. Soliq solish maqsadida jismoniy shaxslarning jami daromadlari tarkibi

Soliq to‘lovchi jismoniy shaxsning jami daromadi jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ining soliq solish ob’ekti deb hisoblanadi.

Jami daromad soliq to‘lovchi jismoniy shaxs tomonidan hisobot (soliq) davri davomida olingan quyidagi daromadlardan tashkil topadi:

1) O‘zbekiston Respublikasining rezidentlari uchun - O‘zbekiston Respublikasidagi va uning tashqarisidagi manbalardan olingan daromadlardan;

2) O‘zbekiston Respublikasining norezidentlari uchun - O‘zbekiston Respublikasidagi manbalardan olingan daromadlardan.

Jami daromad tarkibi quyidagilardan iborat (10-rasm).

10-rasm. Jismoniy shaxsning jami daromadi tarkibi[56]

Ish beruvchi bilan mehnatga oid munosabatlarda bo‘lgan va tuzilgan mehnat shartnomasiga (kontraktiga) muvofiq ishlarni bajarayotgan xodimlarga hisoblanadigan hamda to‘lanadigan ish haqi, ish haqiga turli ustamalar, moddiy rag‘batlantirish va kompensatsiya to‘lovlari hamda haqiqatda bajarilgan ish uchun haq hisoblangan boshqa to‘lovlar **mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlar** deb e’tirof etiladi.

Soliq to‘lovchi jismoniy shaxslarning mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlari

O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksiga ko‘ra[57], ish beruvchi bilan mehnatga oid munosabatlarda bo‘lgan va tuzilgan mehnat shartnomasiga

[56] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 370-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

(kontraktiga) muvofiq ishlarni bajarayotgan xodimlarga hisoblanadigan hamda to‘lanadigan to‘lovlar mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlar deb e’tirof etiladi.

Aholining umumiy daromadini hisoblash tartibiga muvofiq, mulkiy egalik qilish huquqi bo‘lgan moliyaviy va nomoliyaviy aktivlarni boshqa shaxslarga foydalanish uchun berishdan uy xo‘jaliklariga tushgan tushumlar mulkiy daromad hisoblanadi. Aholining umumiy daromadlari tarkibida mulkiy daromadlar birlamchi daromadlar guruhiga kiradi.

Mulkiy daromadlarga foizlar, dividendlar, ishlab chiqarilmagan aktivlardan foydalanish uchun renta to‘lovlari va intellektual mulkdan foydalanganlik uchun mualiflik haqi ko‘rinishidagi tushumlar kiradi. Soliq solish maqsadida jismoniy shaxslarning mulkiy daromadlari soliq solinadigan jami daromadning alohida guruhiga kiradi.

Shaxs manfaatlarini ko‘zlab, tovarlar (xizmatlar), mulkiy huquqlar haqini to‘lash, mol-mulkni tekinga topshirish, xizmatlar haqini to‘lash moddiy naf tarzidagi daromadlar toifasiga kiradi. Shuningdek ba’zi adabiyotlarda moddiy naf tarzidagi daromadlarga quyidagicha ta’rif berib o‘tiladi: Moddiy naf tarzidagi daromad - bu bajarilgan ishlar, xizmatlar va boshqalar uchun mehnatga haq to‘lash bilan bog‘liq bo‘lmagan daromadlar toifasi. Moddiy naf tarzidagi daromad oluvchi ham korxona xodimlari, ham boshqa jismoniy shaxslar bo‘lishi mumkin. Moddiy naf tarzidagi daromadlarning manbai yuridik shaxs hisoblanadi.

5.4-§. Soliq solish maqsadida jismoniy shaxslarning jami daromadlari tarkibiga kiritilmaydigan daromadlar

Jismoniy shaxslarning soliqqa tortish maqsadida jami daromadlariga kiritilmaydigan daromadlari Soliq kodeksining 369-moddasida belgilab qo‘yilgan bo‘lib, jumladan quyidagilar jami daromad tarkibiga kiritilmaydi:

[57] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 371-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

1) O‘zbekiston Respublikasining davlat mukofotlariga va davlat pul mukofotlariga sazovor bo‘lgan soliq to‘lovchi olgan bir yo‘la beriladigan davlat pul mukofoti yoki shunga teng bahodagi esdalik sovg‘alarining qiymati, shuningdek O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining yoki O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori asosida bir yo‘la beriladigan pul mukofoti va sovg‘alar;

2) donorlik uchun pul mukofotlari, shuningdek tibbiyot muassasalarining xodimlari tomonidan qon olganlik uchun olinadigan summalar;

3) olingan alimentlar;

4) fuqarolar tomonidan olinadigan sug‘urta tovoni summalari;

5) qonunchilikda belgilangan miqdorlarda va tartibda to‘lanadigan stipendiyalar;

6) qonunchilikka muvofiq uy-joy-kommunal xizmatlar haqini to‘lash bo‘yicha har oylik kompensatsiya pul to‘lovlari;

7) davlat pensiyalari, qonun hujjatlarida belgilangan nafaqalar, bundan vaqtincha mehnatga layoqatsizlik nafaqasi (oilaning betob a’zosini parvarish qilish bo‘yicha nafaqa) mustasno;

8) majburiy jamg‘arib boriladigan pensiya badallari, ular bo‘yicha foizli daromadlar, shuningdek jamg‘arib boriladigan pensiya to‘lovlari.

9) qonunchilikda belgilanadigan tartibda o‘zini o‘zi band qilgan shaxslarning mehnat faoliyati natijasida olingan daromadlari, shu jumladan talabalarning O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tashkilotlari hududida pulli o‘quv kurslarini, sport to‘garaklarini tashkil etishdan va boshqa ta’lim xizmatlarini ko‘rsatishdan olingan daromadlari. Mazkur shaxslarning mehnat faoliyati natijasida yoki tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan daromadlariga ushbu daromadlar soliq davrida yuz million so‘mdan oshgan kundan e’tiboran yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun belgilangan tartibda soliq solinadi;

10) O‘zbekiston Respublikasi va O‘zbekiston Respublikasi rezidentlari bo‘lgan yuridik shaxslar tomonidan chiqarilgan xalqaro obligatsiyalar bo‘yicha daromadlar.

Soliq agentlarining Soliq kodeksining 386-moddasida nazarda tutilgan jismoniy shaxs foydasiga amalga oshiradigan quyidagi xarajatlariga soliq to‘lovchining daromadi sifatida qaralmaydi:

1) mehnat sharoitlari noqulay bo‘lgan ishlarda band bo‘lgan xodimlarni qonunchilikda belgilangan tartibda sut, davolash-profilaktika oziq-ovqati, gazlangan sho‘r suv, shaxsiy himoya va gigiyena vositalari bilan ta’minlash bo‘yicha xarajatlari;

2) kasaba uyushmasi qo‘mitasi tomonidan amalga oshiriladigan to‘lovlar, shu jumladan a’zolik badallari hisobidan kasaba uyushmasi a’zolariga beriladigan moddiy yordam, bundan kasaba uyushmasi qo‘mitasining xodimlariga mehnat vazifalarini bajarganlik uchun beriladigan pul mukofotlari va boshqa to‘lovlar mustasno;

3) favqulodda holatlar munosabati bilan yetkazilgan zararlar summasi doirasida beriladigan moddiy yordam summalari;

4) xodimlarni ish joyiga olib borish va olib qaytish bo‘yicha xarajatlari;

5) diniy rasm-rusumlar va marosimlarni, bayram tantanalarini o‘tkazish, vakillik xarajatlari, shahar yo‘lovchilar transportida xodimlarning xizmat qatnovlari uchun foydalaniladigan yo‘l kartochkalarini olish, shuningdek yuridik shaxsning xodimlarning mehnat va dam olish sharoitlarini ta’minlash bilan bog‘liq hamda muayyan jismoniy shaxslarning daromadi hisoblanmaydigan boshqa xarajatlari;

6) xodimga xizmat vazifalarini bajarish uchun zarur bo‘lgan maxsus kiyim-bosh, maxsus poyabzal, formali kiyim-bosh berish xarajatlari yoki ularni pasaytirilgan baholarda sotish munosabati bilan qilingan xarajatlar, shuningdek qonunchilikda nazarda tutilgan hollarda ayrim toifadagi xodimlarni o‘z xizmat vazifalarini bajarishi chog‘ida oziq-ovqat bilan ta’minlash bo‘yicha xarajatlar;

7) xodim boshqa joyga ishga o‘tkazilganda yoxud ko‘chib borganda ko‘chish, mol-mulkini ko‘chirib borishga, joy ijarasiga (yo‘l xarajatlari uchun beriladigan pul) oid xarajatlarni to‘lash yoki bu xarajatlarning o‘rnini qoplash xarajatlari, shu jumladan O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan aniqlanadigan

olis va borish qiyin bo‘lgan hududlarda joylashgan budjet tashkilotlariga oliy ta’lim muassasalari bitiruvchilari orasidan bakalavriatni yoki magistraturani tamomlagandan so‘ng uch yil ichida ishga qabul qilingan xodimlarga, shuningdek mazkur olis va borish qiyin bo‘lgan hududlarda joylashgan oilaviy shifokorlik punktlariga va oilaviy poliklinikalarga hamda ta’lim muassasalariga ishga qabul qilingan, boshqa hududlarda yashaydigan oliy ma’lumotli shifokorlarga va mutaxassislarga to‘lanadigan boshlang‘ich yordam puli;

8) xizmat safarlariga oid quyidagi kompensatsiya to‘lovlari:

tasdiqlovchi hujjatlar asosida xizmat safari joyiga borish va u yerdan qaytib kelish uchun, shu jumladan joy band qilish uchun haq to‘lashni qo‘shgan holda haqiqatda amalga oshirilgan to‘lovlar. Yo‘l hujjatlari bo‘lmagan taqdirda, temir yo‘l transportidagi (agar temir yo‘l qatnovi bo‘lmasa, shaharlararo avtobusdagi) yo‘l haqi qiymati miqdorida, lekin aviachipta qiymatining 30 foizidan oshmaydigan miqdorda;

uy-joyni ijaraga olish bo‘yicha haqiqatda amalga oshirilgan to‘lovlar. Yashaganligini tasdiqlovchi hujjatlar bo‘lmagan taqdirda, qonunchilikda belgilangan normalar doirasida;

tasdiqlovchi hujjatlar asosida uy-joyni band qilish uchun to‘lovlar;

qonunchilikda belgilangan normalar doirasida xizmat safarida bo‘lingan vaqt uchun to‘lanadigan kundalik xarajatlar uchun haq (sutkalik pullar);

qonunchilikda belgilangan va hujjatlar bilan tasdiqlangan boshqa to‘lovlar;

9) qonunchilikda nazarda tutilgan normalar doirasida xodimga to‘lanadigan kompensatsiya to‘lovlari (kompensatsiyalar):

doimiy ishi yo‘lda kechadigan, harakatlanish va (yoki) qatnov tusiga ega bo‘lgan, shuningdek vaxta usulida ishlarni bajarishda xodimga kompensatsiya to‘lovlari (kompensatsiyalar);

xizmat ishlarida shaxsiy avtomobildan foydalanganlik uchun kompensatsiya to‘lovlari (kompensatsiyalar), bundan xizmat safarlari mustasno;

dala ta’minoti;

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan aniqlanadigan olis va borish qiyin bo‘lgan hududlarda joylashgan budjet tashkilotlariga oliy ta’lim muassasalari bitiruvchilari orasidan bakalavriatni yoki magistraturani tamomlagandan so‘ng uch yil ichida ishga qabul qilingan xodimlarga, shuningdek mazkur olis va borish qiyin bo‘lgan hududlarda joylashgan oilaviy shifokorlik punktlariga va oilaviy poliklinikalarga hamda ta’lim muassasalariga ishga qabul qilingan, boshqa hududda yashaydigan oliy ma’lumotli shifokorlarga va mutaxassislarga uy-joy ijarasi uchun har oylik pul kompensatsiyasi;

qonunchilikda nazarda tutilgan tartibda va normalar bo‘yicha boshqa kompensatsiya to‘lovlari (kompensatsiyalar), bundan Soliq kodeksining 373 va 377-moddalarida ko‘rsatilganlari mustasno;

10) mehnatda mayib bo‘lganlik yoki sog‘liqqa boshqacha tarzda shikast yetganlik bilan bog‘liq zararning o‘rnini qoplash bo‘yicha quyidagi miqdordagi to‘lovlar:

jabrlanuvchi mehnatda mayib bo‘lguniga qadar olgan o‘rtacha oylik ish haqiga nisbatan foiz hisobidagi, uning kasbga oid mehnat qobiliyatini yo‘qotganlik darajasiga muvofiq belgilanadigan har oylik to‘lovlar (voyaga yetmagan shaxs mehnatda mayib bo‘lib qolgan taqdirda, zararning o‘rni uning ish haqi (daromadi) miqdoridan kelib chiqqan holda, lekin qonunchilikda belgilangan mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining 1,76 baravaridan kam bo‘lmagan miqdorda qoplanadi);

maxsus tibbiy parvarishga muhtoj jabrlanuvchilarga qo‘shimcha xarajatlar uchun oyiga mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining 70,3 foizi miqdoridagi to‘lovlar;

jabrlanuvchining maishiy parvarishi uchun qo‘shimcha xarajatlar tariqasida har oyda mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining 17,6 foizi miqdoridagi to‘lovlar;

xodimning sog‘lig‘iga shikast yetkazilganligi munosabati bilan ish beruvchi tomonidan bir yo‘la to‘lanadigan nafaqa tariqasida jabrlanuvchining yillik o‘rtacha ish haqi miqdoridagi to‘lovlar;

11) boquvchisi vafot etganligi munosabati bilan quyidagi miqdordagi to‘lovlar:

marhumning o‘rtacha ish haqining vafot etgan boquvchining qaramog‘ida bo‘lgan va uning vafoti munosabati bilan zararni undirishga haqli bo‘lgan mehnatga qobiliyatsiz shaxslarga to‘g‘ri keladigan ulushi miqdoridagi to‘lovlar;

boquvchisi vafot etganligi munosabati bilan zararni undirishga haqli bo‘lgan shaxslarga bir yo‘la to‘lanadigan nafaqa tariqasida marhumning o‘rtacha yillik ish haqining olti baravari miqdoridagi to‘lovlar;

12) o‘quvchilar va talabalarning ta’lim olishi uchun O‘zbekiston Respublikasining professional va oliy ta’lim tashkilotlari bilan to‘g‘ridan to‘g‘ri shartnomalar bo‘yicha pulli-kontrakt asosida o‘tkaziladigan mablag‘lar;

121) nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlarining va maktablarning, shu jumladan davlat-xususiy sheriklik shartlari asosida tashkil etilgan nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlarining va maktablarning qonunchilikda belgilangan normalar doirasida ijtimoiy ko‘makka muhtoj oilalarning iste’dodli va iqtidorli farzandlarini, shuningdek maxsus kontingentdagi tarbiyalanuvchilarning muayyan sonini bepul o‘qitish bilan bog‘liq xarajatlari;

13) xodimlarning malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash xarajatlari.

14) soliq to‘lovchining mijozlarning tovarlar va xizmatlarni sotib olish faolligini oshirishga qaratilgan va bonuslar (ballar, mijozni ushbu tashkilotlardan tovarlar (xizmatlar) sotib olish faolligini belgilovchi boshqa birliklar) hisoblanishini nazarda tutuvchi dasturlarda ishtiroki natijasida ushbu dasturda belgilangan asoslar bo‘yicha olingan pul va natura shaklidagi daromadlari.

15) fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari, kasaba uyushmalari, xayriya, ekologiya jamg‘armalari va O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari bilan tashkil etilgan boshqa jamg‘armalar tomonidan ko‘rsatilgan yordam:

Ustavda nazarda tutilgan faoliyat doirasida bajarilgan ishlar va ko‘rsatilgan xizmatlar;

davolash va tibbiy xizmatlar qiymati, nogironligi bo‘lgan shaxslarni profilaktika va reabilitatsiya qilish uchun texnik asbob-uskunalar olish;

jismoniy shaxsning manfaatlarini ko‘zlab, tovarlar va xizmatlarni yetkazib beruvchidan olish;

xayriya maqsadida boshqa shakllarda qo‘llab-quvvatlash (bundan pul shaklida qo‘llab-quvvatlash mustasno).

16) soliq to‘lovchining O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining yoki O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari bilan belgilanadigan dasturlarda ishtirok etishi natijasida olingan bonuslar, pul mukofotlari tarzidagi pul to‘lovlaridan iborat daromadlari.

Tayanch so‘z va iboralar

Daromad solig‘i, budjet, mahalliy budjet, respublika budjeti, individual daromad, faol va nofaol daromadlar, soliqqa tortiladigan daromadlar, daromad solig‘ini to‘lovchilar.

Nazorat savollari:

1. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i qaysi budjet daromadi hisoblanadi?

2. Individual daromadlar deganda nimani tushunasiz?

3. Faol va nofaol daromadlar deb qanday daromadlarga aytiladi?

4. Kimlar jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini to‘lovchilari hisoblanadi?

5. Soliqqa tortish maqsadida jismoniy shaxslarning jami daromdalari tarkibiga qanday daromadlar kiradi?

6. Jismoniy shaxslarning jami daromadlari tarkibiga qanday daromadlar kiritilmaydi?

O‘zlashtirilgan bilimlarni sinash uchun test savollari

1. Qaysi yildan boshlab jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ining progressiv stavkasidan voz kechildi?

A) 2019-yildan B) 2020-yildan C) 2018-yildan D) 2022-yildan

2. Bugungi kunda mahalliy budjetlarning daromadlarini oshirish, barqarorligini ta’minlash maqsadida jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ining prognozdan orttirib bajarilgan qismining necha foizi mahalliy budjetlarda qoldirilmoqda?

A) prognozdan orttirib bajarilgan qismi to‘liq

B) 20 %

C) 35 %

D) 50 %

3. Shakllanish manbaiga ko‘ra individual daromadlarni qanday daromadlarga bo‘lish mumkin?

A) faol (aktiv) va nofaol (passiv)

B) investitsiyaviy va intelellektual

C) yuridik va marketing

D) pul va mulk

4. Olish manbai va mohiyatiga ko‘ra nofaol (passiv) daromad turlarini quyidagi qaysi yo‘nalishlarga ajratish mumkin?

A) B va C javoblar to‘g‘ri

B) investitsiyaviy va intelellektual

C) yuridik va marketing

D) faol (aktiv) va nofaol (passiv)

5. O‘zbekiston Respublikasining rezidentlari uchun jami daromad qaysi daromadlardan tashkil topadi?

A) O‘zbekiston Respublikasidagi va uning tashqarisidagi manbalardan olingan daromadlardan

B) O‘zbekiston Respublikasidagi manbalardan olingan daromadlardan

C) O‘zbekiston Respublikasining tashqarisidagi manbalardan olingan daromadlardan

D) to‘g‘ri javob yo‘q

6. O‘zbekiston Respublikasining norezidentlari uchun jami daromad qaysi daromadlardan tashkil topadi ?

A) O‘zbekiston Respublikasidagi manbalardan olingan daromadlardan

B) O‘zbekiston Respublikasining tashqarisidagi manbalardan olingan daromadlardan

C) O‘zbekiston Respublikasidagi va uning tashqarisidagi manbalardan olingan daromadlardan

D) to‘g‘ri javob yo‘q

7. Jismoniy shaxslarning soliqqa tortish maqsadida jami daromadlariga kiritilmaydigan daromadlari Soliq kodeksining nechanchi moddasida belgilab qo‘yilgan?

A) 369-moddasida B) 379-moddasida C) 381-moddasida D) 386-moddasida

8. Quyidagi daromadlarning qaysi biri soliqqa tortish maqsadida jismoniy shaxslarning jami daromadlariga kiritilmaydigan daromadlar hisoblanadi?

A) barchasi to‘g‘ri

B) donorlik uchun pul mukofotlari hamda majburiy jamg‘arib boriladigan pensiya badallari

C) olingan alimentlar va davlat pensiyalari

D) qonunchilikda belgilangan miqdorlarda va tartibda to‘lanadigan stipendiyalar va fuqarolar tomonidan olinadigan sug‘urta tovoni summalari

9. Soliq agentlarining Soliq kodeksining 386-moddasida nazarda tutilgan jismoniy shaxs foydasiga amalga oshiradigan quyidagi qaysi xarajatlariga soliq to‘lovchining daromadi sifatida qaralmaydi?

A) barchasi to‘g‘ri

B) o‘quvchilar va talabalarning ta’lim olishi uchun O‘zbekiston Respublikasining professional va oliy ta’lim tashkilotlari bilan to‘g‘ridan to‘g‘ri shartnomalar bo‘yicha pulli-kontrakt asosida o‘tkaziladigan mablag‘lar

C) xodimlarni ish joyiga olib borish va olib qaytish bo‘yicha xarajatlari

D) xodimga xizmat vazifalarini bajarish uchun zarur bo‘lgan maxsus kiyim-bosh, maxsus poyabzal, formali kiyim-bosh berish xarajatlari yoki ularni pasaytirilgan baholarda sotish munosabati bilan qilingan xarajatlar

10. Ish beruvchilar tomonidan xodimlarni malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash uchun amalga oshirgan xarajatlari xodimning jami daromadiga kiritiladimi?

A) yo‘q

B) ha

C) malakasini oshirish yoki uni qayta tayyorlash uchun amalga oshirgan xarajatlar bazaviy hisoblash miqdorining 30 baravaridan oshsa xodimning jami daromadiga kiritiladi

D) malakasini oshirish yoki uni qayta tayyorlash uchun amalga oshirgan xarajatlar mehnatha haq to‘lash eng kam miqdorining 3 baravaridan oshsa xodimning jami daromadiga kiritiladi

VI-BOB. JISMONIY SHAXSLARNING MEHNATGA HAQ TO‘LASH TARZIDAGI DAROMADLARINI SOLIQQA TORTISH

6.1-§. Mehnatga haq to‘lash va mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdori tushunchalari

Mehnatga haq to‘lash xodimlarning bajargan ishi miqdori va sifatiga muvofiq holda ularning shaxsiy moddiy ehtiyojlarini qondirish uchun rejali tartibda davlat tomonidan o‘rnatilardi. Hozirgi paytda ish haqi xodimlarni mehnatga va uning yakuniy natijalari uchun taqdirlash sifatida paydo bo‘lgan ish kuchi bahosining pul shakli ifodasi tarzida belgilanmoqda. Mehnat bozoriga nazar tashlaydigan bo‘lsak, ish kuchining sotuvchisi (mehnat qiluvchi) va ish kuchini sotib oluvchi (ish beruvchi) u yerda munosabatga kirishadi va ish kuchining bahosini belgilashadi, keyinchalik bu baho mehnat shartnomasida mustahkamlanadi. Shuningdek, ish haqi iqtisodiy va huquqiy kategoriya sifatida bir-biridan farqlanadi. Mehnatga haq to‘lashning huquqiy mazmuni iqtisodiy faktorlar bilan aniqlanadi va mehnat bozori sharoitida shakllanadi.

Ish beruvchi sifatida kelib chiqishidan qat’i nazar ular o‘rtasida kelib chiqadigan munosabat ishga yollash hisoblanib, u o‘zida fuqarolarga o‘z ish kuchlarini taqdim etish hisobiga muayyan pul summasiga almashtirishni ifodalaydi. Uning miqdori mehnat natijasiga bilvosita aloqador bo‘lgan ishchi kuchining narxi bilan belgilanadi. Biroq keyinchalik ishlab chiqarish jarayonida mehnat haqining miqdoriga albatta mehnat natijasi ta’sir qiladi. Iqtisodiy kategoriya sifatida ish haqi manbani aniqlaydi, ya’ni u qayerdan to‘lanadi, ayni paytda xodimlarning ijtimoiy mahsulot taqsimlanishida ishtiroki usullarini belgilaydi. Ushbu belgilash bilan mehnatni taqdirlash shakli sifatidagi ish haqining asosiy farqlovchi belgilari ko‘rsatilgan.

Bu belgilar quyidagilar:

korxona, tashkilot, muassasa xodimlariga ish haqini to‘lash majburiyati va shunga muvofiq topshirilgan ish, mehnat majburiyatlari bajarilganda xodim o‘ziga haq to‘lashni talab qilish huquqi;

haq to‘lash hajmini mehnatning miqdori va sifatiga muvofiq holda belgilash;

ish haqini oldindan o‘rnatilgan norma bo‘yicha to‘lash, ya’ni ish haqining kafolatlanganlik sharti.

Mehnat haqining miqdori ish beruvchi bilan xodim o‘rtasidagi kelishuvga binoan belgilanadi. Mehnat haqi qonun hujjatlari bilan belgilangan eng kam miqdordan oz bo‘lishi mumkin emas va uning eng ko‘p miqdori biron bir tarzda cheklanmaydi.

2019-yil 1-sentyabrgacha mehnatga haq to‘lash 577172 so‘m (202730*2,847, ya’ni EKIH *YATSning 1-razryadi bo‘yicha ta’rif koeffitsiyenti)dan kam bo‘lishi mumkin emasligi belgilab qo‘yilgan. 2019-yil 1-sentyabrdan boshlab, eng kam ish haqi o‘rniga mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdori (MHTEKM) tushunchasi kiritilgan (12-rasm).

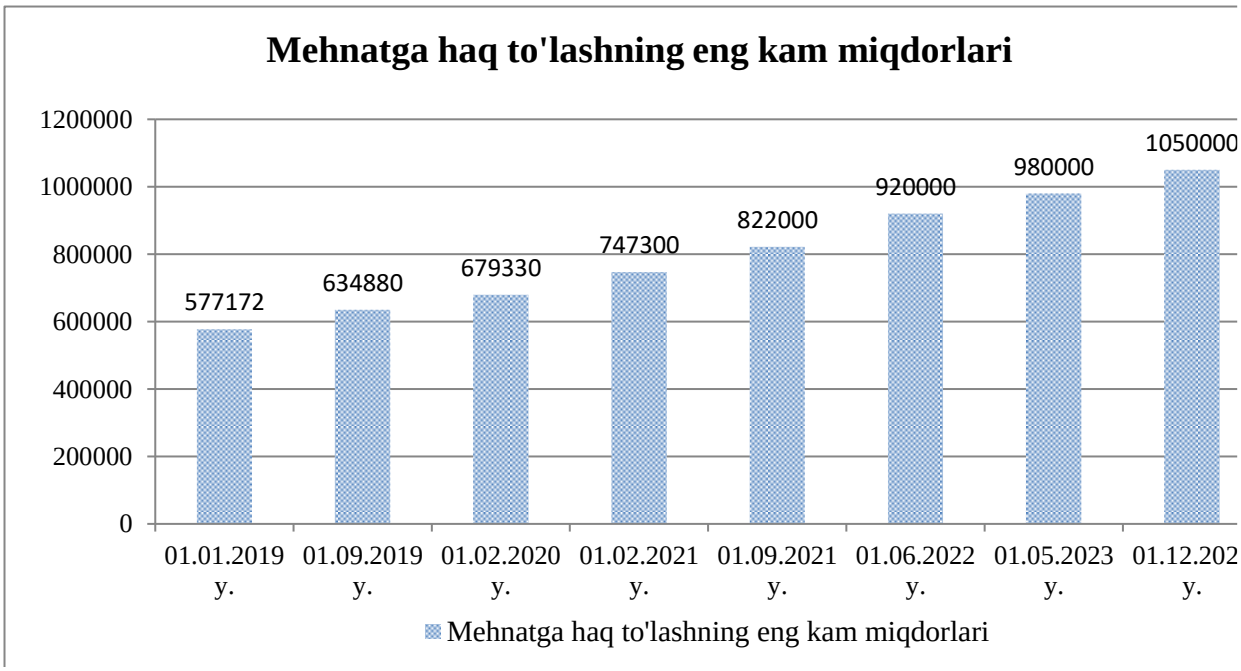

12-rasm. Mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorlari

Mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdori maosh, ustamalar, qo‘shimcha haq, gonorar, qo‘shimcha ish uchun kompensatsiya to‘lovlari va rag‘batlantiruvchi tusdagi to‘lovlarning boshqa turlari, shuningdek, qonunchilikda belgilangan ushlanmalar miqdorini aniqlashda qo‘llaniladi.

2019-yilning 1-sentabrida mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdori 634 880 so‘m miqdorida belgilangan edi.

6.2-§. Mehnatga haq to‘lash shakllari

Mehnat haqi shakli va tizimlari, mukofotlar, qo‘shimcha to‘lovlar, ustamalar, rag‘batlantirish tarzidagi to‘lovlar jamoa shartnomalarida, shuningdek ish beruvchi tomonidan kasaba uyushmasi qo‘mitasi yoki xodimlarning boshqa vakillik organi bilan kelishib qabul qilinadigan boshqa lokal hujjatlarda belgilanadi. Mehnatga haq qoida tariqasida, pul shaklida to‘lanadi. Mehnat haqini natura shaklida to‘lash taqiqlanadi, O‘zbekiston Respublikasi Hukumati tomonidan belgilangan hollar bundan mustasno .

Mehnat munosabatlarida fuqarolik huquqiy munosabatlardan farq qilib (pudrat, topshiriq, mualliflik shartnomalari) mehnatga haq to‘lash mehnatning yakuniy natijasiga qarab emas, balki rasmiy sarflangan mehnatga qarab to‘lanadi. Shunday qilib, bajarilgan mehnat uchun ish haqi va fuqarolik munosabatlaridan kelib chiqadigan to‘lovlarni farqlash uchun quyidagi xususiyatlar asos bo‘lib xizmat qiladi:

• Mehnat shartnomasi bo‘yicha ish haqi - bu ijtimoiy ishlab chiqarish jarayonida jonli mehnat sarfi uchun to‘lovdir, fuqarolik-huquqiy shartnoma bo‘yicha taqdirlash esa - bu belgilangan muddatlarda ashyolashgan mehnatga, mehnatning yakuniy natijasi uchun to‘lovdir;

• Ish haqi asosiy va qo‘shimcha qismlarga bo‘linadi, fuqarolik-huquqiy shartnoma bo‘yicha taqdirlashda esa hech qanday qismlarga bo‘linish yo‘q;

• Ish haqi davlat yoki lokal usullar yordamida tartibga solinadi, fuqarolik-huquqiy shartnomalar bo‘yicha taqdirlov esa taraflar tomonidan tartibga solinadi;

• Ish haqi uchun davlat minimal miqdori belgilangan, fuqarolik-huquqiy shartnomalardagi mehnatga to‘lovda u o‘rnatilmagan .

Mehnatga haq to‘lashda ishning sifatini, ishlab chiqarish normalarini bajarilishini hisobga olish va ish haqi hisoblashning ma’lum tartibini belgilash zarur. Demak, korxonada mehnatga haq to‘lashni tashkil etish biri-biriga bog‘liq bo‘lgan uchta elementlar bilan aniqlanadi: tarif tizimi, mehnatni normalashtirish va mehnatga haq to‘lash shakllari.

Sifat jihatidan mehnat tarif tizimi bilan baholanadi, sarflangan mehnat miqdori normalashtirish bilan hisobga olinadi, ish haqi hisoblash tartibi esa mehnatga haq to‘lash shakllari bilan aniqlanadi.

Ishchilar mehnatiga haq to‘lashda tarif setkasi asos bo‘lib hisoblanadi. Tarif setkasi ishlovchilarning malakasi, mehnatga haq to‘lash shakli va mazkur sohaning xalq xo‘jaligidagi ahamiyatini inobatga olgan holda tuziladi.

Tarif tizimiga quydagilar kiritiladi:

- bir soat yoki bir kunlik mehnatiga to‘lanadigan haq miqdorini belgi-lovchi tarif stavkasi;

- haq to‘lashda ish va ishchilarning (malakasi) turli razradlari orasi-dagi munosabatlarini ko‘rsatuvchi tarif setkasi;

- tarif-malakaviy ma’lumotnoma. Uning yordamida tarif setkasiga binoan ish va ishchining razradi aniqlanadi.

Oddiy ishlar 1-razryadli ishchining tarif stavkasi bilan to‘lanadi. Mehnat malakasi darajasiga, ya’ni belgilangan tarif razryadi va tarif koeffitsiyentiga, qarab qolgan razryadlarning tarif stavkalari bu razryaddan ortiq bo‘ladi. Tarif razryadi har bir ishlab chiqarish operatsiyasiga, har bir ish turiga tayinlanadi, shuning uchun ish bajarish normalarini hisobga ol-gan holda, ishbay ish haqini hisoblab topishda tarif stavkasidan foydala-niladi.

Mehnatga haq to‘lash shakli, mukofotlar, qo‘shimcha haqlar, rag‘batlan-tirish to‘lovlari, kasaba uyushma qo‘mitasi bilan kelishilgan holda, ish be-ruvchi tomonidan qabul qilinadigan jamoa shartnomasi bilan belgilanadi.

Davlatning tarif stavkalari va okladlari korxonada ishchilarning malakasiga, kasbiga, ular tomonidan bajariladigan ishlar sharoitining murakkabligiga qarab baza sifatida foydalanilishi mumkin.

Mehnatga haq to‘lashni tashkil etishning asosiy elementi bo‘lib, mahsulot birligini ishlab chiqarishga yoki ma’lum tashkiliy-texnik sharoitlarida berilgan ish hajmi-ni bajarishga sarflanadigan mehnat o‘lchamini belgilovchi, mehnatni normalashtirish hisoblanadi. Mehnatni normalash, mehnatni ilmiy asosda tashkil

qilishning asosiy tarkibiy qismi sifatida, ishlab chiqarish normasini va vaqt normasini o‘z ichiga oladi.

Normal ish sharoitida belgilangan vaqt (soat, smena, oy) birligida ishlab chiqarsa bo‘ladigan normalashtiriluvchi mahsulot birligi (dona, metr, tonna)ning miqdori ishlab chiqarish normasi bilan belgilanadi. Vaqt nor-masi esa ma’lum tashkiliy-texnikaviy sharoitlarda ish bajarish uchun zarur bo‘ladigan vaqtni (min., soat) nazarda tutadi.

Korxonalarga mehnatga haq to‘lash shakl va tizimlarini mustaqil belgilash huquqi berilgan (13-rasm).

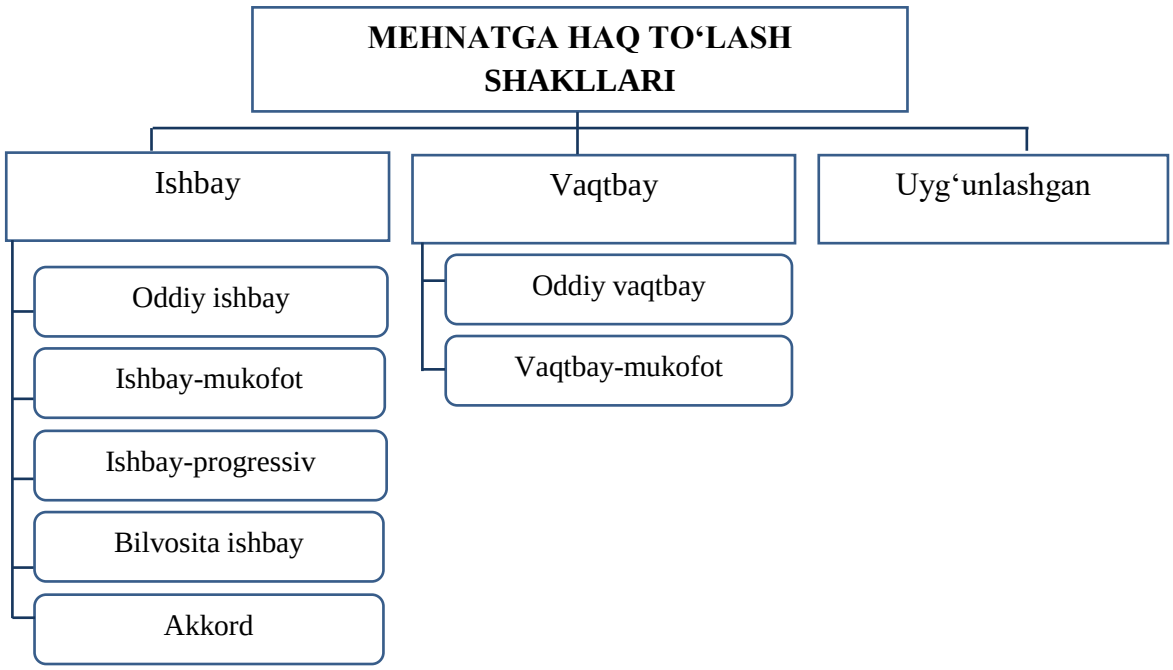

13-rasm. Mehnatga haq to‘lash shakllarining turlari

Mehnatga ishbay haq to‘lashda sarf etilgan vaqtdan qat’iy nazar, har bir ishlab chiqarish birligi uchun belgilangan summada haq to‘lanadi.

Masalan: tokar tomonidan yasalgan detal miqdoriga qarab ish haqi to‘lash belgilanadi.

Ishbay haq to‘lash shakli. Oddiy ishbay shaklida ishlab chiqarilgan mahsulot sonini ishbay narxiga ko‘paytirish yo‘li bilan ish haqi miqdori aniqlanadi. Masalan: tokarning yasagan har bir detali uchun qiymat belgilanib, jami yasagn detaliga qarab to‘lov amalga oshiriladi.

Ishbay-mukofot shaklida bevosita ishbay narxlar bo‘yicha ish haqidan tashqari ma’lum ishlab chiqarish yutuqlariga erishilganligi uchun haq oladi. Mukofotni buyruq, mehnat shartnomasi va mukofotlash to‘g‘risidagi nizom asosida hisoblash lozim.

Quyidagi formula asosida hisoblaniladi.

Ish haqi = Mahsulot birligi uchun ishbay narx × Tayyorlangan mahsulotlar soni + Mukofot

Ishbay-progressiv shaklida ishchilar mehnatiga belgilangan boshlang‘ich me’yor doirasida bevosita ishbay narxlar bo‘yicha, bu me’yordan ortiqchasiga esa oshirilgan narx bo‘yicha haq to‘lanadi.

Quyidagi formula asosida hisoblaniladi.

Normadan ortiq ishlab chiqarilgan mahsulot uchun ish haqi = Mahsulot birligi uchun ishbay narx (norma doirasida) × tayyorlangan mahsulotlar soni(normadan ortiq)

Misol. Tikuvchi-motoristka uchun belgilangan ko‘ylak tikish normasi-kuniga 5 ta ko‘ylak. 1 ta ko‘ylak tikkani uchun 10 000 so‘m to‘lanadi. Normadan olrtiq tikkan ko‘ylakning har biriga 12 000 so‘mdan to‘lanadi. Tikuvchi-motoristka bir oyda 25 kun ishladi va 145 ta ko‘ylak tikdi. Bir oyda tikilgan ko‘ylaklar soninin hisoblaymiz: norma bo‘yicha - 5×25=125 dona;

normadan ortiq – 145-125=20 dona. Ish haqi hisob kitobi 10 000×125+12 000 × 20 = 1 490 000 so‘m.

Bilvosita ishbay shakli ishbay narxlari bo‘yicha belgilanib, xizmat ko‘rsatayotgan uchastkadagi o‘rtacha ish me’yorining bajarilish foiziga ko‘paytirilishi mumkin.

Akkord shakli butun ish hajmi uchun ish haqi miqdorini belgilaydi hamda akkord topshiriqlarni bajarish muddatlarini qisqartirganlik uchun mukofotlashni o‘z ichiga oladi. Ishbay akkord shakli asosan mavsumiy ishlarni hamda ayrim buyurtmalarni bajarishda qo‘llaniladi.

Vaqtbay haq to‘lash shakli. Oddiy vaqtbay shaklida xodimlar ishlagan vaqtiga qarab belgilangan maosh asosida haq olishadi.

Mehnatga vaqtbay haq to‘lashda ishlab chiqarish hajmidan qat’iy nazar, soatbay, kunlik, haftalik yoki oylik vaqt me’yori uchun haq to‘lanadi.

Masalan: o‘qituvchi, shifokorlarga nisbatan ishlagan vaqtiga qarab ish haqi belgilanadi.

Bunda xodimlarning mehnatiga:

- belgilangan lavozimidan kelib chiqib;
- kunbay yoki soatbay tarif stavkalari bo‘yicha haq to‘lanishi mumkin.

6.3-§. Mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlar, soliq hisoblash va ushlab qolish va budjetga o‘tkazish tartibi

Soliqqa tortish maqsadida jismoniy shaxslarning mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlari Soliq kodeksining 371-moddasida belgilab qo‘yilgan. Unga ko‘ra ish beruvchi bilan mehnatga oid munosabatlarda bo‘lgan va tuzilgan mehnat shartnomasiga (kontraktiga) muvofiq ishlarni bajarayotgan xodimlarga hisoblanadigan hamda to‘lanadigan quyidagi barcha to‘lovlar mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlar deb e’tirof etiladi[58]:

mehnatga haq to‘lashning qabul qilingan shakllari va tizimlariga muvofiq ishbay narxlardan, tarif stavkalaridan va mansab maoshlaridan kelib chiqqan holda hisoblab chiqarilgan, haqiqatda bajarilgan ish uchun hisoblangan ish haqi;

ilmiy daraja va faxriy unvon uchun ustamalar;

Soliq kodeksining 372-moddasiga muvofiq rag‘batlantirish xususiyatiga ega to‘lovlar;

Soliq kodeksining 373-moddasiga muvofiq kompensatsiya to‘lovlari (kompensatsiya);

Soliq kodeksining 374-moddasiga muvofiq ishlanmagan vaqt uchun haq to‘lash;

haqiqatda bajarilgan ish uchun haq hisoblangan boshqa to‘lovlar.

Mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlar jumlasiga quyidagilar ham kiradi:

[58] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 371-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

predmeti ishlarni bajarish va xizmatlar ko‘rsatishdan iborat bo‘lgan, tuzilgan fuqarolik-huquqiy tusdagi shartnomalarga muvofiq jismoniy shaxslarga to‘lovlar (bundan yakka tartibdagi tadbirkorlik faoliyatidan olingan daromadlar mustasno);

yuridik shaxsning boshqaruv organi (kuzatuv kengashi yoki boshqa shunga o‘xshash organi) a’zolariga yuridik shaxsning o‘zi tomonidan amalga oshiriladigan to‘lovlar;

O‘zbekiston Respublikasining Mudofaa, Ichki ishlar va Favqulodda vaziyatlar vazirliklarining, O‘zbekiston Respublikasi Davlat xavfsizlik xizmati, O‘zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Davlat xavfsizlik xizmatining, harbiy xizmatchilariga, ichki ishlar organlarining, O‘zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasining oddiy askarlar, serjantlar va ofitserlar tarkibiga hamda O‘zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo‘mitasining va boshqa harbiy xizmat nazarda tutilgan idoralar xodimlariga xizmatni o‘tashi (xizmat majburiyatlarini bajarishi) munosabati bilan to‘lanadigan pul ta’minoti, pul mukofotlari va boshqa to‘lovlar.

Mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadga kiritiladigan rag‘batlantirish xususiyatiga ega to‘lovlar jumlasiga quyidagilar kiradi[59]:

1) yillik ish yakunlari bo‘yicha pul mukofoti;

2) yuridik shaxsning mukofotlash to‘g‘risidagi nizomida nazarda tutilgan rag‘batlantirish xususiyatiga ega to‘lovlar;

3) kasb mahorati, murabbiylik uchun tarif stavkalariga va maoshlarga ustamalar;

4) ta’tilga qo‘shimcha haqlar hamda Soliq kodeksi 377-moddasining 10-bandida ko‘rsatilmagan moddiy yordam;

5) ko‘p yil ishlaganlik uchun pul mukofoti va to‘lovlar;

6) ratsionalizatorlik taklifi uchun to‘lov;

7) mehnat natijalari bilan bog‘liq bo‘lmagan bir yo‘la beriladigan mukofotlar.

[59] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 372-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

Mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadga kiritiladigan kompensatsiya to‘lovlari (kompensatsiyalar) jumlasiga quyidagilar kiradi[60]:

1) tabiiy-iqlim sharoitlari noqulay bo‘lgan joylardagi ishlar bilan bog‘liq qo‘shimcha to‘lovlar (ish staji uchun ustamalar, baland tog‘li, cho‘l va suvsiz hududlarda ishlaganlik uchun belgilangan koeffitsiyentlar bo‘yicha to‘lovlar). Bunda yuridik shaxslar xodimlarining cho‘l va suvsiz joylarda, baland tog‘li va tabiiy-iqlim sharoiti noqulay hududlarda ishlaganlik uchun ish haqiga koeffitsiyentlar hisoblashning eng yuqori summasini aniqlash hisoblash sanasida belgilangan mehnatga haq to‘lash eng kam miqdorining 1,41 baravari miqdorida belgilanadi;

2) O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlangan kasblar va ishlar ro‘yxati bo‘yicha og‘ir, zararli, o‘ta zararli mehnat sharoitlarida ishlaganlik uchun ustamalar, shu jumladan shunday sharoitlardagi uzluksiz ish staji uchun ish haqiga ustamalar;

3) texnologik jarayon jadvalida nazarda tutilgan tungi vaqtda, ish vaqtidan tashqari, dam olish kunlarida va bayram (ishlanmaydigan) kunlarida ishlaganlik uchun tarif stavkalariga hamda maoshlarga ustamalar va qo‘shimcha to‘lovlar;

4) ko‘p smenali rejimda ishlaganlik, shuningdek bir necha kasbda, lavozimda ishlaganlik, xizmat ko‘rsatish doirasi kengayganligi, bajariladigan ishlar hajmi ortganligi, o‘zining asosiy ishi bilan bir qatorda ishda vaqtincha bo‘lmagan xodimlarning vazifalarini bajarganlik uchun ustamalar;

5) doimiy ishi yo‘lda kechadigan, harakatlanish va (yoki) qatnov tusiga ega bo‘lgan xodimlarning, shuningdek doimiy ishi ishlarning vaxta usulida bajarilishini nazarda tutadigan xodimlarning ish haqiga qonunchilikda belgilangan normalardan ortiqcha to‘lanadigan ustamalar;

6) ish beruvchi joylashgan erdan (yig‘ilish punktidan) ishlash joyigacha borish va u erdan qaytish uchun vaxtada ishlash jadvalida nazarda tutilgan ishlar vaxta usulida bajarilgan holda yo‘lga ketadigan kunlar, shuningdek xodimlar

[60] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 373-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

meteorologik sharoitlar sababli va transport tashkilotlarining aybi bilan yo‘lda ushlanib qolgan kunlar uchun tarif stavkasi yoki maosh miqdorida to‘lanadigan summalar;

7) yer osti ishlarida doimiy band bo‘lgan xodimlarga ularning stvoldan ishlash joyiga borish va u yerdan qaytish uchun shaxtada (konda) harakatlanishining me’yoriy vaqti uchun to‘lanadigan qo‘shimcha haqlar;

8) qonunchilikda belgilangan normalardan ortiqcha dala ta’minoti;

9) xizmat safarlari vaqtida qonunchilikda belgilangan normalardan ortiqcha kundalik xarajatlar uchun haq (sutkalik pullar);

10) ishlar vaxta usulida tashkil etilganda, ish vaqti umumlashtirilgan holda hisobga olinayotganda va qonunchilikda belgilangan boshqa hollarda xodimlarga ish vaqtining belgilangan davomiyligidan ortiq ishlaganligi munosabati bilan beriladigan dam olish kunlari (otgullar) uchun to‘lovlar;

11) xizmat safarlari uchun xodimning shaxsiy avtomobilidan yoki xizmat maqsadlari uchun uning boshqa mol-mulkidan qonunchilikda belgilangan normalardan ortiqcha foydalanganlik uchun to‘lovlar;

12) mehnatda mayib bo‘lganlik yoki sog‘liqqa boshqacha tarzda shikast yetganlik bilan bog‘liq zararning o‘rnini qoplash uchun Soliq kodeksi 369-moddasi uchinchi qismining 10-bandida ko‘rsatilgan miqdorlardan ortiqcha olingan summalar;

13) oziq-ovqat va yo‘l chiptalarining qiymati yoki oziq-ovqat va yo‘l chiptalarining qiymatini qoplash.

Yuqoridagilar bilan birgalikda, mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadga kiritiladigan ishlanmagan vaqt uchun haq to‘lash jumlasiga quyidagilar kiradi[61]:

1) qonunchilikka muvofiq:

a) yillik asosiy (uzaytirilgan asosiy) ta’til uchun to‘lov, shuningdek ushbu ta’tildan foydalanilmaganda, shu jumladan xodim bilan mehnat shartnomasi bekor qilinganda pullik kompensatsiya to‘lovi;

[61] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 374-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

b) noqulay va o‘ziga xos mehnat sharoitlarida, shuningdek og‘ir va noqulay tabiiy-iqlim sharoitlarida ishlaganligi uchun ayrim tarmoqlarning xodimlariga beriladigan qo‘shimcha ta’til uchun to‘lov;

v) o‘qish bilan bog‘liq ta’til va ijodiy ta’tillar uchun to‘lov;

g) o‘n ikki yoshga to‘lmagan ikki va undan ortiq bolasi yoki o‘n olti yoshga to‘lmagan nogironligi bo‘lgan bolasi bor ayollarga berilgan qo‘shimcha ta’til uchun to‘lov;

2) asosiy ish haqi qisman saqlab qolingan holda majburiy ta’tilda bo‘lgan xodimlarga beriladigan to‘lovlar;

3) donor xodimlarga ko‘rikdan o‘tish, qon topshirish va qon topshirilgan har bir kundan keyin beriladigan dam olish kunlari uchun to‘lov;

4) O‘zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksiga muvofiq davlat yoki jamoat vazifalarini bajarganlik uchun mehnatga to‘lov;

5) qishloq xo‘jaligi va boshqa ishlarga jalb qilinadigan xodimlarning asosiy ish joyi bo‘yicha saqlab qolinadigan ish haqi;

6) ma’lum muddatga avvalgi ish joyi bo‘yicha lavozim maoshi miqdori saqlab qolingan holda boshqa yuridik shaxslardan ishga joylashtirilgan, shuningdek vaqtinchalik vazifani bajarib turgan xodimlarga maoshdagi farq to‘lovi;

7) xodimlarga kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimida ishdan ajralgan holda o‘qishlari vaqtida asosiy ish joyi bo‘yicha ularga to‘lanadigan ish haqi;

8) xodimning aybisiz bekor turib qolingan vaqt uchun to‘lov;

9) mehnat layoqatini vaqtincha yo‘qotgan xodimlarga qo‘shimcha to‘lov;

10) qonunchilikka muvofiq yoki ish beruvchining qarori bilan majburiy progul vaqti uchun yoki kam haq to‘lanadigan ishni bajarganlik uchun to‘lov;

11) o‘n sakkiz yoshga to‘lmagan shaxslarning imtiyozli soatlariga, onalarga bolani ovqatlantirishi uchun ishda beriladigan tanaffuslarga, shuningdek tibbiy ko‘rikdan o‘tish bilan bog‘liq vaqt uchun to‘lov;

12) asosiy ishidan ozod qilingan va ozod qilinmagan holda xodimlar tayyorlash, ularni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish uchun hamda

o‘quvchilar va talabalarning ishlab chiqarish amaliyotiga rahbarlik qilish uchun jalb qilinadigan yuqori malakali xodimlari mehnatiga to‘lov;

13) ish beruvchining mablag‘lari hisobidan to‘lanadigan pensiyalar va nafaqalarga qo‘shimchalar, stipendiyalar;

14) oliy o‘quv yurtini tamomlaganidan keyin yosh mutaxassislarga ta’til vaqti uchun ish beruvchi hisobidan to‘lanadigan nafaqalar.

Yuqorida qayd etilgan mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlarga ega bo‘lgan jismoniy shaxslarga soliqni hisoblab chiqarish va ushlab qolish belgilangan soliq bazasi hamda soliq stavkalaridan kelib chiqqan holda, daromad hisoblanishiga qarab, yil boshidan e’tiboran har oyda ortib boruvchi yakun bilan soliq to‘lovchining ish joyi bo‘yicha soliq agenti tomonidan amalga oshiriladi.

Hisoblab chiqarilgan soliq summasi qonun hujjatlarida belgilangan tartibda hisoblangan jismoniy shaxslarning shaxsiy jamg‘arib boriladigan pensiya hisobvaraqlariga o‘tkaziladigan majburiy oylik badallar summasiga kamaytiriladi.

Quyida biz korxona tomonidan xodimning 2024-yil yanvar va fevral oylari davomidagi hisoblangan ish haqiga daromad solig‘i hisoblash va uslab qolish tartibini vaziyatli misol yordamida ko‘rib chiqamiz.

1-vaziyatli masala:

Xodimga 2024-yil yanvar oyida 2 500 000 so‘m ish haqi hisoblangan. Yanvar oyida jami daromad 2 500 000 so‘mni tashkil qiladi.

Xodimning 2024-yil yanvar oyi daromadiga daromad solig‘i hisoblab, ushlanadigan va budjetga o‘tkazib beriladigan **daromad solig‘i hamda ShJBPHga majburiy badallar miqdorini topamiz**.

Yanvar oyida mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdori (MHTEKM) 1050000 so‘mni tashkil qiladi (2023-yil 17-noyabrdagi PF-196-sonli Farmoninig 2-bandi). Fuqarolarning shaxsiy jamg‘arib boriladigan pensiya hisobvarag‘i (ShJBPH)ga majburiy badallari stavkasi xodimga hisoblangan ish haqi (daromad) soliq solinadigan summasining 0,1%ni tashkil etadi. (2018-yil 26-dekabrdagi PQ-4086-son qarorning 5-bandi).

O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 385-moddasi 7-qismiga asosan hisoblab chiqarilgan soliq summasi qonunchilikda belgilangan tartibda hisoblangan jismoniy shaxslarning shaxsiy jamg‘arib boriladigan pensiya hisobvaraqlariga o‘tkaziladigan majburiy oylik badallar summasiga kamaytiriladi.

Yechimi:

Olingan daromadga 12 foizlik stavka bo‘yicha solinadigan soliq:

2 500 000 x12%=300 000 so‘mga teng.

Yanvar oyi uchun hisoblangan soliq summasi 300 000 so‘mni tashkil etadi.

Yanvar oyi uchun ShJBPHga majburiy badallar summasi 2 500 so‘mni (2 500 000 x 0,1%) tashkil qiladi.

Yanvar oyi uchun budjetga 297 500 so‘m (300 000- 2500) o‘tkaziladi.

Xodimga 2 200 000 so‘m (2 500 000-300 000) to‘lanadi.

2-vaziyatli masala:

Xodimga 2024-yil fevral oyida ham 2 500 000 so‘m ish haqi hisoblangan. Natijada xodimning yanvar-fevral oylarida jami daromadi 5 000 000 so‘mni (2 500 000*2) tashkil qiladi.

Yuqorida qayd etilgan xodimga o‘sib boruvchi yakun bilan fevral oyida hisoblangan mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadi (ish haqi)ga daromad solig‘i hisoblab, ushlanadigan va budjetga o‘tkazib beriladigan **daromad solig‘i hamda ShJBPHga majburiy badallar miqdorini topamiz**.

Yechimi:

Olingan daromadga 12 foizlik stavka bo‘yicha solinadigan soliq:

5 000 000 x12%=600 000 so‘mga teng.

Yanvar oyida 300 000 so‘m soliq ushlab qolingan. Fevral oyi uchun soliq summasi 300 000 so‘mni (600 000- 300 000) tashkil etadi.

Yanvar-fevral oylari uchun ShJBPHga majburiy badallar summasi 5 000 so‘mni (5000 000 x 0,1%) tashkil qiladi.

Yanvar oyida ShJBPHga 2 500 so‘m o‘tkazilgan, fevral oyi uchun ajratmalar 2 500 so‘mni (5 000- 2 500) tashkil qiladi.

Fevral oyi uchun budjetga 297 500 so‘m (300 000- 2500) o‘tkaziladi.

Xodimga 2 200 000 so‘m (2 500 000-300 000) to‘lanadi.

Tayanch so‘z va iboralar

Mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdori, rag‘batlantirish xususiyatiga ega to‘lovlar, ishlanmagan vaqt uchun haq to‘lash, kompensatsiya to‘lovlari (kompensatsiyalar), bazaviy hisoblash miqdori

Nazorat savollari:

1. Mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdori nima uchun belgilanadi?
2. Mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlar deganda nimani tushunasiz?
3. Rag‘batlantirish xususiyatiga ega to‘lovlar jumlasiga qanday to‘lovlar kiradi?
4. Ishlanmagan vaqt uchun haq to‘lash jumlasiga nimalar kiradi?
5. Kompensatsiya to‘lovlari (kompensatsiyalar) haqida nimalarni bilasiz?
6. Jismoniy shaxslarning mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlari qanday tartibda soliqqa tortiladi?
7. Jismoniy shaxslarning mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlariga kimlar soliqni hisoblaydi?

O‘zlashtirilgan bilimlarni sinash uchun test savollari

1. Quyidagilarning qaysi biri jismoniy shaxslarning mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlari tarkibiga kiradi?

A) ilmiy daraja va faxriy unvon uchun ustamalar

B) dividendlar

C) soliq to‘lovchining bolalarini maktabgacha ta’lim tashkilotlarida o‘qitish, tarbiyalash haqini to‘lash

D) grant beruvchidan olingan grantlarning, shu jumladan chet davlatlar grantlarining summalari

2. Quyidagilarning qaysi biri rag‘batlantirish xususiyatiga ega to‘lovlar jumlasiga kiradi?

A) barcha javoblar to‘g‘ri

B) yillik ish yakunlari bo‘yicha pul mukofoti, shuningdek, yuridik shaxsning mukofotlash to‘g‘risidagi nizomida nazarda tutilgan rag‘batlantirish xususiyatiga ega to‘lovlar

C) kasb mahorati, murabbiylik uchun tarif stavkalariga va maoshlarga ustamalar, ta’tilga qo‘shimcha haqlar

D) ko‘p yil ishlaganlik uchun pul mukofoti va to‘lovlar, shuningdek, mehnat natijalari bilan bog‘liq bo‘lmagan bir yo‘la beriladigan mukofotlar.

3. Quyidagilarning qaysi biri kompensatsiya to‘lovlari (kompensatsiya) hisoblanadi?

A) tabiiy-iqlim sharoitlari noqulay bo‘lgan joylardagi ishlar bilan bog‘liq qo‘shimcha to‘lovlar (ish staji uchun ustamalar, baland tog‘li, cho‘l va suvsiz hududlarda ishlaganlik uchun belgilangan koeffitsiyentlar bo‘yicha to‘lovlar)

B) ilmiy daraja va faxriy unvon uchun ustamalar

C) ko‘p yil ishlaganlik uchun pul mukofoti va to‘lovlar

D) o‘qish bilan bog‘liq ta’til va ijodiy ta’tillar uchun to‘lov

4. Quyidagilarning qaysi biri ishlanmagan vaqt uchun haq to‘lash hisoblanadi?

A) donor xodimlarga ko‘rikdan o‘tish, qon topshirish va qon topshirilgan har bir kundan keyin beriladigan dam olish kunlari uchun to‘lov

B) qonunchilikda belgilangan normalardan ortiqcha dala ta’minoti

C) yillik ish yakunlari bo‘yicha pul mukofoti

D) mol-mulkni ijaraga berishdan olingan daromadlar

5. O‘zbekiston Respublikasining rezidenti bo‘lgan jismoniy shaxslarning mehnat haqi tarzidagi daromadlariga necha foizlik stavkada soliq solinadi?

A) 12 foiz B) 10 foiz C) 6 foiz D) 5 foiz

6. Norezident jismoniy shaxsning mehnat shartnomalari va fuqarolik-huquqiy xususiyatdagi shartnomalar bo‘yicha olingan daromadlariga necha foizlik stavkada soliq solinadi?

A) 12 foiz B) 20 foiz C) 10 foiz D) 6 foiz

7. Jismoniy shaxslarning mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlaridan soliqni kimlar ushlab qolishlari shart?

A) soliq agentlari

B) soliq to‘lovchilarning vakillari

C) soliq idoralari

D) barcha javovlar to‘g‘ri

8. 2024-yil boshida mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdori (MHTEKM) necha so‘mni tashkil qiladi?

A) 1050000 so‘m

B) 980 000 so‘m

C) 720 000 so‘m

D) 630 000 so‘m

9. Mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdori quyidagilarning qaysi birida qo‘llaniladi?

A) barcha javovlar to‘g‘ri

B) maosh, ustamalar, qo‘shimcha haq, gonorar, qo‘shimcha ish uchun kompensatsiya to‘lovlari miqdorini aniqlashda

C) rag‘batlantiruvchi tusdagi to‘lovlarning boshqa turlari miqdorini aniqlashda

D) qonunchilikda belgilangan ushlanmalar miqdorini aniqlashda

10. Daromadlar natura shaklida amalga oshirilganda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i qachon to‘lanadi?

A) natura tarzidagi to‘lov amalga oshirilgan oy tugaganidan keyin 5 kun ichida

B) soliq to‘lovchiga daromadlarni to‘lash bilan bir vaqtda, lekin soliq hisobotini taqdim etish muddatlaridan kechiktirmay

C) natura tarzidagi to‘lov amalga oshirilgan oyning oxirigacha

D) natura tarzidagi to‘lov amalga oshirilgan oydan keyingi oyning 25-kunigacha

VII-BOB. JISMONIY SHAXSLARNING MODDIY NAF TARZIDAGI DAROMADLARINI SOLIQQA TORTISH

7.1-§. Moddiy naf tarzidagi daromadlar tushunchasi va turlari

Shaxs manfaatlarini ko‘zlab, tovarlar (xizmatlar), mulkiy huquqlar haqini to‘lash, mol-mulkni tekinga topshirish, xizmatlar haqini to‘lash moddiy naf tarzidagi daromadlar toifasiga kiradi. Shuningdek ba’zi adabiyotlarda moddiy naf tarzidagi daromadlarga quyidagicha ta’rif berib o‘tiladi:

Moddiy naf tarzidagi daromad - bu bajarilgan ishlar, xizmatlar va boshqalar uchun mehnatga haq to‘lash bilan bog‘liq bo‘lmagan daromadlar toifasi. Moddiy naf tarzidagi daromad oluvchi ham korxona xodimlari, ham boshqa jismoniy shaxslar bo‘lishi mumkin. Moddiy naf tarzidagi daromadlarning manbai yuridik shaxs hisoblanadi.

Moddiy naf tarzidagi daromadlar - bu ish beruvchilar o‘z xodimlariga taklif qiladigan mehnatga haq to‘lash tarzida bo‘lmagan daromadlardir. Ular tovarlar, xizmatlar yoki xodimning mehnat majburiyatlari bilan bevosita bog‘liq bo‘lmagan boshqa imtiyozlar shaklida bo‘lishi mumkin.

Moddiy naf tarzidagi daromadlar bir qator sabablarga ko‘ra muhimdir.

Birinchidan, ular ish beruvchilarga yuqori iste’dodlarni jalb qilish va saqlab qolishda yordam berishi mumkin. Raqobatli mehnat bozorida ish beruvchilar malakali hodimlarni jalb qilish uchun faqat raqobatbardosh ish haqi emas, balki ko‘proq narsani taklif qilishlari kerak. Moddiy naf tarzidagi daromadlar ish beruvchilarga o‘zlarini raqobatchilardan farqlashda yordam beradi va ish takliflarini yanada jozibador qiladi.

Ikkinchidan, moddiy naf tarzidagi daromadlar xodimlarning ma’naviyati va samaradorligini oshirishga yordam beradi. Xodimlar o‘z ish beruvchisi tomonidan qadrlanishini his qilsalar, ular o‘z ishlarida faol va samarali bo‘lishlari mumkin. Moddiy naf tarzidagi daromadlar xodimlarga ish beruvchining ularning farovonligiga investitsiya qilishini ko‘rsatishi mumkin.

Uchinchidan, moddiy naf tarzidagi daromadlar xodimlarning moliyaviy farovonligini yaxshilashga yordam beradi. Tibbiy sug‘urta kabi ba’zi moddiy naf

tarzidagi daromadlar xodimlarga pulni tejashga va moliyaviy maqsadlariga erishishga yordam beradi. Bola parvarishi kabi boshqa moddiy naf tarzidagi daromadlar xodimlarga oylik xarajatlarini kamaytirishga yordam beradi.

Soliq to‘lovchi yuridik shaxsdan tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) olganida, ularning qiymati ushbu tovarlar (ishlar, xizmatlar)ning sotib olish bahosi yoki tannarxidan kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Jismoniy shaxs yuridik shaxsdan aksiz to‘lanadigan tovarlarni yoki qo‘shilgan qiymat solig‘i solinadigan tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) olgan taqdirda, bunday tovarlar (ishlar, xizmatlar) tannarxida aksiz solig‘i va qo‘shilgan qiymat solig‘ining tegishli summasi hisobga olinadi).

Korxona tomonidan jismoniy shaxsga moddiy naf ko‘rinishida to‘lanadigan daromadlar jismoniy shaxslarning daromad solig‘iga tortiladi. Shu bilan birga, u bilan mehnat munosabatlarida bo‘lmagan jismoniy shaxsga moddiy naf tarzidagi daromad to‘layotgan korxona jismoniy shaxsning yozma arizasiga ko‘ra jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini ushlab turmaslik huquqiga ega. Bunda soliqni jismoniy shaxs – daromad oluvchining o‘zining hududiy Davlat soliq inspeksiyasiga taqdim etgan jami yillik daromadlari to‘g‘risidagi deklaratsiya natijalari bo‘yicha to‘laydi .

Agar tashkilot xodimlarga mahsulot yoki tovarlarni haqiqiy tannarxidan past narxlarda bersa, ular uchun kommunal xizmatlar, dam olish uylariga yo‘llanmalar, sanatoriylarda davolanish to‘lovlarini to‘lab bersa, xodimlar moddiy naf shaklidagi daromad oladilar. Ya’ni, moddiy nafni shunday odam oladiki, bunda uning shaxsiy manfaatlari yo‘lida yuridik shaxs tomonidan to‘liq yoki qisman bo‘lsada qandaydir xarajatlar amalga oshiriladi yoki to‘lab beriladi: mahsulot, tovar, xizmat, jarimalar – ushbu summani qoplab berish talabi qo‘yilmaydi yoki qarzlaridan voz kechiladi.

Moddiy naf tarzidagi (ko‘rinishidagi) daromadlar jami daromad tarkibiga kiritiladi va JSHDSga tortiladi. Lekin, mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlardan farqli ravishda ularga ijtimoiy soliq solinmaydi. Bunda moddiy naf olgan jismoniy shaxs korxonaning xodimi bo‘lmasligi ham mumkin.

Odatda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i to‘lov manbaida undiriladi. Ya’ni, uni tashkilot – daromad manbai hisob-kitob qiladi va budjetga o‘tkazib beradi. Bu qoida moddiy naf tarzidagi daromadlarga nisbatan amal qiladi, lekin har doim ham emas.

Agar korxona o‘zining xodimiga moddiy naf tarzidagi daromadni to‘lasa, u holda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini ushlab qolishga majbur.

Vaziyatli misol:

Korxona xodimaga bolasini maktabgacha ta’lim muassasasida o‘qitish, tarbiyalash haqini to‘ladi. Yanvar oyi uchun haq summasi - 245 ming so‘m.

Ushbu summa xodimaning jami daromadiga kiritiladi va JSHDS solinishi lozim. Moddiy naf tarzidagi daromaddan JSHDS summasi 29 400 so‘mni (245 000 x 12%) tashkil etadi, u yanvar oyi uchun daromaddan olinadigan JSHDSning umumiy summasiga kiradi.

7.2-§. Shaxs manfaatlarini ko‘zlab yuridik shaxs tomonidan tovarlar (xizmatlar) haqini to‘lash tarzidagi daromadlar tarkibi

Yuridik shaxs tomonidan shaxs manfaatlarini ko‘zlab tovarlar (xizmatlar) haqini to‘lashi moddiy naf tarzidagi daromadlar toifasiga kiradi. Ushbu holatda yuridik shaxs tomonidan fuqaro, korxona xodimi va boshqa shaxslarga tovarlar (xizmatlar) haqini to‘lanishi ushbu shaxs uchun moddiy naf sanaladi.

Vaziyatli misol:

Korxona u bilan mehnat munosabatlarida bo‘lmagan *Toshmatov F* uchun 3 mln. so‘m summadagi turistik yo‘llanma qiymatini to‘lab berdi. Ushbu to‘lov jismoniy shaxs uchun moddiy naf tarzidagi daromad hisoblanadi. Korxona soliq agenti sifatida daromadni to‘lash chog‘ida 360 000 so‘m miqdorida jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini ushlab qolishi kerak. Jismoniy shaxs soliqni mustaqil ravishda to‘lash huquqidan foydalanishga qaror qiladi va bu haqda korxona rahbriyatiga tegishli tartibda ariza beradi. Ushbu holatda korxona 3 mln. so‘m miqdoridagi summani turistik agentlikning hisob raqamiga o‘tkazadi.

Soliq agenti sifatida soliq davri (yili) tugaganidan keyin 30 kun mobaynida to‘lov manbaida soliq solinmagan moddiy naf tarzidagi daromadlarni olgan jismoniy shaxslar to‘g‘risidagi ma’lumotnomani taqdim etishi shart.

Ma’lumotnomani taqdim etishning so‘nggi muddati – daromadni to‘lash amalga oshirilgan yildan keyingi yilning 30-yanvari. Mustaqil to‘lash huquqidan foydalangan jismoniy shaxs o‘tgan yildagi yillik jami daromad to‘g‘risidagi deklaratsiyani 1-aprelga qadar soliq organlariga taqdim etishi va JSHDSni mustaqil ravishda to‘lashi shart.

Amaliyotda shunday holatlar bo‘ladiki korxona o‘zining faoliyati davomida masalan quyidagilarni to‘lagan bo‘lsa:

- direktor uchun kommunal xizmatlar haqini to‘lagan va ushbu summaning uning ish haqidan qoplamagan bo‘lsa;
- ta’sischi farzandining xususiy maktabda o‘qishi uchun haq to‘lagan bo‘lsa (uning dividendlari hisobiga emas) va hokazo;
- mahallaning ishlamaydigan kam ta’minlangan aholisiga yangi yil sovg‘alarini bergan bo‘lsa va boshqa vaziyatlarda ushbu jismoniy shaxslarning arizalari asosida JSHDS ushlab qolinmagan bo‘lsa, korxona bunday jismoniy shaxslar bo‘yicha ma’lumotni soliq organiga taqdim etishi shart. (Soliq kodeksining 376-moddasi, 387-moddasi 2- qismi va 389-moddasiga asosan).

O‘z navbatida, mazkur jismoniy shaxslar sovg‘a summasini jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiyada hisobga olishlari lozim bo‘ladi (Soliq kodeksining 393-moddasiga asosan).

To‘lov manbaida soliq solinmagan moddiy naf tarzidagi daromadlarni olgan jismoniy shaxslar to‘g‘risidagi Ma’lumotnoma soliq to‘lovchining shaxsiy kabinetida -JSHDS bo‘yicha elektron soliq hisoboti tarkibida joylashtirilgan.

Ma’lumotnomaga yuklab olib to‘ldirish, biriktirish va jo‘natish lozim bo‘lgan shablon fayl ilova qilinadi.

Shablon faylda quyidagilar ko‘rsatilishi lozim:

- To‘lov manbaidan JSHDS solinmagan moddiy naf tarzidagi daromadlar olgan jismoniy shaxsning F.I.Sh.;

- jismoniy shaxsning JSHSHIRi;
- doimiy ro‘yxatdan o‘tgan joyi bo‘yicha manzili;
- hisoblangan moddiy naf tarzidagi daromadlar summasi va ulardan ushlab qolinmagan JSHDS summasi.

Agar moddiy naf tarzidagi daromadlarni olgan xodim yoki ta’sischi bo‘lmagan jismoniy shaxs olgan bo‘lsa, undan JSHDSni ushlab qolmaslik to‘g‘risida yozma ariza olishda zarur ma’lumotlarni (pasport ma’lumotlari, JSHSHIR) so‘rab olish zarur.

Pasport ma’lumotlari asosida JSHSHIR ma’lumotlarini aniqlash imkoniyati mavjud.

7.3-§. Tekin, hadya yoki ijara shartnomalari bo‘yicha berilgan mol-mulk va ko‘rsatilgan xizmatlar bo‘yicha daromad

O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 617-moddasida tekin foydalanish shartnomasi tushunchasiga izoh berilgan. Unga ko‘ra tekin foydalanish (ssuda) shartnomasi bo‘yicha bir taraf (ssuda beruvchi) ikkinchi tarafga (ssuda oluvchiga) ashyoni vaqtincha tekin foydalanish uchun berish majburiyatini oladi yoki beradi, ikkinchi taraf esa bu ashyoni qanday olgan bo‘lsa, normal yeyilishni hisobga olib xuddi shunday holatda yoki shartnomada nazarda tutilgan holatda qaytarib berish majburiyatini oladi.

O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 502-moddasida hadya tushunchasi (shartnomalari)ga izoh berilgan. Hadya shartnomasi unga muvofiq bir taraf (hadya qiluvchi) boshqa taraf (hadya oluvchi)ga ashyoni tekinga mulk qilib beradi yoki berish majburiyatini oladi yoxud unga o‘ziga yoki uchinchi shaxsga nisbatan mulk huquqi (talabi)ni beradi yo berish majburiyatini oladi, yoxud uni o‘zi yoki uchinchi shaxs oldidagi mulkiy majburiyatdan ozod qiladi yoinki ozod qilish majburiyatini oladi.

Ashyo yoki huquq muqobil berilganida yo bo‘lmasa, muqobil majburiyat mavjud bo‘lganida shartnoma hadya deb tan olinmaydi.

Biron-bir shaxsga ashyoni yoki mulk huquqini tekinga berishni yoki biron-bir shaxsni mulkiy majburiyatdan ozod etishni va'da qilish (hadya etishni va'da qilish), agar va'da tegishli shaklda berilgan bo‘lsa va kelajakda aniq shaxsga ashyo yoki mulkiy huquqni tekinga berish yoki uni mulkiy majburiyatdan ozod qilish maqsadi aniq ko‘rinib turgan bo‘lsa, hadya shartnomasi deb tan olinadi.

O‘zbekiston Respublikasining "Ijara to‘g‘risida"gi qonunining 1-moddasida ijara tushunchasiga ta'rif berilgan. Ijara shartnoma asosida yerga, boshqa tabiiy resurslarga, shuningdek xo‘jalik faoliyatini va o‘zga faoliyatni mustaqil ravishda amalga oshirish uchun ijarachiga zarur bo‘lgan mol-mulkka haq evaziga muddatli egalik qilish va undan foydalanishdan iboratdir.

Ijara O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlarida man etilmagan faoliyatning hamma sohasida mulkchilikning barcha shakl va turidagi mol-mulkiga nisbatan qo‘llanishi mumkin.

Xodim tomonidan ijaraga olingan uy-joy uchun korxona tomonidan to‘lovni amalga oshirilishi. Rahbarning buyrug‘i bilan korxona xodimi yashaydigan kvartiraning ijara haqi to‘lanadi. Yanvar oyida ijaraga beruvchi – yuridik shaxsga o‘tkazilgan ijara to‘lovi 1120 ming so‘mni tashkil etdi. 120 ming so‘m QQSni hisobga olgan holda.

Korxona tomonidan to‘lanadigan ijara to‘lovi (1150 ming so‘m) xodim uchun moddiy manfaatlar ko‘rinishidagi daromad bo‘lib, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘iga tortiladi biroq ijtimoiy soliqqa tortilmaydi.

Korxonaning ijara haqini to‘lash bo‘yicha xarajatlari foyda solig‘i bazasidan chegirib tashlanmaydigan xarajatlar toifasiga kiradi.

Korxona xodimi uchun uyali aloqa xizmatlari uchun to‘lov. Korxona direktorining shaxsiy mobil telefonidagi aloqa xizmatlari uchun oyiga 100 000 so‘m miqdorida haq to‘laydi. Telefon biznes maqsadlarida ishlatilmaydi.

Aloqa xizmatlari uchun to‘lov (100 ming so‘m) direktorning daromadiga kiritiladi va jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i undiriladi. (SK 376-moddasi 1-q.)

Uyali aloqa xizmatlarini to‘lash xarajatlari ijtimoiy soliqqa tortilmaydi. Daromad solig‘ini hisoblashda ushbu xarajatlar soliq solinadigan bazadan chegirib tashlanmaydi.

Biroq, agar korxona SIM-kartalarni sotib olib, ularni o‘ziga tegishli bo‘lgan va rasmiy maqsadlarda foydalaniladigan telefonlarga joylashtirgan xodimlarga topshirsa, SIM-karta xarajatlari va uyali aloqa operatori bilan tuzilgan shartnoma bo‘yicha rasmiy qo‘ng‘iroqlar uchun to‘lov daromad hisoblanmaydi. Shuning uchun xodimlardan jismoniy shaxslarning daromad solig‘iga tortilmaydi. Korxona o‘z vazifalarini bajarish uchun uyali aloqaga zarur bo‘lgan xodimlarning ro‘yxati, ularning har biri uchun individual limit (yoki cheksiz paket) bilan buyruq berishi kerak.

Soliq kodeksida mulk huquqi shaklidagi daromad turi nazarda tutilganligini va xodimning uyali telefonidan tadbirkorlik maqsadlarida tekin foydalanishi uni olishga olib kelishini hisobga olib, kompaniya ushbu daromad miqdorini aniqlashi va uni Foyda solig‘i va aylanmadan olinadigan soliqqa tortiladigan bazaga kiritishi lozim.

Biroq, mulk huquqidan bepul foydalanishdan olinadigan daromad miqdorini aniqlash bo‘yicha qonunchilikda aniq tavsiyalar mavjud emas. Shu bois korxonalarga xodim bilan telefondan foydalanish uchun ijara to‘lovi, masalan, oyiga 5000 so‘m evaziga ijara shartnomasi tuzish tavsiya etiladi.

Shunda xodim mulkiy daromadga (mulkni ijaraga berishdan olingan daromad) ega bo‘ladi, undan soliq korxona (to‘lov manbai) tomonidan ushlab qolinadi. Va bu holda korxona Foyda solig‘idan chegirib tashlanadigan xarajatlarni tan olish uchun qonuniy asosga ega bo‘ladi.

Xodimga uyali aloqadan foydalanish xarajatlariga cheklov qo‘yilsa, moddiy manfaatlar ko‘rinishidagi daromadlar paydo bo‘lishi mumkin.

Korxona tomonidan to‘langan to‘lovlar belgilangan limit doirasidan oshib ketgan bo‘lsa, moddiy naf ko‘rinishidagi daromad limitdan ortiqcha to‘langan xarajatlarning qiymatiga teng bo‘ladi. Agar korxona tomonidan limitdan tashqari

qo‘ng‘iroqlar narxi xodimning ish haqqisidan ushlab qolsa, moddiy manfaatlar ko‘rinishida daromad bo‘lmaydi.

7.4-§. Fuqarolarga temir yo‘l, aviatsiya, avtomobil transportida yurish bo‘yicha beriladigan imtiyozlar shaklidagi daromadlarni soliqqa tortish

O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 376-moddasi 4-bandiga muvofiq qonunchilikka muvofiq xodimlarga temir yo‘l, aviatsiya, daryo, avtomobil transporti va shahar elektr transportida yurish bo‘yicha beriladigan imtiyozlar summasi moddiy naf tarzidagi daromadlar jumlasiga kiritiladi. Ular belgilangan tartibda soliqqa tortilishi belgilangan.

Xodimlarga temir yo‘l, aviatsiya, daryo, avtomobil transporti va shahar elektr transportida yurish bo‘yicha imtiyozlar beriladigan shaxslar ro‘yxati tasdiqlangan .

Yo‘lovchilar va bagajni avtomobil transportida tashish qoidalari Vazirlar Mahkamasining 2003-yil 11-apreldagi “O‘zbekiston Respublikasida avtomobil transportida yo‘lovchilar va bagaj tashish qoidalarini hamda avtobuslarda yo‘lovchilar tashish xavfsizligini ta’minlashga doir talablarni tasdiqlash haqida”gi 482-sonli qarorida ko‘rsatib o‘tilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2012-yil 13-apreldagi “O‘zbekiston Respublikasi temir yo‘l transportida yo‘lovchilar, bagaj va yuk bagaj tashish qoidalarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi qarorining 152-bandida Temir yo‘l transportida imtiyozli tashish belgilangan shaxslarning ro‘yxati, shuningdek, ushbu imtiyozlarni qo‘llash qoidalari keltirilgan.

Quyidagi fuqarolarga temir yo‘l, aviatsiya, avtomobil transportida yurish bo‘yicha imtiyozlar beriladi.

Temir yo‘l transportida chiptalar yo‘lovchilarga to‘liq qiymatda sotiladi, qonun hujjatlari bilan poyezdda imtiyozli yurish belgilangan fuqarolar bundan mustasno.

Temir yo‘llarda yiliga bir marta bepul yurish huquqi (borish va kelishga) quyidagilarga taqdim qilingan:

- Sovet Ittifoqi Qahramonlari va Shon-shuhrat ordenining uchta darajasi bilan taqdirlangan shaxslarga;
- Yarador bo‘lgan harbiy xizmatchilar, ishchilar va xizmatchilardan 1 va 2-guruh urush oqibatida nogironligi bo‘lgan shaxslar va ularga tenglashtirilgan shaxslarga;
- Chernobil AES dagi avariyani bartaraf etuvchilari-nogironligi bo‘lgan shaxslarga (O‘zbekiston Respublikasi hududida).

Temir yo‘llarda chiptaning to‘liq qiymatidan ellik foiz chegirmalar bilan yiliga bir marta yurish huquqi (borish va kelishga) talonlarga almashtirish va guvohnoma taqdim etish bo‘yicha quyidagilarga berilgan:

- 3-guruh urush oqibatida nogironligi bo‘lgan shaxslarga;
- urush qatnashchilari va ularga tenglashtirilgan shaxslarga.

Temir yo‘llarda chipta to‘liq qiymatidan ellik foiz chegirmalar bilan yiliga bir marta (borish va kelishga) yurish huquqiga ega shaxslarga, ularning xohishiga ko‘ra ikki yilda bir marta ikki yillik talonlar (joriy va oldingi yoki joriy va keyingi yilgi) o‘rniga yiliga bir marta bepul yurish (borish va kelishga) taqdim qilinadi. Bu holda to‘g‘ri yo‘nalishda bunday yurish «borish» ikki taloni o‘rniga, qaytishga esa - «Kelish» ikki taloni o‘rniga rasmiylashtiriladi. Ushbu tartib 3-guruh urush oqibatida nogironligi bo‘lgan shaxslar va urush qatnashchilariga tenglashtirilgan shaxslarga ham tatbiq etiladi.

1-guruh urush oqibatida nogironligi bo‘lgan shaxslarni kuzatib kelayotgan shaxslarga (bittadan ko‘p bo‘lmagan kuzatuvchiga), talonlar o‘rniga yiliga bir marta (borish va kelishga) chiptaning to‘liq qiymatidan ellik foiz chegirma beriladi. Kuzatuvchi shaxsga chipta rasmiylashtirilayotganda faqat joriy yil talonlari hisobga qabul qilinadi. O‘tgan va keyingi yil talonlari hisobga qabul qilinmaydi. Kuzatuvchi shaxsga talonlar o‘rniga bepul chipta rasmiylashtirish amalga oshirilmaydi.

Imtiyozli chipta olish uchun chipta kassasiga chegirma olish huquqini beruvchi quyidagi tegishli hujjatlar taqdim qilinishi kerak: «Urush oqibatida

nogironligi bo‘lgan shaxs guvohnomasi», «Urush qatnashchisi guvohnomasi» yoki «Imtiyozga huquqi to‘g‘risida guvohnoma».

«Faxriy temiryo‘lchi» nishoni bilan taqdirlangan temir yo‘l transporti xodimlari yil mobaynida MDH bo‘ylab bepul yurish huquqiga (borish va kelishga) egadir, buning uchun xizmat guvohnomasi va yozib berilgan temir yo‘l chiptasi taqdim qilinishi zarur.

Korxonaning mansabdor shaxslariga ma’muriy jarimani korxona tomonidan to‘lash. Korxonada tekshirish o‘tkazilib, uning natijalariga ko‘ra qator qonunbuzarliklar aniqlangan. Korxona direktori va bosh hisobchisi ma’muriy javobgarlikka tortildi – har biriga 2 million 450 ming so‘m miqdorida ma’muriy jarima belgilandi.

Direktor va buxgalter uchun jarima korxona tomonidan to‘langan bo‘lib, mansabdor shaxslar ushbu jarimani ularning maoshidan ushlab qolish bo‘yicha ariza bermagan. Bunda har bir xodimning (direktor va buxgalter) daromadiga 2 450 000 so‘m kiritiladi va umumiy belgilangan tartibda jismoniy shaxslarning daromadlariga soliq solinadi. Ushbu summalar ish haqi ko‘rinishidagi daromadlarga taalluqli emas, mos ravishda ijtimoiy soliqqa tortilmaydi.

Soliq kodeksining 378-moddasi 4-bandiga asosan O‘zbekiston Respublikasi fuqarolarining O‘zbekiston Respublikasidan tashqariga ishlash uchun yuborilishi munosabati bilan qonunchilikda belgilangan summalar doirasida budjet tashkilotlaridan chet el valyutasida olingan ish haqi summalari va boshqa summalar soliq solinmaydigan daromadlar jumlasiga kiritilgan.

Soliq kodeksining 369-moddasi ikkinchi qismi 8-bandiga asosan xizmat safarlariga oid quyidagi kompensatsiya to‘lovlari, jumladan tasdiqlovchi hujjatlar asosida xizmat safari joyiga borish va u yerdan qaytib kelish uchun, shu jumladan joy band qilish uchun haq to‘lashni qo‘shgan holda haqiqatda amalga oshirilgan to‘lovlar. Yo‘l hujjatlari bo‘lmagan taqdirda, temir yo‘l transportidagi (agar temir yo‘l qatnovi bo‘lmasa, shaharlararo avtobusdagi) yo‘l haqi qiymati miqdorida, lekin aviachipta qiymatining 30 foizidan oshmaydigan miqdorda soliq to‘lovching

foydasiga soliq agentlarining amalga oshiradigan xarajatlariga soliq to‘lovchining daromadi sifatida qaralmaydi.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “O‘zbekiston Respublikasi hududidagi xizmat safarlari to‘g‘risida” qarori bilan tasdiqlanga “O‘zbekiston Respublikasi hududida xizmat safarlari to‘g‘risidagi Nizom[62] tashkilotlarning xodimlarini O‘zbekiston Respublikasi hududida xizmat safarlariga yuborish, xizmat safari bilan bog‘liq xarajatlarni qoplab berish, xizmat safariga ketayotgan va xizmat safaridan qaytayotgan shaxslarni ro‘yxatga olish bo‘yicha maxsus elektron jurnallarni yuritish hamda xizmat safariga yuborilgan shaxslarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini ta’minlash tartibini belgilaydi. Mazkur Nizom qoidalari budjet tashkilotlari, davlat maqsadli jamg‘armalari, budjet tizimi budjetlaridan mablag‘ ajratiladigan belgilangan tartibda tashkil etilgan boshqa jamg‘armalar, ustav fondida (ustav kapitalida) davlat ulushi 50 foiz va undan ortiq bo‘lgan yuridik shaxslardan tashqari boshqa barcha tashkilotlar va tadbirkorlik subyektlariga nisbatan tavsiyaviy xususiyatga ega.

Xizmat safariga yuborilgan xodimga turar joy bilan bog‘liq xarajatlar (mehmonxona yoki turar joy ijarasi), xizmat safari joyiga borish, shu jumladan, xizmat safari doirasida shaharlararo va tumanlararo harakatlanish hamda doimiy ish joyiga qaytish uchun yo‘l xarajatlari qoplanadi, shuningdek, kundalik xarajatlar uchun haq to‘lanadi.

Xizmat safariga yuborilgan shaxsga xizmat safariga yuborilgan joyga borish va doimiy ish joyiga qaytish bilan bog‘liq bo‘lgan quyidagi yo‘l xarajatlari qoplanadi:

a) umumiy foydalaniladigan transportning barcha turlarida yurish (taksidan tashqari) qiymati:

umumiy foydalaniladigan transportning xizmat safariga yuborilgan shaxsga tegishli tasdiqlovchi hujjatlari asosida.

Bunda:

[62]O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. O‘zbekiston Respublikasi hududidagi xizmat safarlari to‘g‘risida. 2022-yil 2-avgust, 424-sonli qaror.

O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalari, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi va O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining rahbariyati va xodimlari, respublika darajasidagi tashkilotlarning rahbarlari va ularning o‘rinbosarlari, Qoraqalpog‘iston Respublikasi Jo‘qorg‘i Kengesi hamda Vazirlar Kengashi raislari, viloyatlar va Toshkent shahar hokimlari va ularning o‘rinbosarlari, tuman (shahar) hokimlariga barcha tariflar bo‘yicha chipta qiymati to‘liq budjet mablag‘lari hisobidan;

boshqa toifadagi xodimlar uchun “biznes” (havo yo‘llari transporti) va “VIP” (temir yo‘l transporti) tarifidan arzon bo‘lgan barcha turlari bo‘yicha chipta qiymati to‘liq budjet mablag‘lari hisobidan hamda “biznes” (havo yo‘llari transporti) va “VIP” (temir yo‘l transporti) tarifi bo‘yicha chipta qiymatining 70 foizi miqdorida budjet va budjetdan tashqari mablag‘lari (yoki ustav kapitalida 50 foiz va undan ortiq miqdorda davlat ulushi mavjud bo‘lgan yuridik shaxslarning mablag‘lari), qolgan qismi xodimning o‘z mablag‘lari hisobidan amalga oshiriladi;

b) transportda yo‘lovchilarni majburiy davlat sug‘urtalash bo‘yicha to‘lovlar;

v) tasdiqlovchi hujjatlar mavjud bo‘lgan taqdirda, yo‘lda yurish hujjatlarini oldindan sotish, samolyot va poyezdlarda joylarni bronlash xizmatlari bo‘yicha to‘lovlar;

g) tasdiqlovchi hujjatlar mavjud bo‘lganda, tashkilot rahbarining ruxsati bilan havo, temir yo‘l, suv va umumiy foydalanishdagi avtomobil transportida bagajni olib o‘tish bilan bog‘liq xarajatlar;

d) umumiy foydalanishdagi transport bilan (taksidan tashqari) stansiyagacha, aeroportgacha yetib olish xarajatlari, agar ular aholi yashaydigan hududdan tashqarida joylashgan bo‘lsa. Bunda kechki vaqtda yoki umumiy foydalanishdagi transport mavjud bo‘lmagan taqdirda, tashkilot rahbariga xodimlar uchun yengil avtotransport vositalarida tashish faoliyati litsenziya varaqasiga ega taksida yurganlik uchun haq to‘lash huquqi beriladi;

e) yo‘lda ko‘rpa-to‘shak buyumlaridan foydalanganlik uchun xarajatlar (tasdiqlovchi hujjatlarsiz haq to‘lashga qabul qilinadi);

j) xizmat safari bekor qilinishi munosabati bilan xarid qilingan (yoki bron qilingan) yo‘l chiptalari qaytarib topshirilishi munosabati bilan olib qolinadigan mablag‘lar va xizmat ko‘rsatuvchilar tomonidan qaytarib berilmaydigan boshqa xarajatlar;

z) yo‘l hujjatlari mavjud bo‘lmaganda:

budjet tashkilotlari xodimlari uchun xizmat safari yo‘lkirasiga haq to‘lash har bir kilometrga bazaviy hisoblash miqdorining 0,1 foizi miqdorida;

boshqa tashkilotlar xodimlari uchun jamoa kelishuvi (shartnomalari), mehnat shartnomasida ko‘zda tutilgan, biroq har bir kilometrga bazaviy hisoblash miqdorining 0,1 foizidan kam bo‘lmagan miqdorlarda.

Bunda transport xarajatlarini tasdiqlovchi hujjatlar mavjud bo‘lmaganda, Internet jahon axborot tarmog‘idagi elektron xaritalardan foydalangan holda masofalarni aniqlashga ruxsat etiladi.

Kundalik xarajatlar uchun haq jamoa shartnomalari, jamoa kelishuvlari va mehnat shartnomalarida ko‘zda tutilgan miqdorlarda, lekin quyidagi miqdorlardan kam bo‘lmagan holda belgilanadi (bazaviy hisoblash miqdoriga nisbatan koeffitsiyentlarda), jami 0,35 gacha:

xodimning xizmat safari davrida ovqatlanish (alkogol va tamaki mahsulotlari bundan mustasno) xarajatlarini tasdiqlovchi hujjatlar (cheklar) taqdim etilganda - 0,25 gacha;

boshqa xarajatlari uchun - 0,1.

Bunda umumiy ovqatlanish obyektlarida xaridni amalga oshirganligini tasdiqlovchi hujjatlarni (cheklarni) xizmat safari uchun ishlab chiqilgan maxsus mobil ilovada xarid chekining fiskal belgisini matritsali shtrix kod (QR-kod) yordamida skanerlash orqali ro‘yxatdan o‘tkazish imkoniyati mavjud bo‘lmaganda, ushbu hujjatlarni (cheklarni) taqdim etishga ruxsat etiladi.

Umumiy ovqatlanish obyektlarida xarid amalga oshirilganligini tasdiqlovchi hujjatlar (cheklar) xizmat safari davrining har bir kuni uchun alohida-alohida rasmiylashtiriladi.

Xodimlarning ovqatlanish xarajatlari uchun kompensatsiya to‘lovini amalga oshiruvchi budjet tashkilotlari ushbu xodimning xizmat safari davrida kunlik ovqatlanish xarajatlari ushbu davr uchun ovqatlanish xarajatlari uchun kompensatsiya to‘lovi miqdoriga kamaytirilgan holda hisoblanadi.

Mehmonxona xarajatlarining bir kunlik qoplash miqdori (xalqaro miqyosdagi tadbirlar davrida Samarqand, Buxoro, Xiva, Qo‘qon, Shahrisabz shaharlari va Bo‘stonliq tumanidagi mehmonxonalar xarajatlari bundan mustasno):

O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalari, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi, O‘zbekiston Respublikasi Hisob palatasi va O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining rahbar xodimlari, respublika darajasidagi budjet tashkilotlarining birinchi rahbarlari, Qoraqalpog‘iston Respublikasi Jo‘qorg‘i Kengesi hamda Vazirlar Kengashi raislari, viloyatlar va Toshkent shahar hokimlari uchun bazaviy hisoblash miqdorining 3 barobaridan;

O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalari, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi, O‘zbekiston Respublikasi Hisob palatasi va O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining xodimlari, respublika darajasidagi budjet tashkilotlari rahbarlarining o‘rinbosarlari, Qoraqalpog‘iston Respublikasi Jo‘qorg‘i Kengesi hamda Vazirlar Kengashi raislarining o‘rinbosarlari, viloyatlar va Toshkent shahar hokimlarining o‘rinbosarlari uchun bazaviy hisoblash miqdorining 2 barobaridan;

Yuqorida nazarda tutilmagan boshqa xodimlar uchun bazaviy hisoblash miqdorining 1,5 barobaridan oshmasligi lozim.

Budjet tashkilotlari xizmat safariga yuborilgan xodimlarning mehmonxona xarajatlarini mehmonxonalar bilan qonunchilikda belgilangan tartibda, shu jumladan elektron platforma orqali shartnoma tuzish orqali to‘lab berishi mumkin.

Xalqaro miqyosdagi tadbirlar davrida Samarqand, Buxoro, Xiva, Qo‘qon, Shahrisabz shaharlari va Bo‘stonliq tumanidagi mehmonxonalar xarajatlarining mazkur bandning ikkinchi - to‘rtinchi xatboshilarida nazarda tutilgan bir kunlik qoplash miqdoridan oshgan qismi tashkilotning budjetdan tashqari mablag‘lari hisobidan qoplab beriladi.

Turar joyda yashaganligi bo‘yicha xarajatlarni tasdiqlovchi hujjatlar mavjud bo‘lmagan hollarda har bir sutka uchun belgilangan bazaviy hisoblash miqdorining 20 foizi miqdorida qoplanadi.

Ushbu to‘lov xizmat safarida bo‘lgan Qurolli Kuchlar tarkibiga kiruvchi vazirlik va idoralarning harbiy xizmatchilariga (xodimlariga) turar joyda yashaganlik uchun haqiqatda xarajat amalga oshirganligi ularning bevosita hamda xizmat safariga borgan harbiy qism (muassasa) rahbarlari tomonidan yozma ravishda tasdiqlangan hollarda (amalga oshirgan xarajat miqdori va yashagan manzilini ko‘rsatgan holda), amaldagi xarajatlar doirasida, biroq har bir sutka uchun bazaviy hisoblash miqdorining 20 foizidan ko‘p bo‘lmagan miqdorda qoplanadi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, xizmat safarlari davrida qonun hujjatlariga belgilangan me’yordan ortiq fuqarolarga temir yo‘l, aviatsiya, avtomobil transportida yurish bo‘yicha qilingan xarajatlar jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘iga tortiladi.

To‘lov manbaida soliq solinmagan moddiy naf tarzidagi daromadlar bo‘yicha soliq hisobot taqdim etish. Ammo, moddiy nafni oluvchi yuridik shaxsning xodimi hisoblanmay-digan O‘zbekiston rezidenti – jismoniy shaxs bo‘lsa, unda jismoniy shaxs-ning yozma arizasi bo‘lganda JSHDSni ushlab qolmaslik mumkin.

Arizada jismoniy shaxs quyidagilarni bayon qilishi lozim:

• daromad to‘langanda JSHDSni ushlab qolmaslik to‘g‘risidagi iltimosni;

• deklaratsiya asosida uning o‘zi soliqni mustaqil rvishda to‘lab berishini.

Vaziyatli misol: *Korxona u bilan mehnat munosabatlarida bo‘lmagan jismoiy shaxsga moddiy naf tarzida daromad to‘ladi.*

Korxona jismoniy shaxsga 3 mln.so‘m summadagi turistik yo‘llanma qiymatini to‘lab berdi. Ushbu to‘lov jismoniy shaxs uchun moddiy naf tarzidagi daromad bo‘lib hisoblanadi. Korxona soliq agenti sifatida daromadni to‘lash chog‘ida 360 000 so‘m miqdorida JSHDSni ushlab qolishi kerak.

Jismoniy shaxs soliqni mustaqil ravishda to‘lash huquqidan foydalanishga qaror qiladi va bu haqda ariza beradi.

Ushbu holatda korxona 3 mln.so‘m miqdoridagi summani turistik agentlikning hisob raqamiga o‘tkazadi va soliq agenti sifatida soliq davri (yili) tugaganidan keyin 30 kun mobaynida to‘lov manbaida soliq solinma-gan moddiy naf tarzidagi daromadlarni olgan jismoniy shaxslar to‘g‘risi-dagi ma’lumotnomani taqdim etishi shart. Mazkur ma’lumotnomani soliq to‘lovchining shaxsiy kabineti orqali jo‘natiladi.

Qurilish tashkiloti tomonidan korxona xodimi uchun bo‘yash ishlarini bajarish. Qurilish va ta’mirlash kompaniyasi (QQS to‘lamaydigan) o‘z xodimining kvartirasida bo‘yash ishlarini bajardi. Shu bilan birga, xodimning ish haqidan faqat ishni bajarish vaqtida sarflangan materiallarning narxi ushlab qolinadi. Bajarilgan ishlarning qiymati smeta bo‘yicha 500 ming so‘mni tashkil etgan bo‘lsa, 400 ming so‘m ish haqidan ushlab qolinadi.

Farqi (100 ming so‘m) xodimning jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i solinadigan moddiy naf ko‘rinishidagi daromad hisoblanib jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i obyekti hisoblanadi.

Moddiy naf ko‘rinishidagi daromadlar meg‘natga haq to‘lash shaklidagi daromadlarga taalluqli emas, mos ravishda ijtimoiy soliqqa tortilmaydi.

Tayanch so‘z va iboralar

Moddiy naf, shaxs manfaatlarini ko‘zlab yuridik shaxs tomonidan tovarlar (xizmatlar) haqini to‘lash tarzidagi daromadlar, tekin, hadya shartnomalari bo‘yicha berilgan mol-mulk va ko‘rsatilgan xizmatlar bo‘yicha daromadlar, fuqarolarga temir yo‘l, aviatsiya, avtomobil transportida yurish bo‘yicha beriladigan imtiyozlar shaklidagi daromadlar.

Nazorat savollari:

1. Moddiy naf tarzidagi daromadlar tushunchasini izohlab bering?

2. Shaxs manfaatlarini ko‘zlab yuridik shaxs tomonidan tovarlar (xizmatlar) haqini to‘lash tarzidagi daromadlar tarkibi nimalardan iborar?

3. Tekin, hadya shartnomalari bo‘yicha berilgan mol-mulk va ko‘rsatilgan xizmatlar bo‘yicha daromadlar qanday soliqqa tortiladi?

4. Fuqarolarga temir yo‘l, aviatsiya, avtomobil transportida yurish bo‘yicha beriladigan imtiyozlar shaklidagi daromadlar soliqqa tortiladimi?

5. Soliq to‘lovching foydasiga soliq agentlarining amalga oshiradigan qanday xarajatlariga soliq to‘lovchining daromadi sifatida qaralmaydi?

O‘zlashtirilgan bilimlarni sinash uchun test savollari

1. Shaxs manfaatlarini ko‘zlab, … moddiy naf tarzidagi daromadlar toifasiga kiradi?

A) barcha javoblar to‘g‘ri

B) mol-mulkni tekinga topshirish

C) xizmatlar haqini to‘lash

D) tovarlar (xizmatlar) haqini to‘lash

2. Soliq to‘lovchi yuridik shaxsdan tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) olganida, ularning qiymati nimadan kelib chiqib aniqlanadi?

A) ushbu tovarlar (ishlar, xizmatlar)ning sotib olish bahosi yoki tannarxidan

B) ushbu tovarlar (ishlar, xizmatlar)ning sotish bahosidan

C) o‘zaro kelishuvdan

D) bozor bahosidan

3. Korxona o‘zi bilan mehnat munosabatlarida bo‘lmagan jismoniy shaxsga moddiy naf tarzidagi daromad to‘lagan taqdirda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i qanday tartibda hisoblanadi?

A) jismoniy shaxsga (korxonaga ariza bergan holda) o‘zi topshirgan jami yillik daromadlari to‘g‘risidagi deklaratsiya asosida soliq hisoblanadi

B) korxona soliq agenti sifadida soliqni hisoblab ushlab qoladi?

C) bunday daromadlarga soliq hisoblanmaydi

D) korxonalar o‘zi bilan mehnat munosabatlarida bo‘lmagan jismoniy shaxslarga moddiy naf tarzidagi daromad to‘lamaydi?

4. Soliq agenti soliq davri (yili) tugaganidan keyin necha kunlik muddatda to‘lov manbaida soliq solinmagan moddiy naf tarzidagi daromadlarni olgan jismoniy shaxslar to‘g‘risidagi ma’lumotnomani soliq idorasiga taqdim etishi shart?

A) 30 kun

B) 10 kun

C) 5 kun

D) 15 kun

5. Korxona tomonidan to‘lanadigan ijara to‘lovi xodim uchun moddiy naf ko‘rinishidagi daromad hisoblanadimi?

A) hisoblanadi

B) hisoblanmaydi

C) ijara to‘lovi miqdoriga bog‘liq

D) to‘g‘ri javob yo‘q

6. Qonunchilikka muvofiq xodimlarga temir yo‘l, aviatsiya, daryo, avtomobil transporti va shahar elektr transportida yurish bo‘yicha beriladigan imtiyozlar summasi moddiy naf tarzidagi daromadlar jumlasiga kiritiladimi?

A) kiritiladi

B) kiritilmaydi

C) beriladigan imtiyozlar summasiga bog‘liq

D) to‘g‘ri javob yo‘q

7. Soliq to‘lovchi tomonidan soliq agentidan aksiz to‘lanadigan tovarlar yoki qo‘shilgan qiymat solig‘i solinadigan tovarlar (xizmatlar) olingan taqdirda, bunday tovarlarning (xizmatlarning) qiymatida aksiz solig‘ining va qo‘shilgan qiymat solig‘ining tegishli summasi hisobga olinadimi?

A) hisobga olinadi

B) hisobga olinmaydi

C) faqat aksiz solig‘ining tegishli summasi hisobga olinadi

D) faqat qo‘shilgan qiymat solig‘ining tegishli summasi hisobga olinadi

8. Soliq to‘lovchi tomonidan moddiy naf tarzida olingan daromadlarga quyidagilarning qaysi biri kiradi?

A) barchasi to‘g‘ri

B) soliq to‘lovchining manfaatlarini ko‘zlab tekin, shu jumladan hadya shartnomasi bo‘yicha berilgan mol-mulkning va ko‘rsatilgan xizmatlarning qiymati

C) qonunchilikka muvofiq xodimlarga temir yo‘l, aviatsiya, daryo, avtomobil transporti va shahar elektr transportida yurish bo‘yicha beriladigan imtiyozlar summasi

D) jismoniy shaxsning soliq agenti oldidagi qarzining yuridik shaxs qarori bilan hisobdan chiqarilgan summalari

9. Korxona jismoniy shaxsga ma’lum bir summadagi turistik yo‘llanma qiymatini to‘lab berdi. Ushbu to‘lov jismoniy shaxs uchun moddiy naf tarzidagi daromad bo‘lib hisoblanadimi?

A) hisoblanadi

B) hisoblanmaydi

C) turistik yo‘llanma qiymatiga bog‘liq

D) to‘g‘ri javob yo‘q

10. Jismoniy shaxslarga moddiy naf ko‘rinishidagi daromadlarni bergan korxonaga jismoniy shaxslar uchun ushbu qilqingan xarajatlar ijtimoiy soliq ob’yektiga kiritiladimi?

A) kiritiladi

B) kiritilmaydi

C) agar jismoniy shaxs korxona xodimi bo‘lsa kiritiladi

D) agar jismoniy shaxs korxona xodimi bo‘lmasa kiritiladi

VIII-BOB. JISMONIY SHAXSLARNING MULKIY DAROMADLARINI SOLIQQA TORTISH

8.1-§. Mulkiy daromadlar haqida tushuncha va mulkiy daromad tarkibi

Jismoniy shaxsning mulkiy daromadi o‘ziga tegishli bo‘lgan mol-mulkdan foydalanish ya’ni realizatsiya qilish, ijaraga berish va tadbirkorlik faoliyatida ishtirok etish natijasida olingan daromad hisoblanadi. Jismoniy shaxslarning mulkiy daromadlarining manbai - jismoniy shaxsning mol-mulki (aktivlari) hisoblanadi.

Quyidagilardan mulkiy daromad olinishi mumkin:

- aktivlarga egalik qilishdan (foizlar, dividendlar va h.k.);

- aktivlarni boshqa shaxslarga foydalanishga topshirishdan (mol-mulkni ijaragatopshirishdan);

-aktivlarni sotishda.

Jismoniy shaxsning mulkiy daromadi aholining umumiy daromadini hisoblash va soliq solish maqsadida farq qiladi. Aholining umumiy daromadini hisoblash tartibiga muvofiq, mulkiy egalik qilish huquqi bo‘lgan moliyaviy va nomoliyaviy aktivlarni boshqa shaxslarga foydalanish uchun berishdan uy xo‘jaliklariga tushgan tushumlar mulkiy daromad hisoblanadi. Aholining umumiy daromadlari tarkibida mulkiy daromadlar birlamchi daromadlar guruhiga kiradi.

Mulkiy daromadlarga foizlar, dividendlar, ishlab chiqarilmagan aktivlardan foydalanish uchun renta to‘lovlari va intellektual mulkdan foydalanganlik uchun mualiflik haqi ko‘rinishidagi tushumlar kiradi. Soliq solish maqsadida jismoniy shaxslarning mulkiy daromadlari soliq solinadigan jami daromadning alohida guruhiga kiradi.

Mulkiy daromadlar tarkibiga quyidagilar[63] kiradi:

1) foizlar;

2) dividendlar;

3) mol-mulkni ijaraga berishdan olingan daromadlar;

[63] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 375-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

4) soliq to‘lovchiga mulk huquqi asosida tegishli bo‘lgan mol-mulkni realizatsiya qilishdan olingan daromadlar. Mol-mulkni realizatsiya qilishdan olingan daromadlar mazkur mol-mulkni realizatsiya qilish summasining hujjatlar bilan tasdiqlangan uni olish qiymatidan oshgan qismi sifatida aniqlanadi. Mazkur qiymatni tasdiqlovchi hujjatlar mavjud bo‘lmagan taqdirda, mol-mulkni realizatsiya qilish qiymati, ko‘chmas mulk bo‘yicha esa – kadastr qiymati hamda realizatsiya qilish narxi o‘rtasidagi ijobiy farq daromad deb e’tirof etiladi;

5) sanoat mulki obyektlariga, seleksiya yutug‘iga oid patent (litsenziya) egasi bo‘lgan soliq to‘lovchining patentdan boshqa shaxs foydasiga voz kechganda yoki litsenziya shartnomasi tuzganda olgan daromadi;

6) royalti;

7) ishonchli boshqaruvga berilgan mol-mulk bo‘yicha ishonchli boshqaruvchidan olingan daromad;

8) REPO operatsiyalari bo‘yicha daromad;

9) qimmatli qog‘ozlar va (yoki) muddatli bitimlarning hosila moliyaviy vositalari bilan operatsiyalar bo‘yicha daromad;

10) nazorat qilinadigan chet el kompaniyasining foyda tarzidagi daromadi;

11) oddiy shirkat shartnomasiga (birgalikdagi faoliyat to‘g‘risidagi shartnomaga) muvofiq ishtirok etishdan olingan daromadlar;

12) mulkiy xususiyatga ega boshqa daromadlar.

Quyida biz jismoniy shaxslarning mulkiy daromadlarinig har biri mazmunini alohida-alohida yoritishga harakat qilamiz:

Foizlar. Bu har qanday turdagi qarz majburiyatlaridan olingan daromadlardir. Obligatsiyalar va boshqa qimmatli qog‘ozlar, shuningdek depozit omonatlari (bankdagi) bo‘yicha to‘lovlar shunday nomlanadi[64].

Dividendlar. Bu korxonaning ustav fondidagi ulushlariga mutanosib ravishda ta’sischilarga (ishtirokchilarga) to‘lanadigan sof foydaning bir qismidir[65].

[64] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 41-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.
[65] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 41-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

Dividendlar tarkibiga quyidagilarni kiritasiz:

➢ yuridik shaxsning foydasi taqsimlanganda ta’sischi (ishtirokchi) tomonidan olingan daromad;

➢ tugatish chog‘ida yuridik shaxsning ta’sischisiga shu yuridik shaxsning ustav fondidagi ulushi miqdoridan ko‘p bo‘lgan qismi bo‘yicha to‘lovlar;

➢ chiqib ketayotgan ishtirokchiga ulushi qismining haqiqiy qiymatini uning shu yuridik shaxsning ustav fondidagi ulushi miqdoridan ko‘p bo‘lmagan qismi bo‘yicha to‘lash;

➢ yuridik shaxsning o‘z mol-mulki hisobiga ustav fondi oshgan taqdirda ishtirokchining qo‘shimcha aksiyalar qiymati yoki ulush nominal qiymatining oshishi tarzida olingan daromadlari;

➢ xususiy korxona mulkdoriga, oilaviy korxona ishtirokchisiga yoki fermer xo‘jaligi boshlig‘iga bunday yuridik shaxslar tasarrufida qolgan foyda summasidan to‘lanadigan daromadlar.

Mol-mulkni ijaraga berishdan olingan daromadlar. Jismoniy shaxslarning ko‘chmas mulk va avtotransport vositalarini ijaraga berishdan olingan daromadlari hisoblanadi.

Xususiy mulkni realizatsiya qilishdan olingan daromadlar. Ular mazkur mol-mulkni realizatsiya qilish summasining hujjatlar bilan tasdiqlangan uni xarid qilish qiymatidan oshgan qismi sifatida aniqlanadi. Mol-mulkning xarid qilish qiymatini tasdiqlovchi hujjatlari mavjud bo‘lmagan taqdirda mol-mulkni realizatsiya qilish qiymati, ko‘chmas mulk bo‘yicha esa kadastr qiymati hamda realizatsiya qilish narxi o‘rtasidagi ijobiy farq daromad deb e’tirof etiladi.

Royalti. Har qanday nomoddiy aktivdan foydalanganlik yoki foydalanish huquqi uchun to‘lovlar royalti deb e’tirof etiladi, shu jumladan[66]:

- san’at, adabiyot, ilm-fan, shu jumladan dasturiy ta’minot va ma’lumotlar bazalariga, chizmaga, dizaynga yoki modelga, rejaga, maxfiy formulaga, texnologiya yoki jarayonga, audiovizual asarlarga hamda turdosh huquqlar

[66] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 44-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

obyektlariga, shu jumladan ijrolar va fonogrammalarga bo‘lgan mualliflik huquqlari;

- patentlar, tovar belgilari, savdo markalari yoki huquqning boshqa shunga o‘xshash turlari;

- sanoat, tijorat yoki ilmiy tajribaga taalluqli axborotlar (nou-xau). Ushbu axborot iqtisodiy naf olish imkoniyatini beradigan huquq hisoblanadi. Masalan, ilgarigi tajribadan kelib chiqadigan, iqtisodiy faoliyatda amaliy jihatdan qo‘llaniladigan, uchinchi shaxslarga ma’lum bo‘lmagan, tijorat qiymatiga ega bo‘lgan sanoat, tijorat yoki ilmiy xususiyatga ega axborot.

Royaltining miqdori qat’iy stavkalar ko‘rinishida, masalan, litsenziyalangan mahsulotlarni sof sotishning qiymatidan foizlarda, yalpi foyda yoki chiqariladigan mahsulot birligining hisob-kitobida belgilanishi mumkin.

Ishonchli boshqaruvga berilgan mol-mulk bo‘yicha ishonchli boshqaruvchidan olingan daromad. Mol-mulkni ishonchli boshqarishning huquqiy asoslari Fuqarolik kodeksining 49-bobida belgilangan.

Ishonchli boshqaruvning mohiyati - boshqaruvning muassisi ishonchli boshqaruvga daromad olish maqsadida mol-mulkni muayyan muddatga ishonchli boshqaruvchiga topshiradi. Bunda mol-mulkka egalik huquqi ta’sischida saqlanib qoladi.

Ishonchli boshqaruvga korxonalar, ko‘chmas mulklar, qimmatli qog‘ozlar, mutlaq huquqlar va boshqa mol-mulklar topshirilishi mumkin.

Boshqaruv muassisining mol-mulki boshqarilishini amalga oshiruvchi ishonchli boshqaruvchilar zimmasiga soliqni hisoblab chiqarish, ushlab qolish va byudjetga o‘tkazish majburiyati yuklatiladi, ya’ni ular soliq agentlari deb e’tirof etiladi[67].

REPO operatsiyalari bo‘yicha daromadlar. REPO bitimlari - bu qimmatli qog‘ozlarni shartnomada oldindan belgilangan narxda muayyan muddatdan keyin

[67] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 386-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

ularni qaytarib sotish (sotib olish) majburiyati bilan sotish bitimlari[68]. Ya'ni, bunday bitim har doim ikkita qismdan iborat bo'ladi.

Qimmatli qog'ozlarni sotib olish narxi va realizatsiya qilish narxi o'rtasidagi ijobiy farqdan daromad yuzaga kelishi mumkin[69].

REPO bitimlarini tuzishning tartibi Soliq kodeksining 52-moddasi va maxsus Nizom bilan tartibga solinadi.

Qimmatli qog'ozlar va (yoki) muddatli bitimlarning hosila moliyaviy vositalari bilan operatsiyalar bo'yicha daromad. Ular Soliq kodeksining 327-329-moddalarida nazarda tutilgan tartibda aniqlanadi.

Nazorat qilinadigan chet el kompaniyasining foyda tarzidagi daromadi. Bu yerda O'zbekiston rezidenti - jismoniy shaxs tomonidan nazorat qilinadigan O'zbekiston norezidentlari - chet el kompaniyalari haqida gap bormoqda. Bunday kompaniyaning foyda ko'rinishidagi daromadi uning mulkiy daromadi bo'lib hisoblanadi. U Soliq kodeksining VII bo'limida nazarda tutilgan tartibda aniqlanadi.

Oddiy shirkat shartnomasiga muvofiq ishtirok etishdan olingan daromadlar. Oddiy shirkat shartnomasi bo'yicha sheriklar (ishtirokchilar) deb ataladigan, ikki yoki undan ortiq shaxslar o'z ulushlarini birlashtiradilar va foyda olish yoki qonun hujjatlariga zid bo'lmagan boshqa maqsadlarda yuridik shaxsni tashkil etmagan holda hamkorlikda harakat qiladilar.

> *Jismoniy shaxslar, agar ular yakka tartibdagi tadbirkor sifatida ro'yxatdan o'tgan bo'lsa, oddiy shirkat shartnomasining ishtirokchilari bo'lishlari mumkin.*
>
> *O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi. 962-modda.*

Birgalikdagi olib borilgan faoliyat natijasida olingan daromad ishtirokchilar o'rtasida har birining ulushi asosida yoki oddiy shirkat shartnomasining shartlariga muvofiq taqsimlanadi[70].

---

[68] O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 52-modda. lex.uz-O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

[69] O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 324-modda. lex.uz-O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

[70] O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 319-modda. lex.uz-O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

8.2-§. Mulkni ijaraga berish va sotishdan olingan daromadlarni soliqqa tortish

Jismoniy shaxslarning mol-mulkni ijaraga berishdan olingan daromadlari ularning mulkiy daromadalar tarkibiga kiradi. Jismoniy shaxslar ko‘cmas mulk ob’yektlari, ya’ni turar va noturar joylar, transport vositalari va boshqa vositalrini ijaraga berishlari mumkin.

Ijara munosabatlari O‘zbekiston Respublikasining fuqarolik qonun hujjatlari bilan tartibga solinadi. Ijara shartnoma asosida yerga, boshqa tabiiy resurslarga, shuningdek xo‘jalik faoliyatini va o‘zga faoliyatni mustaqil ravishda amalga oshirish uchun ijarachiga zarur bo‘lgan mol-mulkka haq evaziga muddatli egalik qilish va undan foydalanishdan iboratdir[71] . Tomonlarning ixtiyoriyligi va to‘la teng huquqliligi asosida ma’lum muddatga tuziladigan ijara shartnomasi ijara munosabatlarining yuzaga kelishiga asos bo‘ladi.

Ijara shartnomasida:

ijaraga berilayotgan mol-mulkning tarkibi va qiymati, uni ijaraga berish tartibi;

ijara muddati;

ijara haqi shartlari va miqdori, uni to‘lash muddatlari;

ijaraga beruvchi ijarachiga berishi kerak bo‘lgan mol-mulkning holati;

ijarachining mol-mulkdan foydalanish shartlari;

shartnoma tugatilganidan keyin ijarachining mol-mulkni ijaraga beruvchiga qanday holatda va qay tartibda qaytarishi;

ijaraga berilgan mol-mulkni tiklash va ta’mirlash yuzasidan tomonning majburiyati;

to‘la amortizatsiyadan so‘ng mol-mulk kimga qarashli bo‘lish shartlari;

agar ijaraga olingan mol-mulk keyinchalik sotib olish sharti bilan topshirilayotgan bo‘lsa, uni sotib olish shartlari, tartibi va muddati;

ijaraga olingan mol-mulkni ikkilamchi ijaraga berish sharti, tartibi va imkoniyati;

[71] O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. Ijara to‘g‘risida. 1991-yil 19-noyabr, 427-XII-son.

ijaraga oluvchi ijaraga beruvchiga taqdim etadigan axborotning ko‘lami va axborotni berish muddatlari;

tomonlarning mas’uliyati ko‘zda tutiladi.

Ijara shartnomasida ijaraga beruvchining noishlab chiqarish sohasiga taalluqli mol-mulk obyektlari va ularning qiymati alohida ajratib ko‘rsatiladi, tomonlarning ushbu obyektlarga nisbatan majburiyatlari (ularni asrash va saqlab turish) ham aytib o‘tiladi.

Ijara shartnomasiga boshqa shartlar ham kiritilishi mumkin.

Ko‘chmas mulk shartnomasi “Ko‘chmas mulk ijara yoki tekin foydalanish shartnomalarini davlat soliq xizmati organlarida hisobga qo‘yish bo‘yicha davlat xizmatini ko‘rsatish MA’MURIY REGLAMENTI”[72] 1-ilovasida keltirilgan namunaviy shaklga muvofiq yoki qonunchilik hujjatlariga zid bo‘lmagan shaklda tuziladi.

Ko‘chmas mulk ijara yoki tekin foydalanish shartnomalari soliq xizmatlari yoki YIDXP orqali davlat soliq xizmati organlarida hisobga qo‘yiladi.

Ijaraga (tekin foydalanishga) beruvchi ko‘chmas mulk shartnomasini shartnoma tuzilgan kundan e’tiboran **uch kundan** kechiktirmay soliq xizmati organida hisobga qo‘yishi shart. Ko‘chmas mulk shartnomalarini davlat soliq xizmati organlarida hisobga qo‘yishda to‘lov undirilmaydi.

O‘zbekiston Respublikasining Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risida kodeksida fuqarolar o‘rtasida binoni, inshootni yoki ularning bir qismini, turar joyni ijaraga berish shartnomasining, tekin foydalanishga berish shartnomasining mavjud emasligi yoxud davlat soliq organlarida ijaraga berish shartnomasining majburiy hisobga qo‘yilishiga rioya etmaslikka nisbatan ma’muriy javobgarli belgilangan bo‘lib[73], kodeksning jumladan 159^1-moddasiga asosan fuqarolar o‘rtasida binoni, inshootni yoki ularning bir qismini, turar joyni ijaraga berish shartnomasining, tekin foydalanishga berish shartnomasining mavjud emasligi yoxud davlat soliq

[72] Ko‘chmas mulk ijara yoki tekin foydalanish shartnomalarini davlat soliq xizmati organlarida hisobga qo‘yish bo‘yicha davlat xizmatini ko‘rsatish MA’MURIY REGLAMENTI. Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 2-apreldagi 150-son qaroriga1-ILOVA

[73] O‘zbekiston Respublikasining Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risida kodeksi. 159^1-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

organlarida ijaraga berish shartnomasining majburiy hisobga qo‘yilishiga rioya etmaslik, - bazaviy hisoblash miqdorining besh baravaridan o‘n baravarigacha miqdorda jarima solishga sabab bo‘ladi.

Ko‘chmas mulk shartnomalari soliq xizmati organlarida quyida keltirilgan sxemaga muvofiq hisobga qo‘yiladi (14-rasm):

Bosqichlar	Subyektlar	Chora-tadbirlar	Muddatlar
1-bosqich	Ijaraga yoki tekin foydalanishga beruvchi jismoniy yoki yuridik shaxs	Ijaraga yoki tekin foydalanishga beruvchi tomonidan maxsus avtomatlashtirilgan axborot tizimida shaxsiy kabineti orqali elektron raqamli imzo asosida kiritiladi.	Shartnoma tuzilgan kundan e’tiboran uch kundan kechiktirmay
2-bosqich	Avtomatlashtirilgan axborot tizim	1. Axborot tizimiga kirganda, ijaraga beruvchi to‘g‘risidagi barcha ma’lumotlar, ijaraga berilayotgan ko‘chmas mulk to‘g‘risidagi ma’lumotlar avtomat ravishda shakllanadi. 2. Ko‘chmas mulk obyektining ijaraga berilayotgan maydoni, ijaraning boshlanish va tugash sanalari, bir oylik ijara to‘lovi kiritiladi hamda tasdiqlash uchun ijaraga oluvchiga jo‘natiladi. 3. Jo‘natilgan ma’lumotlar ijaraga oluvchi tomonidan tasdiqlanadi yoki rad etiladi. 4. Tasdiqlangandan keyin ko‘chmas mulk ijara shartnomasi hisobga qo‘yilganligi haqida QR-kodli guvohnoma shakllanadi.	Real vaqt rejimida
3-bosqich	Ijaraga yoki tekin foydalanishga beruvchi jismoniy yoki yuridik shaxs	Taraflarning kelishuviga binoan yoki qonunchilikda belgilangan tartibda ko‘chmas mulk shartnomasi muddatidan oldin bekor bo‘lgan yoki haqiqiy emas deb topilgan hollarda ko‘chmas mulk shartnomasi ijaraga beruvchi tomonidan maxsus avtomatlashtirilgan axborot tizimida orqali hisobdan chiqariladi.	Real vaqt rejimida

14-rasm. Ko‘chmas mulk shartnomalari soliq xizmati organlarida hisobga qo‘yish

Ko‘chmas mulk shartnomalarini soliq xizmati organlarida hisobga qo‘yish YIDXP yoki Soliq qo‘mitasining maxsus avtomatlashtirilgan axborot tizimida soliq to‘lovchining shaxsiy kabineti orqali masofadan turib, faqat elektron shaklda real vaqt rejimida amalga oshiriladi. Bunda, ijaraga (tekin foydalanishga) beruvchi tomonidan maxsus avtomatlashtirilgan axborot tizimi orqali tegishli shaklga muvofiq ijaraga beruvchi, ijaraga oluvchi va ijaraga (tekin foydalanishga) berilgan mulk to‘g‘risidagi ma’lumotlar shakllantiriladi.

Soliq to‘lovchining shaxsiy kabineti orqali ijaraga (tekin foydalanishga) beruvchi tomonidan yuborilgan ko‘chmas mulk shartnomasini ijaraga (tekin foydalanishga) oluvchi tomonidan 5 kun muddatda tasdiqlanmagan taqdirda, ushbu shartnoma soliq xizmati organlarida hisobga olinmagan hisoblanadi.

Shartnoma elektron tarzda hisobga qo‘yilganda ko‘chmas mulk shartnomasi hisobga qo‘yilganligi haqida QR-kodi mavjud guvohnoma shakllanadi.15-rasm.

07.01.2022 санадаги № 231721 рақамли ижара шартномасини ҳисобга қўйиш маълумотлари

Ижарага берувчи тўғрисида маълумот

ЖШШИР:	30304610270529
Ф.И.О:	ERGASHEV ZAFAR TASHTURGUNOVICH
Рўйхатга олинган манзили:	MIRZO-ULUG'BEK TUMANI МИРЗО-УЛУГБЕКСКИЙ РАЙОН ШБУРХОНОВ САДАФ Т.4 Д.1 КВ., 1\
Яшаш манзили:	
Телефон рақами:	998901364202
Коммунал тўловлар:	✖ Табиий газ ✖ Электр энергияси ✖ Иссиқ сув ✖ Совуқ сув

Ижарага олувчи тўғрисида маълумот

СТИР:	302785114
Юридик шахснинг номи:	НОУ "YUKSALISH ZIYO"
Юридик манзили:	TTZ 4-MAVZE, 4-UY
Фаолият кўрсатиш манзили:	
Телефон рақами:	998903201058
Коммунал тўловлар:	✔ Табиий газ ✔ Электр энергияси ✔ Иссиқ сув ✔ Совуқ сув

Ижарага берилган кўчмас мулк тўғрисида маълумот

Кўчмас мулк объектининг кадастр рақами:	10:09:04:01:03:0006
Кўчмас мулкнинг тури:	Нотурар
Кўчмас мулкнинг жойлашган манзили:	мас. ТТЗ-4, дом 4
Кўчмас мулк объектининг умумий майдони:	106 м²
Кўчмас мулк объектининг ижарага берилган майдони:	100 м²
Кўчмас мулк объектининг ижарага берилиши:	Қисман
Ижарага берилган муддат:	05.01.2022 - 31.12.2022
Ижара мақсади:	Хизмат кўрсатиш,
Бир ойлик ижара ҳақи тўлови (сўмда):	3200000
Ижара ҳақининг умумий суммаси:	37987096.77
Қўшимча шартлар:	

Маълумотноманинг ҳаққонийлигини текшириш учун QR-кодни сканер қилинг!

№ 231721 07.01.2022 18:11:22

ЮБОРИЛГАН

ERGASHEV ZAFAR TASHTURGUNOVICH

15-rasm. Ko‘chmas mulk shartnomasi hisobga qo‘yilganligi haqida QR-kodi mavjud guvohnoma

Guvohnomaning haqiqiyligi QR-kodni maxsus mobil ilova orqali tekshirib ko‘rish yo‘li bilan aniqlanadi. Guvohnomaning QR-kodi tekshirilganda hisobga qo‘yilgan ko‘chmas mulk shartnomasining elektron shakliga XML formatida havola qilinadi. Ikki va undan ortiq soliq solish obyektlariga ega bo‘lgan yuridik va jismoniy shaxslarga har bir ko‘chmas mulk shartnomasi soliq organida hisobga qo‘yilganligi to‘g‘risida alohida guvohnoma beriladi.

Jismoniy shaxslar o‘rtasida tuzilgan ko‘chmas mulk shartnomasi soliq xizmati organida hisobga qo‘yilganda, o‘sha vaqtning o‘zida joriy yil uchun hisoblangan

jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini to‘lash haqidagi to‘lov xabarnomasi shakllanadi va soliq to‘lovchiga taqdim etiladi.

Agar mulkiy daromadlarning to‘lov manbai yuridik shaxs bo‘lsa, mazkur daromadlardan jismoniy shaxslarning daromadlariga solinadigan soliqni to‘lov manbaida hisoblab chiqarish, ushlab qolish va to‘lash majburiyati daromadni to‘lab bergan yuridik shaxsning zimmasiga yuklatiladi. Ya’ni soliq agentlari jismoniy shaxsning daromadlaridan hisoblangan jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i summasini mazkur daromadlar haqiqatda to‘lanayotganda ushlab qolishlari shart. Aks holda, mazkur soliq summasi ushlab qolinmagan taqdirda, soliq agenti ushlab qolinmagan summani hamda u bilan bog‘liq penyani budjetga to‘lashi shartligi belgilab qo‘yilgan.

10-jadval.

2024-yil uchun mol-mulkni ijaraga beruvchi jismoniy shaxslar uchun belgilangan ijara to‘lovining eng kam stavkalari[74]

T/r	Ijaraga beriladigan mol-mulk turi	Belgilangan stavka miqdorini tavsiflovchi ko‘rsatkich	Oylik ijara to‘lovi stavkalarining eng kam miqdorlari, so‘mda		
			Toshkent shahri	Nukus shahri va viloyat markazi bo‘lgan shaharlar	boshqa aholi punktlari
1.	**Binolar:**				
	turar joy	umumiy maydonning 1 kv.metri uchun	25 000	12 000	5 000
	noturar joy		40 000	23 500	10 000
2.	**Avtomobil transporti:**				
	yengil avtomobil (yo‘lovchilar, bagaj tashishga mo‘ljallangan hamda haydovchi o‘rnini hisoblamaganda, o‘rindiqlari soni 8 tadan ko‘p bo‘lmagan avtotransport vositasi)	1 ta avtotransport vositasi uchun	780 000		
	mikroavtobuslar, avtobuslar va yuk avtomobillari		1 550 000		

Izoh: Mazkur stavkalar jismoniy shaxslarning mol-mulkni ijaraga berishdan olingan daromadlariga soliq solish maqsadida qo‘llaniladi hamda ko‘chmas mulkdan tekin foydalanish shartnomalariga (yaqin qarindoshlar o‘rtasidagi tuzilgan shartnomalar bundan mustasno) tatbiq etiladi.

[74] O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. 2024-yil uchun O‘zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to‘g‘risida. O‘RQ-886-son, 2023-yil 25-dekabr.

Jismoniy shaxslar uy-joylarini talabalarga ijaraga berish faoliyati bo‘yicha olgan daromadlari soliqdan ozod etilgan .

Mol-mulkini ijaraga berishdan to‘lov manbaida soliq solinmaydigan daromadlar olayotgan soliq to‘lovchilar jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiyani belgilangan muddatlarda taqdim etish bilan bir qatorda dastlabki tarzdagi deklaratsiyani ijaradan daromadlar paydo bo‘lgan kundan e’tiboran birinchi oy tugaganidan keyin besh kun muddatda taqdim etadi.

Mol-mulkni ijaraga berishdan daromad oladigan jismoniy shaxslar, soliqni taqdim etilgan dastlabki deklaratsiya yoki soliq organining xabarnomasi asosida, daromad olingan oydan keyingi oyning o‘n beshinchi kunigacha har oyda to‘laydi. Yil tugagach, soliqning yillik summasi haqiqatda olingan daromad bo‘yicha hisoblab chiqariladi. Bu summa bilan yil mobaynida to‘langan summalar o‘rtasidagi farq kelgusi yilning 1-iyunidan kechiktirmay soliq to‘lovchidan undirilishi yoki unga qaytarilishi lozim.

Mol-mulkni ijaraga berishdan daromad olish tugagan taqdirda soliq to‘lovchi doimiy yashash joyidagi soliq organini bu haqda yozma shaklda xabardor etadi.

Soliq kodeksining 375-moddasida belgilangan umumiy qoidaga ko‘ra, fuqaroning o‘z mulkidagi uyni sotishdan olgan daromadi uning mulkiy daromadi hisoblansada, qonunning 378-moddasiga ko‘ra, ushbu daromad soliqdan ozod etilgan. Ammo soliq qonunidagi bu umumiy qoidaga bir nechta istisnolar mavjud.

Jumladan, agar fuqaro tasarrufidagi ko‘chmas mulk noturar joy bo‘lsa, daromad solig‘iga tortiladi. Bundan tashqari, fuqaro o‘z uyini sotilishidan avval unga 36 oydan (3 yildan) kam muddat egalik qilgan bo‘lsa, bunday uyni sotish natijasida olingan daromad ham soliqqa tortiladi.

Yuqoridagilardan xulosa qiladigan bo‘lsak, fuqaro o‘z uyini sotishi natijasida olgan daromadi soliqdan ozod bo‘lishining asosiy shartlari quyidagilardir:

– bu uyning xususiy mulk ekani;

– turar joy ekani;

– fuqaro uyni sotishdan avval unga 36 oy egalik qilgani.

Aks holda, fuqaro uyni sotishdan tushgan daromadi qanchaligi aniqlanadi va u 12 foiz stavkada soliq to‘laydi.

Xususiy mulkdorlar turar joylarni sotishdan olgan daromadidan, agar u 36 yoki undan ortiq kalendar oy davomida ularning tasarrufida bo‘lgan bo‘lsa, JSHDSni to‘lashdan ozod qilinadi.

Mol-mulkni realizatsiya qilishdan olingan daromad mazkur mol-mulkni realizatsiya qilish summasining hujjatlar bilan tasdiqlangan uni olish qiymatidan oshgan qismi sifatida aniqlanadi. Ushbu summadan JSHDS to‘lanadi.

Xarid qilish qiymatini tasdiqlovchi hujjatlar mavjud bo‘lmagan taqdirda kadastr qiymati hamda realizatsiya qilish narxi o‘rtasidagi ijobiy farq ko‘chmas mulkni realizatsiya qilishdan olingan daromad deb e’tirof etiladi.

MISOL. Korxona jismoniy shaxsdan turar joy xarid qiladi

Korxona jismoniy shaxsdan ko‘p qavatli uyning birinchi qavatida joylashgan xonadonni xarid qiladi. Xonadon noturar joy sirasiga o‘tkaziladi va unda savdo do‘koni tashkil etiladi.

Jismoniy shaxs xonadonni 200 mln so‘mga xarid qilgan va realizatsiya qilish paytigacha unga 2 yil egalik qilgan. Xarid qilish qiymati oldi-sotdi shartnomasi bilan tasdiqlangan. Korxonaga realizatsiya qilish qiymati - 300 mln so‘m.

Realizatsiya qilish vaqtida xonadon turar joy hisoblanganligi va 2 yil (24 oy) davomida jismoniy shaxsning mulkida bo‘lganligi bois jismoniy shaxs uni realizatsiya qilishdan olgan daromadiga JSHDS solinadi.

Realizatsiya qilishdan olingan daromad quyidagi miqdorni tashkil etadi:

300 - 200 = 100 mln so‘m.

Jismoniy shaxsning realizatsiya qilishdan olgan daromadidan JSHDS quyidagi miqdorga teng bo‘ladi:

100 x 12% = 12 mln so‘m.

Korxona jismoniy shaxsga quyidagi summani to‘laydi:

300 - 12 = 288 mln so‘m.

Boshqa holatda esa, masalan, jismoniy shaxs kamida 3 yil (36 oy) xonadonga egalik qilsa, soliq ushlanmaydi. Ushbu holatda jismoniy shaxs xonadonning to‘liq qiymati - 300 mln so‘mni oladi.

Soliq kodeksidagi eng asosiy talablardan biri bu – uy xususiy turar joy ekanligidir. Soliq kodeksida fuqaro unda yashagan yoki yashamagani, uy fuqaroning nechanchi uyi ekani haqida hech qanday qoida mavjud emas. Qolaversa, soliq qonunida turar joy yoki xususiy turar joy tushunchalariga ta’rif berilmagan. Ammo xususiy turar joy bu fuqarolarning mulki bo‘lgan yashash uchun mo‘ljallangan har qanday uy yoki kvartiralardir. Bundan xulosa qilishimiz mumkinki, uy xususiy turar joy deb topilishi uchun fuqaro unda o‘zi yashagan yoki yashayotgan bo‘lishi shart emas. Asosiysi, mulk yashash uchun mo‘ljallangan bo‘lishi lozim .

Soliq kodeksidagi bu qoidadan maqsad – uy oldi-sotdi faoliyati bilan shug‘ullanadigan, tez-tez uy olib-sotib, shu orqali daromad ko‘radigan fuqarolarning soliqdan qochishining oldini olishdir.

«Fuqaro tez-tez uy olib sotib turadigan bo‘lsa, bu faoliyat mohiyatan uning biznesi hisoblanadi, bunday faoliyat bilan shug‘ullanadigan fuqarolar uyni yashash uchun yoki sarmoya uchun emas, balki uni tezroq sotib, daromad ko‘rish maqsadida oladilar», degan mulohaza bilan qabul qilingan mazkur qoida.

Biz yuqorida muhokama qilgan qoidalarning barchasi – 2020-yil 1-yanvardan boshlab kuchga kirgan Soliq kodeksi qoidalaridir. Ya’ni bu qoidalar fuqarolarning 2020-yilda va kelajakdagi uy oldi-sotdilariga nisbatan amal qiladi.

Fuqaroning o‘z mulkidagi uyni sotishdan tushgan daromadni soliqqa tortish tartibi mamlakatimiz uchun yangilik emas. U avvalgi Soliq kodeksida ham bo‘lgan, faqat qoidalar biroz boshqacha edi. Masalan, uyni sotishdan tushgan daromad fuqaroning mulkiy daromadlari turi sifatida birinchi marotaba 2007-yil 25-dekabrda qabul qilingan ikkinchi tahrirdagi Soliq kodeksida belgilangan. Lekin ushbu qonunda fuqaroning o‘z mulkidagi uyni sotishdan tushgan daromadi agar u uyni tadbirkorlik faoliyati doirasida sotishi natijasida olingan bo‘lmasa, bunday daromad soliqdan ozod etilgan.

Faqat 2011-yil 30-dekabrga kelib, soliq qonuniga o‘zgartirish kiritiladi va unda jismoniy shaxs 12 oy davomida 2 martadan ortiq uy oldi-sotdi bitimi tuzgan taqdirda ularni sotishdan olingan daromad soliqqa tortilishi belgilandi. Lekin oradan bir yil o‘tib, 2013-yil 25-dekabrda qonundagi «ikki martadan ortiq» jumlasi «bir martadan ortiq» jumlasiga o‘zgartiriladi.

Shunday qilib, 2014-yil 1-yanvardan boshlab, fuqaro ketma-ket keladigan 12 oy (ya’ni bir yil) davomida 1 martadan ortiq uy oldi-sotdi bitimi tuzgan bo‘lsa, ushbu uylarni sotishdan tushgan daromad soliqqa tortilishi qonunda belgilandi. Ushbu qonun 2019-yil oxirigacha amalda bo‘ldi. Bunda qonun fuqaro bir yilda 1 martadan ko‘p uy sotgan bo‘lsa, bu faoliyati uning daromad manbayi bo‘lishi ehtimoli katta, degan ehtimolni ilgari suradi. Lekin tez-tez uy olib sotib turadigan fuqarolar ushbu qoidani uyni har safar shunchaki biror qarindoshi yoki ishonchli tanishi nomiga olish va ular nomidan sotish orqali osonlik bilan aylanib o‘tishlari mumkin edi.

Shuning uchun ham 2020-yil 1-yanvardan kuchga kirgan qonunda bu qoidaga o‘zgartirish kiritildi. Yuqorida ta’kidlanganidek, endilikda fuqaro uyga egalik huquqini qo‘lga kiritgandan so‘ng uni 36 oy ichida sotgan taqdirda undan tushgan daromad bo‘yicha soliq to‘laydi. Bu degani, endilikda tez-tez uy olib sotib daromad ko‘radigan fuqarolar tomonidan uyni o‘z qarindoshlari yoki tanishlari nomiga olishlari uni sotishdan tushgan daromadni soliqdan ozod bo‘lishiga yordam bermaydi. Chunki daromad soliqdan ozod bo‘lishi uchun uy kimning nomiga bo‘lishidan qat’iy nazar, 36 oy o‘sha fuqaroning egaligida turgan bo‘lishi zarur.

Fuqaroning uy sotishidan tushgan daromadni hisoblash bu – muhim masalalardan biri. Soliq kodeksiga ko‘ra, daromad uyning haqiqiy olingan summasi va haqiqiy sotilgan summasi o‘rtasidagi farq sifatida hisoblanadi. Hisoblangan daromad summasi keyin 12 foiz stavkada soliqqa tortiladi.

Shuningdek, Soliq kodeksining 14-moddasida yangi qoida kiritilgan. Unga ko‘ra, soliq organi zarurat tug‘ilsa fuqarodan keyinchalik oldi-sotdi shartnomasidagi narx haqiqiyligini asoslab berishni talab qilish huquqiga ega.

Agar fuqaro narx haqiqiyligini asoslab bera olmasa, soliq idorasi soliq solish maqsadida shartnomada ko‘rsatilgan narxni haqiqiy narxga o‘zgartirish huquqiga ega.

Soliq qonunidagi bu qoida qonunga yaqinda kiritilgan bo‘lib, buni ko‘p fuqarolarimiz hali bilmaydi. Ularga buni shartnomani rasmiylashtirayotgan notarius tomonidan to‘liq tushuntirilishi maqsadga muvofiq. Bu tushuntirishlar fuqarolar tomonidan narxni sun’iylashtirish ehtimolini ancha kamaytiradi.

To‘g‘ri, uyning kadastr qiymatidan ham uni sotishdan tushgan daromadni belgilashda foydalanish mumkin. Lekin Soliq kodeksining 375-moddasi 4-bandiga ko‘ra, bunga faqat uyning olish qiymatini hujjatlar bilan tasdiqlash imkoni bo‘lmagan taqdirdagina yo‘l qo‘yiladi. Bunday holatni odatda uy fuqaroga dastlab meros tariqasida yoki hadya sifatida o‘tgan holatlarda kuzatish mumkin. Chunki bunday holatlarda odatda uyni olish qiymatini hujjatlar bilan isbotlash imkoni bo‘lmaydi.

Yuqoridagilarga ko‘ra, umumiy holatlarda fuqaroning uy sotishdan tushgan daromadini uyning haqiqiy olingan summasi va sotilgan summasi o‘rtasidagi farqdan hisoblash qonun, nazariy va amaliy jihatdan to‘g‘ri yo‘ldir.

8.3-§. Boshqa turdagi mulkiy daromadlarga soliq solish mexanizmlari

Jismoniy shaxslarga to‘lanadigan foizlarga to‘lov manbaida rezidentlar uchun 5% stavkada va norezidentlar uchun 10% stavkada soliq solinadi.

MISOL. Ta’sischi o‘zining korxonasiga taqdim etgan qarzdan JSHDS

Korxona ishlab chiqarishni kengaytirish maqsadida uskuna sotib olishni rejalashtiradi. Moliyaviy mablag‘lar yetarli bo‘lmaganligi sababli korxona ta’sischisi 6 oy muddatga yillik 12% to‘lash sharti bilan 100 mln so‘m miqdoridagi foizli moliyaviy qarzni taqdim etadi. Qarzning asosiy summasi va qarz bo‘yicha foizlar qarz muddatining yakunida to‘lab beriladi.

Qarz bo‘yicha foizli daromadni hisoblab chiqamiz:

100 000 000 x *12% / 12 oy* x *6 oy = 6 000 000 so‘m.*

Foizlar jismoniy shaxsning mulkiy daromadi hisoblanadi. Yuridik shaxs tomonidan ushbu daromad to‘langan holatda, u soliq agenti tomonidan hisoblanishi va undan soliq ushlab qolinishi hamda byudjetga o‘tkazilishi, qarz beruvchiga esa soliq chegirib tashlangan holda o‘tkazib berilishi lozim. Foizlar bo‘yicha soliq summasi 300 000 so‘mni (6 mln so‘m x *5%) tashkil etadi.*

Jismoniy shaxsga daromadni to‘lash bilan bir vaqtda soliq ham o‘tkazib beriladi. Qarz qoplangan paytda jismoniy shaxs 105 700 000 so‘m (100 000 000 + 6 000 000 - 300 000) oladi.

Quyidagi turdagi foizli daromadlar soliq solish maqsadlarida jami daromad tarkibiga kiritilmaydi va tegishincha, ularga JSHDS solinmaydi:

-majburiy jamg‘arib boriladigan pensiya badallari bo‘yicha foizlar;

-O‘zbekiston va O‘zbekiston rezidentlari bo‘lgan - yuridik shaxslar tomonidan chiqarilgan xalqaro obligatsiyalar bo‘yicha daromadlar.

Quyidagilarga soliq solinmaydi:

- jamg‘arma sertifikatlari bo‘yicha daromadlar;

- O‘zbekiston davlat qimmatli qog‘ozlari bo‘yicha foizlar;

- banklardagi omonatlar bo‘yicha foiz va yutuqlar.

Jismoniy shaxslarning dividendlar shaklidagi daromadlarga to‘lov manbaida rezidentlar uchun 5% stavkada va norezidentlar uchun 10% stavkada soliq solinadi.

MISOL. Jismoniy shaxs olgan dividendlarga soliq solish

Korxona yil yakuni bo‘yicha 50 mln so‘m miqdorida sof foyda oldi. Korxona ta’sischilari uchta jismoniy shaxsdan iborat bo‘lib, ularning ustav kapitalidagi ulushlari tegishincha 45%, 35% va 20%ga teng.

Ta’sischilarning umumiy yig‘ilishida sof foydaning 95%i - 47 500 mln so‘mini dividendlar uchun to‘lashga, 5%i - 2 500 mln so‘mini zaxira kapitalini shakllantirishga yo‘naltirish to‘g‘risida qaror qabul qilindi. Jismoniy shaxsga dividendlar to‘langanda yuridik shaxs soliq agenti bo‘lib hisoblanadi, ya’ni soliqni hisoblash va ushlab qolish bo‘yicha majburiyat uning zimmasiga yuklatiladi. Ta’sischilar tegishli summani soliq chegirib tashlangan holda oladilar. Rezidentlar uchun dividendlarning soliq stavkasi 5%ni tashkil etadi.

Quyida har bir ta’sischi kesimida taqsimlangan foyda va hisoblangan soliq summasining jadvali keltirilgan (11-jadval):

11-jadval.

Har bir ta’sischi kesimida taqsimlangan foyda va hisoblangan soliq summasi

T/r	***Ta’sischi***	***UKdagi ulush***	***Taqsimlangan foyda***	***Soliq summasi***	***Ta’sischiga to‘landi***
1	*1-ta’sischi*	*45%*	*21 375 000*	*1 068 750*	*20 306 250*
2	*2-ta’sischi*	*35%*	*16 625 000*	*831 250*	*15 793 750*
3	*3-ta’sischi*	*20%*	*9 500 000*	*475 000*	*9 025 000*
Jami:		*100%*	*47 500 000*	*2 375 000*	*45 125 000*

Birgalikdagi olib borilgan faoliyat natijasida olingan daromad ishtirokchilar o‘rtasida har birining ulushi asosida yoki oddiy shirkat shartnomasining shartlariga muvofiq taqsimlanadi.

Har bir ishtirokchining daromadi dividendlarga tenglashtiriladi va rezidentlar uchun 5% stavkada va norezidentlar uchun 10% stavkada soliqqa tortiladi.

Tayanch so‘z va iboralar

Mulk, mulkiy daromad, ijara, foizlar, dividendlar, mol-mulkni realizatsiya qilishdan olingan daromadlar, sanoat mulki obyektlari, seleksiya yutug‘i, patent (litsenziya), royalti, ishonchli boshqaruvga berilgan mol-mulk, REPO operatsiyalari, qimmatli qog‘ozlar va (yoki) muddatli bitimlarning hosila moliyaviy vositalari, oddiy shirkat shartnomasi.

Nazorat savollari:

1. Qaysi daromadlar mulkiy daromad xisoblanadi?
2. Mol-mulkni ijaraga berilganda qanday stavkalarda soliqqa tortiladi?
3. O‘zbekiston Respublikasi rezidentlari olingan divident va foizlar bo‘yicha qanday stavkada soliq to‘laydilar?
4. Repo operatsiyasi nima?
5. Fuqaro o‘z uyini sotishi natijasida olgan daromadi soliqdan ozod bo‘lishining asosiy shartlarini sanab bering?
6. Qaysi mulklar ijaraga berilganda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i to‘lanadi?

O‘zlashtirilgan bilimlarni sinash uchun test savollari

1. Qancha muddatda soliq to‘lovchi jismoniy shaxsning mulkida bo‘lgan turar joylar sotilsa, unda soliq majburiyati paydo bo‘ladi?

A) o‘ttiz olti kalendar oydan kam muddatda

B) qirq sakkiz kalendar oydan kam muddatda

C) oltmish kalendar oydan kam muddatda

D) yetmish ikki kalendar oydan kam muddatda

2. Mol-mulkni ijaraga berishdan olingan daromad necha foizlik daromad solig‘i stavkasi necha foiz?

A) 12 foiz B) 6 foiz C) 10 foiz D) 5 foiz

3. Rezident jismoniy shaxslarning dividendlar va foizlar tarzidagi daromadlariga necha foizlik stavkada soliq solinadi?

A) 5 foiz B) 12 foiz C) 10 foiz D) 6 foiz

4. Norezident jismoniy shaxsning dividendlar va foizlar tarizidagi daromadlariga necha foizlik stavkada soliq solinadi?

A) 10 foiz B) 6 foiz C) 20 foiz D) 5 foiz

5. Sanoat mulki obyektlariga, seleksiya yutug‘iga oid patent (litsenziya) egasi bo‘lgan soliq to‘lovchining patentdan boshqa shaxs foydasiga voz kechganda yoki litsenziya shartnomasi tuzganda olgan daromadi soliq to‘lovchining qaysi daromadlar toifasiga kiradi?

A) Mulkiy daromadlar

B) Kompensatsiya to‘lovlari

C) Ishlanmagan vaqt uchun haq to‘lash

D) Moddiy naf tarzidagi daromadlar

6. Nukus sh. va viloyat markazlarida joylashgan turar joylar umumiy maydonning 1 kv. metriga oylik ijara to‘lovi stavkalarining eng kam miqdori 2024-yil uchun qancha qilib belgilangan?

A) 12 000 so‘m B) 5 000 so‘m C) 25 000 so‘m D) 9 500 so‘m

7. Nukus sh. va viloyat markazlarida joylashgan noturar joylar umumiy maydonning 1 kv. metriga oylik ijara to‘lovi stavkalarining eng kam miqdori 2024 yil uchun qancha qilib belgilangan?

A) 23 500 so‘m B) 12 000 so‘m C) 25 000 so‘m D) 10 000 so‘m

8. Yengil avtomobillar uchun oylik ijara to‘lovi stavkalarining eng kam miqdori 2024-yil uchun qancha qilib belgilangan?

A) 780 000 so‘m B) 750 000 so‘m C) 660 000 so‘m D) 630 000 so‘m

9. Mikroavtobuslar, avtobuslar va yuk avtomobillari uchun oylik ijara to‘lovi stavkalarining eng kam miqdori 2024-yil uchun qancha qilib belgilangan?

A) 1550 000 so‘m

B) 780 000 so‘m

C) 1000 000 so‘m

D) 1630 000 so‘m

10. Fuqarolar o‘rtasida binoni, inshootni yoki ularning bir qismini, turar joyni ijaraga berish shartnomasining, tekin foydalanishga berish shartnomasining mavjud emasligi yoxud davlat soliq organlarida ijaraga berish shartnomasining majburiy hisobga qo‘yilishiga rioya etmaslik-

A) O‘zbekiston Respublikasi MJTK 159^1-moddasiga asosan bazaviy hisoblash miqdorining besh baravaridan o‘n baravarigacha miqdorda jarima solishga sabab bo‘ladi

B) O‘zbekiston Respublikasi MJTK 159^1-moddasiga asosan bazaviy hisoblash miqdorining bir baravaridan uch baravarigacha miqdorda jarima solishga sabab bo‘ladi

C) O‘zbekiston Respublikasi MJTK 158-moddasiga asosan bazaviy hisoblash miqdorining uch baravaridan besh baravarigacha miqdorda jarima solishga sabab bo‘ladi

D) O‘zbekiston Respublikasi MJTK 158-moddasiga asosan bazaviy hisoblash miqdorining uch baravaridan o‘n baravarigacha miqdorda jarima solishga sabab bo‘ladi

IX -BOB. JISMONIY SHAXSLARNING BOSHQA DAROMADLARINI SOLIQQA TORTISH

9.1-§. Boshqa daromadlar haqida tushuncha va ularning tarkibi

Jismoniy shaxslarning jami daromadlarini tashkil qiluvchi mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlar, mulkiy daromadlar, moddiy naf tarzidagi daromadlariga kirmaydigan daromadlari boshqa daromadlarini tashkil qiladi.

Soliq to‘lovchining boshqa daromadlariga quyidagilar kiradi[75]:

1) fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari, xayriya va ekologiya jamg‘armalari tomonidan soliq to‘lovchilarga beriladigan nafaqalar hamda boshqa turlardagi yordam;

2) hayvonlarni (qoramollarni, parrandalarni, mo‘ynali va boshqa hayvonlarni, baliqlarni va boshqalarni) tirik holda hamda ularni so‘yib, mahsulotlarini xom yoki qayta ishlangan holda sotishdan, ipak qurtini, chorvachilik, asalarichilik va dehqonchilik mahsulotlarini tabiiy va qayta ishlangan holda sotishdan olingan daromadlar;

3) jismoniy shaxslardan tekin (shu jumladan hadya shartnomalari bo‘yicha) olingan mol-mulkning, mulkiy huquqlarning qiymati;

4) musobaqalarda, ko‘riklarda, tanlovlarda sovrinli o‘rinlar uchun beriladigan sovrinlar, pul mukofotlari;

5) yutuqlar;

6) grant beruvchidan olingan grantlarning, shu jumladan chet davlatlar grantlarining summalari;

7) soliq to‘lovchilarning yaratilgan ilm-fan, adabiyot va san’at asarlari (predmetlari) uchun olgan daromadlari;

8) xalqaro sport musobaqalaridagi sovrinli o‘rinlarni egallaganligi uchun sportchilar olgan bir yo‘la beriladigan pul mukofoti;

[75] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 377-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

9) xodim bilan tuzilgan mehnat shartnomasi (kontrakti) bekor qilinganda mehnat to‘g‘risidagi qonunchilikka muvofiq beriladigan ishdan bo‘shatish nafaqasi va boshqa to‘lovlar;

10) quyidagicha ko‘rsatiladigan moddiy yordam:

vafot etgan xodimning oila a’zolariga yoki oila a’zosi vafot etganligi munosabati bilan xodimga ko‘rsatiladigan;

xodimga mehnatda mayib bo‘lganligi, kasb kasalligi yoxud sog‘lig‘iga boshqacha tarzda shikast yetganligi bilan bog‘liq holda ko‘rsatiladigan;

bola tug‘ilishi, xodim yoki uning farzandlari nikohdan o‘tishi munosabati bilan ko‘rsatiladigan;

qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini berish yoki ularni sotib olish uchun mablag‘lar berish tarzida ko‘rsatiladigan moddiy yordam;

11) ishlamaydigan pensionerlarga soliq agenti tomonidan to‘lanadigan to‘lovlar;

12) ma’naviy zararni kompensatsiya qilish bo‘yicha pullik to‘lovlar;

13) Soliq kodeksida belgilangan hollarda va tartibda narxlarga tuzatish kiritish tufayli olingan daromad;

14) Soliq kodeksining 300-moddasida nazarda tutilgan tartibda aniqlanadigan talab qilish huquqidan o‘zganing foydasiga voz kechish shartnomasi bo‘yicha olingan daromad;

15) soliq to‘lovchining Soliq kodeksining 371-376-moddalarida ko‘rsatilmagan boshqa daromadlari.

Hayvonlarni (qoramollarni, parrandalarni, mo‘ynali va boshqa hayvonlarni, baliqlarni va boshqalarni) tirik holda hamda ularni so‘yib, mahsulotlarini xom yoki qayta ishlangan holda sotishdan, ipak qurtini, chorvachilik, asalarichilik va dehqonchilik mahsulotlarini tabiiy va qayta ishlangan holda sotishdan olingan daromadlar boshqa daromadlar tarkibiga kirib, uy xo‘jaligida, shu jumladan dehqon xo‘jaligida yetishtirilgan hayvonlarni (qoramollarni, parrandalarni, mo‘ynali va boshqa hayvonlarni, baliqlar va hokazolarni) tirik holda hamda ularni so‘yib mahsulotlarini xom yoki qayta ishlangan holda sotishdan (bundan sanoatda

qayta ishlash mustasno) chorvachilik, asalarichilik va dehqonchilik mahsulotlarini tabiiy va qayta ishlangan holda sotishdan olinadigan daromadlarga soliq solinmaydi .

9.2-§. Yutuqlar, grantlar, ilm-fan va san’at asarlari uchun olingan daromadlarni soliqqa tortish

Yutuq bu - o‘yin, lotereyalar bo‘yicha, konkurslarda, musobaqalarda (olimpiadalarda), festivallarda va boshqa shunga o‘xshash tadbirlarda qatnashib olingan (pul yoki natura ko‘rinishidagi) pul yoki moddiy qiymatliklarga aytiladi.

Lotereya yutuqlari:

- pul mablag‘lari;

- buyumlar yoki har xil tovarlar;

- yutuqlarning boshqa turlari (kvartiralar yoki ko‘chmas mulkning boshqa turlari), turistik sayohatlar (ham respublika ichida, ham chet el sayohatlari va boshqalar bo‘lishi mumkin.

Xalqaro sport musobaqalarida sovrinli o‘rinlarni egallaganligi uchun sportchilar olgan bir yo‘la beriladigan pul mukofotlariga soliq solinmaydi .

Grant (ing. grant - xadya, subsidiya, stipendiya) - maqsadli vositalar; korxonalar, tashkilotlar va shaxslarga pul va natura ko‘rinishida va tajriba-konstruktorlik ishlari, o‘qish, davolanish va boshqalar uchun beriladi. Odatda, Grant sohiblari muayyan sohadagi ish uchun tanlov e’lon qilish yo‘li bilan aniqlanadi.

Grant olgan jismoniy shaxs daromadlar to‘g‘risidagi deklaratsiyani topshirayotganda grant bo‘yicha olingan daromad summasini, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i miqdorini, shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan vakolat berilgan fan va texnologiyalarni rivojlantirishni muvofiqlashtirish bo‘yicha organning tegishli xulosasini ko‘rsatadi.

Gonorar (lot. honorarium - xizmat evaziga mukofot) - badiiy, musiqiy, ilmiy asarlar, kashfiyotlar muallifiga to‘lanadigan pul mukofoti, Gonorar, shuningdek,

muallif asarlaridan foydalanganlik yoki chop etganlik uchun uning vorisiga ham to‘lanishi mumkin (Mualliflik huquqi).

Ilm-fan, adabiyot va san’at asarlarini yaratganlik hamda ulardan foydalanganlik uchun mualliflik haqi tarzida daromad oluvchi soliq to‘lovchilar bunday faoliyatni yakka tartibdagi tadbirkor sifatida davlat ro‘yxatidan o‘tmagan holda amalga oshirish huquqiga ega.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 14-avgustdagi PQ-3201-son qaroriga asosan fan, adabiyot va san’at asarlari nashr etilganligi uchun mualliflik haqining eng kam stavkalari, jumladan quyidagilar belgilab qo‘yilgan:

1. Bitta kitobning boshlang‘ich narxi (qiymati)dan foiz stavkalari tarzida to‘lanadigan mualliflik haqining eng kam stavkalari

2. Mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdoriga nisbatan koeffitsiyent bo‘yicha to‘lanadigan mualliflik haqining eng kam stavkalari

3. Asarlar reprografiyasi uchun A-4 (30 x 21 cm) o‘lchamli bitta sahifa uchun mualliflik haqining mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdori bo‘yicha eng kam stavkalari

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 14-avgustdagi PQ-3201-son qaroriga asosan, masalan bitta kitobning boshlang‘ich narxi (qiymati)dan foiz stavkalari tarzida to‘lanadigan mualliflik haqining eng kam stavkalari quyidagicha (12-jadval).

12-jadval.

Bitta kitobning boshlang‘ich narxi (qiymati)dan foiz stavkalari tarzida to‘lanadigan mualliflik haqining eng kam stavkalari

Mualliflar	**Bitta kitobning boshlang‘ich narxi (qiymati)dan foiz stavkalari tarzida to‘lanadigan eng kam stavka**
1. Original asarlarni nashr etish: - asar muallifiga	10
2. Tarjima asarlarni nashr etish:	
- original asar muallifiga	6
- tarjimonga	4
3. Oraliq tarjimadan foydalangan holda nashr etilgan taqdirda:	
- original asar muallifiga	6
- oraliq tarjima tarjimoniga	2
- nashr etilgan til tarjimoniga	4

Ilm-fan, adabiyot va san’at asarlarini yaratganlik hamda ulardan foydalanganlik uchun mualliflik haqi olayotgan soliq to‘lovchi daromadlar olish bilan bog‘liq daromadlar va xarajatlar hisobini yuritishi shart hamda u ijodiy faoliyatni amalga oshirish bilan bog‘liq bo‘lgan, haqiqatda sarflangan va hujjatlar bilan tasdiqlangan xarajatlarni daromaddan chegirish huquqiga ega, lekin chegirma olingan jami daromad summasining 30 foizidan ko‘p bo‘lmasligi kerak.

Ijodiy faoliyatni amalga oshirish bilan bog‘liq bo‘lgan xarajatlarga quyidagilar kiradi:

- ilm-fan, adabiyot va san’at asarlarini yaratish hamda ulardan foydalanish uchun zarur materiallar sotib olishga doir xarajatlar;

- faqat ilm-fan, adabiyot va san’at asarlarini yaratish, nashr qilish, ijro etish yoki ulardan boshqacha tarzda foydalanish maqsadida foydalaniladigan bino va mol-mulk ijarasiga doir xarajatlar.

Xarajatlar hujjatlar (nazorat-kassa mashinasi yoki terminal cheklari, kvitansiyalar, shartnomalar, hisobvaraq-fakturalar va hokazo) bilan tasdiqlangan bo‘lishi lozim.

Mualliflik haqi tarzida olingan daromadlarga soliq solinadigan soliq to‘lovchilar soliqni soliq organining yozma xabarnomasi asosida to‘laydi.

9.3-§. Soliq to‘lovchilarga beriladigan nafaqalarga soliq solish, ko‘rsatiladigan moddiy yordam pullarini hamda boshqa daromadlarni soliqqa tortish mexanizmi

Fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari, jamg‘armalar tomonidan soliq to‘lovchilarga beriladigan nafaqalarga soliq solish. Nafaqa - muhtoj odamlarga davlat, korxona, muassasa va ayrim shaxslar tomonidan beriladigan yordam puli. O‘zbekiston Respublikasida mehnat stajiga ko‘ra beriladigan pensiyadan farqli holda Nafaqa davlat tomonidan, asosan, bolalikdan nogiron, yolg‘iz qariya va yolg‘iz nogironlarga, mehnatga vaqtinchalik qobiliyatsizlarga, homilador va tuqqan ayollarga, 3 yoshgacha bo‘lgan bolalari tarbiyasi bilan band bo‘lgan ayollarga, ishcizlarga, kam ta’minlangan va ko‘p bolali oilalarga va beriladi.

Fuqarolarni o‘zini o‘zi boshqarish organlari vakolatlariga kam ta’minlangan oilalarga moddiy yordam ko‘rsatish va voyaga yetmagan bolalari bo‘lgan muhtoj oilalarga, ikki yoshga to‘lmagan bolalari bor ishlamaydigan onalarga, shuningdek budjet tashkilotlarida ishlaydigan onalarga hamda ularning o‘rnini bosuvchi shaxslarga nafaqalar tayinlash to‘g‘risidagi masalalarni fuqarolar yig‘ini hududi bo‘yicha nazarda tutilgan xarajatlardan kelib chiqqan holda hal etadi, oilalarni davlat tomonidan ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash maqsadlariga markazlashtirilgan tarzda ajratiladigan mablag‘lardan maqsadli va samarali foydalanilishini ta’minlash kiradi .

Tabiatni muhofaza qilish haqidagi qonun hujjatlari buzilishini aniqlagan ekologiya va atrof muhitni muhofaza qilish davlat inspektorlari va boshqa shaxslarni (hayvonot va o‘simlik dunyosi obyektlaridan foydalanish bilan bog‘liq aniqlagan qonun buzilishlari bundan mustasno) rag‘batlantirish maqsadida yuridik va jismoniy shaxslardan Jamg‘armaga undiriladigan jarima va pul mablag‘lari summasining 15 foizi miqdorida pul mukofotlari to‘lanadi .

Fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari, kasaba uyushmalari, xayriya va ekologiya jamg‘armalari tomonidan soliq to‘lovchilarga beriladigan nafaqalar, shuningdek pul mablag‘lari tarzidagi yordamning boshqa turlari, soliq davri mobaynida o‘n besh million so‘mdan oshmagan taqdirda soliq solinmaydigan daromad sifatida qaraladi .

Soliq to‘lovchilarga ko‘rsatiladigan moddiy yordam pullarini hamda boshqa daromadlarni soliqqa tortish mexanizmi. Moddiy yordam-maqsadli tusga ega bo‘lgan va xodimning sodir bo‘lgan muhim shaxsiy holatlari, voqea, hodisalar bilan bog‘liq, xodimlarga to‘lanadigan pul mablag‘lari tushuniladi. Ular kompensatsiya va mukofot to‘lovlari hisoblanmaydi hamda ushbu mablag‘larni oluvchining bajargan ishlari va uning natijalari bilan bog‘liqmasdir.

Quyidagi moddiy yordamlar boshqa daromadlar tarkibiga kiritiladi:

- vafot etgan xodimning oila a’zolariga yoki oila a’zosi vafot etganligi munosabati bilan xodimga ko‘rsatiladigan;

- xodimga mehnatda mayib bo‘lganligi, kasb kasalligi yoxud sog‘lig‘iga boshqacha tarzda shikast yetganligi bilan bog‘liq holda ko‘rsatiladigan;

- bola tug‘ilishi, xodim yoki uning farzandlari nikohdan o‘tishi munosabati bilan ko‘rsatiladigan;

- qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini berish yoki ularni sotib olish uchun mablag‘lar berish tarzida ko‘rsatiladigan moddiy yordam.

Vafot etgan xodimning oila a’zolariga yoki oila a’zosi vafot etganligi munosabati bilan xodimga beriladigan moddiy yordam summalari - mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining 4,22 baravarigacha miqdorida soliqdan chegirma mavjud.

Mehnatda mayib bo‘lganlik yoki sog‘liqqa boshqacha tarzda shikast yetganlik bilan bog‘liq zararning o‘rnini qoplash bo‘yicha quyidagi miqdordagi to‘lovlar jami daromadlar tarkibiga kiritilmaydi:

- jabrlanuvchi mehnatda mayib bo‘lguniga qadar olgan o‘rtacha oylik ish haqiga nisbatan foiz hisobidagi, uning kasbga oid mehnat qobiliyatini yo‘qotganlik darajasiga muvofiq belgilanadigan har oylik to‘lovlar (voyaga yetmagan shaxs mehnatda mayib bo‘lib qolgan taqdirda, zararning o‘rni uning ish haqi (daromadi) miqdoridan kelib chiqqan holda, lekin qonunchilikda belgilangan mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining 1,76 baravaridan kam bo‘lmagan miqdorda qoplanadi);

- maxsus tibbiy parvarishga muhtoj jabrlanuvchilarga qo‘shimcha xarajatlar uchun oyiga mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining 70,3 foizi miqdoridagi to‘lovlar;

- jabrlanuvchining maishiy parvarishi uchun qo‘shimcha xarajatlar tariqasida har oyda mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining 17,6 foizi miqdoridagi to‘lovlar;

- xodimning sog‘lig‘iga shikast yetkazilganligi munosabati bilan ish beruvchi tomonidan bir yo‘la to‘lanadigan nafaqa tariqasida jabrlanuvchining yillik o‘rtacha ish haqi miqdoridagi to‘lovlar.

1-vaziyatli masala:

Mehnat jarohati olganda yo‘qotilgan ish haqini hisob-kitob qilish:

Xodim 2023-yil avgustda mehnat jarohati oldi. TMEK xulosasiga ko‘ra kasbga oid mehnat qobiliyatini yo‘qotish darajasi – 30%. Xodimning asosiy ish joyi bo‘yicha ish haqi 2 000 000 so‘mni tashkil etadi (mehnat jarohati olgan yildan oldingi yil davomida). Bundan tashqari, xodim fuqaroviy-huquqiy shartnoma bo‘yicha 2023-yil aprel, may va iyun oylarida har oy uchun 500 000 so‘mdan olgan.

Topish kerak ?

Mehnat jarohati olganda yo‘qotilgan ish haqi summasi?

Yechim:

Avval o‘rtacha oylik ish haqini hisoblaymiz:

[(2 000 000 x 12) + (500 000 x 3)] : 12 = 2 125 000 so‘m.

To‘lanishi lozim bo‘lgan yo‘qotilgan ish haqi:

2 125 000 x 30% = 637 500 so‘m.

Javob:

Jabrlanuvchiga har oy 637 500 so‘m miqdorida yo‘qotilgan ish haqi to‘lanadi.

Bola tug‘ilishi, xodim yoki uning farzandlari nikohdan o‘tishi munosabati bilan ko‘rsatiladigan xamda qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini berish yoki ularni sotib olish uchun mablag‘lar berish tarzida ko‘rsatiladigan moddiy yordam summalari soliq davri uchun mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining 4,22 baravarigacha miqdorigacha soliq solinmaydi .

2-vaziyatli masala. *Xodimning mehnatiga yanvar-aprel oylari uchun 1700000 so’mdan, may-noyabr oylarida 2 000 000 so’mdan, dekabr oyi uchun 2300 000 so’m haq to’langan. Unga farzandli bo’lganligi munosabati bilan 4000000 so’m moddiy yordam ko’rsatilgan.*

Soliq kodeksining 378-moddasi 1-bandiga ko’ra bir yil davomida MHEKMning 4,22 baravarigacha miqdorda beriladigan quyidagi moddiy yordam summalariga: vafot etgan xodimning oila a’zolariga yoki oila a’zosi vafot etganligi munosabati bilan xodimga beriladigan to’lovlar; xodimga mehnatda mayib

bo’lganlik, kasb kasalligi yoxud sog’liqqa boshqacha shikast yetganligi bilan bog’liq to’lovlar; bola tug’ilishi, xodim yoki uning farzandlari nikohdan o’tishi munosabati bilan beriladigan to’lovlar; qishloq xo’jaligi mahsulotlarini berish yoki ularni sotib olish uchun mablag’lar berish tarzidagi to’lovlarga JSHDS solinmaydi.

Soliq imtiyozi miqdorini hisoblaymiz:

1 050 000 x 4,22 = 4 431 000 so’m. Imtiyoz summasi moddiy yordam summasidan oshganligi sababli butun moddiy yordam summasi soliq solinadigan daromaddan chiqarib tashlanadi.

Soliq solinadigan daromad 23 100 000 so’mga (1 700 000 x 4 oy + 2 000 000 x 7 oy + 2 300 000 x 1 oy + 4 000 000 - 4 000 000) teng.

Yanvar-dekabr oylari uchun soliqni hisoblaymiz:

23 100 000 x 12% = 2 772 000 so’m.

Yanvar-noyabr oylarida 2 496 000 so’m soliq ushlab qolingan. Dekabr oyi uchun soliq summasi 276 000 so’mni (2 772 000 - 2 496 000) tashkil etadi.

Yanvar-dekabr oylari uchun ShJBPHga majburiy badallar summasi 23 100 so’mni (23 100 000 x 0,1%) tashkil qiladi.

Yanvar-noyabr oylarida ShJBPHga 20 800 so’m o’tkazilgan, dekabr oyi uchun ajratmalar 2 300 so’mni (23 100 - 20 800) tashkil qiladi.

Dekabr oyida byudjetga 273 700 so’m (276 000 - 2 300) JSHDS o’tkaziladi.

Xodimga 2 024 000 so’m (2 300 000 - 276 000) to’lanadi.

Mehnat shartnomasi bekor qilingan quyidagi hollarda ishdan bo‘shatish nafaqasi to‘lanadi:

- ish beruvchining tashabbusi bilan, xodim o‘zining mehnat vazifalarini bajarmaganligi sababli shartnomaning bekor qilinishi bundan mustasno;
- taraflar ixtiyoriga bog‘liq bo‘lmagan, xodim harbiy yoki muqobil xizmatga chaqirilgan taqdirda va shu ishni ilgari bajarib kelgan xodim ishga tiklangan taqdirda, shuningdek O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi deputati va Senatida doimiy asosda ishlagan Senat a’zosi vakolatlari muddati tugaganligi yoki O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi hamda Senati tarqatib yuborilganligi munosabati bilan avvalgi lavozimiga

(ishiga) qaytgan taqdirda. Ishga qabul qilish yuzasidan belgilangan qoidalar buzilganligi munosabati bilan, agar yo‘l qo‘yilgan qoidabuzarlikni bartaraf etishning imkoni bo‘lmasa va u ishni davom ettirishga to‘sqinlik qilsa va mehnat shartnomasi bekor qilinganda ishdan bo‘shatish nafaqasi to‘lanadi, ishga qabul qilish yuzasidan belgilangan qoidalar xodimning aybi bilan buzilgan hollar (sudning muayyan lavozimni egallash yoki muayyan faoliyat turi bilan shug‘ullanish huquqidan mahrum etish haqidagi hukmini yashirish, soxta hujjatlar taqdim etish va hokazo) bundan mustasno;

- xodim yangi mehnat shartlari asosida ishni davom ettirishni rad etganligi sababli.
- Ishdan bo‘shatish nafaqasining miqdori o‘rtacha oylik ish haqidan kam bo‘lishi mumkin emas .

Ma’naviy zararni kompensatsiya qilish bo‘yicha pullik to‘lovlar.

Ma’naviy zarar deganda jabrlanuvchiga qarshi sodir etilgan huquqbuzarlik harakati (harakatsizlik) oqibatida u boshidan kechirgan (o‘tkazgan) ma’naviy va jismoniy (kamsitish, jismoniy og‘riq, zarar ko‘rish, noqulaylik va boshqa) azoblar tushuniladi.

G‘ayriqonuniy harakatlar (harakatsizlik)ning obyekti bo‘lib fuqaroga tug‘ilgan vaqtidan buyon va qonunga muvofiq tegishli bo‘lgan nomoddiy manfaatlari, (hayoti, sog‘lig‘i, shaxsning qadr-qimmati, ishchanlik obro‘-e’tibori, shaxsiy hayotning daxlsizligi, shaxsiy va oilaviy siri), shaxsiy nomulkiy huquqlari (o‘z nomidan foydalanish huquqi, mualliflik huquqi va boshqa nomulkiy huquqlarning intellektual faoliyat natijalarini qonunlarga ko‘ra huquqiy muhofaza qilish) va mulkiy huquqlari (uy-joy daxlsizligi, mulk huquqi va boshqalar)ni buzilishi bo‘lishi mumkin.

Ma’naviy zarar, jumladan yaqin qarindoshini yo‘qotish (o‘limi) sababli ma’naviy qayg‘urish, ijtimoiy hayotdagi faolligini davom ettira olmaslik, ishini yo‘qotish, oilaviy, tibbiy sirlarni oshkor qilish, fuqarolarning sha’ni, qadr-qimmati va ishchanlik obro‘siga putur yetkazuvchi haqiqatga to‘g‘ri kelmaydigan ma’lumotlarni tarqatish, har qanday boshqa huquqlarini vaqtincha cheklash yoki

ulardan mahrum qilish, yetkazilgan zarar yoki sog‘liqqa boshqacha ziyon yetkazish tufayli, jismoniy og‘riq, sog‘liqqa boshqacha yetkazilgan yoxud yetkazilgan ma’naviy azoblar natijasida boshidan o‘tkazilgan boshqa kasalliklarda namoyon bo‘lishi mumkin.

Talab qilish huquqidan o‘zganing foydasiga voz kechish shartnomasi bo‘yicha olingan daromadlar quyidagilarning o‘rtasidagi ijobiy farq sifatida aniqlanadi:

1) talab qilish huquqini oluvchi soliq to‘lovchi uchun - qarzdordan talab bo‘yicha asosiy qarzdan olinishi lozim bo‘lgan summa, shu jumladan talab qilish huquqidan o‘zganing foydasiga voz kechish sanasidagi asosiy qarzdan ortiq summa bilan talab qilish huquqini olish qiymati o‘rtasidagi ijobiy farq;

2) talab qilish huquqidan o‘zganing foydasiga voz kechgan soliq to‘lovchi uchun - talab qilish huquqidan o‘zganing foydasiga voz kechish qaysi qiymat bo‘yicha amalga oshirilgan bo‘lsa, o‘sha qiymat bilan soliq to‘lovchining dastlabki hisobga olish hujjatlariga binoan talab qilish huquqidan o‘zganing foydasiga voz kechish sanasida qarzdordan olinishi lozim bo‘lgan talabning qiymati o‘rtasidagi ijobiy farq;

3) qarzni talab qilish huquqini bundan buyon amalga oshiruvchi soliq to‘lovchi uchun - talab qilish huquqidan o‘zganing foydasiga voz kechish qiymati bilan mazkur talabni sotib olish xarajatlarining summasi o‘rtasidagi ijobiy farq.

Talab qilish huquqidan o‘zganing foydasiga voz kechishdan olingan daromad talab qilish huquqidan voz kechish amalga oshirilgan hisobot (soliq) davrida e’tirof etiladi.

Tayanch so‘z va iboralar

Boshqa daromadlar, yutuq, grant, nafaqa, gonorar, kompensatsiya, ma’naviy zarar, talab qilish huquqidan o‘zganing foydasiga voz kechish, hadya shartnomalari

Nazorat savollari:

1. Jismoniy shaxslarning boshqa daromadlarini sanab bering?
2. Soliq to‘lovchilarning yaratilgan ilm-fan, adabiyot va san’at asarlari (predmetlari) uchun olgan daromadlarini soliqqa tortish tartibini tushuntirib bering?
3. Qanday holatlarda xodimlarga ishdan bo‘shatish nafaqasi to‘lanadi?

4. Xodimlarga ko‘rsatiladigan moddiy yordamlarni soliqqa tortish tartibini tushuntirib bering?

5. Ma’naviy zararni kompensatsiya qilish deganda nimani tushunasiz?

6. Fuqarolar tomonidan olingan yutuqlar qanday tartibda soliqqa tortiladi ?

O‘zlashtirilgan bilimlarni sinash uchun test savollari

1. Soliq to‘lovchining boshqa daromadi bu-…… . Nuqtalar o‘rniga tegishli javobni belgilang?

A) Mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlar, mulkiy daromadlar, moddiy naf tarzidagi daromadlar tarkibiga kirmaydigan, jismoniy shaxslarning pensiya va nafaqalar, moddiy yordam, yutuqlar va boshqa turdagi daromadlari xisoblanadi

B) Aktivlarga egalik qilish , ularni boshqa shaxslarga foydalanishga berish (ijara) yoki sotishdan keladigan daromadlar

C) Ish beruvchi bilan mehnatga oid munosabatlarda bo‘lgan va tuzilgan mehnat shartnomasiga (kontraktiga) muvofiq ishlarni bajarayotgan xodimlarga hisoblanadigan hamda to‘lanadigan barcha to‘lov

D) Rag‘batlantirish xususiyatiga ega to‘lovlar

2. Quyidagi daromadlardan qaysi biri soliq to‘lovchining boshqa daromadi tarkibiga kirmaydi?

A) Musobaqalarda, ko‘riklarda, tanlovlarda sovrinli o‘rinlar uchun beriladigan sovrinlar, pul mukofotlari

B) soliq to‘lovchining bolalarini maktabgacha ta’lim tashkilotlarida o‘qitish, tarbiyalash haqini to‘lash

C) grant beruvchidan olingan grantlarning, shu jumladan chet davlatlar grantlarining summalari

D) xodim bilan tuzilgan mehnat shartnomasi (kontrakti) bekor qilinganda mehnat to‘g‘risidagi qonunchilikka muvofiq beriladigan ishdan bo‘shatish nafaqasi va boshqa to‘lovlar

3. Boshqa daromadlar ijtimoiy soliq solish ob’yekti hisoblanadimi?

A) Boshqa daromadlar ijtimoiy soliq solish ob’yekti hisoblanmaydi

B) Barcha xollarda boshqa daromadlar ijtimoiy soliq solish obyekti hisoblanadi

C) Boshqa daromadlar yuridik shaxslar tomonidan to‘lab berilgandi

D) Mualliflik haqi tariqasida daromad olinganda

4. Javoblarda ko‘rsatiladigan moddiy yordamlarning qaysi biri boshqa daromadlar tarkibiga kirmaydi?

A) Ish beruvchining mablag‘lari hisobidan to‘lanadigan pensiyalar va nafaqalarga qo‘shimchalar, stipendiyalar

B) Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini berish yoki ularni sotib olish uchun mablag‘lar berish tarzida ko‘rsatiladigan moddiy yordam

C) Vafot etgan xodimning oila a’zolariga yoki oila a’zosi vafot etganligi munosabati bilan xodimga ko‘rsatiladigan moddiy yordam

D) Bola tug‘ilishi, xodim yoki uning farzandlari nikohdan o‘tishi munosabati bilan ko‘rsatiladigan moddiy yordam

5. Moddiy yordam tushunchasiga to‘g‘ri izoh keltirilgan javobni tanlang?

A) Maqsadli tusga ega bo‘lgan va xodimning sodir bo‘lgan muhim shax-siy holatlari, voqea, hodisalar bilan bog‘liq, xodimlarga to‘lanadigan pul mablag‘lari

B) Korxonalar, tashkilotlar va jismoniy shaxsga ilmiy yoki boshqa ilmiy-tadqiqot, tajriba-konstruktorlik ishlari, malaka oshirish, davolash va boshqa maqsadlar uchun pul yoki natura ko‘rinishidagi tekin subsidiyalar

C) Jismoniy shaxslarga to‘langan kompensatsiya to‘lovlari

D) Xodimlar tomonidan biror bir natijaga erishilganda beriladigan mukofot pullari

6. Boshqa daromadlardan to‘lov manbaida soliq hisoblab chiqaril-ganda soliqni to‘lash muddati qachon etib belgilanadi?

A) Soliq to‘lovchiga daromadlarni to‘lash bilan bir vaqtda, lekin soliq hisobotini taqdim etish muddatlaridan kechiktirmay

B) Soliq davridan keyingi yilning 1 iyunidan kechiktirmay

C) Soliq davridan keyingi yilning 1 aprelidan kechiktirmay

D) Soliq hisobotini taqdim etish muddatlaridan keyingi oyning 1 sanasiga qadar

7. Soliq to‘lovchilarning yaratilgan ilm-fan, adabiyot va san’at asarlari (predmetlari) uchun olgan daromadlari qaysi daromadlar tarkibiga kiradi?

A) Boshqa daromadlar tarkibiga kiradi

B) Moddiy naf tarzidagi daromadlar tarkibiga kiradi

C) Mulkiy daromadlar tarkibiga kiradi

D) Mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlar tarkibiga kiradi

8. Ma’naviy zararni kompensatsiya qilish bo‘yicha pullik to‘lovlar qaysi daromadlar tarkibiga kiradi?

A) Boshqa daromadlar tarkibiga kiradi

B) Mulkiy daromadlar tarkibiga kiradi

C) Mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlar tarkibiga kiradi

D) Moddiy naf tarzidagi daromadlar tarkibiga kiradi

9. Xalqaro sport musobaqalaridagi sovrinli o‘rinlarni egalla-ganligi uchun sportchilar olgan bir yo‘la beriladigan pul mukofot-lari. Ushbu turdagi daromadlar jismoniy shaxslarning qanday daromadlari toifasiga kiradi?

A) Boshqa daromadlar toifasiga kiradi

B) Mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlar toifasiga kiradi

C) Mulkiy daromadlar toifasiga kiradi

D) Moddiy naf tarzidagi daromadlar toifasiga kiradi

10. Bola tug‘ilishi, xodim yoki uning farzandlari nikohdan o‘tishi munosabati bilan ko‘rsatiladigan to‘lovlar jismoniy shaxslarning qanday daromadlari toifasiga kiradi?

A) Boshqa daromadlar toifasiga kiradi

B) Kompensatsiya to‘lovlari toifasiga kiradi

C) Ishlanmagan vaqt uchun haq to‘lash toifasiga kiradi

D) Tadbirkorlik faoliyatidan olinadigan daromadlar toifasiga kiradi

X -BOB. DAROMADNI SOLIQQA TORTISHDA QO‘LLANILADIGAN IMTIYOZLAR VA CHEGIRMALAR TIZIMI

10.1-§. Daromadni soliqqa tortishda qo‘llaniladigan imtiyozlar

Soliq to‘lovchilarning ayrim toifalariga boshqa soliq to‘lovchilarga nisbatan soliq to‘g‘risidagi qonunchilikda nazarda tutilgan afzalliklar, shu jumladan soliqni to‘lamaslik yoki ularni kamroq miqdorda to‘lash imkoniyati soliq imtiyozlari deb e’tirof etiladi[76]. Soliq imtiyozlari Soliq kodeksi va ayrim hollarda Prezident Farmon yoki qarorlari bilan bilan taqdim etiladi.

Soliq imtiyozlari asosan quyidagi shakllarda namoyon bo‘ladi:

- soliqdan batamom ozod etish;
- soliqdan vaqtincha yoki qisman ozod etish;
- soliq bazasini kamaytirish tarzida berilgan.

Soliq to‘lovchiga soliqlarni to‘lash bo‘yicha muddatni kechiktirish (bo‘lib-bo‘lib to‘lash) imkoniyati berilishi soliq imtiyozlari hisoblanmaydi.

Soliq kodeksida boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo‘lsa, soliq to‘lovchilar soliqlar bo‘yicha imtiyozlardan tegishli huquqiy asoslar yuzaga kelgan paytdan e’tiboran ularning butun amal qilish davri mobaynida foydalanishga yoki soliq imtiyozidan foydalanishdan voz kechishga yoxud undan foydalanishni bir yoki bir necha soliq davrlarida to‘xtatib turishga haqli. Shu jumladan daromad solig‘idan berilgan imtiyozlardan jismoniy shaxslar ham, imtiyozlarga doir tegishli huquqiy asoslar yuzaga kelgan paytdan e’tiboran ularning butun amal qilish davri mobaynida foydalanishga yoki soliq imtiyozidan foydalanishdan voz kechishga yoxud undan foydalanishni bir yoki bir necha soliq davrlarida to‘xtatib turishga haqli. Soliq imtiyozlarini hisobga olish soliq organlari tomonidan axborot tizimlaridan foydalangan va soliq imtiyozlarining har bir turiga maxsus identifikatsiya kodini bergan holda amalga oshiriladi. Barcha soliqlar qatorida jismoniy shaxslarning daromadlarini soliqqa tortishda ham soliq imtiyozlari qo‘llaniladi.

[76] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 75-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

Jismoniy shaxslarning daromadlariga soliq solish jarayonida soliq imtiyozlari rag‘batlantirish va samarali qo‘llanilishiga qarab quyidagi ko‘rinishlarda ifodalanishi mumkin:

- Daromad solig‘idan butunlay ozod qilish. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 379-moddasida ko‘rsatib o‘tilgan jismoniy shaxslarning daromadlariga soliq solinmaydi.
- Daromad solig‘ini to‘lashdan vaqtincha ozod etish. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 483-moddasiga asosan 2022-yil 1-apreldan 2028-yil 31-dekabrga qadar bo‘lgan davrda O‘zbekiston Respublikasining rezidentlari va norezidentlari bo‘lgan jismoniy shaxslarning (aksiyadorlarning) aksiyalar bo‘yicha dividendlar tarzidagi hamda xo‘jalik jamiyatlari obligatsiyalari bo‘yicha foizlar tarzidagi daromadlari jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘idan ozod etiladi.
- Daromad solig‘ini to‘lashdan qisman ozod etish. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 380-moddasida ko‘rsatib o‘tilgan soliq to‘lovchilar soliq solishdan qisman (daromadlar qaysi oyda olingan bo‘lsa, o‘sha oyda har bir oy uchun mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining 1,41 baravari miqdoridagi daromadlar, ayrim shaxslar uchun esa mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining 3 baravari miqdoridagi daromadlar bo‘yicha) ozod etiladi.
- Soliqqa tortiladigan bazani kamaytirish (chegirmalar qo‘llash). Ushbu shakldagi imtiyozlar O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 378-moddasida nazarda tutilgan tartibda jisminiy shaxlarning ayrim daromad turlariga soliq solinmaslik yoki soliq to‘lovchining Soliq kodeksida nazarda tutilgan maqsadlarga yo‘naltiriladigan daromadlariga soliq solmaslik shaklida qo‘llaniladi.

O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Davlat xizmatlari ko‘rsatish infratuzilmasini takomillashtirish va aholining davlat xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2021-yil 24-iyuldagi PF-6269-son Farmoniga muvofiq jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘iga imtiyoz qo‘llash bo‘yicha davlat xizmatlarini ko‘rsatish tizimini yanada takomillashtirish maqsadida Vazirlar

Mahkamasining 2023-yil 15-noyabrdagi 601-son qarori bilan “Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘iga imtiyoz qo‘llash bo‘yicha davlat xizmatini ko‘rsatishning ma’muriy reglamenti” tasdiqlandi. Mazkur Reglament jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘iga imtiyoz qo‘llash bo‘yicha davlat xizmatini ko‘rsatish tartibini belgilaydi.

Ariza beruvchi imtiyozni olish uchun Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali (YIDXP) orqali murojaat qiladi. Bunda u YIDXPda ro‘yxatdan o‘tadi hamda mustaqil ravishda so‘rovnomani elektron shaklda to‘ldiradi (16-rasm).

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘iga imtiyoz qo‘llash uchun SO‘ROVNOMA

_____ _____

(sana) (raqam)

I. Ariza beruvchi to‘g‘risidagi ma’lumotlar:	
1. Ariza beruvchining F.I.O:	
2. Doimiy yashash joyi bo‘yicha ro‘yxatga olingan manzil:	
3. Jismoniy shaxsning shaxsiy identifikatsiya raqami:	
4. Elektron pochta manzili (mavjud bo‘lsa):	
5. Telefon raqami:	
6. Imtiyoz qo‘llaniladigan daromad turi:	
II. Plastik karta rekvizitlari:	
7. Bank plastik kartasi raqami:	
8. Plastik karta egasining F.I.O:	
9. Bank tranzit hisobvarag‘i:	
10. STIR:	
11. MFO:	

16-rasm. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘iga imtiyoz qo‘llash uchun so‘rovnoma shakli

So‘rovnomaga zarur bo‘lgan quyidagi hujjatlarni ilova qiladi (13-jadval):

13-jadval.

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘iga imtiyoz qo‘llash uchun so‘rovnomaga ilova qilinadigan hujjatlar

RO‘YXATI

1. Soliq to‘lovchining yo‘naltiriladigan, soliq solinishi lozim bo‘lgan ish haqi va boshqa daromadlari bo‘yicha:	
1.1. O‘zbekiston Respublikasining professional va oliy ta’lim tashkilotlarida ta’lim olish (o‘zining, shuningdek, yigirma olti yoshga to‘lmagan farzandlarining yoki erining (xotinining) ta’lim olishi) uchun to‘lov:	soliq deklaratsiyasi; talaba bilan O‘zbekiston Respublikasi professional va oliy ta’lim tashkilotlari o‘rtasida to‘lov asosida o‘qitish to‘g‘risida tuzilgan shartnoma nusxasi; tijorat banki bilan ta’lim kreditini olish uchun tuzilgan shartnoma nusxasi (mavjud bo‘lganda); mablag‘lar to‘langanligini tasdiqlovchi hujjat nusxasi.
1.2. Farzandlariga nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlari va (yoki) maktablar ko‘rsatadigan ta’limga oid xizmatlar uchun ota-ona (farzandlikka oluvchilar) tomonidan har bir farzand uchun to‘lanadigan oyiga 3 million so‘mgacha bo‘lgan to‘lovlar:	soliq deklaratsiyasi; ariza beruvchi bilan nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlari va (yoki) maktablar o‘rtasida to‘lov asosida o‘qitish to‘g‘risida tuzilgan shartnoma nusxasi; mablag‘lar to‘langanligini tasdiqlovchi hujjat nusxasi.
1.3. Soliq bazasining 50 foizidan oshmagan holda, metsenatlik ko‘magini ko‘rsatish:	soliq deklaratsiyasi; mablag‘lar to‘langanligini tasdiqlovchi hujjat nusxasi.
1.4. Olingan ipoteka kreditlarini va ular bo‘yicha hisoblangan foizlarni soliq davri davomida jami mehnatga haq to‘lash eng kam miqdorining sakson baravarigacha bo‘lgan miqdorda qoplashga, basharti uy-joy fondining ko‘chmas mulk obyektlarini sotib olish, qurish yoki rekonstruksiya qilish dastlabki badalning va (yoki) ipoteka krediti bo‘yicha:	soliq deklaratsiyasi; ipoteka kredit shartnomasi; mablag‘lar to‘langanligini tasdiqlovchi hujjat nusxasi.
1.5. Fuqarolarning Xalq bankidagi ixtiyoriy ravishda shaxsiy jamg‘arib boriladigan pensiya hisobvaraqlariga:	soliq deklaratsiyasi; mablag‘lar to‘langanligini tasdiqlovchi hujjat nusxasi.
2. Soliq to‘lovchining soliq davri davomida quyidagilarni to‘lash uchun yo‘naltiriladigan, bazaviy hisoblash miqdorining sakkiz baravarigacha bo‘lgan miqdordagi ish haqi summalari va boshqa daromadlari bo‘yicha:	
2.1. Xalqaro tashkilotlarga a’zolik badallarini, tegishli xalqaro tashkilot a’zosi sifatida:	soliq deklaratsiyasi; mablag‘lar to‘langanligini tasdiqlovchi hujjat nusxasi.
2.2. Qayta tayyorlash va malaka oshirish uchun nodavlat ta’lim tashkilotlariga to‘lovlar:	soliq deklaratsiyasi; nodavlat ta’lim tashkilotlari tomonidan qayta tayyorlash va malaka oshirish kursni tugatganlik to‘g‘risida berilgan hujjat; mablag‘lar to‘langanligini tasdiqlovchi hujjat nusxasi.

Soliq agenti tomonidan to‘lov manbaida soliq imtiyozi qo‘llanilganda, vakolatli organ ariza beruvchining daromadlari bo‘yicha soliq deklaratsiyalarini mustaqil ravishda oladi.

So‘rovnomani elektron raqamli imzo bilan tasdiqlash talab etilmaydi.

So‘rovnomani ko‘rib chiqqanlik uchun to‘lov undirilmaydi.

Ariza beruvchi davlat xizmatidan foydalanishdan uni ko‘rsatishning har qanday bosqichida bosh tortish huquqiga ega. Ariza beruvchi davlat xizmatidan foydalanishdan bosh tortganda, uning so‘rovnomasi ko‘rilmasdan qoldiriladi.

Vakolatli organ so‘rovnoma tushgan kundan boshlab besh ish kunida ariza beruvchiga daromad solig‘i bo‘yicha imtiyoz qo‘llanilgan yoki qo‘llanilmaganligi haqida QR-kod (matrik shtrixli kod) qo‘yilgan xabarnomani YIDXP orqali yuboradi.

Daromad solig‘i bo‘yicha imtiyoz qo‘llanilganligi to‘g‘risida qaror qabul qilingan kundan boshlab O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi G‘aznachilik xizmati qo‘mitasi o‘n besh kun ichida to‘lovlarni amalga oshiradi.

Quyidagi hollarda jismoniy shaxsga nisbatan daromad solig‘i bo‘yicha imtiyozni qo‘llash rad etiladi:

ariza beruvchi tomonidan belgilangan muddat ichida ariza va unga ilova qilinadigan hujjatlardagi xato hamda kamchiliklar bartaraf etilmaganda;

qalbaki hujjatlar taqdim etilganligi aniqlanganda;

daromad solig‘i bo‘yicha imtiyoz avval qo‘llanilganda.

Davlat xizmatini ko‘rsatishni boshqa sabablarga ko‘ra rad etish taqiqlanadi.

Davlat xizmatini ko‘rsatishni rad etish to‘g‘risidagi xabarnomada rad etishning aniq sabablari va qonunchilik normalari ko‘rsatilishi kerak.

Ariza beruvchi tomonidan hujjatlar to‘liq taqdim etilmaganda, arizadagi ma’lumotlar noto‘g‘ri ko‘rsatilganda yoki to‘liq ko‘rsatilmaganda, vakolatli organ ikki ish kunida ariza beruvchiga kamchiliklarni to‘liq ko‘rsatgan holda, xatolarni bartaraf etish va yetishmayotgan hujjatlarni taqdim etish uchun kamida besh ish kunidan iborat muddat (imkoniyat) beradi.

Kamchiliklarni bartaraf etish zarurligi to‘g‘risidagi xabarnoma vakolatli organ tomonidan YIDXP orqali shu kunning o‘zida elektron shaklda ariza beruvchiga yuboriladi.

Ma’muriy ish yuritish muddati xatolarni bartaraf etish va yetishmayotgan hujjatlarni taqdim etish vaqtida to‘xtatib turiladi.

10.2-§. Daromadni soliqqa tortishda qo‘llaniladigan chegirma turlari, ularini taqdim etish tartibi

O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 378-moddasida jismoniy shaxslarning soliq solinmaydigan ayrim daromad turlari va qo‘llaniladigan soliq chegirmalari belgilab qo‘yilgan. Jumladan, jismoniy shaxslarning quyidagi daromad turlariga soliq solinmaydi:

1) moddiy yordam summalari:

vafot etgan xodimning oila a’zolariga yoki oila a’zosi vafot etganligi munosabati bilan xodimga beriladigan moddiy yordam summalari - mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining 4,22 baravarigacha miqdorda;

Soliq kodeksining 377-moddasida ko‘rsatilgan boshqa hollarda, - soliq davri uchun mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining 4,22 baravarigacha miqdorda;

2) soliq agenti tomonidan quyidagi yo‘llanmalar qiymatini to‘liq yoki qisman qoplash summalari, bundan turistik yo‘llanmalar mustasno:

O‘zbekiston Respublikasi hududida joylashgan sanatoriy-kurort va sog‘lomlashtirish muassasalariga yo‘llanmalar qiymatini nogironligi bo‘lgan shaxslarga, shu jumladan ushbu ish beruvchida ishlamaydigan nogironligi bo‘lgan shaxslarga to‘liq yoki qisman qoplash summalari;

O‘zbekiston Respublikasi hududida joylashgan bolalar oromgohlari va boshqa sog‘lomlashtirish oromgohlari, shuningdek sanatoriy-kurort hamda sog‘lomlashtirish muassasalariga o‘z xodimlarining o‘n olti yoshgacha bolalari (o‘qiydiganlarga - o‘n sakkiz yoshgacha) uchun yo‘llanmalar qiymatini to‘liq yoki qisman qoplash summalari;

3) o‘z xodimlariga hamda ularning bolalariga ambulatoriya va (yoki) statsionar tibbiy xizmat ko‘rsatilganligi uchun ish beruvchi tomonidan to‘langan summalar, shuningdek ish beruvchining davolashga hamda tibbiy xizmat ko‘rsatishga, nogironlik profilaktikasi va nogironligi bo‘lgan shaxslarning salomatligini tiklashga doir texnik vositalarni olishga oid xarajatlari. Xodimlarni davolaganlik, ularga tibbiy xizmat ko‘rsatganlik uchun ish beruvchilar tomonidan sog‘liqni saqlash muassasalariga naqd pulsiz haq to‘langan taqdirda, shuningdek sog‘liqni saqlash tashkilotlari tomonidan yozib berilgan hujjatlar asosida ushbu maqsadlar uchun mo‘ljallangan naqd pul mablag‘lari bevosita xodimga, xodim yo‘qligida esa - uning oila a’zolariga, ota-onasiga berilgan yoki mazkur maqsadlar uchun mo‘ljallangan mablag‘lar xodimning bankdagi hisobvarag‘iga kiritilgan taqdirda, bu daromadlar soliq solishdan ozod qilinadi;

4) O‘zbekiston Respublikasi fuqarolarining O‘zbekiston Respublikasidan tashqariga ishlash uchun yuborilishi munosabati bilan qonunchilikda belgilangan summalar doirasida budjet tashkilotlaridan chet el valyutasida olingan ish haqi summalari va boshqa summalar;

5) vaqtinchalik bir martalik ishlarni bajarishdan olingan daromadlar, agar bunday ishlarga yollash vaqtinchalik bir martalik ish bilan ta’minlash markazlari ko‘magida amalga oshirilayotgan bo‘lsa;

6) xalqaro sport musobaqalarida sovrinli o‘rinlarni egallaganligi uchun sportchilar olgan bir yo‘la beriladigan pul mukofoti;

7) soliq to‘lovchilarga xususiy mulk huquqi asosida tegishli bo‘lgan mol-mulkni sotishdan olinadigan daromadlar, bundan quyidagilarni sotishdan olingan daromadlar mustasno:

qimmatli qog‘ozlarni (bundan fond birjasida realizatsiya qilinadigan emissiyaviy qimmatli qog‘ozlar mustasno), yuridik shaxslarning ustav fondidagi (ustav kapitalidagi) ulushlarini (paylarini);

noturar joylarni;

o‘ttiz olti kalendar oydan kam muddatda soliq to‘lovchining mulkida bo‘lgan turar joylarni;

8) uy xo‘jaligida, shu jumladan dehqon xo‘jaligida yetishtirilgan hayvonlarni (qoramollarni, parrandalarni, mo‘ynali va boshqa hayvonlarni, baliqlar va hokazolarni) tirik holda hamda ularni so‘yib mahsulotlarini xom yoki qayta ishlangan holda sotishdan (bundan sanoatda qayta ishlash mustasno) chorvachilik, asalarichilik va dehqonchilik mahsulotlarini tabiiy va qayta ishlangan holda sotishdan olinadigan daromadlar, bundan manzarali bog‘dorchilik (gulchilik) mahsulotlari mustasno;

9) xalqaro hamda respublika tanlovlari va musobaqalarida olingan buyum tarzidagi sovrinlarning qiymati;

10) ish beruvchidan soliq davri mobaynida mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining 2,11 baravarigacha bo‘lgan qiymatdagi:

xodimlar natura shaklida olgan sovg‘alar;

ilgari mazkur ish beruvchining xodimlari bo‘lgan ishlamayotgan pensionerlar va mehnat qobiliyatini yo‘qotgan shaxslar, vafot etgan xodimning oila a’zolari tomonidan olingan sovg‘alar hamda boshqa turlardagi yordam;

11) jismoniy shaxslardan meros yoki hadya tartibida, shuningdek tekinga olingan pul va natura shaklidagi daromadlar, bundan quyidagilar mustasno:

ilm-fan, adabiyot va san’at asarlarining, adabiyot hamda san’at asarlari ijrochilarining, shuningdek kashfiyotlar, ixtirolar va sanoat namunalari mualliflarining merosxo‘rlariga (huquqiy vorislariga) to‘lanadigan pul mukofotlari;

yaqin qarindosh bo‘lmagan shaxslar o‘rtasidagi ko‘chmas mulk, avtotransport vositalari, qimmatli qog‘ozlar, yuridik shaxslarning ustav fondlaridagi (ustav kapitallaridagi) ulushlar;

12) davlat zayomining obligatsiyalari bo‘yicha yutuqlar, shuningdek O‘zbekiston Respublikasining davlat qimmatli qog‘ozlari bo‘yicha foizlar;

13) jamg‘arma sertifikatlari, davlat qimmatli qog‘ozlari bo‘yicha daromadlar, shuningdek banklardagi omonatlar bo‘yicha foizlar va yutuqlar;

14) nodavlat notijorat tashkilotlaridan, xalqaro hamda chet el tashkilotlari va fondlaridan, shuningdek vakolatli organning xulosasi mavjud bo‘lsa, O‘zbekiston

Respublikasining ilmiy-texnika hamkorligi sohasidagi xalqaro shartnomalari doirasida soliq to‘lovchi grant beruvchidan bevosita olgan grantning summasi;

16) soliq to‘lovchining quyidagilarga yo‘naltiriladigan, soliq solinishi lozim bo‘lgan ish haqi va boshqa daromadlari:

O‘zbekiston Respublikasining professional va oliy ta’lim tashkilotlarida ta’lim olish (o‘zining, farzandlarining, shuningdek yigirma olti yoshga to‘lmagan erining (xotinining) ta’lim olishi) uchun to‘lov. Mazkur imtiyoz soliq to‘lovchining professional va oliy ta’lim tashkilotlarida o‘qish uchun tijorat banklari tomonidan ajratilgan ta’lim kreditlariga (foizlari bilan) qoplashga yo‘naltirilgan daromadlariga nisbatan ham qo‘llaniladi;

farzandlariga nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlari va (yoki) maktablar ko‘rsatadigan ta’limga oid xizmatlar uchun ota-ona (farzandlikka oluvchilar) tomonidan har bir farzand uchun to‘lanadigan oyiga 3 million so‘mgacha bo‘lgan to‘lovlar;

soliq bazasining 50 foizidan oshmagan holda, metsenatlik ko‘magini ko‘rsatish;

olingan ipoteka kreditlarini va ular bo‘yicha hisoblangan foizlarni soliq davri davomida jami mehnatga haq to‘lash eng kam miqdorining sakson baravarigacha bo‘lgan miqdorda qoplashga, basharti uy-joy fondining ko‘chmas mulk obyektlarini sotib olish, qurish yoki rekonstruksiya qilish dastlabki badalning va (yoki) ipoteka krediti bo‘yicha foizlarning bir qismini qoplash uchun budjetdan ajratilgan subsidiyalar hisobga olingan holda amalga oshirilgan bo‘lsa. Mazkur soliq imtiyozi qarz oluvchiga va (yoki) birga qarz oluvchilarga nisbatan, basharti ularning soliq solinmaydigan daromadlari jami summasi belgilangan miqdordan oshmasa, tatbiq etiladi. Bunda yosh oila bo‘lgan er-xotinning olgan ipoteka kreditlarini hamda ular bo‘yicha hisoblangan foizlarni to‘lashga yo‘naltirilgan ish haqiga va boshqa daromadlariga nisbatan soliq imtiyozi er-xotin yoki ulardan biri belgilangan yoshga to‘lguniga qadar, ushbu xatboshida budjetdan ajratilgan subsidiyalar bo‘yicha belgilangan shartlar inobatga olinmagan holda qo‘llaniladi. Agar 2023-yil 1-yanvardan keyin ipoteka krediti hisobiga sotib olingan, qurilgan

yoki rekonstruksiya qilingan uy-joy fondining ko‘chmas mulk obyektlari ko‘chmas mulkka bo‘lgan huquqlar davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan sanadan e’tiboran o‘ttiz olti oy ichida boshqa shaxsga o‘tkazilgan bo‘lsa, soliq imtiyozining amal qilishi soliq imtiyozini qo‘llashning butun davri uchun soliqni to‘lash majburiyati tiklangan holda bekor qilinadi;

fuqarolarning O‘zbekiston Respublikasi Xalq bankidagi ixtiyoriy ravishda shaxsiy jamg‘arib boriladigan pensiya hisobvaraqlariga;

17) jismoniy shaxslardan tekin (shu jumladan hadya shartnomalari bo‘yicha) olingan ulushlar, paylar va aksiyalar tarzidagi daromadlar, agar bu ulushlarni, paylarni va aksiyalarni berish yaqin qarindoshlar o‘rtasida amalga oshirilsa.

Yuridik shaxs tashkil etmagan chet el tuzilmasiga nisbatan yoki qaysi chet el yuridik shaxsi uchun ro‘yxatdan o‘tish mamlakatining qonunchiligiga muvofiq kapitalda ishtirok etish nazarda tutilmagan bo‘lsa, o‘sha chet el yuridik shaxsiga nisbatan nazorat qilish huquqi, agar bunday huquqlar ularni bir oilaning a’zolari va (yoki) yaqin qarindoshlar bo‘lgan shaxslar o‘rtasida o‘tkazish natijasida olingan bo‘lsa, daromad olish yoki daromadni tasarruf etish huquqining yuzaga kelishi deb e’tirof etilmaydi;

18) paxta yig‘im-terimi bo‘yicha qishloq xo‘jaligi ishlariga jalb qilinadigan soliq to‘lovchilarning bu ishlarni bajarganlik uchun olgan daromadlari;

19) soliq to‘lovchi bo‘lgan qimmatbaho metallar qidiruvchilarning qonunchilikda belgilangan tartibda qazib olish yo‘li bilan ega bo‘lgan qimmatbaho metallarni realizatsiya qilishdan olgan daromadlari;

19[1]) soliq to‘lovchining uy-joylarni talabalarga ijaraga berishdan olingan daromadlari;

20) fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari, kasaba uyushmalari, xayriya va ekologiya jamg‘armalari tomonidan soliq to‘lovchilarga beriladigan nafaqalar, shuningdek pul mablag‘lari tarzidagi yordamning boshqa turlari, biroq soliq davri mobaynida o‘n besh million so‘mdan oshmagan holda;

21) soliq to‘lovchining soliq davri davomida quyidagilarni to‘lash uchun yo‘naltiriladigan, bazaviy hisoblash miqdorining sakkiz baravarigacha bo‘lgan miqdordagi ish haqi summalari va boshqa daromadlari:

xalqaro tashkilotlarga a’zolik badallarini, tegishli xalqaro tashkilot a’zosi sifatida bunday badallarning to‘langanligi to‘g‘risida hujjat mavjud bo‘lganda;

qayta tayyorlash va malaka oshirish uchun nodavlat ta’lim tashkilotlariga to‘lovlarni, kursni tugatganlik to‘g‘risida shunday tashkilotlar tomonidan berilgan hujjat mavjud bo‘lganda.

22) aksiyalar ommaviy joylashtirilganda korxonalar xodimlarining o‘z oylik ish haqidan va unga tenglashtirilgan to‘lovlardan oshmaydigan, ushbu korxonalar xodimlarining aksiyalarga egalik qilish rejasi doirasida aksiyalarni sotib olishga yo‘naltirilgan mablag‘lari;

23) soliq to‘lovchilar ish haqining va boshqa daromadlarining mahalliy fond bozorida emissiya qilingan qimmatli qog‘ozlarni sotib olish uchun shaxsiy investitsiya hisobvarag‘iga yo‘naltiriladigan qismi, quyidagi shartlarda:

soliq davri davomida jami mehnatga haq to‘lash eng kam miqdorining yuz baravarigacha bo‘lgan miqdorda;

to‘lovlar o‘sib bormaydigan tartibda to‘langanda va bir yo‘la to‘lanadigan to‘lovlarni shartnomaning amal qilish muddati boshlangan kundan e’tiboran o‘n ikki oy ichida qaytarib olmaslik sharti bilan. Ushbu bandning shartlari buzilgan yoxud shartnoma muddatidan oldin bekor qilingan va pul mablag‘lari to‘liq yoki qisman qaytarilgan taqdirda, qaytariladigan mablag‘larga to‘lov manbaida soliq solinishi lozim.

Daromad manbaida qimmatbaho sovg‘a olinganda imtiyozni hisobga daromadlarni soliqqa tortishga doir vaziyatli misol:

Xodimning mehnatiga yanvar-fevral oylarida 2 300 000 so‘mdan ish haqi to‘langan. Unga yanvar oyida 2 500 000 so‘mlik planshet sovg‘a qilingan.

Soliq kodeksining 378-moddasi 10-bandiga ko‘ra bir yil mobaynida yuridik shaxslardan MHEKMning 2,11 baravari miqdorigacha bo‘lgan summada olingan sovg‘alarning qiymatiga soliq solinmaydi.

Soliq solinmaydigan sovg‘a qiymatini hisoblaymiz:

1 050 000 x 2,11 = 2 215 500 so‘m.

Soliq solinadigan daromad 4 884 500 so‘mga (2 300 000 x 2 oy + 2 500 000 - 2 215 500) teng.

Yanvar-fevral oylari uchun soliqni hisoblab yozamiz:

4 884 500 x 12% = 586 140 so‘m.

Yanvar oyida 310 140 so‘m soliq ushlab qolingan. Fevral oyi uchun soliq summasi 276 000 so‘mni (586 140 - 310 140) tashkil etadi.

Yanvar-fevral oylari uchun SHJBPHga majburiy badallar summasi 4 884,5 so‘mni (4 884 500 x 0,1%) tashkil qiladi.

Yanvar oyida SHJBPHga 2 584,5 so‘m o‘tkazilgan, fevral oyi uchun ajratmalar 2 300 so‘mni (4 884,5 - 2 584,5) tashkil qiladi.

Fevral oyi uchun budjetga 273 700 so‘m (276 000 - 2 300) JSHDS o‘tkaziladi.

Xodimga 2 024 000 so‘m (2 300 000 - 276 000) to‘lanadi.

10.3-§. Jismoniy shaxslarni daromad solig‘idan ozod etish

O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 379-moddasida daromadlariga soliq solinmaydigan jismoniy shaxslar ro‘yxati keltirib o‘tilgan. Jumladan, quyidagilarning daromadlariga soliq solinmaydi:

1) chet davlatlar diplomatik vakolatxonalarining boshliqlari va xodimlari, konsullik muassasalarining mansabdor shaxslari, ularning o‘zlari bilan birga yashaydigan oila a’zolari, agar ular O‘zbekiston Respublikasining fuqarosi bo‘lmasa - O‘zbekiston Respublikasidagi manbalardan olinadigan, diplomatlik va konsullik xizmati bilan bog‘liq bo‘lmagan daromadlaridan tashqari barcha daromadlari bo‘yicha;

2) chet davlatlar diplomatik vakolatxonalari va konsullik muassasalarining ma’muriy-texnik xodimlari hamda ularning o‘zlari bilan birga yashaydigan oila a’zolari, agar ular O‘zbekiston Respublikasi fuqarosi bo‘lmasa yoki O‘zbekiston Respublikasida doimiy yashamasa, - O‘zbekiston Respublikasidagi manbalardan

olinadigan, diplomatlik va konsullik xizmati bilan bog‘liq bo‘lmagan daromadlaridan tashqari barcha daromadlari bo‘yicha;

3) chet davlatlarning diplomatik vakolatxonalariga, konsullik muassasalariga xizmat ko‘rsatadigan xodimlar tarkibiga kirgan shaxslar, agar ular O‘zbekiston Respublikasi fuqarosi bo‘lmasa yoki O‘zbekiston Respublikasida doimiy yashamasa - o‘z xizmati yuzasidan oladigan barcha daromadlari bo‘yicha;

4) chet davlatlar diplomatik vakolatxonalari va konsullik muassasalari xodimlarining uylarida ishlovchilar, agar ular O‘zbekiston Respublikasining fuqarosi bo‘lmasa yoki O‘zbekiston Respublikasida doimiy yashamasa - o‘z xizmati yuzasidan oladigan barcha daromadlari bo‘yicha;

5) xalqaro nohukumat tashkilotlarining mansabdor shaxslari - agar ular O‘zbekiston Respublikasining fuqarosi bo‘lmasa, ularning ushbu tashkilotlarda olgan daromadlari bo‘yicha.

10.4-§. Ayrim soliq to‘lovchilarni soliq solishdan qisman ozod etish tarzidagi imtiyozlar va ularni qo‘llash tartibi

O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 380-moddasida ayrim toifadagi soliq to‘lovchilarning jami daromadini kamaytirish tarzida imtiyozlar belgilab qo‘yilgan. Jumladan, quyidagi soliq to‘lovchilar soliq solishdan qisman (daromadlar qaysi oyda olingan bo‘lsa, o‘sha oyda har bir oy uchun mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining 1,41 baravari miqdoridagi daromadlar) ozod etiladi:

- “O‘zbekiston Qahramoni”, Sovet Ittifoqi Qahramoni, Mehnat Qahramoni unvonlariga sazovor bo‘lgan shaxslar, uchala darajadagi Shuhrat ordeni bilan taqdirlangan shaxslar. Bu imtiyoz tegishincha “O‘zbekiston Qahramoni” unvoni berilganligi to‘g‘risidagi guvohnoma, Sovet Ittifoqi Qahramoni, Mehnat Qahramoni daftarchalari, orden daftarchasi yoki mudofaa ishlari bo‘yicha bo‘limning ma’lumotnomasi asosida beriladi;
- urush nogironlari va qatnashchilari, shuningdek doirasi qonunchilik bilan belgilanadigan, ularga tenglashtirilgan shaxslar. Mazkur imtiyoz urush

nogironining (qatnashchisining) tegishli guvohnomasi yoki mudofaa ishlari bo‘yicha bo‘limning yoxud boshqa vakolatli organning ma’lumotnomasi asosida, nogironligi bo‘lgan boshqa shaxslarga (qatnashchilarga) nogironligi bo‘lgan shaxsning (qatnashchining) imtiyozlarga bo‘lgan huquqi to‘g‘risidagi guvohnomasi asosida beriladi;

- sobiq SSSRni, O‘zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy tuzumini himoya qilish yoxud harbiy xizmatning yoki ichki ishlar organlaridagi va O‘zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasidagi xizmatning boshqa majburiyatlarini bajarish chog‘ida yaralanganligi, kontuziya yoki mayib bo‘lganligi oqibatida yoxud frontda bo‘lish bilan bog‘liq kasallik tufayli halok bo‘lgan harbiy xizmatchilarning hamda ichki ishlar organlari, O‘zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi xodimlarining ota-onalari va beva xotinlari (beva erlari). Bu imtiyoz “Halok bo‘lgan askarning beva xotini (beva eri, onasi, otasi)” yoki “Ichki ishlar organlari halok bo‘lgan xodimining beva xotini (beva eri, onasi, otasi)”, “O‘zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi halok bo‘lgan xodimining beva xotini (beva eri, onasi, otasi)” shtampi qo‘yilgan yoxud pensiya guvohnomasini bergan muassasa rahbarining imzosi va ushbu muassasa muhri bilan tasdiqlangan tegishli yozuvli pensiya guvohnomasi asosida beriladi. Agar mazkur shaxslar pensioner bo‘lmasa, imtiyoz ularga sobiq SSSR Mudofaa vazirligi, Davlat xavfsizlik qo‘mitasi yoki Ichki ishlar vazirligining, shuningdek O‘zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi, Davlat xavfsizlik xizmati, Ichki ishlar vazirligi, Favqulodda vaziyatlar vazirligi, Milliy gvardiyasi, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Davlat xavfsizlik xizmati, O‘zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo‘mitasining tegishli organlari va boshqa harbiy xizmat nazarda tutilgan idoralar tomonidan berilgan harbiy xizmatchining yoki ichki ishlar organlari va O‘zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi xodimining halok bo‘lganligi to‘g‘risidagi ma’lumotnoma asosida beriladi. Sobiq SSSRni, O‘zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy tuzumini himoya qilish yoxud harbiy xizmatning yoki ichki ishlar organlaridagi va O‘zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasidagi xizmatning boshqa majburiyatlarini bajarish chog‘ida yoxud

frontda bo‘lish bilan bog‘liq kasallik tufayli halok bo‘lgan harbiy xizmatchilarning yoki ichki ishlar organlari va O‘zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi xodimlarining beva xotinlariga (beva erlariga) imtiyoz faqat ular yangi nikohdan o‘tmagan taqdirda beriladi;

- ikki va undan ortiq o‘n olti yoshga to‘lmagan bolalari bor yolg‘iz onalar. Bu imtiyoz har bir bola uchun fuqarolik holati dalolatnomalarini yozish organlari tomonidan taqdim etiladigan ma’lumotnoma asosida beriladi;
- ikki va undan ortiq o‘n olti yoshga to‘lmagan bolalari bor hamda boquvchisini yo‘qotganlik uchun pensiya olmaydigan beva ayol va beva erkaklar. Bu imtiyoz erning (xotinning) vafot etganligi to‘g‘risidagi guvohnoma, bolalar tug‘ilganligi to‘g‘risidagi guvohnomalar, yangi nikohdan o‘tmaganlik hamda O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzuridagi budjetdan tashqari Pensiya jamg‘armasi tuman (shahar) bo‘limining boquvchisini yo‘qotganlik uchun pensiya olinmasligi haqidagi ma’lumotnomasi taqdim etilgan taqdirda beriladi;
- bolaligidan nogironligi bo‘lgan shaxs, doimiy parvarishni talab etadigan farzandi bilan birga yashab, uni tarbiyalayotgan ota yoki ona. Bu imtiyoz pensiya guvohnomasi yoki sog‘liqni saqlash muassasasining doimiy parvarish zarurligini tasdiqlovchi tibbiy ma’lumotnomasi asosida beriladi.

Bolalikdan nogironligi bo‘lgan shaxslar, shuningdek I va II-guruh nogironligi bo‘lgan shaxslar soliq solishdan qisman (daromadlar qaysi oyda olingan bo‘lsa, o‘sha oyda har bir oy uchun mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining 3 baravari miqdoridagi daromadlar bo‘yicha) ozod etiladi. Bu imtiyoz pensiya guvohnomasi yoki tibbiy-ijtimoiy ekspert komissiyasining ma’lumotnomasi asosida beriladi.

Yuqorida nazarda tutilgan soliq imtiyozlari tegishli hujjatlar taqdim etilgan taqdirda qo‘llaniladi.

Soliq imtiyoziga bo‘lgan huquq kalendar yil davomida vujudga kelgan taqdirda, soliq imtiyozi unga bo‘lgan huquqlar vujudga kelgan paytdan e’tiboran qo‘llaniladi.

Agar soliq to‘lovchi Soliq kodeksining 380-moddasida nazarda tutilgan bir nechta asos bo‘yicha soliq imtiyoziga doir huquqqa ega bo‘lsa, unga xohishiga qarab faqat bitta soliq imtiyozi beriladi.

Daromaddan MHEKMning 1,41 baravariga teng summa chiqarib tashlanadigan imtiyoz qo‘llanilgan holda soliq hisoblashga doir vaziyatli misol:

Xodimning mehnatiga yanvar-fevral oylarida 2 800 000 so‘mdan to‘langan. Soliq kodeksining 380-moddasi 1-qismiga muvofiq ushbu imtiyozga ega bo‘lgan fuqarolarning (masalan, 16 yoshdan oshmagan ikki va undan ortiq bolalari bo‘lgan yolg‘iz onalar) jami daromadidan har oyda MHEKMning 1,41 baravariga teng summa chiqarib tashlanadi.

Soliq solinadigan daromadni hisob-kitob qilamiz:

2 800 000 x 2 oy - 1 050 000 x 1,41 x 2 oy = 2 639 000 so‘mga teng.

Yanvar-fevral oylari uchun soliqni hisoblab yozamiz:

2 639 000 x 12% = 316 680 so‘m.

Yanvar oyida 158 340 so‘m soliq ushlab qolingan. Fevral oyi uchun soliq summasi 158 340 so‘mni (316 680 - 158 340) tashkil etadi.

Yanvar-fevral oylari uchun ShJBPHga majburiy badallar summasi 2 639 so‘mni (2 639 000 x 0,1%) tashkil qiladi.

Yanvar oyida ShJBPHga 1 319,5 so‘m o‘tkazilgan, fevral oyi uchun ajratmalar 1 319,5 so‘mni (2 639 - 1 319,5) tashkil qiladi.

Byudjetga 157 020,5 so‘m (158 340 - 1 319,5) JShDS o‘tkaziladi.

Xodimga 2 641 660 so‘m (2 800 000 - 158 340) to‘lanadi.

Daromaddan MHEKMning 3 baravariga teng summa chiqarib tashlanadigan imtiyoz qo‘llanilgan holda soliq hisoblashga doir vaziyatli misol:

Soliq kodeksining 380-moddasiga ko‘ra imtiyoz huquqiga ega bolalikdan nogironligi bo‘lgan xodim buxgalteriyaga nogironlikni tasdiqlovchi hujjatni taqdim etdi. Xodimning mehnatiga yanvar-fevral oylarida 4 500 000 so‘mdan to‘langan.

380-modda 1-qismiga muvofiq imtiyozga ega bolalikdan I va II-guruh nogironligi bo‘lgan shaxslarning jami daromadidan har oyda MHEKMning 3 baravariga teng summa chiqarib tashlanadi.

Soliq solinadigan daromadni hisoblaymiz:

4 500 000 x 2 oy - 1 050 000 x 3 x 2 oy = 2 700 000 so‘mga teng.

Yanvar-fevral oylari uchun soliqni hisoblaymiz:

2 700 000 x 12% = 324 000 so‘m.

Yanvar oyida 162 000 so‘m soliq ushlab qolingan. Fevral oyi uchun soliq summasi 162 000 so‘mni (324 000 - 162 000) tashkil etadi.

Yanvar-fevral oylari uchun ShJBPHga majburiy badallar summasi 2 700 so‘mni (2 700 000 x 0,1%) tashkil qiladi.

Yanvar oyida ShJBPHga 1 350 so‘m o‘tkazilgan, fevral oyi uchun ajratmalar 1 350 so‘mni (2 700 - 1 350) tashkil qiladi.

Byudjetga 160 650 so‘m (162 000 - 1 350) JShDS o‘tkaziladi.

JShDS va majburiy badallar ushlanganidan keyin xodimga 4 338 000 so‘m (4 500 000 - 162 000) to‘lanadi.

Soliq imtiyozini qo‘llash soliq to‘lovchining asosiy ish (xizmat, o‘qish) joyi bo‘yicha, asosiy ish joyi mavjud bo‘lmagan taqdirda esa - yashash joyidagi soliq organlari tomonidan jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiya asosida soliqni hisoblab chiqarish chog‘ida amalga oshiriladi. Soliq imtiyoziga bo‘lgan huquq yo‘qotilgan taqdirda, soliq to‘lovchi imtiyozga bo‘lgan huquqni yo‘qotgan paytidan e’tiboran o‘n besh kun ichida bu haqda undan soliqni ushlab qoladigan yuridik shaxsga ma’lum qilishi kerak.

Yuqorida sanab o‘tilgan soliq imtiyozlari soliq to‘lovchining foizlar va dividendlar tarzida olingan daromadlariga, shuningdek mol-mulkni ijaraga topshirishdan olingan daromadlariga nisbatan ham tatbiq etiladi. Agar foizlar va dividendlar asosiy ish joyi bo‘yicha hisoblansa, soliq imtiyozini qo‘llash asosiy ish joyi bo‘yicha amalga oshiriladi. Agar foizlar va dividendlar asosiy bo‘lmagan ish joyi bo‘yicha hisoblansa, soliq imtiyozi jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiya asosida jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini hisoblab

chiqarish chog‘ida soliq to‘lovchining yashash joyidagi soliq organlari tomonidan qo‘llaniladi. Shunga o‘xshash tartib mol-mulkni ijaraga berishdan olingan daromadlarga nisbatan ham qo‘llaniladi.

Tayanch so‘z va iboralar

Imtiyoz, soliq imtiyozi, soliq solishdan qisman ozod etish, soliq solinmaydigan daromadlar, daromadlari soliqqa tortilmaydigan jismoniy shaxslar, soliq solishdan vaqtincha ozod etish, soliq imtiyozlarini qo‘llash tartiblari

Nazorat savollari:

1. Soliq imtiyozlari deganda nimani tushunasiz?
2. Soliq imtiyozlari qanday normativ-huquqiy hujjarlar asosida qo‘llaniladi?
3. Daromad solig‘idan beriladigan imtiyozlar qanday ko‘rinishlarda ifodalanishi mumkin?
4. Kimlarning daromadlariga soliq solinmaydi?
5. Daromad solig‘ini to‘lashdan vaqtincha ozod etish deganda nimani tushunasiz?
6. Soliqqa tortiladigan bazani kamaytirish (chegirmalar qo‘llash) shakldagi imtiyozlar qanday shakllarda qo‘llaniladi?
7. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘idan imtiyozlar qanday tartibda qo‘llaniladi?

O‘zlashtirilgan bilimlarni sinash uchun test savollari

1. Soliq to‘lovchiga soliqlarni to‘lash bo‘yicha muddatni kechiktirish (bo‘lib-bo‘lib to‘lash) imkoniyati berilishi soliq imtiyozlari hisoblanadimi?

A) hisoblanmaydi

B) hisoblanadi

C) agar 6 oygacha bo‘lsa hisoblanadi

D) agar 3 yilgacha bo‘lsa hisoblanadi

2. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 380-moddasida ko‘rsatib o‘tilgan soliq to‘lovchilar har bir oy uchun mehnatga haq to‘lashning eng

kam miqdorining necha baravari miqdoridagi daromadlari bo‘yicha soliq solishdan ozod etiladi?

A) 1,41

B) 2,11

C) 4,22

D) 4,11

3. Bolalikdan nogironligi bo‘lgan shaxslar, shuningdek I va II-guruh nogironligi bo‘lgan shaxslar har oyda mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining necha baravari miqdoridagi daromadlar bo‘yicha soliqdan ozod etiladi?

A) 3

B) 1,41

C) 2

D) 4,22

4. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 378-moddasida nazarda tutilgan jismoniy shaxslarga beriladigan mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining qancha miqdoridagi moddiy yordam summalariga soliq solinmayd?

A) 4,22 B) 2,11 C) 1,41 D) 3

5. Qancha muddatda soliq to‘lovchining mulkida bo‘lgan turar joylarni sotishdan olingan daromadlar soliqqa tortilmaydi?

A) o‘ttiz olti kalendar oydan ortiq muddatda

B) o‘ttiz olti kalendar oydan kam muddatda

C) turar joylarni sotishdan olingan daromadlar umuman soliqqa tortilmaydi

D) o‘n ikki kalendar oydan ortiq muddatda

6. Ish beruvchidan soliq davri mobaynida mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining necha 2,11 baravarigacha bo‘lgan qiymatdagi xodimlar natura shaklida olgan sovg‘alari soliqqa tortilmaydi?

A) 2,11 B) 1,41 C) 4,22 D) 2,44

7) Farzandlariga nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlari va (yoki) maktablar ko‘rsatadigan ta’limga oid xizmatlar uchun ota-ona (farzandlikka oluvchilar) tomonidan har bir farzand uchun to‘lanadigan oyiga necha so‘mgacha bo‘lgan to‘lovlari bo‘yicha daromadlari soliqqa tortilnaydi?

A) 3 million

B) 15 million

C) 5 million

D) 300 ming

8. Soliq to‘lovchining olingan ipoteka kreditlarini va ular bo‘yicha hisoblangan foizlarni soliq davri davomida jami qancha miqdorgacha qoplashga yo‘naltirilgan daromadlari soliqqa tortilmaydi?

A) mehnatga haq to‘lash eng kam miqdorining sakson baravarigacha

B) mehnatga haq to‘lash eng kam miqdorining yetmish baravarigacha

C) mehnatga haq to‘lash eng kam miqdorining o‘n besh baravarigacha

D) yetmish milliongacha

9. Paxta yig‘im-terimi bo‘yicha qishloq xo‘jaligi ishlariga jalb qilinadigan soliq to‘lovchi jismoniy shaxslarning bu ishlarni bajarganlik uchun olgan daromadlari soliqqa tortiladimi?

A) soliqqa tortilmaydi

B) mehnatga haq to‘lash eng kam miqdorining 4,22 baravarigacha bo‘lgan qismi soliqqa tortilmaydi

C) soliqqa tortiladi

D) 50 foizlik pasytirilgan stavkada soliqqa tortiladi

10. Soliq davri mobaynida Fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari, kasaba uyushmalari, xayriya va ekologiya jamg‘armalari tomonidan soliq to‘lovchilarga beriladigan qancha miqdordagi nafaqalar, shuningdek pul mablag‘lari tarzidagi yordamning boshqa turlari soliqqa tortilmaydi?

A) 15 million so‘mdan oshmagan B) 5 million

C) 3 million D) 340 ming

XI BOB. DAROMADLARNI TO‘LOV MANBAIDA SOLIQQA TORTISH TARTIBI

11.1-§. To‘lov manbaida soliq solishning mohiyati

Jismoniy shaxslarning daromadlariga soliq solishda daromadlarning shakllanish (yuzaga kelish) manbasidan kelib chiqib, ularning ayrim daromadlari bo‘yicha soliqni hisoblash va budjetga to‘lab berish majburiyati soliq to‘lovchi jismoniy shaxslarga emas, balki shu daromadni to‘laydigan (berayotgan) shaxslarga yuklatiladi. Bu shaxslar jismoniy shaxslarga daromad berish (to‘lash) jarayonida mazkur daromadlarga nisbatan soliqni hisoblab chiqarib, jismoniy shaxslarga daromadlarni to‘lash bilan bir vaqtda uni ushlab qolishi va budjetga o‘tkazib berishi lozim. Bu jarayon jismoniy shaxslarning daromadlariga to‘lov manbaida soliq solish hisoblanadi. Demak, to‘lov manbaida soliq solish – soliq agentlari (ish beruvchilar) tomonidan soliq to‘lovchi jismoniy shaxslarga daromad berish (korxona nuqtai nazaridan olganda xaraljat qilish) jarayonida soliq hisoblash, ushlab qolish va budjetga o‘tkazish jaryoni hisoblanadi.

Aksariyat hollarda soliqni ushlab qolish ish bilan bog‘liq daromadlarga, shuningdek, foizlar yoki dividendlar to‘lash bilan bog‘liq vaziyatlarda yuzaga keladi. Ko‘pgina davlatlarda, agar daromad oluvchi boshqa hududda rezident bo‘lsa, soliqni ushlab qolish bo‘yicha qo‘shimcha majburiyatlar mavjud va bunday hollarda soliqni ushlab qolish ba’zan royalti, ijara haqi yoki hatto ko‘chmas mulkni sotish uchun qo‘llaniladi.

Daromad solig‘ini to‘lov manbaida hisoblab chiqarish, ushlab qolish va budjetga o‘tkazish majburiyati soliq to‘lovchiga daromad to‘laydigan va soliq agentlari deb e’tirof etilgan shaxslarning zimmasiga yuklatiladi. Ushbu shaxslarga quyidagilar kiradi:

1) O‘zbekiston Respublikasining yuridik shaxslari;

2) yakka tartibdagi tadbirkorlar;

3) O‘zbekiston Respublikasida faoliyatini doimiy muassasa orqali amalga oshiradigan O‘zbekiston Respublikasining norezidenti bo‘lgan yuridik shaxslar;

4) O‘zbekiston Respublikasi norezidenti bo‘lgan yuridik shaxslarning vakolatxonalari;

5) Soliq kodeksining 351-moddasi ikkinchi qismining 5-bandida ko‘rsatilgan mol-mulkni sotib olgan jismoniy shaxslar;

6) soliq to‘lovchining mol-mulkini ishonchli boshqarishni amalga oshiruvchi ishonchli boshqaruvchilar.

Norezidentlar tomonidan Soliq kodeksining 351-moddasi ikkinchi qismining 5-bandida ko‘rsatib o‘tilgan quyidagi mol-mulklar realizatsiya qilinganda ularni sotib olgan va norezidentlarga daromadlarni bergan jismoniy shaxslar norezidentlarning daromad solig‘ini to‘lov manbaida hisoblab chiqarish, ushlab qolish va budjetga o‘tkazish majburiyati yuklatilgan shaxs hisoblanadilar, jumladan:

a) aksiyalar (bundan fond birjasida realizatsiya qilinadigan aksiyalar mustasno), O‘zbekiston Respublikasining rezidenti bo‘lgan yuridik shaxslarning ustav fondidagi (ustav kapitalidagi) ulushi (paylar)ni;

b) O‘zbekiston Respublikasi hududida joylashgan ko‘chmas mulkni;

v) mulk majmuasi sifatida O‘zbekiston Respublikasi hududida joylashgan korxonani;

g) O‘zbekiston Respublikasining qonunchiligiga muvofiq tashkil etilgan investitsiya pay fondlarining investitsiya paylarini.

O‘zbekiston Respublikasi norezidentlarining mol-mulkini sotib olgan jismoniy shaxslar Soliq kodeksining 356-moddasida nazarda tutilgan tartibda soliqni hisoblab chiqarish, ushlab qolish va budjetga o‘tkazishni amalga oshiradi.

Soliq summasi ushlab qolinmagan taqdirda, soliq agenti ushlab qolinmagan summani va u bilan bog‘liq penyani Soliq kodeksiga muvofiq budjetga o‘tkazishi shart. Soliq agentlari jismoniy shaxsning talabiga binoan unga daromadlarining summalari va turlari haqida, shuningdek jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ining ushlab qolingan summasi to‘g‘risida Soliq qo‘mitasi tomonidan O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi bilan kelishilgan holda tasdiqlanadigan shaklda ma’lumotnoma berishi shart.

11.2-§.To‘lov manbaida soliq solinadigan daromad turlari

To‘lov manbaida soliq solinadigan daromad turlari O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksida soliq agentlarida soliq solinadigan daromadlar sifatida belgilab qo‘yilgan[77].

Soliq agentida soliq solinadigan daromadlarga quyidagilar kiradi:

1) Jismoniy shaxslarning mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlari. Xo‘jalik yurutuvchi sub’yektlar (ish beruvchi) bilan mehnatga oid munosabatlarda bo‘lgan va tuzilgan mehnat shartnomasiga (kontraktiga) muvofiq ishlarni bajarayotgan xodimlarga hisoblanadigan hamda to‘lanadigan hisoblangan ish haqi, ilmiy daraja va faxriy unvon uchun ustamalar, rag‘batlantirish xususiyatiga ega to‘lovlar, kompensatsiya to‘lovlari (kompensatsiya),ishlanmagan vaqt uchun haq to‘lash, haqiqatda bajarilgan ish uchun haq hisoblangan boshqa to‘lovlar mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlar deb e’tirof etiladi.

2) Moddiy naf tarzidagi daromadlar. Soliq to‘lovchi tomonidan moddiy naf tarzida olingan daromadlar hisoblanadi. Masalan soliq agenti tomonidan soliq to‘lovchi manfaatlarini ko‘zlab, tovarlar (xizmatlar), mulkiy huquqlar haqini to‘lash, shu jumladan, soliq to‘lovchining bolalarini maktabgacha ta’lim tashkilotlarida o‘qitish, tarbiyalash haqini to‘lash, soliq to‘lovchilarga berilgan uy-joyning kommunal xizmatlar haqini, uy-joydan foydalanish xarajatlarini, yotoqxonadagi joylar haqini yoki ularning o‘rnini qoplash qiymatini to‘lash, sanatoriy-kurortlarda davolanish yo‘llanmalari qiymatini, dam olish, statsionar va ambulator davolanish haqini yoki ularning o‘rnini qoplash qiymatini to‘lash, qonunchilikka muvofiq xodimlarga temir yo‘l, aviatsiya, daryo, avtomobil transporti va shahar elektr transportida yurish bo‘yicha beriladigan imtiyozlar summasi kabilar.

3) Mulkiy daromadlar. Mulkiy daromadlar tarkibiga foizlar, dividendlar, mol-mulkni ijaraga berishdan olingan daromadlar va shunga o‘xshash Soliq kodeksining 345-moddasida nazarda tutilgan daromadlar kiradi. Agarda mazkur

[77] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 387-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

daromadlarni jismoniy shaxslarga beruvchilari xo‘jalik yurituvchi sub’yektlar bo‘lsa, u holda mazkur daromadlar to‘lov manbaida, ya’ni soliq agaentida soliqqa tortiladi.

4) Soliq kodeksining 377-moddasiga muvofiq boshqa daromadlar. To‘lov manbaida soliq solinadigan jismoniy shaxslarning boshqa daromadlariga fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari, xayriya va ekologiya jamg‘armalari tomonidan beriladigan nafaqalar hamda boshqa turlardagi yordamlarning soliq davri mobaynida o‘n besh million so‘mdan oshgan qismi, yutuqlar, Soliq kodeksida nazarda tutilgan hollarda ko‘rsatiladigan moddiy yordam summalarini mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining 4,22 baravaridan ortiq bo‘lgan qismi va Soliq kodeksining 377-moddasida nazarda tutilgan boshqa daromadlar kiradi.

O‘zi bilan mehnatga oid munosabatlarda bo‘lmagan O‘zbekiston Respublikasining rezidenti bo‘lgan jismoniy shaxsga moddiy naf tarzida daromad to‘lovchi soliq agenti jismoniy shaxsning yozma arizasi asosida soliqni ushlab qolmaslikka haqli. Bunda soliq to‘lovchi moddiy naf tarzidagi daromad bo‘yicha Soliq kodeksining 393-moddasiga muvofiq soliqni to‘lashi shart.

11.3-§. To‘lov manbaida daromadni soliqqa tortish mexanizmi

Soliq agentlari soliq to‘lovchining Soliq kodesining 387-moddasi (Soliq agentlarida soliq solinadigan daromadlar)da ko‘rsatilgan daromadlaridan hisoblangan soliq summasini ushlab qolishi shart. Soliqning hisoblangan summasini soliq to‘lovchidan ushlab qolish, soliq agenti soliq to‘lovchiga to‘layotgan har qanday pul mablag‘lari hisobidan, bu pul mablag‘lari soliq to‘lovchiga yoki uning topshirig‘iga binoan uchinchi shaxslarga to‘lanayotganda amalga oshiriladi.

Soliqni hisoblab chiqarish va ushlab qolish belgilangan soliq bazasi hamda soliq stavkalaridan kelib chiqqan holda, daromad hisoblanishiga qarab, yil boshidan e’tiboran har oyda ortib boruvchi yakun bilan soliq to‘lovchining ish joyi bo‘yicha soliq agenti tomonidan amalga oshiriladi.

O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 480^1-480^2-moddalariga asosan O‘zbekiston Respublikasining ayrim hududlarida, jumladan, Farg‘ona viloyatining So‘x tumani, Rishton tumanining Cho‘ng‘ara mahallasi, shuningdek Farg‘ona tumanining Shohimardon, Yordon mahallalari va Hosilot mahallasining Toshtepa - 2 ko‘chasida mehnat faoliyatini amalga oshirish chog‘ida jismoniy shaxslarga daromad solig‘i 1 foizlik sttavkada qo‘llaniladi.

Jismoniy shaxslarning mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlariga soliq imtiyozlarini qollagan holda daromad manbaida soliqqa tortishga doir vaziyatli misol:

Xodimning mehnatiga yanvar-fevral oylarida 10 000 000 so‘mdan ish haqi to‘langan. Xodimning arizasiga ko‘ra ish haqining bir qismi (3 200 000) nodavlat maktabiga o‘tkaziladi. Farzandlariga nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlari va (yoki) maktablar ko‘rsatadigan ta’limga oid xizmatlar uchun ota-ona (farzandlikka oluvchilar) tomonidan har bir farzand uchun to‘lanadigan oyiga 3 000 000 so‘mgacha bo‘lgan to‘lovlarga yo‘naltiriladigan, soliq solinishi lozim bo‘lgan ish haqi va boshqa daromadlariga JSHDS solinmaydi.

Yanvar-fevral oylari uchun soliq solinadigan daromad 14 000 000 so‘mni (10 000 000 x 2 oy - 3 000 000 x 2 oy) tashkil qiladi. Yanvar-fevral oylari uchun soliqni hisoblaymiz: 14 000 000 x 12% = 1 680 000 so‘m.

Yanvar oyida 840 000 so‘m soliq ushlab qolingan. Fevral oyi uchun soliq summasi 840 000 so‘mni (1 680 000 - 840 000) tashkil etadi. Yanvar-fevral oylari uchun SHJBPHga majburiy badallar summasi 14 000 so‘mni (14 000 000 x 0,1%) tashkil qiladi. Yanvar oyida SHJBPHga 7 000 so‘m o‘tkazilgan, fevral oyi uchun ajratmalar 7 000 so‘mni (14 000 - 7 000) tashkil qiladi.

Budjetga 833 000 so‘m (840 000 - 7 000) JSHDS o‘tkaziladi. Xodimga 5 960 000 so‘m (10 000 000 - 3 200 000 - 840 000) ish haqi to‘lanadi.

Asosiy bo‘lmagan ish joyidan yoki boshqa soliq agentlaridan sovg‘a, moddiy yordam va boshqa turlardagi yordam olgan jismoniy shaxslarning soliq summasini qayta hisob-kitob qilish jismoniy shaxs yillik jami daromadi to‘g‘risida deklaratsiya topshirganda soliq organlari tomonidan amalga oshiriladi.

To‘lov manbaida soliq solish imkoni bo‘lmagan daromadlar (masalan, xodim bo‘lmagan jismoniy shaxsga berilgan moddiy naf tarzidagi daromadlar) bo‘yicha soliq agentlari soliq davri (yili) tugaganidan keyin 30 kun ichida korxonaning soliq bo‘yicha hisobda turgan joydagi soliq inspeksiyasiga to‘lov manbaida soliq solinmagan moddiy naf tarzidagi daromadlarni olgan jismoniy shaxslar to‘g‘risidagi ma’lumotnomani taqdim etishi shart. Mazkur ma’lumotnomani korxona soliq to‘lovchining shaxsiy kabineti orqali jo‘natadi. Ma’lumotnoma kodi 11102_5. Ma’lumotnomani taqdim etishning so‘nggi muddati - daromadni to‘lash amalga oshirilgan yildan keyingi yilning 30 yanvari.

Yil mobaynida asosiy ish (xizmat, o‘qish) joyi o‘zgargan taqdirda, soliq to‘lovchi joriy yilda o‘ziga to‘langan daromadlar va ushlab qolingan soliq summalari to‘g‘risidagi ma’lumotnomani yangi asosiy ish (xizmat, o‘qish) joyidagi soliq agentiga dastlabki ish haqi hisoblanguniga qadar taqdim etishi shart. Ilgarigi ish (xizmat, o‘qish) joyidan ma’lumotnoma taqdim etilmagan yoki soliq to‘lovchining identifikatsiya raqami taqdim etilmagan taqdirda, soliq Soliq kodeksining 378-moddasi 1-bandining uchinchi xatboshisida va 380-moddasida nazarda tutilgan imtiyozlar qo‘llanilmagan holda ushlab qolinadi. Ma’lumotnoma va soliq to‘lovchining identifikatsiya raqami taqdim etilgan taqdirda, soliq summasi ilgari asosiy ish (xizmat, o‘qish) joyida olingan daromadlar inobatga olingan holda qayta hisob-kitob qilinadi.

Yangi asosiy ish (xizmat, o‘qish) joyida soliqni hisoblab chiqarish kalendar yil boshidan e’tiboran ilgarigi va yangi asosiy ish (xizmat, o‘qish) joylaridan olingan jami daromaddan kelib chiqqan holda amalga oshiriladi.

Mehnat shartnomasi (kontrakt) bekor qilingandan keyin xodimga ilgarigi ish joyidan to‘lov amalga oshirilganda, bunday to‘lovlar Soliq kodeksining 378-moddasi 1-bandining uchinchi xatboshisida va 380-moddasida nazarda tutilgan soliq imtiyozlari qo‘llanilmagan holda soliqqa tortiladi.

O‘rindosh xodim daromadlarini daromad manbaida soliqqa tortishga doir vaziyatli misol:

Soliq kodeksining 380-moddasi 1-qismida nazarda tutilgan imtiyozga ega o‘rindosh xodimga yanvar-fevral oylarida 1 700 000 so‘mdan ish haqi to‘langan. Yanvar-fevral oylarida jami daromad 3 400 000 so‘mni (1 700 000 x 2 oy) tashkil qiladi. Soliq imtiyozini qo‘llash soliq to‘lovchining asosiy ish (xizmat, o‘qish) joyi bo‘yicha, asosiy ish joyi mavjud bo‘lmagan taqdirda esa - yashash joyidagi soliq organlari tomonidan jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiya asosida soliqni hisoblab chiqarish chog‘ida amalga oshiriladi.

Yanvar-fevral oylari uchun soliqni hisob-kitob qilamiz:

3 400 000 x 12% = 408 000 so‘mga teng. Yanvar oyida 204 000 so‘m soliq ushlab qolingan. Fevral oyi uchun soliq summasi 204 000 so‘mni (408 000- 204 000) tashkil etadi. Yanvar-fevral oylari uchun SHJBPHga majburiy badallar summasi 3 400 so‘mni (3 400 000 x 0,1%) tashkil qiladi. Yanvar oyida SHJBPHga 1 700 so‘m o‘tkazilgan, fevral oyi uchun ajratmalar 1 700 so‘mni (3 400 - 1 700) tashkil qiladi. Fevral oyi uchun budjetga 202 300 so‘m (204 000 - 1 700) JSHDS o‘tkaziladi. JSHDS va majburiy badallar ushlanganidan keyin xodimga 1 496 000 so‘m (1 700 000 - 204 000) to‘lanadi.

Jismoniy shaxslarning asosiy bo‘lmagan ish joyidan olgan daromadlaridan soliqning yakuniy summasi jami yillik daromad to‘g‘risida taqdim etilgan deklaratsiyaning ma’lumotlari bo‘yicha soliq organi tomonidan hisoblab chiqariladi.

Mulkiy daromadlarni daromad manbaida soliqqa tortishga oid vaziyatli misol:

Korxona jismoniy shaxs bilan Toshkent shahrida joylashgan, maydoni 60 kv.m bo‘lgan kvartirani 1 yanvardan boshlab ijaraga berish to‘g‘risida shartnoma tuzdi va har oyda 2 000 000 so‘m ijara haqi oladi. Jismoniy shaxslarning turar joyni ijaraga topshirishdan oladigan daromadlariga soliq solish ijara (yollash) shartnomasida nazarda tutilgan to‘lovdan kelib chiqib amalga oshiriladi, biroq u turar joyni ijaraga beradigan jismoniy shaxslar uchun belgilangan eng kam ijara haqi stavkalaridan hisoblab chiqarilgan miqdordan kam bo‘lmasligi kerak (“2023 yil uchun O‘zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to‘g‘risida”gi Qonunga 8-

ilova). Toshkent shahrida bir oylik ijara to‘lovining eng kam miqdori etib 1 kv.m turar joy uchun 25 000 so‘m, Nukus va viloyat bo‘ysunuvidagi shaharlarda - 12000 so‘m, boshqa aholi punktlarida - 5 000 so‘m belgilangan[78].

SHJBPHga badallar ish beruvchi va xodim o‘rtasida tuzilgan mehnat shartnomasi yoki fuqarolik-huquqiy tusdagi shartnoma bo‘yicha bajarilgan ishlar uchun olingan daromadlardan hisoblab yoziladi. Ijara haqi tarzidagi daromadlar mulkiy daromad bo‘lganligi va ishlar bajarish bilan bog‘liq bo‘lmaganligi bois, undan SHJBPHga ajratmalar qilinmaydi.

Ijara to‘lovidan JSHDSni hisoblaymiz. To‘lovning eng kam miqdori - 1500000 so‘m (25 000 x 60) haqiqiy to‘lov summasidan kam bo‘lganligi sababli shartnomada nazarda tutilgan summadan soliq hisoblanadi:

2 000 000 x 12% = 240 000 so‘m. Ijaraga beruvchi jismoniy shaxsga 1760000 ijara haqi (2 000 000 - 240 000) o‘tkaziladi.

Soliq agentlari soliq hisobining registrlarida jismoniy shaxslarning ulardan soliq davrida olgan daromadlari, jismoniy shaxslarga to‘lov manbaida qo‘llanilgan soliq imtiyozlari, hisoblab chiqarilgan va ushlab qolingan soliqlar hisobini yuritadi.

Soliq hisobi registrlarining shakllari, ularda soliq hisobining tahliliy ma’lumotlarini hamda birlamchi hisobga olish hujjatlari ma’lumotlarini aks ettirish tartibi soliq agenti tomonidan mustaqil ravishda ishlab chiqiladi. Mazkur shakllarda soliq to‘lovchini identifikatsiya qilish imkonini beradigan ma’lumotlar, soliq to‘lovchilarga to‘lanadigan daromad turlari va to‘lov manbaida unga qo‘llanilgan soliq imtiyozlari, ularni to‘lash sanasi, soliq to‘lovchining maqomi, soliqni ushlab qolish va to‘lash sanasi ko‘rsatilishi kerak.

O‘zbekiston Respublikasining norezidenti bo‘lgan jismoniy shaxsning O‘zbekiston Respublikasidagi manbalardan olingan daromadlariga quyidagi soliq stavkalar bo‘yicha soliq solinadi (14-jadval):

O‘zbekiston Respublikasi norezidentlari bo‘lgan jismoniy shaxslar uchun O‘zbekiston Respublikasidagi manbalardan olingan daromadlarga soliq solish soliq

[78] O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. 2023 yil uchun O‘zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to‘g‘risida. O‘RQ-813-sonli, 30.12.2022 yil

agentlari tomonidan soliq bazasi hamda belgilangan stavkadan kelib chiqqan holda amalga oshiriladi.

14-jadval.

Norezident jismoniy shaxslarning daromadlariga soliq stavkalari

T/r	Soliq obyekti	Soliq stavkalari, foizlarda
1	Dividendlar va foizlar	10
2	Soliq kodeksiga muvofiq aniqlanadigan, xalqaro tashishlarda transport xizmatlari taqdim etishdan olinadigan daromadlar (fraxtdan olinadigan daromadlar).	6
3	Mehnat shartnomalari (kontraktlari) va fuqarolik-huquqiy xususiyatdagi shartnomalar bo‘yicha olingan daromadlar, 1 va 2-bandlarda ko‘rsatilmagan boshqa daromadlar	12*

**Rezident mehnat shartnomalari yoki fuqarolik-huquqiy tusdagi shartnomalar bo‘yicha daromadlardan JShDSni 12 % stavka bo‘yicha (SK 381-m), norezident ham 2022 yil 1 maydan boshlab 12 % stavka bo‘yicha to‘laydi (08.04.2022 y.dagi PF-101-son Farmon 8-b. SK 382-m). Oldin bu stavka norezidentlar uchun 20% bo‘lgan.*

Norezidentning daromadlariga daromad manbaida soliq hisoblashga doir vaziyatli misol:

Ishga qabul qilingan chet ellik shaxsning mehnatiga 17 000 000 so‘m ish haqi to‘landi. Yanvar-fevral oylarida jami daromad 34 000 000 so‘mni (17 000 000 x 2 oy) tashkil qiladi.

Tegishli maqomi o‘ziga nisbatan belgilangan soliq davri boshlanadigan yoki tugaydigan har qanday ketma-ket 12 oylik davr davomida jami 183 kalendar kundan ko‘proq O‘zbekiston Respublikasida haqiqatda bo‘lgan jismoniy shaxslar O‘zbekiston Respublikasining soliq rezidentlari deb e’tirof etiladi.

Norezident jismoniy shaxslarning mehnat yoki fuqarolik-huquqiy shartnomalar bo‘yicha O‘zbekistondagi manbalardan olingan daromadlariga to‘lov manbaida 12% stavka bo‘yicha soliq solinadi.

Yanvar-fevral oylari uchun soliqni hisoblaymiz:

34 000 000 x 12% = 4 080 000 so‘m.

Yanvar oyida 2 040 000 so‘m soliq ushlab qolingan.

Fevral oyi uchun soliq summasi 2 040 000 so‘mni (4 080 000 - 2 040 000) tashkil etadi.

JSHDS va majburiy badallar ushlanganidan keyin xodimga 14 960 000 so‘m (17 000 000 - 2 040 000) ish haqi to‘lanadi.

Moddiy yordam olinganda norezidentning daromadlariga *daromad manbaida soliq hisoblashga doir vaziyatli misol:*

2024 yil 1 yanvardan ishga qabul qilingan chet el fuqarosi bo‘lgan xodimning mehnatiga 12 000 000 so‘mdan haq to‘langan. Unga farzandli bo‘lganligi munosabati bilan 4 000 000 so‘m moddiy yordam puli berilgan.

Norezident jismoniy shaxslarning soliq solinadigan jami daromadi SKning 378-380-moddalarida nazarda tutilgan soliq imtiyozlari qo‘llanmagan holda aniqlanadi.

Yanvar-fevral oylari uchun soliq solinadigan daromad 28 000 000 so‘mni (12 000 000 x 2 oy + 4 000 000) tashkil qiladi.

Yanvar-fevral oylari uchun soliq summasi 3 360 000 so‘mni (28 000 000 x 12%) tashkil qiladi.

Yanvar oyida 1 920 000 so‘m soliq ushlab qolingan.

Fevral oyi uchun soliq summasi 1 440 000 so‘mni (3 360 000 - 1 920 000) tashkil etadi.

Xodimga 10 560 000 so‘m (12 000 000 - 1 440 000) ish haqi to‘lanadi.

Tayanch so‘z va iboralar

Soliq agenti, to‘lov manbai, to‘lov manbaida soliqqa tortish, to‘lov manbaida soliqqa tortiladigan daromadlar, norezidentlar, soliq agentlarining majburiyatlari va javobgarligi.

Nazorat savollari:

1. To‘lov manbaida soliq solish deganda nimani tushunasiz?

2. Qanday shaxslar jismoniy shaxslarga daromad berish (to‘lash) jarayonida mazkur daromadlarga nisbatan soliqni hisoblab chiqarib, jismoniy shaxslarga daromadlarni to‘lash bilan bir vaqtda uni ushlab qolishi va budjetga o‘tkazib berishi lozim?

3. Soliq agentlari kimlar?

4. To‘lov manbaida soliq solinadigan daromadlarning qanday turlari mavjud?

5. O‘zi bilan mehnatga oid munosabatlarda bo‘lmagan O‘zbekiston Respublikasining rezidenti bo‘lgan jismoniy shaxsga moddiy naf tarzida daromad to‘lovchi soliq agentiga qanday majburiyat yuklatiladi?

6. Qanday holda jismoniy shaxs soliq agenti bo‘lishi mumkin?

O‘zlashtirilgan bilimlarni sinash uchun test savollari

1. To‘lov manbaida soliq solish deganda …. tushuniladi?

A) soliq agentlari (ish beruvchilar) tomonidan soliq to‘lovchi jismoniy shaxslara daromad berish jarayonida soliq hisoblash, ushlab qolish va budjetga o‘tkazish jaryoni

B) tovar sotilganda sotishdan olingan tushumdan soliq to‘lash

C) to‘g‘ri javob yo‘q

D) debitorlik qarzi hisobidan soliq undirish

2. Quyidagilarning qaysi biri soliq agentlari deb e’tirof etiladi?

A) barchasi to‘g‘ri

B) O‘zbekiston Respublikasining yuridik shaxslari;

C) yakka tartibdagi tadbirkorlar;

D) Norezidentlar tomonidan mol-mulklar realizatsiya qilinganda ularni sotib olgan va norezidentlarga daromadlarni bergan jismoniy shaxslar

3. Soliq agentida soliq solinadigan daromadlarga quyidagilarning qaysi biri kiradi?

A) barchasi to‘g‘ri

B) mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlar

C) moddiy naf tarzidagi daromadlar

D) mulkiy daromadlar

4. O‘zi bilan mehnatga oid munosabatlarda bo‘lmagan O‘zbekiston Respublikasining rezidenti bo‘lgan jismoniy shaxsga moddiy naf tarzida daromad to‘lovchi soliq agenti qanday holda soliqni ushlab qolmaslikka haqli?

A) jismoniy shaxsning yozma arizasi asosida

B) har qanday holda ham haqli emas

C) moddiy naf tarzidagi daromad BHMning 3 baravarigacha bo‘lsa

D) jismoniy shaxs nogiron bo‘lsa

5. To‘lov manbaida soliq solish imkoni bo‘lmagan daromadlar bo‘yicha soliq agentlari soliq davri (yili) tugaganidan keyin necha kun ichida soliq inspeksiyasiga to‘lov manbaida soliq solinmagan moddiy naf tarzidagi daromadni olgan JShlar to‘g‘risidagi ma’lumotnomani taqdim etishi shart?

A) 30 kun B) 3 kun C) 5 kun D) 10 kun

6. Rezidentlarning daromadlari (dividendlar va foizlardan tashqari) to‘lov manbaida necha foizlik stavkada soliqqa tortiladi?

A) 12 B) 6 C) 5 D) 10

7. Norrezidentlarning mehnat shartnomalari (kontraktlari) va fuqarolik-huquqiy xususiyatdagi shartnomalar bo‘yicha olingan daromadlari to‘lov manbaida necha foizlik stavkada soliqqa tortiladi?

A) 12 B) 6 C) 20 D) 10

8. Korxona jismoniy shaxsdan noturar joyni ijaraga olganda, jismoniy shaxs daromad solig‘ini qay tartibda to‘laydi?

A) to‘lov manbaida soliqqa tortiladi B) deklaratsiya asosida

C) soliq to‘lamaydi D) to‘g‘ri javob yo‘q

9. Korxona xodimi bo‘lgan JShning mehnat haqidan to‘laydigan DS o‘z vaqtida budjetga to‘lanmagan bo‘lsa penyani kim to‘laydi?

A) soliq agenti

B) jismoniy shaxs

C) bosh hisobchi

D) barcha javoblar to‘g‘ri

10. Qanday holda jismoniy shaxs soliq agenti bo‘lishi mumkin?

A) norezidentlarning mol-mulklarini sotib olgan va norezidentlarga daromad bergan holda

B) jismoniy shaxs soliq agenti bo‘lishi mumkin emas

C) jismoniy shaxs o‘zi to‘laydigan daromad solig‘ini o‘zi hisoblasa

D) soliq organlari jismoniy shaxslarni agent sifatida yollasa

XII BOB. JISMONIY SHAXSLARNING DAROMADLARINI DEKLARATSIYA ASOSIDA SOLIQQA TORTISH XUSUSIYATLARI

12.1-§. Jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiya haqida tushuncha

Deklaratsiya - soliq idoralariga soliq to‘lovchi jismoniy shaxslar tomonidan topshiriladigan va o‘z ichiga daromadlar hamda daromadlar bilan bog‘liq xarajatlar haqidagi ma’lumotlarni aks ettiradigan, soliq to‘lovchining hisoblangan soliqlarni ixtiyoriy ravishda va belgilangan vaqtda davlat budjetiga to‘lashga majbur etadigan hujjat hisoblanadi.

> ***Deklaratsiya*** *lotincha so‘z bo‘lib, “**declaratio**” - **ma’lum qilaman, e’lon qilaman** ma’nolarini bildiradi.*

O‘zbekiston Respublikasida jismoniy shaxslarning jami daromadini deklaratsiyalash tizimini bosqichma-bosqich joriy etish borasida dastlabki huquqi asos sifatida prezident farmoni e’lon qilingan[79]. O‘z navbatida daromad deklaratsiyasi-moliya yoki kalendar yilida fuqarolar (jismoniy shaxslar) tomonidan soliqqa tortiladigan jami daromadlari ko‘rsatilgan va davlat organlariga taqdim etiladigan xabarnoma. Deklaratsiya soliq to‘lovchining olingan yillik daromadi to‘g‘risidagi yozma arizasidan iborat bo‘ladi. Jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiyaning shakli Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Soliq qo‘mitasi tomonidan O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi bilan kelishilgan holda tasdiqlanadi[80]. (5-ilova).

Deklaratsiyada quyidagi ma’lumotlar ko‘rsatilishi kerak:

-soliq to‘lovchining ismi-sharifi, tug‘ilgan yili, jinsi, fuqaroligi, doimiy yashash joyi manzili, pasport ma’lumotlari, STIR;

- asosiy ish joyidan olingan daromadlar;
- asosiy bo‘lmagan ish joyidan olingan daromadlar;
- mualliflik haqi tariqasida olingan daromadlar;
- grant ko‘rinishida olingan daromadlar;
- mol-mulkni ijaraga berishdan olingan daromadlar;

---

[79] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Faromni. Jismoniy shaxslarning jami daromadini deklaratsiyalash tizimini bosqichma-bosqich joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida.. PF-3127-son, 2002-yil 5- sentabr. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024- yil.

[80] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 396-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024- yil.

- foizlar, dividendlar va boshqa mulkiy daromadlar;

- soliq agentlari bo‘lmagan manbalardan olingan daromadlar;

- soliq agenti tomonidan soliq ushlab qolinmagan soliq solinadigan boshqa daromadlar;

- O‘zbekiston Respublikasi hududidan tashqaridagi manbalardan olingan daromadlar;

- moddiy yordam summasi, sovg‘alar summasi, jami yillik daromaddan chegirmalar;

- chet el jismoniy shaxslar tomonidan ko‘rsatiladigan ma’lumotlar va b.

12.2-§. Jismoniy shaxslarning deklaratsiya asosida soliq solinadigan daromadlari

O‘zbekiston Respublikasi soliq qonunchiligiga ko‘ra deklaratsiya asosida rezident va norezident jismoniy shaxslarning daromadlariga soliq solinadi. Shunga ko‘ra deklaratsiya asosida soliq solinadigan daromadlarga O‘zbekiston Respublikasi rezidentlari bo‘lgan jismoniy shaxslarning quyidagi daromadlari kiradi (17-rasm).

17-rasm. O‘zbekiston Respublikasi rezidentlari bo‘lgan jismoniy shaxslarning deklaratsiya asosida soliq solinadigan daromadlari[81]

[81] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 395-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

Ilm-fan, adabiyot va san’at asarlarini yaratganlik hamda ulardan foydalanganlik uchun mualliflik haqi olayotgan soliq to‘lovchi jismoniy shaxslar daromadlar olish bilan bog‘liq daromadlar va xarajatlar hisobini yuritishi shart hamda u ijodiy faoliyatni amalga oshirish bilan bog‘liq bo‘lgan, haqiqatda sarflangan va hujjatlar bilan tasdiqlangan xarajatlarni daromaddan chegirish huquqiga ega, lekin chegirma olingan jami daromad summasining 30 foizidan ko‘p bo‘lmasligi kerak.

Bu xarajatlarga ijodiy faoliyatni amalga oshirish bilan bog‘liq bo‘lgan quyidagi xarajatlar kiradi:

ilm-fan, adabiyot va san’at asarlarini yaratish hamda ulardan foydalanish uchun zarur materiallar sotib olishga doir xarajatlar;

faqat ilm-fan, adabiyot va san’at asarlarini yaratish, nashr qilish, ijro etish yoki ulardan boshqacha tarzda foydalanish maqsadida foydalaniladigan bino va mol-mulk ijarasiga doir xarajatlar.

Jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiya, agar soliq to‘lovchining asosiy bo‘lmagan ish joyidan olingan daromadlaridan soliq uning arizasi bo‘yicha ushlab qolingan bo‘lsa taqdim qilinmaydi, bundan O‘zbekiston Respublikasi hududidan tashqaridagi manbalardan olingan daromadlar mustasno.

12.3-§. Mol-mulkni ijaraga berishdan olingan daromadlar va ular bo‘yicha dastlabki deklaratsiya taqdim etish hamda soliq to‘lash tartibi

Jismoniy shaxslar o‘ziga tegishli bo‘lgan mol-mulkini, jumladan ko‘chmas mulklarini, avtoransport vositalarini o‘zga shaxslarga ijara asosida, yaqin qarindoshlariga esa tekinga foydalanishga berishlari mumkin. Shu o‘rinda jismoniy shaxslar tomonidan o‘z mulkini ijaraga berishning quyidagi tartiblari mavjud:

- Jismoniy shaxslar o‘rtasida tuzilgan ko‘chmas mulk ijara shartnomalarini davlat soliq xizmati organlarida majburiy hisobga qo‘ygan holda ijaraga berish. *(O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 2-apreldagi 150-son “Soliq to‘lovchilarni hisobga qo‘yish sohasidagi ayrim davlat xizmatlarini ko‘rsatish bo‘yicha ma’muriy reglamentlarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi qaroriga muvofiq).*

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 22-sentabrdagi 595-sonli qaroriga asosan 2022-yil 1-yanvardan boshlab, yuridik shaxslar bilan bir qatorda jismoniy shaxslar tomonidan ham ko‘chmas mulkni ijaraga berish yoki tekin foydalanish shartnomalarini davlat soliq xizmati organlarining elektron tizimlarida hisobga qo‘yish masofadan turib faqat elektron shaklda (ijara.soliq.uz orqali) amalga oshiriladigan bo‘ldi.

- Bo‘stonliq tumanida tajriba tariqasida jismoniy shaxslar tomonidan ko‘chmas mulk ob’ektlari hamda ayrim mol-mulk turlarini soliq organlarining tayanch punktlari tomonidan soliq solish ob’ektlarining hisobga qo‘yilgani to‘g‘risidagi bepul beriladigan guvohnoma asosida ijaraga berish.*(Vazirlar Mahkamasining 20.02.2020-yildagi 107-sonli qarori asosida).*
- Shartnoma asosida ko‘char mulk, jumladan avtomobil transportini ijaraga berish;

Agar jismoniy shaxslar mol-mulkini, jumladan ko‘chmas mulklarini, avtoransport vositalarini o‘zga shaxslarga ijaraga beradigan bo‘lsa, ijara shartnomasi tuzishlari lozim bo‘ladi.

O‘zbekiston Respublikasining Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksida *(159[1]-modda)* fuqarolar o‘rtasida binoni, inshootni yoki ularning bir qismini, turar joyni ijaraga berish shartnomasining, tekin foydalanishga berish shartnomasining mavjud emasligi yoxud davlat soliq organlarida ijaraga berish shartnomasining majburiy hisobga qo‘yilishiga rioya etmaslikka nisbatan ***ma’muriy jarima*** *nazarda tutilgan*. Jumladan:

Fuqarolar o‘rtasida binoni, inshootni yoki ularning bir qismini, turar joyni ijaraga berish shartnomasining, tekin foydalanishga berish shartnomasining mavjud emasligi yoxud davlat soliq organlarida ijaraga berish shartnomasining majburiy hisobga qo‘yilishiga rioya etmaslik, - BHMning besh baravaridan o‘n baravarigacha miqdorda jarima solishga sabab bo‘ladi.

Shuning bilan birgalikda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 25-maydagi PQ-3741-sonli Qarori hamda Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 2-apreldagi 150-son qarori bilan tasdiqlangan “Ko‘chmas mulk ijara yoki tekin

foydalanish shartnomalarini davlat soliq xizmati organlarida hisobga qo‘yish bo‘yicha davlat xizmatini ko‘rsatish MA’MURIY REGLAMENTI” ga asosan jismoniy shaxslar o‘rtasida tuzilgan ko‘chmas mulk ijara shartnomalari davlat soliq xizmati organlarida majburiy hisobga qo‘yilishi lozim.

Har yili O‘zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to‘g‘risidagi qonuni bilan mol-mulkini shartnoma asosida ijaraga beruvchi jismoniy shaxslar uchun ijara to‘lovining eng kam stavkalari belgilab qo‘yiladi (15-jadval).

15-jadval.

2024-yil uchun mol-mulkini shartnoma asosida ijaraga beruvchi jismoniy shaxslar uchun ijara to‘lovining eng kam stavkalari[82]

T/r	Ijaraga beriladigan mol-mulk turi	Stavka miqdorini tavsiflovchi ko‘rsatkich	Oylik ijara to‘lovi stavkalarining eng kam miqdorlari, so‘mda		
			Toshkent shahri	Nukus sh. va vil. mar.shaharlar	boshqa aholi punk
1.	Uy-joylar:				
	turar joy	umumiy maydonning 1 kv.m. uchun	25 000	12 000	5 000
	noturar joy		40 000	23 500	10 000
2.	Avtomobil transporti:				
	yengil avtomobil (yo‘lovchilar o‘rindiqlari soni 8 tadan ko‘p bo‘lmagan avtotransport vositasi)	1 ta avtotransport vositasi uchun	780 000		
	mikroavtobuslar, avtobuslar va yuk avtomobillari		1 550 000		

Izoh: Mazkur stavkalar jismoniy shaxslarning mol-mulkni ijaraga berishdan olingan daromadlariga soliq solish maqsadida qo‘llaniladi.

Masalan: 2024-yilda Toshkent viloyati Bo‘ka tumanida joylashgan umumiy maydoni 60 kv. metr bo‘lgan kvartiraning shartnoma bo‘yicha oylik ijara to‘lovi miqdori 250 ming bo‘lsa, soliq 60 kv.m x 5 000 so‘m =300 000 so‘mga nisbatan hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 20-iyuldagi PF-6029-sonli Farmoniga asosan 2020-yil 1-iyuldan 2020-yil 31-dekabrga qadar:

-jismoniy shaxslar ko‘chmas mulkni ijaraga berishdan olingan daromadlar bo‘yicha jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i to‘lashdan ozod etiladigan bo‘ldi;

-mol-mulkini (binolar va avtomobil transporti) ijaraga beruvchi jismoniy shaxslarga soliq maqsadida ijara to‘lovlarining eng kam stavkalarini qo‘llash tartibi to‘xtatib turiladigan bo‘ldi;

-ijaraga beruvchilarga 2020-yil uchun ijara to‘lovi miqdorini pasaytirish maqsadida, shu jumladan taqdim etilayotgan soliq imtiyozlarini inobatga olgan holda ijara to‘lovini qayta ko‘rib chiqish tavsiya etildi.

[82] O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. 2024-yil uchun O‘zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to‘g‘risida. O‘RQ-886-sonli, 25.12.2023-yil. 8-ilova.

Soliq kodeksining 375-moddasiga asosan mol-mulklarni ijaraga berishdan olinadigan daromadlar jismoniy shaxslarning mulkiy daromadlari hisoblanadi va ushbu daromadlar jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ining soliq ob’ekti hisoblangan jami daromad tarkibiga kiradi. Jismoniy shaxslarning mol-mulklarni ijaraga berishdan olinadigan daromadlari (agarda ushbu daromadlardan soliq agenti tomonidan soliq ushlab qolinmagan bo‘lsa) soliq qonunchiligiga ko‘ra jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiya asosida soliq solinadigan daromadlar tarkibiga kiradi va ularga nisbatan deklaratsiya asosida soliq solinadi. Mol-mulkini ijaraga berishdan to‘lov manbaida soliq solinmaydigan daromadlar olayotgan jismoniy shaxslar jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiyani belgilangan muddatlarda taqdim etish bilan bir qatorda dastlabki tarzdagi deklaratsiyani ijaradan daromadlar paydo bo‘lgan kundan e’tiboran birinchi oy tugaganidan keyin besh kun muddatda taqdim etishlari lozim.

Ijara to‘lovi (ijara haqi) ijaraga beruvchi jismoniy shaxs uchun mulkiy daromad hisoblanadi.

Taqdim etilgan dastlabki tarzdagi deklaratsiya asosida soliq organlari ijaradan olingan daromadlar bo‘yicha to‘lanishi lozim bo‘lgan soliq summasini hisoblab beradi va quyidagi 18-rasmda keltirilgan ko‘rinishdagi to‘lov xabarnomalarini taqdim etadi.

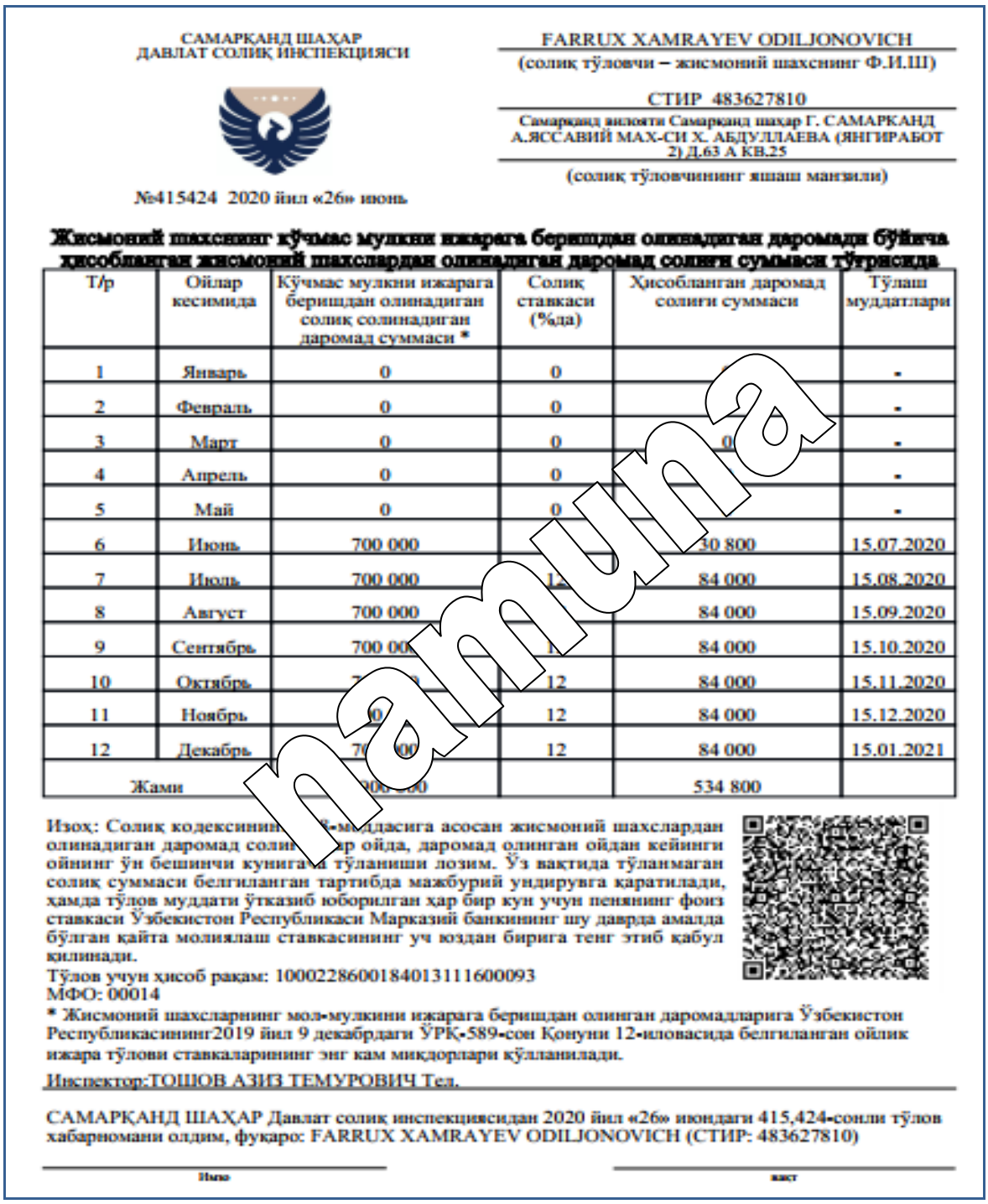

САМАРҚАНД ШАҲАР
ДАВЛАТ СОЛИҚ ИНСПЕКЦИЯСИ

№415424 2020 йил «26» июнь

FARRUX XAMRAYEV ODILJONOVICH
(солиқ тўловчи – жисмоний шахснинг Ф.И.Ш)

СТИР 483627810

Самарқанд вилояти Самарқанд шаҳар Г. САМАРҚАНД А.ЯССАВИЙ МАХ-СИ Х. АБДУЛЛАЕВА (ЯНГИРАБОТ 2) Д.63 А КВ.25
(солиқ тўловчининг яшаш манзили)

Жисмоний шахснинг кўчмас мулкни ижарага беришдан олинадиган даромади бўйича ҳисобланган жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғи суммаси тўғрисида

Т/р	Ойлар кесимида	Кўчмас мулкни ижарага беришдан олинадиган солиқ солинадиган даромад суммаси *	Солиқ ставкаси (%да)	Ҳисобланган даромад солиғи суммаси	Тўлаш муддатлари
1	Январь	0	0		-
2	Февраль	0	0		-
3	Март	0	0	0	-
4	Апрель	0	0		-
5	Май	0	0		-
6	Июнь	700 000		30 800	15.07.2020
7	Июль	700 000	12	84 000	15.08.2020
8	Август	700 000		84 000	15.09.2020
9	Сентябрь	700 00	1	84 000	15.10.2020
10	Октябрь	7	12	84 000	15.11.2020
11	Ноябрь	0	12	84 000	15.12.2020
12	Декабрь	70 00	12	84 000	15.01.2021
Жами		00 00		534 800	

Изоҳ: Солиқ кодексини -моддасига асосан жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғ р ойда, даромад олинган ойдан кейинги ойнинг ўн бешинчи кунигача тўланиши лозим. Ўз вақтида тўланмаган солиқ суммаси белгиланган тартибда мажбурий ундирувга қаратилади, ҳамда тўлов муддати ўтказиб юборилган ҳар бир кун учун пенянинг фоиз ставкаси Ўзбекистон Республикаси Марказий банкининг шу даврда амалда бўлган қайта молиялаш ставкасининг уч юздан бирига тенг этиб қабул қилинади.

Тўлов учун ҳисоб рақам: 1000228600184013111600093
МФО: 00014

* Жисмоний шахсларнинг мол-мулкини ижарага беришдан олинган даромадларига Ўзбекистон Республикасининг2019 йил 9 декабрдаги ЎРҚ-589-сон Қонуни 12-иловасида белгиланган ойлик ижара тўлови ставкаларининг энг кам миқдорлари қўлланилади.

Инспектор:ТОШОВ АЗИЗ ТЕМУРОВИЧ Тел.

САМАРҚАНД ШАҲАР Давлат солиқ инспекциясидан 2020 йил «26» июндаги 415,424-сонли тўлов хабарномани олдим, фуқаро: FARRUX XAMRAYEV ODILJONOVICH (СТИР: 483627810)

Имзо

вақт

namuna

18-rasm. Jismoniy shaxsning ko‘chmas mulkni ijaraga berishdan olinadigan daromadi bo‘yicha hisoblangan daromad solig‘i summasi to‘g‘risida xabarnoma[83]

Masalan: *Fuqaro* ***Mamarasulov Islomjon Anvarovich*** *2024- yil yanvar oyidan shartnoma asosida DAMAS avtomobilini 1 yilga ijaraga bergan. Ushbu avtomobil uchun shartnoma bo‘yicha oylik ijara to‘lovi miqdori 700 ming so‘mni,*

[83] Soliq qo‘mitasi ma’lumoti

yiliga 8 400 ming so‘m. Ushbu fuqaro oyiga 700 ming so‘m ijaraga daromadiga ega bo‘lganligi sababli bu haqda dastlabki deklaratsiyani topshirishi lozim.

Ko‘chmas mulkning ijara shartnomasi soliq organlarida hisobga qo‘yilayotganda dastlabki deklaratsiya taqdim etilmaydi.

Yuqorida keltirib o‘tilgan fuqaroga ijara daromadidan kelib chiqib soliq organlari tomonidan dastlabki deklaratsiya asosida har oyda oyiga 84 ming so‘m (700 000 * 12 %) daromad solig‘i hisoblanadi. Fuqaro har oyda oladigan 700 000 so‘m daromadi (ijara haqi)dan yanvar oyi uchun 15 fevralgacha, fevral oyi uchun 15 martgacha, v.h. dekabr oyi uchun esa keyingi yilning 15 yanvarigacha 84 ming so‘mdan daromad solig‘ini to‘lab borishi lozim.

Mol-mulkni ijaraga berishdan daromad olish tugagan taqdirda soliq to‘lovchi doimiy yashash joyidagi soliq organini bu haqda yozma shaklda xabardor etadi.

12.4. Mualliflik haqi tarzida olingan daromadlarga soliq solishning o‘ziga xos xususiyatlari

Ilm-fan, adabiyot va san’at asarlarini yaratganlik hamda ulardan foydalanganlik uchun mualliflik haqi tarzida daromad oluvchi soliq to‘lovchilar bunday faoliyatni yakka tartibdagi tadbirkor sifatida davlat ro‘yxatidan o‘tmagan holda amalga oshirish huquqiga ega.

Mualliflik haqi tarzida olingan daromadlariga soliq solinadigan soliq to‘lovchilar soliqni soliq organining yozma xabarnomasi asosida to‘laydi.

Ilm-fan, adabiyot va san’at asarlarini yaratganlik hamda ulardan foydalanganlik uchun mualliflik haqi olayotgan soliq to‘lovchi daromadlar olish bilan bog‘liq daromadlar va xarajatlar hisobini yuritishi shart hamda u ijodiy faoliyatni amalga oshirish bilan bog‘liq bo‘lgan, haqiqatda sarflangan va hujjatlar bilan tasdiqlangan xarajatlarni daromaddan chegirish huquqiga ega, lekin chegirma olingan jami daromad summasining 30 foizidan ko‘p bo‘lmasligi kerak.

Ijodiy faoliyatni amalga oshirish bilan bog‘liq bo‘lgan xarajatlarga quyidagilar kiradi:

ilm-fan, adabiyot va san’at asarlarini yaratish hamda ulardan foydalanish uchun zarur materiallar sotib olishga doir xarajatlar;

faqat ilm-fan, adabiyot va san’at asarlarini yaratish, nashr qilish, ijro etish yoki ulardan boshqacha tarzda foydalanish maqsadida foydalaniladigan bino va mol-mulk ijarasiga doir xarajatlar.

Masalan: Rassom 1 oyda 4 mln. so‘m daromad olgan. 1 oy davomida ustaxona ijarasiga 400 ming so‘m, zarur materiallar sotib olish uchun 500 ming so‘m xarajat qilgan.

Xarajatlarni tasdiqlovchi hujjatlar mavjud.

(400 000+500 000)=900 000 so‘m xarajat jami daromadning 22,5 foizi.

Soliq solinadigan daromad: 3 100 000 so‘m =(4 000 000 -900 000)

*Daromad solig‘i summasi: 3 100 000*12%=372 000 so‘mni tashkil qiladi.*

12.5-§. Daromadlar to‘g‘risidagi deklaratsiyani taqdim etish, soliq hisoblash va to‘lash tartibi

Deklaratsiya asosida soliq solinadigan daromadlarga ega bo‘lgan jismoniy shaxslar jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiyani doimiy yashash joyidagi soliq organiga hisobot yilidan keyingi yilning 1 aprelidan kechiktirmay taqdim etadi.

Koronavirus pandemiyasi tufayli O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 19-martdagi PF-5969-sonli Farmoniga 2019-yil uchun jismoniy shaxslarning jami yillik daromadlari to‘g‘risidagi deklaratsiyani taqdim etish muddati 2020-yil 1-avgustga qadar uzaytirildi.

Deklaratsiya qilinishi shart bo‘lmagan daromadlarni olgan soliq to‘lovchilar doimiy yashash joyidagi soliq organiga jami yillik daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiyani ixtiyoriy ravishda taqdim etishi ham mumkin. Shu jumladan, har qanday ketma-ketlikdagi o‘n ikki oylik davr ichida jami bir yuz sakson uch kun va undan ortiq muddat O‘zbekiston Respublikasining tashqarisida turgan O‘zbekiston Respublikasining fuqarolari O‘zbekiston Respublikasiga qaytgan sanadan e’tiboran bir oydan kechiktirmay doimiy yashash joyidagi soliq organiga O‘zbekiston Respublikasidagi va uning tashqarisidagi manbalardan olgan daromadlari bo‘yicha

jami yillik daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiyani ixtiyoriy ravishda taqdim etishi mumkin. Bunda O‘zbekiston Respublikasidan tashqarida olingan daromadlar bo‘yicha jismoniy shaxs O‘zbekiston Respublikasining soliq rezidenti deb e’tirof etish mezonlariga muvofiq kelmagan davr uchun soliq to‘lanmaydi.

Grant olgan soliq to‘lovchi jami yillik daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiyani topshirayotganda grant bo‘yicha olingan daromad summasini, soliq miqdorini ko‘rsatadi, shuningdek vakolatli organning tegishli xulosasini ilova qiladi.

Joriy yilning 1-apreliga qadar O‘zbekiston Respublikasining rezidentiga aylangan chet ellik jismoniy shaxs oldingi soliq davri uchun jami yillik daromadi to‘g‘risida deklaratsiya topshiradi. O‘zbekiston Respublikasining rezidenti bo‘lgan chet ellik jismoniy shaxs belgilangan tartibga muvofiq soliq solinishi lozim bo‘lgan daromad keltirayotgan faoliyatini kalendar yili ichida tugatgan va O‘zbekiston Respublikasi hududidan tashqariga chiqib ketayotgan bo‘lsa, uning O‘zbekiston Respublikasi hududida turgan davrda joriy soliq davrida haqiqatda olgan daromadlari to‘g‘risidagi deklaratsiya bu jismoniy shaxs O‘zbekiston Respublikasi hududidan tashqariga chiqib ketishidan bir oy avval taqdim etilishi lozim. Agar O‘zbekiston Respublikasining norezidenti bo‘lgan chet ellik jismoniy shaxs joriy yilning 1-fevraliga qadar chet elga doimiy yashashga chiqib ketsa, joriy yil uchun daromadlar bo‘yicha deklaratsiya taqdim etilmaydi.

Deklaratsiya asosida soliq solinadigan daromadlariga ega rezident jismoniy shaxslar jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiyaga to‘langan daromadlar va ushlab qolingan soliq summalari to‘g‘risida soliq agenti tomonidan berilgan 6-ilovadagi ko‘rsatilgan shakldagi ma’lumotnomani ilova qiladi.

Soliq agentida soliq solinmagan moddiy naf tarzidagi daromad olgan jismoniy shaxslar ham taqdim etayotgan deklaratsiyasiga soliq agenti tomonidan berilgan Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Soliq qo‘mitasi tomonidan O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi bilan kelishilgan holda tasdiqlangan 7-ilovada ko‘rsatilgan shakldagi ma’lumotnomani ilova qilishlari lozim bo‘ladi.

O‘zi bilan mehnatga oid munosabatlarda bo‘lmagan (o‘rindosh asosida ishlovchi) rezident jismoniy shaxsga moddiy naf tarzida daromad to‘lovchi soliq agenti jismoniy shaxsning yozma arizasi asosida soliqni ushlab qolmaslikka haqli.

Soliq organlari taqdim etilgan jami yillik daromadlar to‘g‘risidagi deklaratsiya hamda deklaratsiya taqdim etgan shaxslarga doir o‘zlarida mavjud ma’lumotlar (tashqi va ichki manbalar) asosida daromad solig‘ini hisoblab chiqaradi. Bunda O‘zbekiston Respublikasining rezidenti bo‘lgan jismoniy shaxslarning O‘zbekiston Respublikasi hududidan tashqaridagi manbalardan olingan daromadlarini deklaratsiya asosida soliqqa tortishda ushbu shaxslarning respublikamizdan tashqarida to‘lagan soliqlari ham hisobga olinadi.

Soliq organi tomonidan soliq to‘lovchi taqdim etgan jami yillik daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiyada to‘lanishi lozim bo‘lgan soliq summasining kamayishiga olib keluvchi xatolar aniqlangan taqdirda, soliq organi jami yillik daromad haqidagi taqdim etilgan deklaratsiyada aniqlangan xatolar to‘g‘risida soliq to‘lovchiga bildirish xati yuboradi. Xabarnomani olgan soliq to‘lovchi o‘n kun ichida jami yillik daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiyaga zarur bo‘lgan o‘zgartirishlarni kiritishi shart. Bunday hollarda soliq to‘lovchi jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiyani o‘zgartirish haqidagi arizani soliq organiga soliqni to‘lash muddati o‘tguniga qadar topshirsa, soliq to‘lovchi Soliq kodeksida belgilangan javobgarlikdan ozod etiladi.

Agar jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiyani o‘zgartirish haqidagi ariza soliqni to‘lash muddati o‘tganidan keyin, lekin xatolar soliq organi tomonidan aniqlanguniga qadar berilsa, soliq to‘lovchi soliqning yetishmayotgan summasini hamda unga tegishli penyani to‘lagan taqdirda, javobgarlikdan ozod etiladi.

Soliq to‘lovchi soliq organining taqdim etilgan jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiyada aniqlangan xato to‘g‘risidagi bildirish xatini olgan kun soliq organi tomonidan xato aniqlangan kun, deb hisoblanadi.

Agar soliq to‘lovchi jami yillik daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiyani taqdim etmagan bo‘lsa, shuningdek oldin taqdim etilgan deklaratsiyada noto‘g‘ri ma’lumotlar aniqlangan va (yoki) soliq to‘lovchi tomonidan jami yillik daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiyaning o‘zgarganligi haqidagi arizani soliqni to‘lash muddati o‘tguniga qadar taqdim etmagan taqdirda, soliq organi soliq summasini o‘zidagi mavjud axborot asosida hisoblashga va to‘lanishi lozim bo‘lgan,

hisoblangan soliq summasi to‘g‘risida soliq to‘lovchiga o‘n kunlik muddatda to‘lov xabarnomasini topshirishga haqli. Shuningdek, soliq to‘lovchi jami yillik daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiyani taqdim etmagan bo‘lsa qonun hujjatlarida belgilangan tartibda javobgarlikka tortiladi.

Soliq to‘lovchi tomonidan jami yillik daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiya yoki to‘g‘rilangan deklaratsiya taqdim etilgan taqdirda, soliqning yakuniy summasi ushbu deklaratsiyani hisobga olgan holda aniqlanadi.

Ilm-fan, adabiyot va san’at asarlarini yaratganlik hamda ulardan foydalanganlik uchun mualliflik haqi tarzida daromad oluvchi soliq to‘lovchilar daromad solig‘ini soliq organining yozma xabarnomasi asosida to‘laydi.

Soliq organlari tomonidan hisoblab chiqariladigan soliqni to‘lash jismoniy shaxslar tomonidan to‘lov xabarnomasida ko‘rsatilgan muddatlarda amalga oshirilishi kerak.

O‘zbekiston Respublikasining rezidenti bo‘lgan jismoniy shaxslar jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiyaning ma’lumotlariga ko‘ra hisoblab chiqarilgan soliqni o‘tgan soliq davridan keyingi yilning 1 iyunidan kechiktirmay to‘lashlari lozim bo‘ladi.

Jami yillik daromadlar to‘g‘risidagi deklaratsiya asosida soliq chegirmalarini berish (qaytarish)tartibi:

Masalan:

2023-yil sentabr oyida talabaning otasi naqd pulda 9 000 000 so‘m to‘lov kontrakt pulini to‘lagan. Talabaning ota-onasi ham Olmazor tumanida doimiy ro‘yxatda (propiskada) turadi.

Talaba otasining 2023-yilgi yillik daromadi 36 000 000 so‘m (shundan 1 000 000 so‘mi moddiy yordam) bo‘lib, ushlab qolingan soliq summasi - 4 200 000 so‘mni tashkil qiladi. Ushbu summaning SHJBPJga – 35000 so‘mi, budjetga esa 4 165 000 so‘mi o‘tkazilgan.

Soliq chegirmasiga bo‘lgan huquqni tasdiqlash uchun talabaning otasi my3.soliq.uz orqali elektron tarzda deklaratsiya topshirishi lozim.

Soliq xizmati organlari o‘zlarida mavjud ma’lumotlar va taqdim etilgan hujjatlar asosida imtiyoz qo‘llanilmaganligini aniqlaydilar va deklaratsiyada ko‘rsatilgan daromad summasidan chegirma qilib beradilar. Bunda kontrakt uchun to‘langan 9 000 000 ga nisbatan daromad solig‘i 1 080 000 so‘mni (9 000 000*12%) tashkil qiladi. Ushbu summadan SHJBPJga o‘tkazilishi mumkin bo‘lgan summani chegirish orqali budjetga to‘lanadigan daromad solig‘i summasini topamiz:

1 080 000 –(9 000 000 *0,1%)=1 071 000

Demak, talabaning otasiga 1071 000 so‘m miqdorida chegirma qaytariladi.

O‘zbekiston Respublikasining rezidenti bo‘lgan chet ellik jismoniy shaxs belgilangan tartibga muvofiq soliq solinishi lozim bo‘lgan daromad keltirayotgan faoliyatini kalendar yili ichida tugatgan va O‘zbekiston Respublikasi hududidan tashqariga chiqib ketayotgan bo‘lsa, O‘zbekiston Respublikasi hududidan tashqariga chiqib ketishidan bir oy avval taqdim etgan deklaratsiyasi asosida hisoblangan soliqni deklaratsiya taqdim etilgan sanadan e’tiboran o‘n besh kun ichida (respublika hududidan tashqariga chiqib ketishidan 15 kun oldin) to‘lashi lozim bo‘ladi.

O‘zbekiston Respublikasining rezidenti bo‘lgan jismoniy shaxslar hisoblab chiqarilgan soliqni chet davlatda joylashgan bank hisobvarag‘idan chet el valyutasida to‘lamoqchi bo‘lsa, bunday holda milliy valyutada ifodalangan soliq O‘zbekiston Respublikasining Markaziy banki tomonidan belgilangan soliq to‘langan sanadagi kurs bo‘yicha chet el valyutasida qayta hisoblab chiqariladi.

Deklaratsiya asosida hisoblangan soliqni jismoniy shaxs naqd pulda yoki plastik kartochka orqali bank kassasi orqali yoxud onlayn (masofaviy) tarzda elektron to‘lov tizimlari: click, Payme, Paynet, upay hamda «soliq» mobil ilovasi orqali to‘lashlari mumkin bo‘ladi. Soliq soliq agentlari yoki deklaratsiya asosida soliq to‘lovchi yakka tartibdagi tadbirkorlar esa banklardagi o‘z hisobvaraqlaridan naqd pulsiz shaklda pul ko‘chirish yo‘li orqali to‘laydilar.

12.6-§. O‘zbekiston Respublikasi norezidentlari bo‘lgan jismoniy shaxslarning daromadlariga soliq solishning o‘ziga xos xususiyatlari

O‘zbekiston Respublikasining norezidenti bo‘lgan jismoniy shaxslarning daromadlariga soliq solish to‘lov manbaida to‘lovlar O‘zbekiston Respublikasining ichkarisida yoki tashqarisida qilinganligidan qat’i nazar amalga oshiriladi. Ularning daromadlariga O‘zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini hisobga olgan holda soliq solinadi, bundan soliqni undirish o‘zarolik prinsipi bo‘yicha tugatilishi yoki cheklanishi mumkin bo‘lgan hollar mustasno.

O‘zbekiston Respublikasining norezidenti bo‘lgan jismoniy shaxsga daromadlarni to‘lash to‘lov manbaida soliqni ushlab qolmasdan yoki ikkiyoqlama soliq solishga yo‘l qo‘ymaslik masalalarini tartibga soluvchi O‘zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasi qoidalariga va xalqaro shartnomalar bo‘yicha soliqlarni to‘lashdan bo‘yin tovlashning oldini olishga doir maxsus qoidalarga muvofiq pasaytirilgan stavkani qo‘llagan holda amalga oshiriladi. Soliq summasi ushlab qolinmaganligi yoki O‘zbekiston Respublikasi xalqaro shartnomasining qoidalari g‘ayriqonuniy tarzda qo‘llanilishi mazkur soliq ushlab qolinmasligiga yoki to‘liq ushlab qolinmasligiga sabab bo‘lgan taqdirda, soliq agenti deb e’tirof etilgan shaxslar tomonidan ushlab qolinmagan soliq summasini va u bilan bog‘liq penya summasini qonun hujjatlariga muvofiq budjetga o‘tkazilishi shart.

Soliq kodeksining qoidalariga muvofiq soliq agenti tomonidan norezidentlar daromadlaridan hisoblab chiqarilgan soliq summasi undan ushlanmasdan o‘z mablag‘lari hisobidan to‘langanda, soliq agentining soliqni to‘lov manbaidan ushlab qolish va ko‘chirib berish majburiyati bajarilgan hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasining tegishli xalqaro shartnomasi qo‘llanishi huquqiga ega bo‘lgan norezident jismoniy shaxs tomonidan O‘zbekiston Respublikasidagi manbalardan olingan daromadlardan soliq ushlab qolingan va budjetga to‘langan taqdirda, bunday norezident Soliq kodeksida nazarda tutilgan tartibda to‘langan soliqni qaytarib olish huquqiga ega.

Kapital bozorini yanada rivojlantirish, davlat aksiya paketlarini kapital bozori orqali xususiylashtirish amaliyotini kengaytirish, aholining qimmatli qog‘ozlarga investitsiya kiritishini rag‘batlantirish va moliya bozorida sog‘lom raqobat muhitini yaratish maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori[84] bilan 2022-yil 1-apreldan 2028-yil 31-dekabrga qadar O‘zbekiston Respublikasining rezidenti va norezidenti bo‘lgan jismoniy shaxslarning aksiyalar bo‘yicha hisoblangan dividendlar tarzidagi daromadlari daromad solig‘idan ozod qilindi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasining rezidenti va norezidenti bo‘lgan jismoniy shaxslarning xo‘jalik jamiyatlari obligatsiyalari bo‘yicha hisoblangan foizlar tarzidagi daromadlari jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘idan ozod qilindi.

Tayanch so‘z va iboralar

Daromad, deklaratsiya, dastlabki deklaratsiya, jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiya, xabarnoma, xalqaro shartnoma, soliq agenti.

Nazorat savollari:

1. Jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiya deganda nimani tushunasiz?
2. Deklaratsiya asosida soliq solinadigan daromadlarga qandan daromadlar kiradi?
3. Kimlar dastlabki deklaratsiya topshirishi lozim?
4. Ko‘chmas mulkini ijaraga bergan jismoniy shaxs dastlabki deklaratsiya asosida qachon soliq to‘laydi?
5. Mualliflik haqi tarzida olingan daromadlarga soliq solishda qanday xarajatlar chegiriladi?
7. Jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiya qanday tartibda taqdim etiladi?
8. Jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiya bo‘yicha qanday tartibda soliq to‘lanadi?

[84] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. Kapital bozorini qo‘llab-quvvatlashning samarali mexanizmlarini joriy etishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida. PQ-90-sonli, 2022-yil 17-yanvar.

O‘zlashtirilgan bilimlarni sinash uchun test savollari

1. Jismoniy shaxslar tomonidan jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiya qachongacha taqdim etiladi?

A) hisobot yilidan keyingi yilning 1-aprelidan kechiktirmay

B) hisobot yilidan keyingi yilning 1-fevralidan kechiktirmay

C) hisobot yilidan keyingi yilning 1-martidan kechiktirmay

D) hisobot yilidan keyingi yilning 15-yanvaridan kechiktirmay

2. Rezidentga aylangan chet ellik jismoniy shaxs oldingi soliq davri uchun jami yillik daromadi to‘g‘risida deklaratsiyani qachongacha taqdim etadi?

A) joriy yilning 1-apreliga qadar

B) joriy yilning 1-avgustiga qadar

C) joriy yilning 1-oktabriga qadar

D) joriy yilning 5-sentabriga qadar

3. Deklaratsiyada aniqlangan xatolar to‘g‘risida xabarnomani olgan soliq to‘lovchi necha kun ichida deklaratsiyaga zarur bo‘lgan o‘zgartirishlarni kiritishi shart?

A) 10 kun ichida B) 15 kun ichida C) 5 kun ichida D) 3 kun ichida

4. O‘zbekiston Respublikasining rezidenti bo‘lgan jismoniy shaxslar deklaratsiya asosida hisoblab chiqarilgan soliqni qaysi sanasidan kechiktirmay to‘lashlari kerak?

A) 1 iyunidan B) 1 mayidan C) 1 iyulidan D) 1 aprelidan

5. Mol-mulkni ijaraga berishdan daromad oladigan jismoniy shaxslar dastlabki tarzdagi deklaratsiyani qaysi muddatda taqdim etadi?

A) ijaradan daromadlar paydo bo‘lgan kundan e’tiboran birinchi oy tugaganidan keyin 5 kun muddatda

B) ijara shartnomasi tuzilgan kundan e’tiboran 14 kun muddatda

C) ijara sharnomasi ro‘yxatdan o‘tkazilgan kundan e’tiboran 25 kun muddatda

D) ijaradan daromadlar paydo bo‘lgan kundan e’tiboran birinchi oy tugaganidan keyin 20 kun muddatda

6. Mol-mulkni ijaraga beruvchi jismoniy shaxslar uchun ijara to‘lovining eng kam stavkalari qaysi qaysi me’yoriy hujjat bilan belgilanadi?

A) O‘zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to‘g‘risidagi Qonuni bilan

B) O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi bilan

C) O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori bilan

D) O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori bilan

7. Mol-mulkni ijaraga berishdan daromad oladigan jismoniy shaxslar soliqni taqdim etilgan dastlabki deklaratsiya asosida qachon to‘laydi?

A) daromad olingan oydan keyingi oyning 15-kunigacha har oyda

B) daromad olingan oydan keyingi oyning 5-kunigacha har oyda

C) daromad olingan oydan keyingi oyning 25-kunigacha har oyda

D) daromad olingan oydan keyingi oyning 10-kunigacha har oyda

8. Mol-mulkni ijaraga berishdan daromad oladigan jismoniy shaxslar deklaratsiya asosida necha foizlik daromad solig‘ini to‘laydi?

A) 12 B) 10 C) 20 D) 5

9. 2024- yilda jismoniy shaxs tomonidan yengil avtomobilni ijaraga berishda oylik ijara to‘lovi stavkasining eng kam miqdori qancha?

A) 1 ta avtotransport vositasi uchun 780 ming so‘m

B) 1 ta avtotransport vositasi uchun 800 ming. so‘m

C) 1 ta avtotransport vositasi uchun 300 ming so‘m

D) 1 ta avtotransport vositasi uchun 900 ming so‘m

10. 2024-yilda jismoniy shaxs tomonidan mikroavtobuslar, avtobuslar va yuk avtomobillarini ijaraga berishda oylik ijara to‘lovi stavkasining eng kam miqdori qancha?

A) 1 ta avtotransport vositasi uchun 1 mln. 375 ming so‘m

B) 1 ta avtotransport vositasi uchun 1 mln. 550 ming so‘m

C) 1 ta avtotransport vositasi uchun 1 mln. 600 ming so‘m

D) 1 ta avtotransport vositasi uchun 1 mln. 250 ming so‘m

XIII BOB. JISMONIY SHAXSLARNING TADBIRKORLIK FAOLIYATI: TURLARI, SHAKLLARI, RO‘YXATDAN O‘TISH HAMDA FAOLIYATNI AMALGA OSHIRISH TARTIBLARI

13.1-§. Yakka tartibdagi tadbirkorlarni davlat ro‘yxatidan o‘tkazish tartibi

Iqtisodiyotni rivojlantirish va erkinlashtirish sharoitida mamlakat iqtisodiyotini taraqqiy etishining asosiy omillaridan biri kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishdan iborat. Shunga ko‘ra mamlakatimizda tadbirkorlik va kichik biznesni rivojlantirish bugungi kunda davlat siyosatining eng ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Prezidentimizning so‘zlari bilan aytganda, biz faqat faol tadbirkorlik, tinimsiz mehnat va intilish orqali taraqqiyotga, farovon hayotga erisha olamiz.

> *Biz iqtisodiyotimizni yanada erkinlashtirish, tadbirkorlarga keng yo‘l ochib berish siyosatini bundan keyin ham qat’iy davom ettiramiz. Hal qiluvchi ahamiyatga ega bu sohani har tomonlama qo‘llab-quvvatlash, uning oldida paydo bo‘ladigan to‘siqlarni butunlay olib tashlash masalasi davlat rahbari sifatida mening doimiy e’tiborim va nazoratimda bo‘ladi.*
>
> *Sh. Mirziyoyev.*
> *O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti*

Tadbirkorlik (inglizcha – enterprise, enterprising, ruscha -predprinimatelstvo) – foyda olish maqsadida fuqarolar va yuridik shaxslarning o‘z tashabbusi asosida mustaqil faoliyatidir. Shu o‘rinda jismoniy shaxslarning tadbirkorlik faoliyati- ular tomonidan qonun hujjatlariga muvofiq amalga oshiriladigan, o‘zi tavakkal qilib va o‘z mulkiy javobgarligi ostida daromad (foyda) olishga qaratilgan tashabbuskorlik faoliyatidir. Demak, jismoniy shaxslarning tadbirkorlik faoliyatini bevosita qonun hujjatlariga muvofiq amalga oshirishlari deganda, nafaqat ularning qonun hujjatlarida belgilangan tartibda davlat ro‘yxatidan o‘tgan holda ruxsat etilgan faoliyat turlari bilan shug‘ullanishlari, balki ularning amalga oshirayotgan tadbirkorlik faoliyat turi uchun belgilangan soliqlar va yig‘imlarni to‘lashlari ham tushuniladi.

> *Ishbilarmon, mardlik va shijoat sohibi, azmi qat’iy, tadbirkor va hushyor bir kishi, ming-minglab, tadbirsiz, loqayd kishilardan yaxshidir.*
>
> *Amir Temur*

Soliq kodeksiga[85] asosan belgilangan tartibda ro‘yxatdan o‘tgan va yuridik shaxs tashkil etmagan holda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiradigan jismoniy shaxs yakka tartibdagi tadbirkor hisoblanadi.

Mamlakatimizda amaldagi tartibga ko‘ra tadbirkorlik sub’ektlarini davlat ro‘yxatidan o‘tkazish yoki ularni qayta ro‘yxatdan o‘tkazish Davlat xizmatlari markazlari tomonidan amalga oshiriladi.

Tadbirkorlik sub’ektlarini davlat ro‘yxatidan o‘tkazish quyidagi usullar orqali amalga oshiriladi (19-rasm):

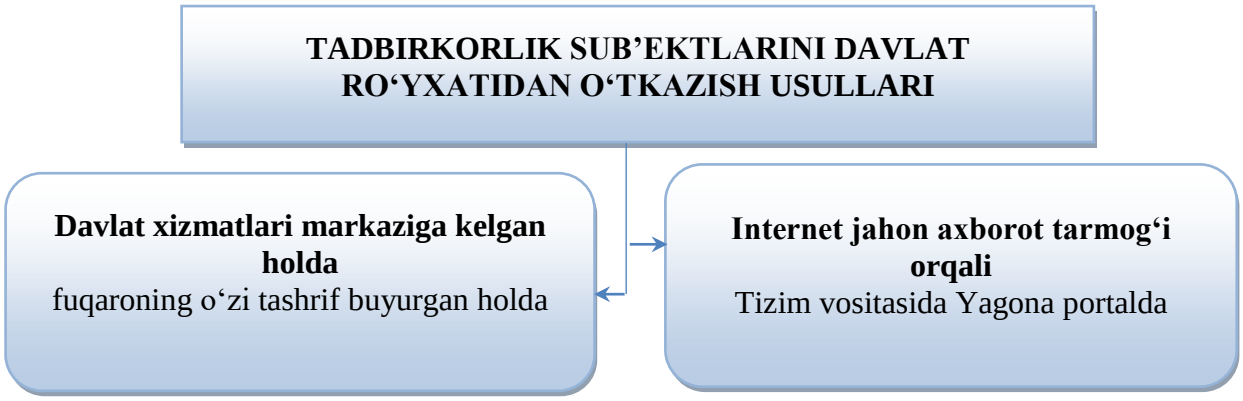

19-rasm. Tadbirkorlik sub’ektlarini davlat ro‘yxatidan o‘tkazish usullari

Yuridik shaxsni tashkil etmagan holda tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanmoqchi bo‘lgan jismoniy shaxslar yuqorida qayd etilgan usullardan birini ixtiyoriy tanlashi orqali davlat ro‘yxatidan o‘tkaziladi. Jumladan, jismoniy shaxs yakka tartibdagi tadbirkor sifatida davlat ro‘yxatidan o‘tish uchun ro‘yxatdan o‘tkazuvchi organ, ya’ni davlat xizmatlari markaziga o‘zi borib ro‘yxatdan o‘tishni hohlaganda, doimiy ro‘yxatda turgan joyidagi yoxud doimiy yashash joyidagi davlat xizmatlari markaziga murojaat qilishi lozim bo‘ladi. Mazkur jarayonda jismoniy shaxs ro‘yxatdan o‘tkazuvchi organga pasportini (chet el fuqarolari va fuqaroligi bo‘lmagan shaxslar esa shaxsini va O‘zbekiston Respublikasidagi yashash joyini tasdiqlovchi pasportni yoki boshqa hujjatni), shuningdek davlat boji to‘langanligi to‘g‘risidagi ma’lumotlarni yoxud to‘lov hujjati nusxasini taqdim etadi. Ro‘yxatdan o‘tkazuvchi organga o‘zi kelib murojaat qilinganida qog‘oz

[85] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 31-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

hujjatlarning asl nusxalari bir nusxada taqdim etiladi. Shuningdek, jismoniy shaxs tomonidan davlat ro‘yxatidan o‘tkazish uchun qonun xujjatlarida nazarda tutilgan stavka bo‘yicha davlat boji to‘lanadi (16-jadval).

16-jadval.

Tadbirkorlik sub’ektlarini davlat ro‘yxatidan o‘tkazilganda bojlar va yig‘imlar miqdorlari[86]

T/r	Tadbirkorlik faoliyati shakllarining nomi	Boj va yig‘im miqdorlari
I. Tadbirkorlik sub’ektlarini davlat ro‘yxatidan o‘tkazish		
1.	Yakka tartibdagi tadbirkor, tijorat faoliyati uchun mo‘ljallangan tovarlarni olib keluvchi YaTT	BHMning 1 baravari miqdorida
2.	Dehqon xo‘jaligi	Bepul
3.	Oilaviy tadbirkorlik sub’ekti	BHMning 1 baravari miqdorida
4.	Hunarmandchilik faoliyati sub’ekti	BHMning 1 baravari miqdorida

Bunda davlat bojini to‘lash O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Davlat xizmatlari agentligining budjetdan tashqari jamg‘armasi shaxsiy hisob raqamiga amalga oshiriladi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 28-noyabrdagi PQ-4539-sonli qaroriga asosan hunarmandchilik faoliyatining asosiy yo‘nalishlari bo‘yicha yangidan davlat ro‘yxatidan o‘tishda to‘lanadigan davlat boji yakka tartibdagi tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish uchun amalda belgilangan davlat boji miqdorining 50 foizi miqdorida belgilandi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4193-sonli Qaroriga asosan 2019-yil 1-iyundan boshlab yagona interaktiv davlat xizmatlari portali orqali murojaat etganda, davlat boji, yig‘imlar va boshqa to‘lovlar Markazlar orqali yoki bevosita xizmat ko‘rsatuvchi organlarga murojaat etganda ***to‘lanadigan summadan 90 foiz miqdorida to‘lanadi.***

Ro‘yxatdan o‘tkazuvchi organ mas’ul xodimi davlat ro‘yxatidan o‘tkazish uchun o‘zi kelib taqdim etilgan hujjatlar va ma’lumotlarni olganidan so‘ng tegishli ariza shaklini to‘ldiradi.Ro‘yxatdan o‘tkazish ma’lumotlari tizimga kiritilishi oxiriga yetganidan so‘ng ro‘yxatdan o‘tkazuvchi organ mas’ul xodimi tizim tomonidan shakllantirilgan arizani qog‘oz ko‘rinishida chop etadi. Chop etilgan ariza tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanmoqchi bo‘lgan jismoniy shaxs

[86] Vazirlar Mahkamasining 2017 -yil 9- fevraldagi 66-son qarori bilan tasdiqlangan Nizomga ilova

tomonidan imzolanadi. Ro‘yxatdan o‘tkazuvchi organ mas’ul xodimi arizani olgan paytidan boshlab 17-jadvalda ko‘rsatilgan muddat mobaynida tizim vositasida tegishli shakl bo‘yicha davlat ro‘yxatidan o‘tkazishni rasmiylashtiradi (17-jadval).

17-jadval.

Tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanmoqchi bo‘lgan jismoniy shaxslarni ro‘yxatdan o‘tkazish uchun belgilangan muddatlar[87]

T/r	Tadbirkorlik faoliyati shakllarining nomi	Davlat ro‘yxatidan o‘tkazishning belgilangan muddatlari
I. Tadbirkorlik sub’ektlarini davlat ro‘yxatidan o‘tkazish		
1.	Yakka tartibdagi tadbirkor, shu jumladan dehqon xo‘jaligi, oilaviy tadbirkorlik va hunarmandchilik faoliyati sub’ektlari	real vaqt rejimida, lekin 30 minutdan oshmagan vaqtda

17-jadvalda ko‘rsatilgan muddat ichida tizim taqdim etilgan ma’lumotlarni tekshiradi va ular tizimning tegishli ma’lumotlar bazalariga muvofiq bo‘lganda davlat ro‘yxatidan o‘tkazishni amalga oshiradi hamda tegishli shakl bo‘yicha yakka tartibdagi tadbirkorning davlat ro‘yxatidan o‘tkazilganligi to‘g‘risidagi guvohnomani shakllantiradi (20-21-rasmlar).

Ro‘yxatdan o‘tkazilganlik to‘g‘risidagi guvohnomada ro‘yxatdan o‘tkazuvchi organ mas’ul xodimining elektron raqamli imzosi (ERI)si va QR-kod (matritsali shtrix kod), shuningdek identifikatsiya raqamlari bo‘lishi kerak. QR-kod tegishli dasturiy-apparat vositalari bilan o‘qilganda ro‘yxatdan o‘tkazilganlik to‘g‘risidagi guvohnomaning identifikatsiya raqamlari va Yagona portaldagi elektron hujjatlar repozitoriysiga havolalar (giperhavolalar) bo‘lishi kerak. Yakka tartibdagi tadbirkor, oilaviy tadbirkorlik sub’ekti ro‘yxatdan o‘tkazilganligi to‘g‘risidagi guvohnomada jismoniy shaxsning fotosurati aks ettirilgan bo‘lishi kerak. Yakka tartibdagi tadbirkorlik bilan shug‘ullanmoqchi bo‘lgan jismoniy shaxslar onlayn tarzda davlat ro‘yxatidan o‘tish uchun esa «biznesni ro‘yxatdan o‘tkazish» - davlat xizmatini tanlaydi va u orqali ro‘yxatdan o‘tadi. Mazkur jarayonda jismoniy shaxs ro‘yxatdan o‘tishga doir so‘rovnomani shakllantirishi lozim bo‘ladi.

So‘rovnomaga ilova qilinayotgan hujjatlar elektron, ya’ni «PDF» formatida skaner qilingan nusxalari shaklida bo‘lishi kerak. So‘rovnoma shakllantirilishi

[87] Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 9-fevraldagi 66-son qarori bilan tasdiqlangan Nizomga ilova

oxiriga yetganidan so‘ng Tizim tomonidan avtomatik tarzda aniqlanadigan davlat bojini Tizim tomonidan taklif etilayotgan to‘lov usullari orqali to‘lash amalga oshiriladi.

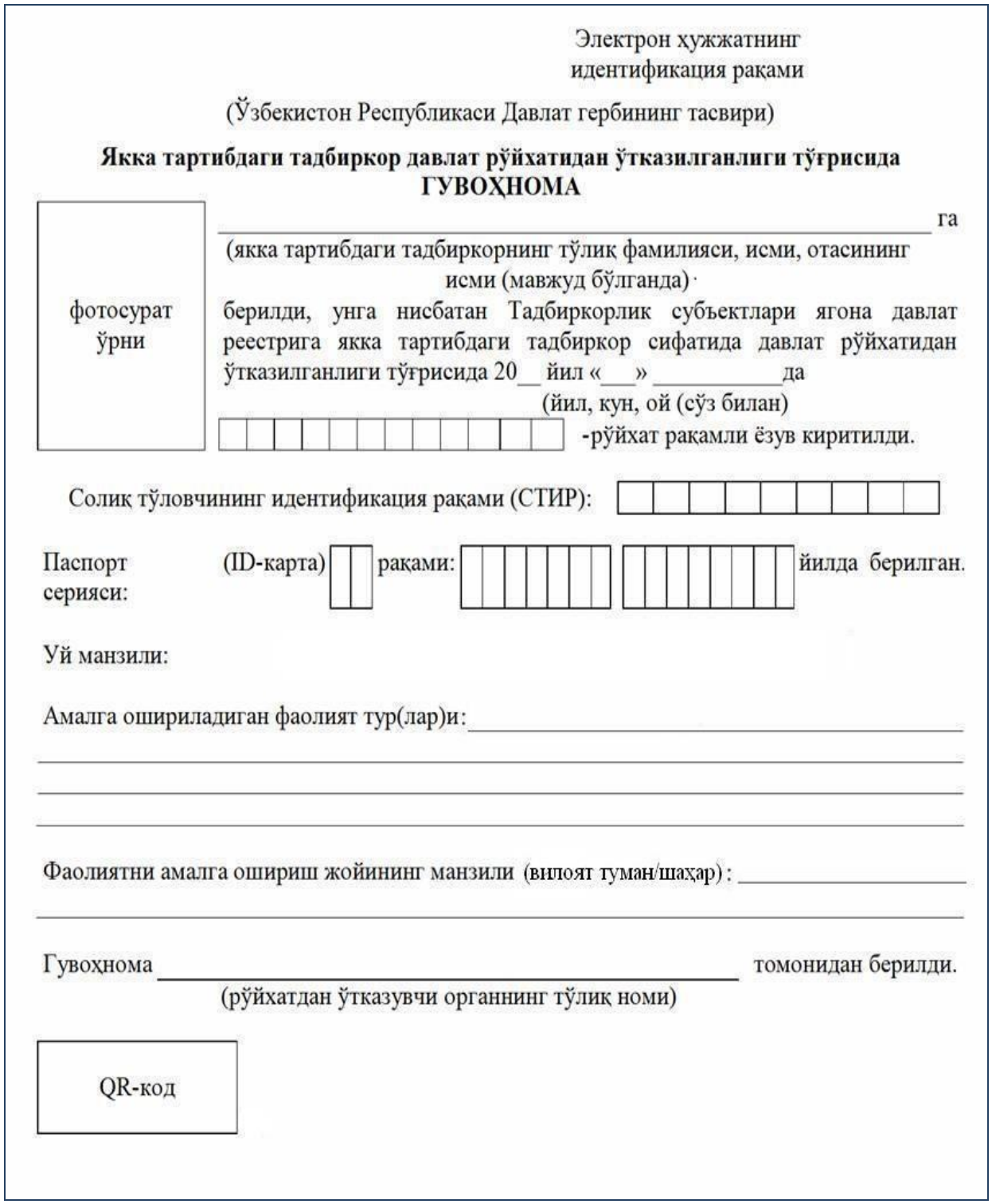

Электрон ҳужжатнинг
идентификация рақами

(Ўзбекистон Республикаси Давлат гербининг тасвири)

Якка тартибдаги тадбиркор давлат рўйхатидан ўтказилганлиги тўғрисида
ГУВОҲНОМА

фотосурат ўрни

_____ га
(якка тартибдаги тадбиркорнинг тўлиқ фамилияси, исми, отасининг исми (мавжуд бўлганда)

берилди, унга нисбатан Тадбиркорлик субъектлари ягона давлат реестрига якка тартибдаги тадбиркор сифатида давлат рўйхатидан ўтказилганлиги тўғрисида 20__ йил «___» _____да
(йил, кун, ой (сўз билан)

[ ][ ][ ][ ][ ][ ][ ][ ][ ][ ][ ][ ][ ] -рўйхат рақамли ёзув киритилди.

Солиқ тўловчининг идентификация рақами (СТИР): [ ][ ][ ][ ][ ][ ][ ][ ][ ]

Паспорт серияси: [ ][ ] (ID-карта) рақами: [ ][ ][ ][ ][ ][ ][ ][ ][ ][ ][ ][ ][ ] йилда берилган.

Уй манзили:

Амалга ошириладиган фаолият тур(лар)и: _____

_____

_____

_____

Фаолиятни амалга ошириш жойининг манзили (вилоят туман/шаҳар): _____

_____

Гувоҳнома _____ томонидан берилди.
(рўйхатдан ўтказувчи органнинг тўлиқ номи)

QR-код

20-rasm. Yakka tartibdagi tadbirkor davlat ro‘yxatidan o‘tkazilganligi to‘g‘risida guvohnoma shakli[88]

[88] Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 9-fevraldagi 66-son qarori bilan tasdiqlangan Nizomga ilova

Электрон ҳужжатнинг
идентификация рақами

(Ўзбекистон Республикаси Давлат гербининг тасвири)

Якка тартибдаги тадбиркор (оилавий тадбиркорлик субъекти)
давлат рўйхатидан ўтказилганлиги тўғрисида
ГУВОҲНОМА

фотосурат ўрни

_____ га
(якка тартибдаги тадбиркорнинг тўлиқ фамилияси, исми, отасининг исми (мавжуд бўлганда)

берилди, унга нисбатан Тадбиркорлик субъектлари ягона давлат реестрига якка тартибдаги тадбиркор сифатида давлат рўйхатидан ўтказилганлиги тўғрисида 20__ йил «___» _____да
(йил, кун, ой (сўз билан)

☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐ -рўйхат рақамли ёзув киритилди.

Солиқ тўловчининг идентификация рақами (СТИР): ☐☐☐☐☐☐☐☐☐

Паспорт (ID-карта) серияси: ☐☐ рақами: ☐☐☐☐☐☐☐ ☐☐☐☐☐☐☐ йилда берилган.

_____
(паспортни берган органнинг тўлиқ номи)

Уй манзили: _____

Амалга ошириладиган фаолият тур(лар)и: _____

_____

_____

_____

Фаолиятни амалга ошириш жойининг манзили (вилоят туман/шаҳар): _____

_____

Оилавий тадбиркорлик субъекти иштирокчиларининг таркиби:

Т/р	**Ф.И.О. (тўлиқ)**	**Қариндошлик даражаси**	**Шахсга оид маълумотлар: паспорт (ID-карта) серияси, рақами, ким томонидан ва қачон берилган (16 ёшгача бўлган шахслар учун — туғилганлик тўғрисидаги гувоҳнома (ID-карта)га оид маълумотлар)**	**СТИР (мавжуд бўлганда)**
1				
…				

Гувоҳнома _____ томонидан берилди.
(рўйхатдан ўтказувчи органнинг тўлиқ номи)

QR-код

21-rasm. Yakka tartibdagi tadbirkor (oilaviy tadbirkorlik sub’ekti) davlat ro‘yxatidan o‘tkazilganligi to‘g‘risida guvohnoma shakli[89]

[89] Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 9-fevraldagi 66-son qarori bilan tasdiqlangan Nizomga ilova

Tizim qonun xujjatlarida nazarda tutilgan davlat ro‘yxatidan o‘tkazish muddatlarida ariza beruvchi tomonidan taqdim etilgan ma’lumotlarni tekshiradi va ular Tizimning tegishli ma’lumotlar bazalariga muvofiq bo‘lganda ro‘yxatdan o‘tkazilganligi to‘g‘risidagi guvohnomani shakllantiradi.

Yakka tartibdagi tadbirkor, oilaviy tadbirkorlik subyekti ro‘yxatdan o‘tkazilganligi to‘g‘risidagi guvohnomada jismoniy shaxsning fotosurati aks ettirilgan bo‘lishi kerak. Yakka tartibdagi tadbirkor istalgan vaqtda faoliyatini vaqtincha to‘xtatib turish va tiklash bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazuvchi organga murojaat qilishi mumkin. Bunda yakka tartibdagi tadbirkor faoliyatini vaqtincha to‘xtatib turish bo‘yicha tegishli shakldagi arizani to‘ldiradi.

13.2-§. Yakka tartibdagi tadbirkorlik faoliyati va uni amalga oshirish tartibi

Davlat ro‘yxatidan o‘tish orqali jismoniy shaxslar yuridik shaxsni tashkil etmagan holda tadbirkorlik faoliyatini yakka tarzda yakka tartibdagi tadbirkor, birgalikdagi tadbirkorlik faoliyatini esa oilaviy tadbirkorlik, oddiy shirkat va dehqon xo‘jaligi shakllarida amalga oshirishi mumkin.

O‘z navbatida yakka tartibdagi tadbirkorlik jismoniy shaxs (yakka tartibdagi tadbirkor) tomonidan tadbirkorlik faoliyatini yuridik shaxs tashkil etmagan holda amalga oshirishdir.

Yakka tartibdagi tadbirkorlik yakka tartibdagi tadbirkor tomonidan mustaqil, mulk huquqi asosida o‘ziga tegishli bo‘lgan mol-mulk negizida, shuningdek mol-mulkka egalik qilish va (yoki) undan foydalanishga yo‘l qo‘yadigan o‘zga ashyoviy huquq asosida amalga oshiriladi.

Yakka tartibdagi tadbirkorlar O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilab qo‘yilgan tadbirkorlik faoliyati turlari[90] bilan shug‘ullanishi mumkin. Qolaversa yakka tadbirkorlar bir vaqtning o‘zida ber necha faoliyat turlari bilan ham shug‘ullanishlari mumkin (18-jadval).

[90] Yakka tartibdagi tadbirkorlar shug‘ullanishi mumkin bo‘lgan faoliyat turlari ro‘yxati. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2011- yil 7- yanvardagi 6-sonli qarori bilan tasdiqlangan. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2022-yil.

18-jadval.

Yakka tartibdagi tadbirkorlar shug‘ullanishi mumkin bo‘lgan faoliyat turlari[91]

T/r	Faoliyat turining nomi
I.	**Chakana savdo:**
1.	Oziq-ovqat va nooziq-ovqat tovar/i bilan chakana savdo qilish (qur. mat, sement, shifer, yog‘och va yog‘och mahsulot/i, alkogolli va tamaki mahsulot/i, neft mahsulot/i barcha tur/i, qim. metal/ va qim. tosh/dan yasalgan buyum/ yoxud bunday material/ qo‘llan. buyum/, audiovizual asar/, fonogramma/ va EHM uchun yaratilgan dastur/, yangi import avtomobil/, farmatsevtika tovarlarini sotish bundan mustasno)
2.	Ko‘chma savdo obyekt/ida aralash chakana savdo qilish (vaqtincha joylashgan va mavsumiy yoki maqsadli xususiyatga ega bo‘lgan, shun. ish kuni tamom bo‘lgandan keyin obyektni demontaj qilinishi va ko‘chirilishini talab etuvchi obyektlarda)
3.	Dehqon bozorlarida qishloq xo‘jaligi mahsulotlari bilan chakana savdo qilish
4.	Gazetalar, jurnallar va kitob mahsulotlari bilan chakana savdo qilish
5.	Tovarlarni import qilish va ular bilan chakana savdo qilish (ayrim tovarlarini sotish bundan mustasno), bunda olib kirilayotgan tovarlarning narxi bir oyda 5000 AQSh dollari ekvivalentidan oshmaslik sharti bilan
II.	**Qonun hujjatlarida belgilangan ro‘yxat bo‘yicha hunarmandchilik faoliyati.**
III.	**Maishiy xizmatlar, II bo‘limda nazarda tutilganlaridan tashqari:**
6.	Sartaroshlik xizmatlari, manikyur, pedikyur, kosmetolog xizmatlari va shunga o‘xshash boshqa xizmatlar
7.	Kir yuvish, quruq va kimyoviy tozalashni tash. et, shuningdek, dazmollash xiz/ri
8.	Gilam va gilam buyumlarini ta’mirlash va tozalash
9.	Tikuv, mo‘yna, charm va trikotaj buyum/ni, bosh kiyim/ni va to‘qimachilik galantereyasidan tikilgan buyum/ni ta’mirlash, aholining yakka tartibdagi buyurtma/i bo‘yicha tikuv va trikotaj buyum/ini, bosh kiyim/ini va to‘qimachilik galantereyasidan buyum/ni tikish, deraza va eshik parda/ini tikish, kashtachilik
10.	Hayvonlar terilari, mo‘yna, to‘qimachilik, charm buyumlar va boshqa buyumlarni oshlash va bo‘yash
11.	Aholining yakka tartibdagi buyurtmalari bo‘yicha poyabzal tikish, poyabzalni ta’mirlash, bo‘yash va tozalash
12.	Attorlik buyumlarini tayyorlash va ta’mirlash
13.	Bijuteriya va jevaklarni tayyorlash va ta’mirlash
14.	Kalitlar tayyorlash
15.	Metall va tunuka buyumlar tayyorlash va ta’mirlash
16.	Gulchambarlar, sun’iy gullar, ikebana, gul marjonlarini tayyorlash
17.	To‘siqlar, haykallar, metalldan yasalgan gulchambarlarni tayyorlash va ta’mirlash
18.	Yog‘ochdan eshik, deraza va boshqa buyumlar (mebeldan tashqari) tayyorlash
19.	Inventarni (xo‘jalik, sport, baliqchilik va hokazo) ta’mirlash va tayyorlash
20.	Kesuvchi buyumlar va asboblarni charxlash
21.	Tayyor mebelni yig‘ish, ta’mirlash va drapirovka qilish
22.	Musiqa asboblarini ta’mirlash va sozlash
23.	Yakka buyurtma bo‘yicha qimmatbaho metallardan va toshlardan zargarlik

[91] Vazirlar Mahkamasining 2011-yil 7-yanvardagi 6-sonli qarori bilan tasdiqlangan.

	buyumlarini yasash, shuningdek, zargarlik buyumlarini ta’mirlash
24.	Optika, soatlarni ta’mirlash va metall, plastmassa, sopol, fayans, tosh, kartondan mahsulotlarda o‘ymakorlik ishlari (qavariq yozuvlar va tasvirlar tushirish)
25.	Radioelektron apparatlar, maishiy mashinalar, maishiy priborlar, ofis mashinalari va hisoblash texnikasini ta’mirlash, o‘rnatish va ularga texnik xizmat ko‘rsatish
T/r	**Faoliyat turining nomi**
26.	Transport vosita/ini ta’m. va ularga tex. xiz. ko‘r., shu jum., trans. vos.ga tex. xiz. ko‘r. xiz.ining boshqa tur/i (akustik tizim/ va qo‘riqlash signalizatsiya/ini ta’m. va o‘rnatish, polirovkalash, kuzovga himoya va bezak qoplama/ini qoplash xizmat/i)
27.	Sanitariya-texnika xizmatlari va payvandlash ishlari
28.	Shisha va oynalarni kesish, shishaga badiiy ishlov berish
29.	Binolarga oyna o‘rnatish xizmatlari
30.	Jamoat hojatxonalari xizmatlari
31.	Hammom va sauna xizmatlari
32.	Turar joylarni yig‘ishtirish xizmatlari
33.	Hovlilar va bog‘larga qarash xizmatlari, shuningdek, ko‘kalamzorlashtirish ishlari
34.	Bog‘lar, polizlar va dov-daraxtlarni zararkunandalar va kasalliklardan himoya qilish
35.	Video va fotosuratga olish xizmatlari
36.	Xo‘j. mol/i va uy-ro‘zg‘or buyum/ini (mebel, idish-tovoq, va.b.) ijaraga berish
37.	Oilaviy mehmon uy/i va xostel/ni qonun hujjat/ida belgilangan tartibda tashkil etish
IV	**Faoliyatning boshqa turlari:**
38.	Qadoqlash uskunalaridan foydalanmagan holda uy sharoitida milliy shirinliklar, qandolat mahsulotlari, qurtni tayyorlash va sotish
39.	Milliy non va patir tayyorlash va sotish
40.	Popkorn, frezerda muzqaymoq, salqin ichimlik/, ayron va go‘ja tay. va quyib sotish
41.	Salatlar va tuzlamalar tayyorlash va sotish, shuningdek uy sharoitida donalab sotiladigan taomlarning ayrim turlarini tayyorlash va o‘tirish joylari tashkil etmasdan yoki mahalliy davlat hokimiyati organlarining qarori bilan ajratilgan maxsus joylarda sotish
42.	O‘lchov vositalari tayyorlash va ularni prokatga berish
43.	Aholi uchun turar va noturar joylarni ta’mirlash bo‘yicha xizmatlar
44.	Repetitorlik xizmatlari
45.	Tarjima xizmatlari, tahrir xizmatlari
46.	Bolalarning o‘yinchoq avtomatlari bilan bog‘liq xizmatlar
47.	Axborotning kriptografik himoyasi vositalarini loyihalash, yaratish, ishlab chiqarish, sotish, ta’mirlash va ulardan foydalanish
48.	Dizayn bo‘yicha xizmatlar (grafik, interyer, mebel va hokazolar), shuningdek, chizmachilik-grafika ishlari, shuningdek, rassomlik san’ati
49.	Kompyuter dastur/ini i.chiqish xizmat/ri, kompyuter o‘yin/ini tashkil etish, shuningdek, kompyuter yordamida matn/ni terish va bosib chiqarish xizmat/i, matndan nusxa olish va ko‘paytirish bilan bog‘liq xizmatlar
50.	Tashrif qog‘ozlari va taklifnoma biletlarini tayyorlash va bosish
51.	Muqovalash ishlari
52.	Reklamani ishlab chiqish va joylashtirish
53.	Sug‘urta agentlari tomonidan ko‘rsatiladigan xizmatlar
54.	Konsert-tomosha faoliyatini amalga oshirish
55.	Tantanali marosim/ni tashkil etish xizmat/i (to‘y, yubiley, tug‘ilgan kun va hokazo/)

56.	Ko‘ylak va kostyumlarni, shuningdek, ularga aksessuarlarni prokatga berish
57.	Ijtimoiy xizmatlar (bolalar, bemorlar va keksa kishilarga qarash xizmatlari)
58.	Jismoniy tarbiya-sog‘lomlashtirish faoliyati (sheyping, aerobika, sport seksiyalari, salomatlik guruhlari), trenerlik xizmatlari
T/r	**Faoliyat turining nomi**
59.	To‘garaklar tashkil etish va yuritish
60.	Davlat-xususiy sher. oilaviy nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyati
61.	Tulumni shishirish xizmatlari (taksidermik ishlar)
62.	Tegirmonlarda donni maydalash (tozalash) xizmatlari
63.	Mol so‘yish xizmatlari
64.	Uy hayvonlariga qarash xizmatlari
65.	Veterinariya faoliyati
66.	Yuklarni avtomobil transportida tashish
67.	Yo‘lovchilar va yuklarni daryo transportida tashish
68.	O‘simlik, hayvonlar va minerallardan tayyorlangan dorivor xomashyoni yetishtirish, yig‘ishtirish, tayyorlash va sotish
69.	Gullar va dekorativ daraxtlar yetishtirish va sotish (shu jumladan bonsay san’ati)
70.	Akvarium baliqlari, dekorativ qushlar va boshqa hayvonlarni ko‘paytirish va sotish
71.	Shisha idish/ va ikkilamchi xomashyoni qabul qilish xizmat/i (metall chiq-dan tash.)
72.	Rieltorlik faoliyati
73.	Jismoniy va yuridik shaxslarga maxsus va qishloq xo‘jaligi texnikasidan foydalangan holda xizmatlar ko‘rsatish
74.	Tashkilotlar uchun qishloq xo‘jaligi mahsulotlari tayyorlash bo‘yicha xizmatlar
75.	Ilmiy-tadqiqot, tajriba-konstruktorlik va texnologik ishlar uchun pudrat shartnomasi bo‘yicha ishlarni bajarish
76.	Matritsali printerlar va alfavit-raqam bosma qurilmalar uchun bo‘yovchi tasmalarni tayyorlash va qayta ishlash
77.	Qog‘ozlar va skorosshivatellar uchun konvertlar, papkalar tayyorlash
78.	Telekommunikatsiyalar operatorlariga, provayderlariga vositachilik xizmatlari ko‘rsatish (abonentlar yoki xizmatlar ko‘rsatuvchilarga ma’lumot-axborot xizmati ko‘rsatish, xizmat ko‘rsatuvchilarning xizmatlari uchun to‘lovlarni qabul qilish)
79.	Paxta (ilgari iste’molda bo‘lgan) va jun tozalash hamda titish xizmatlari
80.	Turistik faoliyat - turagentlik va ekskursiya xizmatlari, shuningdek, gidlar (gid-tarjimonlar), ekskursiya yetakchilari va yo‘riqchi-yo‘l boshlovchilar xizmatlari
81.	Duradgorlik ish/i (aholi buyurtmalari bo‘yicha duradgorlik ishlarini amalga oshirish)
82.	Metallni ta’mirlash ishlari (uy sharoitida metalldan tayyorlangan maishiy buyumlarni ta’mirlash (kalit.dub.tay, soyabonlarni ta’m., maish. buy. ta’m.)
83.	Yog‘och me’morchiligi (bolalar maydonchalari va park zonalari uchun yog‘ochdan yasalgan qurilmalar, haykallar)
84.	Gazlama/ga naqsh/ solish (gazlama/ va kiyim ashyo/ini qo‘lda bo‘yash, gazlama/ga,shu jum. trafaretli bosma va qo‘lda rasm chizish usuli bilan rasm/ solish)
85.	Qimmatbaho metallarni oltin izlovchilar usulida qazib olish
86.	Turistlarga uy-joyni qisqa muddatga ijaraga berish (30 kungacha)
87.	Davlat xizmatlari ko‘rsatishda agent sifatida ishtirok etish
88.	Ko‘p kvartirali uyni boshqarish (malaka (attestatsiya) sertifikatiga ega bo‘lganlar)
89.	Kadastr muhandislari tomonidan ko‘rsatiladigan xizmatlar

Ushbu ro‘yxat doirasida o‘z faoliyatini amalga oshiradigan xususiy tadbirkorlar qonun hujjatlarida belgilangan tartibda tashqi iqtisodiy faoliyat bilan shug‘ullanishlari mumkin.

O‘zbekiston Respublikasi qonunchiligida jismoniy shaxslar tomonidan tadbirkorlik faoliyatini belgilangan tartibda davlat ro‘yxatidan o‘tmasdan amalga oshirish noqonuniy tadbirkorlik faoliyati deb e’tirof etiladi va ularga nisbatan qonun xujjatlarida belgilangan tartibda ma’muriy, moliviy va jinoiy javobgarlik javobgarlik choralari belgilangan.

O‘zbekiston Respublikasining Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksida[92] tadbirkorlik faoliyatini davlat ro‘yxatidan o‘tmasdan amalga oshirish noqonuniy tadbirkorlik faoliyati deb e’tirof etiladi va unga nisbatan quyidagi miqdorda ma’muriy jarima belgilangan:

Tadbirkorlik faoliyatini davlat ro‘yxatidan o‘tmasdan amalga oshirish, -huquqbuzarlik ashyolarini musodara qilib, bazaviy hisoblash miqdorining besh baravaridan yetti baravarigacha miqdorda jarima solishga sabab bo‘ladi.

Yuqorida ko‘rsatib o‘tilgan huquqbuzarlikni ancha miqdordagi nazorat qilinmaydigan daromad olgan holda sodir etish, -huquqbuzarlik ashyolarini musodara qilib, bazaviy hisoblash miqdorining yetti baravaridan o‘n baravarigacha miqdorda jarima solishga sabab bo‘ladi.

Huquqbuzarlikni ko‘p miqdordagi nazorat qilinmaydigan daromad olgan holda sodir etish, -huquqbuzarlik ashyolarini musodara qilib, bazaviy hisoblash miqdorining o‘n baravaridan ellik baravarigacha miqdorda jarima solishga sabab bo‘ladi.

Birinchi marta huquqbuzarlik sodir etgan shaxs, agar u huquqbuzarlik aniqlangan paytdan e’tiboran o‘ttiz kun ichida soliqlar va yig‘imlar tarzida davlatga yetkazilgan zararning o‘rnini ixtiyoriy ravishda qoplagan, tadbirkorlik sub’ektining ro‘yxatdan o‘tkazilishini ta’minlagan va zarur bo‘lgan ruxsat beruvchi

[92] O‘zbekiston Respublikasining Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksi. 176-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

hujjatlarni rasmiylashtirgan bo‘lsa, huquqbuzarlik narsalarini musodara qilmasdan javobgarlikdan ozod etiladi.

Soliq kodeksida jismoniy shaxs tomonidan tadbirkorlik faoliyatini YaTT sifatida davlat ro‘yxatidan o‘tmasdan amalga oshirish, -bunday faoliyatdan olingan daromadlarning o‘n foizi miqdorida, lekin bir million so‘mdan kam bo‘lmagan miqdorda jarima solishga sabab bo‘ladi[93].

O‘z navbatida O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksida[94] ham tadbirkorlik faoliyatini davlat ro‘yxatidan o‘tmasdan amalga oshirish noqonuniy tadbirkorlik faoliyati deb e’tirof etiladi va unga nisbatan quyidagi tartibda jinoiy javobgarlik belgilangan:

Tadbirkorlik faoliyatini davlat ro‘yxatidan o‘tmasdan juda ko‘p miqdordagi nazorat qilinmaydigan daromad olgan holda amalga oshirish,-uch yilgacha muayyan huquqdan mahrum qilib, bazaviy hisoblash miqdorining uch yuz baravaridan olti yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki to‘rt yuz sakson soatgacha majburiy jamoat ishlari yoki ikki yildan besh yilgacha ozodlikni cheklash yoxud besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

Birinchi marta jinoyat sodir etgan shaxs, agar u jinoyat aniqlangan kundan e’tiboran o‘ttiz kunlik muddatda soliqlar va yig‘imlar tarzida davlatga yetkazilgan zararning o‘rnini ixtiyoriy ravishda qoplagan, tadbirkorlik sub’ektining ro‘yxatdan o‘tkazilishini ta’minlagan va zarur bo‘lgan ruxsat beruvchi hujjatlarni rasmiylashtirgan bo‘lsa, javobgarlikdan ozod etiladi.

YaTT lozim hollarda xodimlarni yollash huquqiga ega.

Ular tomonidan xodimlarni yollash Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan tartibga ko‘ra amalga oshiriladi. Jumladan, Vazirlar Mahkamasining 707-sonli qarori bilan yakka

Xususiy tadbirkor bilan mehnat munosabatlari o‘rnatgan jismoniy shaxslarga xususiy tadbirkorlar sifatida qaralmaydi va ular xususiy tadbirkor nomidan huquqiy hujjatlarni imzolash huquqiga ega emas.

[93] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 219-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.
[94] O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. 188-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

tartibdagi tadbirkorlarga qonunchilik hujjatlarida belgilangan faoliyat turlari bo‘yicha besh nafargacha xodimlarni yollash huquqi berilgan.

Xodimlarni yollagan holda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiradigan yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan faoliyat faqat bitta manzil bo‘yicha shoxobchada amalga oshiriladi. Yakka tartibdagi tadbirkor bilan mehnat munosabatlariga kirishgan jismoniy shaxslarga yakka tartibdagi tadbirkor sifatida qaralmaydi va ular yakka tartibdagi tadbirkor nomidan huquqiy hujjatlarni imzolash huquqiga ega bo‘lmaydi.

Yakka tartibdagi tadbirkor tomonidan yollangan xodimlar elektron tartibda shaxsiy kabinet yoki mobil ilova orqali davlat soliq organlarida ro‘yxatga qo‘yiladi. Ro‘yxatga qo‘yish Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 22-noyabrdagi 707-son qarori bilan tasdiqlangan «Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan yollangan xodimlarni davlat soliq xizmati organlarida hisobga qo‘yish tartibi to‘g‘risida» Nizom asosida amalga oshiriladi.

Yakka tartibdagi tadbirkor va uning yollangan xodimi o‘rtasidagi mehnat munosabatlari ushbu Nizomda nazarda tutilgan yakka tartibdagi tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish xususiyatlarini hisobga olgan holda mehnat to‘g‘risidagi qonunchilik hujjatlari bilan tartibga solinadi. Yakka tartibdagi tadbirkor xodimlarning qonunchilik hujjatlarida belgilangan mehnat huquqlariga rioya etilishini ta’minlashi shart. Xodimni yollashda (ishga qabul qilishda) yakka tartibdagi tadbirkor quyida keltirilgan shaklga muvofiq yozma mehnat shartnomasini tuzadi (22-rasm).

Xodim ahvolini qonunchilikda belgilangan normalarga nisbatan yomonlashtiradigan mehnat shartnomasi shartlari haqiqiy hisoblanmaydi. Mehnat shartnomasining amal qilish muddati yakka tartibdagi tadbirkorni davlat ro‘yxatidan o‘tkazish to‘g‘risidagi guvohnomaning amal qilish muddatidan oshmasligi kerak. Mehnat shartnomasi ikki nusxada tuziladi. Shartnomaning bir nusxasi yakka tartibdagi tadbirkorda va ikkinchi nusxasi xodimda qoladi. Shartnoma yakka tartibdagi tadbirkorning imzosini muhr bilan tasdiqlash va ishga qabul qilish to‘g‘risida buyruq rasmiylashtirilishi talab qilinmaydi.

MEHNAT ShARTNOMASI №_____

_____

(tuzilgan joyi) 20__ yil "___" _____

1. JShShIR kodi _____ bo'lgan, keyingi o'rinlarda "Ish beruvchi" deb ataladigan yakka tartibdagi tadbirkor _____
va keyingi o'rinlarda *(F.I.O.)*

"Xodim" deb ataladigan fuqaro _____ushbu shartnomani quyidagilar to'g'risida tuzdilar:

2. Xodim _____kasbi bo'yicha faoliyatning
(kasb, lavozim nomi)
quyidagi turlarini amalga oshirish uchun ishga qabul qilinadi:

_____
(faoliyat turi va mehnat funksiyalari)

3. Shartnoma muddati:_____
(oylar soni, ishlarni bajarish muddati)

4. Ish boshlash sanasi: 20__ yil "___"_____
Mehnat shartnomasining to'xtatilishi sanasi: 20__ yil "___"_____

5. Xodimning majburiyatlari:

_____
(asosiy majburiyatlar)

6. Ish beruvchining majburiyatlari:

_____
(asosiy majburiyatlar ko'rsatiladi)

_____

7. Shartnoma bo'yicha ishlash
boshlanishi _____
tamom bo'lishi _____
ish kuni rejimi: _____, dam olish kuni: _____;
mehnat ta'tilining davomiyligi: _____ kun.

8. Mehnatga haq to'lash shartlari: _
(mehnatga haq to'lash miqdori, shakli va davriyligi ko'rsatiladi) _____

9. Boshqa shartlar:
9.1. Ish beruvchi xodim uchun jismoniy shaxslardan olinadagan daromad solig'i va ijtimoiy soliqni qonunchilikda nazarda tutilgan miqdorda va tartibda to'lash majburiyatini oladi.
9.2. Boshqa shartlar (tomonlarning xohishiga ko'ra)

_____

Tomonlarning manzili va imzolar:

Xodim: _____ Ish beruvchi:

_____

Manzili: _____ Manzili:_____

(imzo) (imzo)

20__ yil "___" _____ 20__ yil "___" _____

22-rasm.Yakka tartibdagi tadbirkor va yakka tartibdagi tadbirkorning xodimi o'rtasidagi mehnat shartnomasi

Xodimning mehnat stajini hisoblash uning uchun O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzuridagi budjetdan tashqari Pensiya jamg'armasiga ijtimoiy soliq to'langanligi to'g'risidagi ma'lumotlar asosida amalga oshiriladi.

Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan xodimlarni davlat soliq xizmati organlarida hisobga qo‘yish quyida keltirilgan sxemaga muvofiq amalga oshiriladi (19-jadval).

Bosqichlar	Subyektlar	Tadbirlar	Bajarish muddatlari
1-bosqich	Yakka tartibdagi tadbirkor	Yakka tartibdagi tadbirkor xodim bilan mehnat shartnomasi tuzgandan so'ng uch ish kunidan kechikmay xodimni hisobga qo'yish to'g'risidagi arizani soliq bo'yicha hisobga qo'yish joyidagi davlat soliq xizmati organiga shaxsiy kabineti yoki mobil ilova orqali eksterritorial tarzda yuboradi.	3 ish kunidan kechiktirmasdan
2-bosqich	Davlat soliq xizmati organi	Davlat soliq xizmati organi yakka tartibdagi tadbirkorning xodimni hisobga qo'yish to'g'risidagi arizasini olgan sanadan boshlab bir ish kunidan kechikmay QR-kod qo'yilgan xodimni hisobga qo'yish kartochkasini yakka tartibdagi tadbirkorning shaxsiy kabinetiga yoki mobil ilovasiga jo'natadi.	1 ish kunidan kechiktirmasdan
3-bosqich	Yakka tartibdagi tadbirkor	Xodim bilan tuzilgan mehnat shartnomasi muddatidan oldin bekor qilingan taqdirda, yakka tartibdagi tadbirkor yollangan xodim bilan tuzilgan mehnat shartnomasi bekor qilinganligi to'g'risidagi xabarnomani bir ish kunidan kechiktirmasdan soliq bo'yicha hisobga qo'yish joyidagi davlat soliq xizmati organiga shaxsiy kabineti yoki mobil ilova orqali eksterritorial tarzda yuboradi.	1 ish kunidan kechiktirmasdan
4-bosqich	Davlat soliq xizmati organi	Davlat soliq xizmati organi yakka tartibdagi tadbirkorning xodimi bilan tuzilgan mehnat shartnomasi bekor qilinganligi to'g'risidagi xabarnomasini qabul qilgan kunning o'zida xodimni hisobga qo'yish kartochkasini bekor qiladi.	Xabarnoma qabul qilingan kunning o'zida

19-jadval. Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan yollangan xodimlarni davlat soliq xizmati organlarida hisobga qo‘yish sxemasi

Yakka tartibdagi tadbirkor xodimini hisobga qo‘yish to‘g‘risidagi arizani xodim bilan mehnat shartnomasi tuzilgan sanadan boshlab uch ish kunidan kechikmay soliq bo‘yicha hisobga qo‘yish joyidagi davlat soliq xizmati organiga ushbu quyida keltirilgan shaklga muvofiq shaxsiy kabineti yoki mobil ilovasi orqali eksterritorial tarzda taqdim etadi (23-rasm).

_____dan

(yakka tartibdagi tadbirkorning F.I.O.)

_____ga taqdim etiladi

(soliq bo'yicha hisobga qo'yish joyidagi davlat soliq xizmati organi)

Yollanadigan xodimni hisobga qo‘yish to‘g‘risida
ARIZA

_____ni

(xodimning F.I.O.)

_____ni amalga oshirish uchun

(faoliyat turi)

_____ga

(faoliyat amalga oshiriladigan joy)

_____ muddatga yakka tartibdagi tadbirkorning yollanma xodimi sifatida hisobga qo‘yishingizni so‘rayman.

Xodim to‘g‘risidagi ma’lumotlar:

F.I.O. _____

ID-karta ma’lumoti yoki pasport seriyasi _____ raqami _____ _____ tomonidan berilgan

Uy manzili: _____

Soliq to‘lovchining JShShIR:_____

Yakka tartibdagi tadbirkor to‘g‘risidagi ma’lumotlar:

ID-karta ma’lumoti yoki pasporti ma’lumotlari: _____

Uy manzili: _____ Pochta indeksi: _____ Bog‘lanish telefoni: _____ Soliq to‘lovchining JShShIR:_____ Arizaga qo‘shimcha ravishda ilova qilinadigan hujjatlar:

1. _____
2. _____
3. _____

_____ _____

(to‘ldirilgan sanasi va vaqti) (YTT imzosi)

23-rasm. Yollanadigan xodimni hisobga qo‘yish to‘g‘risida ARIZA

Xodimni hisobga qo‘yish to‘g‘risidagi arizaga yakka tartibdagi tadbirkor va xodim o‘rtasida tuzilgan mehnat shartnomasining nusxasi ilova qilinadi.

Davlat soliq xizmati organi tomonidan xodimni hisobga qo‘yish to‘g‘risidagi ariza olingan sanadan boshlab bir ish kunidan kechikmay quyida keltirilgan shakl bo‘yicha QR-kod qo‘yilgan xodimni hisobga qo‘yish kartochkasi (keyingi o‘rinlarda - hisobga qo‘yish kartochkasi) yakka tartibdagi tadbirkorning shaxsiy kabinetiga yoki mobil ilovasiga jo‘natiladi (24-rasm).

YOLLANGAN XODIMNI HISOBGA QO‘YISH KARTOCHKASI

№ _____
20__ yil “___” _____

Xodim to‘g‘risidagi ma’lumotlar:
F.I.O. _____
Uy manzili:
_____
Soliq to‘lovchining JShShIR: _____

_____ tumani (shahri) davlat soliq inspeksiyasi tomonidan yakka tartibdagi tadbirkorning yollangan xodimi sifatida hisobga qo‘yilgan.

Ish beruvchi (yakka tartibdagi tadbirkor) to‘g‘risidagi ma’lumotlar:
F.I.O.
_____
Uy manzili: _____
Soliq to‘lovchining JShShIR: _____
Amalga oshiriladigan faoliyat turi: _____
Faoliyatni amalga oshirish joyi: _____
20__ yil “___” _____ gacha haqiqiydir.

QR kod

DSI rahbari
(o‘rinbosari)

24-rasm. Yollangan xodimni hisobga qo‘yish kartochkasi

Hisobga qo‘yish kartochkasi xodim va yakka tartibdagi tadbirkor o‘rtasida tuzilgan mehnat shartnomasining amal qilish muddatiga beriladi. Amal qilish muddati tugagan hisobga qo‘yish kartochkasi o‘z kuchini yo‘qotgan deb hisoblanadi. O‘z kuchini yo‘qotgan hisobga qo‘yish kartochkasini qayta tiklash uchun yakka tartibdagi tadbirkor tomonidan shaxsiy kabinet yoki mobil ilova orqali eksterritoriallik tamoyili asosida ariza jo‘natiladi.

Mazkur arizaga asosan davlat soliq xizmati organi tomonidan bir ish kunidan kechiktirmasdan yakka tartibdagi tadbirkorning shaxsiy kabinetiga yoki mobil ilovasiga hisobga qo‘yish kartochkasi jo‘natiladi.

Xodim bilan tuzilgan mehnat shartnomasi muddatidan oldin bekor qilingan taqdirda, yakka tartibdagi tadbirkor shaxsiy kabineti yoki mobil ilovasi orqali soliq bo‘yicha hisobga qo‘yish joyidagi davlat soliq xizmati organiga xodim bilan

mehnat shartnomasi bekor qilinganligi to‘g‘risidagi xabarnomani bir ish kunidan kechiktirmasdan eksterritorial tarzda yuboradi.

Davlat soliq xizmati organi xabarnoma qabul qilingan kunning o‘zida xodimni hisobga qo‘yish kartochkasini bekor qiladi. Mehnat shartnomasi bekor qilinganligi to‘g‘risidagi xabarnomani o‘z vaqtida yubormaslik, yakka tartibdagi tadbirkorning majburiyatlari bo‘yicha jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini va ijtimoiy soliqni hisoblashni to‘xtatib turishga asos bo‘lmaydi.

Hisobga qo‘yish kartochkasi yo‘qolgan yoki yaroqsiz bo‘lib qolgan hollarda davlat soliq xizmati organi tomonidan yakka tartibdagi tadbirkorning shaxsiy kabinetiga yoki mobil ilovasiga jo‘natilgan kartochkadan qayta chop etish orqali foydalanilishi mumkin. Davlat soliq xizmati organlari yakka tartibdagi tadbirkorlarning yollangan xodimlari hisobini belgilangan tartibda yuritadi.

Yakka tartibdagi tadbirkor o‘z nomidan tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanadi, huquq va majburiyatlarni oladi hamda amalga oshiradi. Jismoniy shaxs o‘z tadbirkorlik faoliyati bilan bog‘liq bitimlar tuzayotganida, yakka tartibdagi tadbirkor sifatida harakat qilayotganligini, agar bu bitimlarni tuzish vaziyatining o‘zidan aniq anglashilmasa, ko‘rsatishi kerak. Bunday eslatmaning mavjud emasligi yakka tartibdagi tadbirkorni o‘z majburiyatlari bo‘yicha zimmasidagi javobgarlikdan ozod etmaydi. Yakka tartibdagi tadbirkor o‘z faoliyatini amalga oshirayotganda shaxsiy ish hujjatlari blankalaridan, muhr, shtamplardan foydalanishga haqli, ularning matnlari mazkur shaxs yakka tartibdagi tadbirkor ekanligi haqida dalolat berishi lozim. Yakka tartibdagi tadbirkorlikni amalga oshirish uchun er-xotindan biri er-xotinning umumiy birgalikdagi mol-mulkidan foydalanadigan hollarda, agar qonunda, nikoh shartnomasida yoxud er-xotin o‘rtasidagi o‘zga kelishuvda boshqacha qoida nazarda tutilgan bo‘lmasa, erning (xotinning) roziligi talab qilinadi.

Yuqoridagilar bilan birgalikda qonunchilikda tadbirkorlik foliyati bilan shug‘ullanayotgan har qanday shaxs tadbirkorlik faoliyatining litsenziyalanishi lozim bo‘lgan turlari bilan shug‘ullanmoqchi bo‘lsa, albatta qonun xujjatlarida belgilangan tartibda litsenziya olishlari talab etiladi. Aks holda qonun xujjatlarida

faoliyat bilan litsenziyasiz va boshqa ruxsat beruvchi hujjatlarsiz shug‘ullanganlik uchun nazarda tutilgan ma’muriy va jinoiy javobgarlikka tortiladi.

Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksning 165-moddasida jismoniy shaxslar tomonidan tadbirkorlikning litsenziyalanadigan foliyati bilan litsenziyasiz va boshqa ruxsat beruvchi hujjatlarsiz shug‘ullanishga nisbatan quyidagi miqdorda ma’muriy jarima belgilangan:

Litsenziya olinishi yoki boshqa ruxsat beruvchi hujjatlar olinishi shart bo‘lgan faoliyat bilan litsenziyasiz yoki boshqa ruxsat beruvchi hujjatlarsiz shug‘ullanish –

fuqarolarga bazaviy hisoblash miqdorining besh baravaridan o‘n baravarigacha miqdorda jarima solishga sabab bo‘ladi.

Faoliyat bilan litsenziyasiz shug‘ullanish ma’muriy jazo chorasi qo‘llanilganidan keyin bir yil davomida takroran sodir etilgan bo‘lsa,

- fuqarolarga bazaviy hisoblash miqdorining o‘n baravaridan yigirma baravarigacha miqdorda jarima solishga sabab bo‘ladi.

O‘z navbatida Jinoyat kodeksining 190-moddasida ham jismoniy shaxslar tomonidan tadbirkorlikning litsenziyalanadigan foliyati bilan litsenziyasiz shug‘ullanishga nisbatan quyidagi tartibda jinoiy javobgarlik belgilangan:

Litsenziya olinishi shart bo‘lgan faoliyat bilan maxsus ruxsatnoma olmasdan shug‘ullanish ko‘p miqdorda daromad olish bilan bog‘liq bo‘lsa, -

bazaviy hisoblash miqdorining yigirma besh baravaridan yetmish besh baravarigacha miqdorda jarima yoki besh yilgacha muayyan huquqdan mahrum qilish yoxud uch yuz soatgacha majburiy jamoat ishlari yoki uch yilgacha muddatga ahloq tuzatish ishlari bilan jazolanadi.

O‘sha harakat:

a) juda ko‘p miqdorda;

b) xavfli residivist tomonidan;

v) bir guruh shaxslar tomonidan oldindan til biriktirib sodir etilgan bo‘lsa, -

bazaviy hisoblash miqdorining yetmish besh baravaridan yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki uch yuz soatdan to‘rt yuz sakson soatgacha majburiy jamoat ishlari bilan jazolanadi.

Birinchi marta jinoyat sodir etgan shaxs, agar u jinoyat aniqlangan kundan e’tiboran o‘ttiz kunlik muddatda faoliyat bilan litsenziyasiz shug‘ullanish oqibatlarini bartaraf etgan va yetkazilgan moddiy zararning o‘rnini qoplagan bo‘lsa, javobgarlikdan ozod etiladi.

Soliq kodeksining 31-moddasi asosan, yuridik shaxs tashkil etmagan holda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi, biroq yakka tartibdagi tadbirkor sifatida ro‘yxatdan o‘tmagan jismoniy shaxslarga soliq solish va ularga nisbatan javobgarlik choralarini qo‘llash maqsadida yakka tartibdagi tadbirkor sifatida qaraladi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 30-avgustdagi PQ-366-sonli qarori bilan 2023-yil 1-yanvardan boshlab yakka tartibdagi tadbirkorlarga quyidagilarga ruxsat berildi:

- murakkab bo‘lmagan umumiy qurilish va qurilish-ta’mirlash ishlari (beton quyish, bo‘yoqchilik, suvoqchilik ishlari, g‘isht va kafel terish, perforatsiya, duradgorlik, chilangarlik va boshqa umumiy qurilish ishlari)ni, shu jumladan yuridik shaxslar uchun ham bajarishga;

- qurilish-pudrat tashkilotlariga umumiy qurilish ishlarini bajarish uchun shartnoma asosida yakka tartibdagi tadbirkorlarni jalb qilishga.

Mazkur qarorga asosan yakka tartibdagi tadbirkorlarga umumiy qurilish ishlarini bajarish uchun besh nafargacha xodimlarni yollashga ruxsat etildi. Shuningdek, umumiy qurilish ishlarini bajarish faoliyati bilan shug‘ullanayotgan hamda kamida uch nafar xodimni yollagan yakka tartibdagi tadbirkorga Bandlikka ko‘maklashish davlat jamg‘armasi mablag‘lari hisobidan mehnat qurollari va asbob-uskunalarni sotib olishga subsidiya ajratiladigan bo‘ldi. Bunda, subsidiya miqdori bitta xodim uchun bazaviy hisoblash miqdorining 15 baravaridan oshmasligi belgilangan[95].

[95] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori. Norasmiy bandlik ulushini qisqartirish hamda mehnat resurslari balansini zamonaviy yondashuvlar asosida shakllantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PQ-366-sonli, 2022-yil 30-avgust

13.3-§. Oilaviy tadbirkorlik va hunarmandchilik faoliyatining o‘ziga xos jihatlari

Oila a’zolari - er-xotin, ota-onalar yoki farzandlikka oluvchilar hamda 15 yoshdan oshgan, shu jumladan farzandlikka olingan bolalar.

Oilaviy tadbirkorlik oila a’zolari tomonidan tavakkal qilib va o‘z mulkiy javobgarligi ostida daromad (foyda) olish maqsadida amalga oshiriladigan tashabbuskorlik faoliyatidir. Oilaviy tadbirkorlik o‘z ishtirokchilarining ixtiyoriyligiga asoslanadi. Oilaviy tadbirkorlik yuridik shaxs tashkil etgan yoki tashkil etmagan holda amalga oshirilishi mumkin. Yuridik shaxs tashkil etmagan holda oilaviy tadbirkorlik- er-xotin tomonidan ularga birgalikdagi umumiy mulk huquqi bilan tegishli bo‘lgan ularning umumiy mulki negizida amalga oshiriladigan hamda er-xotinning va ularga yordam beruvchi oila a’zolarining shaxsiy mehnatiga asoslangan, yuridik shaxs bo‘lmagan jismoniy shaxslarning birgalikdagi tadbirkorlik faoliyati hisoblanadi. Yuridik shaxs shaxs tashkil etmagan holdagi oilaviy tadbirkorlik sub’ektlari uch nafargacha doimiy ishchini yollab, ular bilan mehnat shartnomasi tuzishga, shuningdek mehnatga layoqatli yoshga to‘lgan boshqa yaqin qarindoshlarini, shu jumladan bolalari va nevaralarining erini (xotinini), aka-ukalari va opa-singillarini, ularning xotinini (erini) va bolalarini yuridik shaxs tashkil etmagan holdagi oilaviy tadbirkorlik sub’ektining ishtirokchisi sifatida jalb etishga haqli[96].

Oilaviy tadbirkorlik sub’ektlari va yordam beruvchi oila a’zolari o‘rtasidagi munosabatlar oilaviy munosabatlarda fuqarolarning teng huquqlik prinsiplari, o‘zaro ishonch va hurmat, hamjihatlik, bir-biriga yordam va oila oldida uning barcha a’zolarining mas’uliyat hissi, bolaning manfaatlari va huquqlarini himoya qilish, bola mehnatining eng yomon va majburiy shakllariga yo‘l qo‘ymaslik, oila a’zolari tomonidan o‘z huquqlarini to‘sqinliksiz amalga oshirilishini hamda bu huquqlarning himoyasini ta’minlash asosida quriladi.

Mamlakatimizda jismoniy shaxslar yuridik shaxsni tashkil etmagan holda tadbirkorlikning hunarmandchilik faoliyati turi bilan ham shug‘ullanishlari

[96] O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. Oilaviy tadbirkorlik to‘g‘risida. O‘RQ-327-son. 2012-yil 26-aprel. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2022-yil.

mumkin. O‘z navbatida hunarmandchilik faoliyati (hunarmandchilik) - yuridik shaxs bo‘lmagan jismoniy shaxslarning hunarmandchilik buyumlari yoki tovarlari (ishlari, xizmatlari)ni ishlab chiqarish bo‘yicha faoliyati hisoblanadi.

Jismoniy shaxslar yuridik shaxsni tashkil etmagan holda hunarmandchilik faoliyati bilan shug‘ullanishlari uchun tadbirkorlikning boshqa faoliyat turlarini amalga oshiruvchilar qatorida davlat ro‘yxatidan o‘tishlari lozim bo‘ladi. Bunda hunarmandchilik sub’ektlari uchun davlat ro‘yxatidan o‘tish, barcha tadbirkorlik sub’ektlari uchun belgilangan usullarda amalga oshiriladi. Faqatgina prezidentimizning 2019-yil 28-noyabrdagi qaroriga[97] asosan hunarmandchilik faoliyatining asosiy yo‘nalishlari bo‘yicha yangidan davlat ro‘yxatidan o‘tishda to‘lanadigan davlat boji yakka tartibdagi tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish uchun amalda belgilangan davlat boji miqdorining 50 foizi miqdorida belgilandi.

Hunarmandchilik faoliyati bilan shug‘ullanayotgan yakka tartibdagi tadbirkorning davlat ro‘yxatidan o‘tkazilganligi to‘g‘risidagi guvohnomada hunarmandchilik faoliyatining tegishli yo‘nalishlari ko‘rsatiladi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 12-iyundagi PF-91-son Farmoni bilan jismoniy shaxslar tomonidan amalga oshirish mumkin bo‘lgan “Hunarmandchilik faoliyatining yo‘nalishlarini yangi ro‘yxati” tasdiqlangan (20-jadval).

“Hunarmand” uyushmasining ustuvor vazifasi etib hududlarda hunarmandchilik faoliyatining har bir yo‘nalishini alohida yondashuvlar asosida rivojlantirish dasturlarini amalga oshirish, ayniqsa, hunarmandchilikning yo‘qolib ketayotgan turlarini saqlab qolish va kelgusi avlodlarga yetkazish belgilangan.

Xalq amaliy san’ati ustalarining milliy katalogiga kiritilgan hunarmandlar uchun jalb etiladigan shogirdlar soni cheklanmaydi. Hunarmand va shogirdlar o‘rtasidagi munosabatlar o‘zaro ahdlashuv, ixtiyoriylik, mehnatga majbur qilishga yo‘l qo‘ymaslik va ijtimoiy adolat, ish muomalasi odatlariga, shuningdek mahalliy odatlarga va an’analarga rioya qilish asosida quriladi.

[97] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori. Hunarmandchilikni yanada rivojlantirish va hunarmandlarni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida. PQ-3549-son, 2019-yil 28-noyabr. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2022-yil.

20-jadval.

Hunarmandchilik faoliyatining yo‘nalishlari ro‘yxati[98]

T/r	Faoliyat yo‘nalishlari*	T/r	Faoliyat yo‘nalishlari*
1.	Ganch o‘ymakorligi	23.	Mualliflik mebellarini tayyorlash
2.	Qo‘lda gilam to‘qish	24.	Yog‘ochdan xalq hunarmandchiligi mahsulotlarini tayyorlash
3.	Qo‘lda gazlamalar to‘qish	25.	Pechka va kaminlar yasash
4.	Tosh o‘ymakorligi	26.	Novdalardan buyumlar to‘qish
5.	Miniatyura, rangtasvir, naqqoshlik va bo‘yoqli naqshlar tayyorlash	27.	Mozayka ishlari
6.	Kandakorlik, miskarlik buyumlarini tayyorlash	28.	Ko‘zgu tayyorlash
7.	Metalldan buyumlar yasash	29.	Shisha puflash ishlari
8.	Tunukadan buyumlar yasash	30.	Hajmli va shaklli qoliplarda quyilgan buyumlar tayyorlash
9.	Milliy poyabzal tayyorlash	31.	Soatsozlik
10.	Milliy liboslar tayyorlash	32.	Emallash ishlari
11.	Bosh kiyimlar tayyorlash	33.	Esdalik buyumlarini tayyorlash
12.	Yog‘och o‘ymakorligi	34.	Oddiy metallardan milliy uslubda taqinchoqlar yasash
13.	Suyakka o‘yma naqsh solish	35.	Ot anjomlarini tayyorlash
14.	Gul bosilgan gazlamalar va chokli buyumlar tayyorlash	36.	Xattotlik
15.	Kashtachilik	37.	Qadimiy qo‘lyozmalarni restavratsiya qilish
16.	Zardo‘zlik buyumlari	38.	Makrame va qo‘lda to‘qilgan buyumlar tayyorlash
17.	Musiqa asboblarini tayyorlash	39.	An’anaviy do‘ppichilik
18.	Chinni, fayans va sopol buyumlari tayyorlash	40.	Zamonaviy san’at asarlari yaratish
19.	Qimmatbaho metalldan zargarlik buyumlarini yasash	41.	Devorga bezak berish
20.	O‘yinchoqlar tayyorlash	42.	An’anaviy dizaynerlik xizmatlarini ko‘rsatish
21.	Mayda haykaltaroshlik buyumlarini tayyorlash	43.	Quroqchilik usulida tikish
22.	Charm mahsulotlarini tayyorlash		

Izoh: hunarmandlar mazkur yo‘nalishlar bo‘yicha hunarmandchilik mahsulotlarini (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilish, xizmat ko‘rsatish va ta’mirlash ishlarini amalga oshirish huquqiga ega.

Hunarmandning shogirdi - 15 yoshdan oshgan, hunarmanddan hunarmandchilik faoliyati buyumlari yoki tovarlari (ishlar, xizmatlar)ni ishlab chiqarish bo‘yicha faoliyatni o‘rganayotgan jismoniy shaxs.

Hunarmandning shogirdlariga ish haqi to‘lash miqdori hunarmand tomonidan o‘zaro kelishuv bo‘yicha, ularning buyumlar yoki tovarlar (ishlar, xizmatlar)ni ishlab chiqarishdagi mehnat ulushidan kelib chiqqan holda belgilanadi. Hunarmandning shogirdi tomonidan ishlab

[98] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni.Aholini hunarmandchilikka jalb qilish va hunarmandchilik faoliyatini rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PF-91-sonli, 2023-yil 12-iyun.

chiqarilgan buyumlar yoki tovarlar (ishlar, xizmatlar) sifatini nazorat qilish hunarmand tomonidan amalga oshiriladi. Hunarmand o‘z majburiyatlari bo‘yicha qonun hujjatlarida belgilangan tartibda mulkiy javobgar bo‘ladi.

Oilaviy tadbirkorlik sub’ekti yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun hukumatning 2011-yil 7-yanvardagi 6-sonli qarori bilan tasdiqlangan ro‘yxat bo‘yicha faoliyat turlarini amalga oshirishi mumkin. Yuridik shaxs tashkil etmagan holdagi oilaviy tadbirkorlik sub’ektlari uch nafargacha doimiy ishchini yollab, ular bilan mehnat shartnomasi tuzishga haqli.

Oilaviy tadbirkorlikni amalga oshirish jarayonida oila a’zolari o‘rtasidagi o‘zaro mehnat munosabatlari, shu jumladan mehnatga haq to‘lash va daromadni taqsimlash masalalari ular tomonidan mustaqil ravishda tartibga solib boriladi. Oila a’zosi 15 yoshga to‘lgan taqdirda oilaviy tadbirkorlikda qatnashishi mumkin. Shaxs 16 yoshga to‘lganda buyumlar yoki tovarlar (ishlar, xizmatlar)ni tayyorlash uchun hunarmandning shogirdi sifatida jalb etilishi mumkin. 15 yoshga to‘lgan shaxs ota-onasidan bittasining yoki uning o‘rnini bosadigan shaxsning yozma roziligi bilan hunarmandning shogirdi sifatida jalb etilishi mumkin. 18 yoshgacha bo‘lgan shaxs oilaviy tadbirkorlikda, shuningdek hunarmandning shogirdi sifatida ishlashga u umumta’lim maktabi, kasb-hunar kolleji yoki akademik litseyda albatta o‘qishi sharti bilan qo‘yiladi. 18 yoshdan kichik shaxslarning mehnatidan oilaviy tadbirkorlikda yoki hunarmandchilik faoliyatida ularning salomatligi, xavfsizligi yoki axloq-odobiga ziyon yetkazishi mumkin bo‘lgan noqulay mehnat sharoitlaridagi ishlarda foydalanish taqiqlanadi. Ko‘rsatib o‘tilgan ishlarda 18 yoshdan kichik shaxslarning belgilangan normalardan ortiqcha og‘irlikdagi yuklarni ko‘tarishiga va tashishiga yo‘l qo‘yilmaydi.

Oilaviy tadbirkorlikda yoki hunarmandchilik faoliyatida qatnashayotgan 16 yoshdan 18 yoshgacha bo‘lgan shaxslar uchun bir haftada 36 soatlik, 15 yoshdan 16 yoshgacha bo‘lgan shaxslar uchun esa – bir haftada 24 soatlik ish vaqtidan oshmasligi lozim.

Oilaviy tadbirkorlikni hamda hunarmandchilik faoliyatini rivojlantirishni muvofiqlashtirish va qo‘llab-quvvatlash mahalliy davlat hokimiyati organlari,

O‘zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi tomonidan Savdo-sanoat palatasi hamda tijorat banklari bilan birgalikda quyidagi yo‘nalishlarda tizimli chora-tadbirlarni bajarish yo‘li bilan amalga oshiriladi:

ustaxonalar uchun xonalarni ijaraga berish, maxsus joylarni ajratish va obod qilish, hunarmandlar ishlab chiqargan buyumlar va tovarlarni sotish uchun ixtisoslashtirilgan do‘konlar va shoxobchalarni tashkil etish;

hunarmandchilik sub’ektlarini mahalliy xom ashyo, materiallar, asboblar va kichik mexanizatsiya vositalari bilan ta’minlashda, hunarmandchilik buyumlari ko‘rgazmalarini o‘tkazishda, yoshlarni hunarmandchilik ko‘nikmalariga o‘qitish uchun zarur shart-sharoitlar yaratishda amaliy yordam ko‘rsatish;

ustachilikni o‘rganayotgan shogirdlarga Bandlikka ko‘maklashish davlat jamg‘armasi mablag‘laridan qonun hujjatlarida belgilangan shakl va tartib bo‘yicha «Usto-shogird» stipendiyasi to‘lash;

oilaviy tadbirkorlik va hunarmandchilik sub’ektlariga qonun hujjatlarida belgilangan tartibda imtiyozli mikrokreditlar ajratish.

Tayanch so‘z va iboralar

Jismoniy shaxs, tadbirkorlik, yakka tartibdagi tadbirkorlik, oilaviy tadbirkorlik, yollanma ishchi, sogird, oila a’zosi, hunarmandchilik

Nazorat savollari:

1. Tadbirkorlik faoliyati sub’ektlarini davlat ro‘yxatidan o‘tkazish qanday usullar orqali amalga oshiriladi?

2. Davlat ro‘yxatidan o‘tish uchun jismoniy shaxs qanday hujjatlarni topshirish lozim.

3. Yakka tartibdagi tadbirkorning davlat ro‘yxatidan o‘tkazilganligi to‘g‘risidagi guvohnomada nimalar aks ettiriladi?

4. Yakka tartibdagi tadbirkorlarni onlayn tarzda davlat ro‘yxatidan o‘tish tartibi qanday amalga oshiriladi?

5. Yakka tartibdagi tadbirkor tadbirkorlik faoliyatining qanday turlari bilan shug‘ullanishi mumkin?

6. Yakka tartibdagi tadbirkor necha nafargacha xodim yollashi mumkin?

7. Yakka tartibdagi tadbirkor xodimlar sonini yashirgan taqdirda, unga nisbatan qanday javobgarlik choralari qo‘llaniladi?

8. Oilaviy tadbirkorlikka ta’rif bering?

9. Jismoniy shaxslar tomonidan tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishning qanday shakllari mavjud?

10. Yakka tartibdagi tadbirkorlarni davlat ro‘yxatidan o‘tkazishning huquqiy asoslari nimalardan iborat?

O‘zlashtirilgan bilimlarni sinash uchun test savollari

1. Yakka tartibdagi tadbirkor necha nafardan ko‘p bo‘lmagan xodimlarni yollash huquqiga ega?

A) 5 B) 1 C) 2 D) 3

2. Tadbirkorlikning bir necha faoliyat turlari bilan shug‘ullanadigan xususiy tadbirkor necha nafardan ko‘p bo‘lmagan xodimlarni yollash huquqiga ega?

A) 5 B) 3 C) 2 D) 1

3. Yakka tartibdagi tadbirkor xodimni yollashda (ishga qabul qilishda) u bilan necha nusxada mehnat shartnomasini tuzishi kerak?

A) 3 B) 2 C) 4 D) 1

4. Yuridik shaxsni tashkil etmagan holda oilaviy tadbirkorlikda oila a’zolariga kimlar kiradi?

A) er-xotin, ota-onalar yoki farzandlikka oluvchilar hamda 15 yoshdan oshgan, shu jumladan farzandlikka olingan bolalar

B) ota-onalar, aka-ukalar, opa-singillar, farzandlar va farzandlikka olingan bolalar

C) ota-onalar, amma-xolalar, tog‘a-amakilar, aka-ukalar, opa-singillar

D) ota-ona, xotin, farzandlar

5. Xalq amaliy san’ati ustalarining milliy katalogiga kiritilgan hunarmandlar necha nafargacha shogirdni jalb etishga haqlidir?

A) shogirdlar soni cheklanmagan B) 5 C) 3 D) 7

6. Hunarmandchilik faoliyatining yo‘nalishlari ro‘yxatida nechta faoliyat ko‘rsatib o‘tilgan?

A) 43 B) 27 C) 37 D) 56

7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 30-avgustdagi PQ-366-sonli qarori bilan qachondan boshlab yakka tartibdagi tadbirkorlarga murakkab bo‘lmagan umumiy qurilish va qurilish-ta’mirlash ishlarini, shu jumladan yuridik shaxslar uchun ham bajarishga ruxsat berildi?

A) 2023-yil 1-yanvardan B) 2022-yil 1-sentabrdan

C) 2023-yil 1-avgustdan D) 2022-yil 1-noyabrdan

8. Tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanmoqchi bo‘lgan jismoniy shaxslarni davlat ro‘yxatidan o‘tkazishning necha xil usuli mavjud?

A) 2 xil B) 4 xil C) 3 xil D) yagona

9. Tadbirkorlik sub’ektlarini davlat ro‘yxatidan o‘tkazish va hisobga qo‘yishning avtomatlashtirilgan tizimi (Tizim) nima?

A) Tadbirkorlik sub’ektlarini ro‘yxatdan o‘tkazishni, shuningdek ro‘yxatdan o‘tkazuvchi organlar va vakolatli tashkilotlarning ushbu jarayondagi elektron hamkorligini ta’minlovchi axborot-kommunikatsiya texnologiyalari kompleksi

B) Elektron hujjatlarni qayta ishlashni va saqlashni ta’minlovchi kompleks tizim

C) Axborot tizimlari va ma’lumotlar bazalaridan ruxsat olib foydalana olishni ta’minlovchi davlat axborot tizimi

D) Soliq organlarida qo‘llaniladigan yangi avtomatlashtirilgan axborot tizimlaridan biri

10. Yakka tartibdagi tadbirkor bilan mehnat munosabatlariga kirishgan jismoniy shaxslarga yakka tartibdagi tadbirkor sifatida qaralmaydi va ular yakka tartibdagi tadbirkor nomidan huquqiy hujjatlarni imzolash huquqiga ega bo‘ladimi?

A) ega bo‘lmaydi C) yakka tartibdagi tadbirkorga bog‘liq

B) ega bo‘ladi D) tadbirkorlik faoliyat turiga bog‘liq

XIV BOB. TADBIRKORLIK FAOLIYATI BILAN SHUG‘ULLANAYOTGAN JISMONIY SHAXSLARNI SOLIQQA TORTISH TARTIBLARI

14.1-§.Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan daromad solig‘ini hisoblash va to‘lash tartiblari

Biz yuqoridagi paragrafda aytib o‘tganimizdek, O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksiga asosan barcha jismoniy shaxslar qatorida tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanayotgan quyidagi jismoniy shaxslar, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini to‘laydigan bo‘ldi (25-rasm).

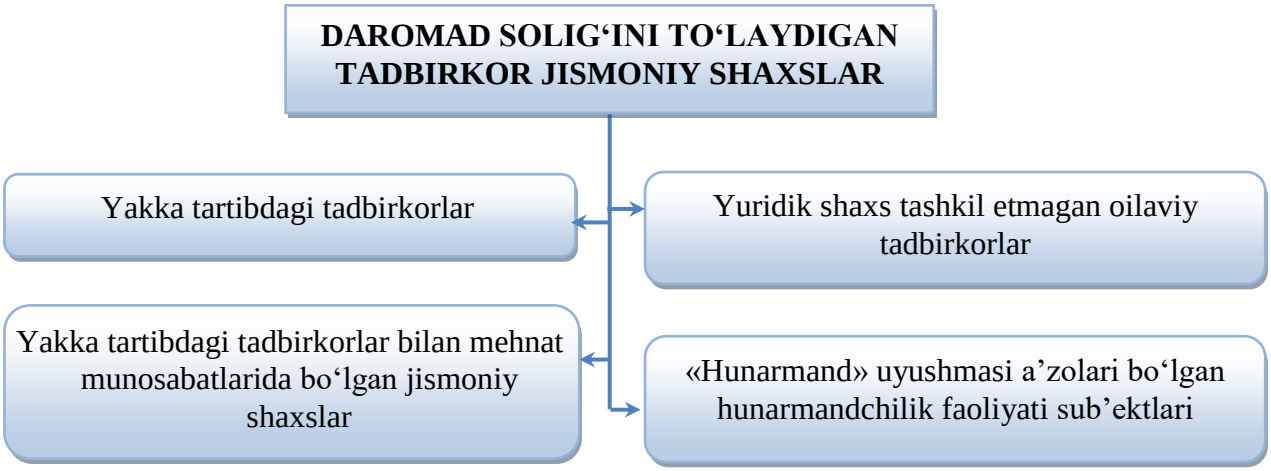

25-rasm. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini to‘laydigan tadbirkorlik bilan shug‘ullanayotgan jismoniy shaxslar[99].

Mamlakatimizda hunarmandchilik faoliyati bilan shug‘ullanib kelayotgan «Hunarmand» uyushmasi a’zolari bo‘lgan tadbirkorlar 1997-yil 1-apreldan buyon soliqlardan ozod etilib kelinmoqda. «Hunarmand» uyushmasiga a’zo bo‘lgan tadbirkorlarga quyidagi shaklda hunarmandchilik a’zosi guvohnomasi beriladi (26-rasm).

Soliq kodeksi hamda Prezidentimizning 2017-yil 17-noyabrdagi PF-5242-sonli Farmoniga asosan «Hunarmand» uyushmasi a’zosi bo‘lgan hunarmandlar soliq to‘lashdan ozod etilgan.

Shu o‘rinda ta’kidlash lozimki, O‘RQ-599-sonli qonunda 2020-yilning 1-yanvarigacha qabul qilingan soliq to‘g‘risidagi qonun hujjatlarida, shu jumladan

[99] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 385-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

Prezident va hukumatning qarorlarida nazarda tutilgan imtiyozlar ularning amal qilish muddati tugaguniga qadar amal qilishligi ko‘rsatib o‘tilgan. Shuningdek, mazkur qonunda 2020-yilgacha amalda bo‘lgan qat’iy belgilangan soliq o‘rniga tegishincha qat’iy belgilangan miqdorda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i kiritilganligi, ularning to‘lovchilariga qonun hujjatlarida ilgari belgilab qo‘yilgan imtiyozlar va alohida hisoblash tartibi tatbiq etilishi belgilab qo‘yilgan.

GUVOHNOMA
СВИДЕТЕЛЬСТВО/CERTIFICATE

Samarqand viloyati
(Hudud/Регион/Region)

O'zbekiston Respublikasi
"Hunarmand" uyushmasi
(Guvohnoma berish joyi/Место выдачи свидетельства/Issued by)

№ SN-04234

"KARIMOVA XUSRAVXON XUSENOV
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI HUNARMAND UYUSHMASI A'ZOSI HISOBLANADI
ЯВЛЯЕТСЯ ЧЛЕНОМ АССОЦИАЦИИ "ХУ ЕСЛА" РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН
IS THE MEMBER OF THE ASSOCIATION OF THE HANDICRAFTSMAN OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

A'ZO HAQIDA MA'LUMOT/ИНФОРМАЦИЯ О ЧЛЕНЕ/MEMBER INFORMATION

STIR/ИНН/TAX ID: 496 5159

PASPORT: AA2069966 15.07.2013 GAND VILOYATI SAMARQAND SHAHAR IIB

Samarqand viloyati, Sa qand shahri, JO'YI-SOY MAHALLASI

Samarqand viloyati, Samarqand shahri, JO'YI-SOY MAHALLASI

Gul bosh gazlamalar va cholki buyumlar

Guvohnoma amal qilish
Действителен до/Expir e

01.06.2021

Guvohnomani tekshi uchun
Для проверки сви ство
To verify the validity of the Certificate

Guvohnoma berilgan sana 01.06.2020

http://hunar.uz/pub/member?tin=496605159
(+99871) 279-74-27

namuna

26-rasm. «Hunarmand» uyushmasi a’zoligi guvohnomasi shakli.

Hozirgi kunda yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan daromad solig‘ini to‘lashning quyidagi 2 xil tartibi mavjud (27-rasm):

27-rasm. Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini to‘lash tartiblari[100]

Soliq to‘lovchi yakka tartibdagi tadbirkorlar ushbu soliq to‘lash tartiblarini quyidagi yo‘llar orqali tanlashga haqli[101]:

1) tadbirkorlik subyektining davlat ro‘yxatidan o‘tkazilishi chog‘ida tanlangan soliq to‘lash tartibini ko‘rsatish;

2) doimiy yashash joyi bo‘yicha soliq organlariga joriy yilning 25-yanvaridan kechiktirmasdan tanlangan soliq to‘lash tartibi to‘g‘risida bildirish xati taqdim etish.

Soliq to‘lovchi yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan taqdim etiladigan bildirishnoma quyidagi shaklda bo‘ladi (28-rasm):

[100] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 385-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.
[101] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 385-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

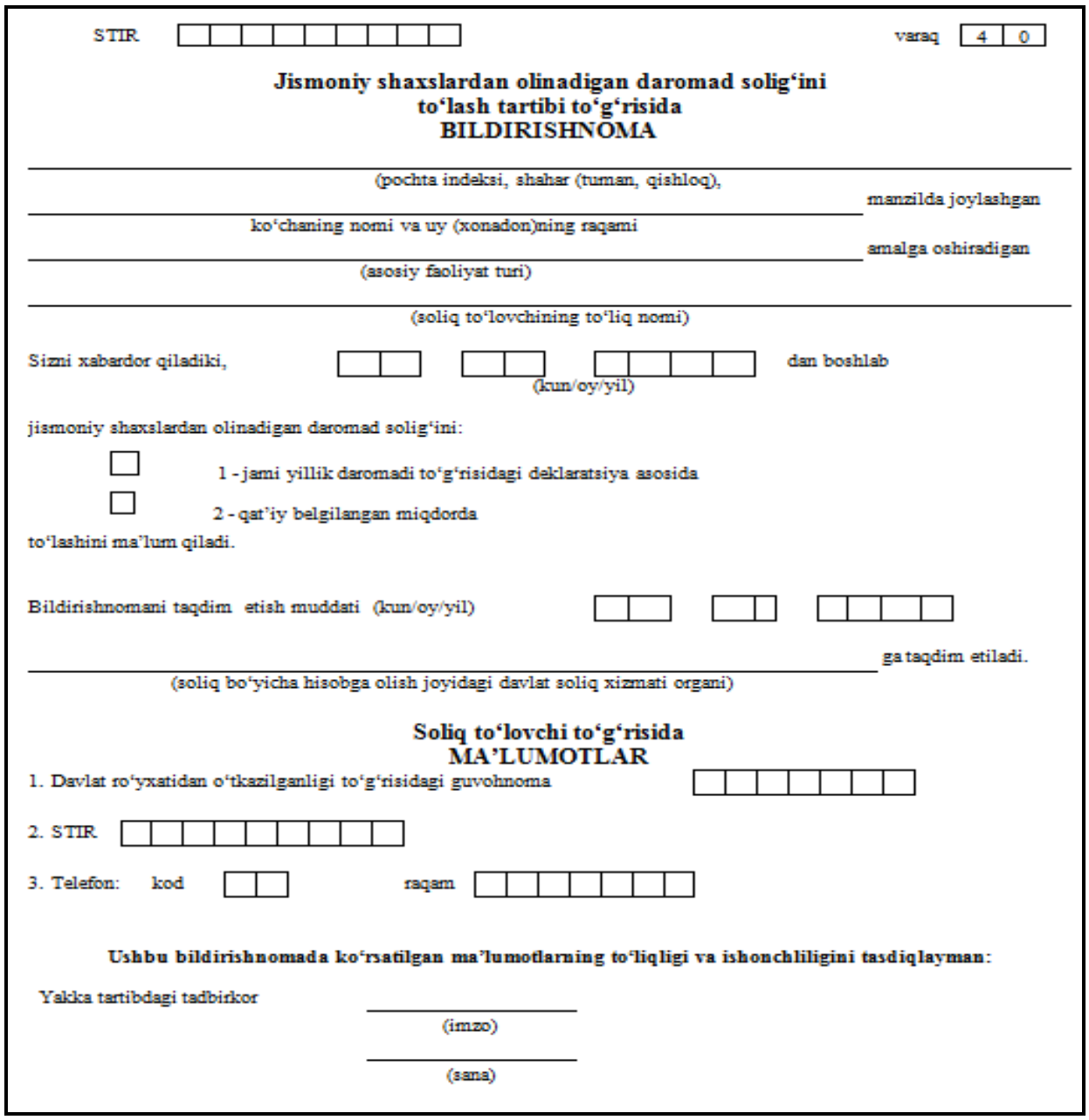

STIR ☐☐☐☐☐☐☐☐☐ varaq 4 0

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini to‘lash tartibi to‘g‘risida BILDIRISHNOMA

_____
(pochta indeksi, shahar (tuman, qishloq),
_____ manzilda joylashgan
ko‘chaning nomi va uy (xonadon)ning raqami
_____ amalga oshiradigan
(asosiy faoliyat turi)
_____
(soliq to‘lovchining to‘liq nomi)

Sizni xabardor qiladiki, ☐☐ ☐☐ ☐☐☐☐ dan boshlab
(kun/oy/yil)

jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini:

☐ 1 - jami yillik daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiya asosida

☐ 2 - qat’iy belgilangan miqdorda

to‘lashini ma’lum qiladi.

Bildirishnomani taqdim etish muddati (kun/oy/yil) ☐☐ ☐☐ ☐☐☐☐

_____ ga taqdim etiladi.
(soliq bo‘yicha hisobga olish joyidagi davlat soliq xizmati organi)

Soliq to‘lovchi to‘g‘risida MA’LUMOTLAR

1. Davlat ro‘yxatidan o‘tkazilganligi to‘g‘risidagi guvohnoma ☐☐☐☐☐☐☐

2. STIR ☐☐☐☐☐☐☐☐☐

3. Telefon: kod ☐☐ raqam ☐☐☐☐☐☐☐

Ushbu bildirishnomada ko‘rsatilgan ma’lumotlarning to‘liqligi va ishonchliligini tasdiqlayman:

Yakka tartibdagi tadbirkor _____
(imzo)
_____
(sana)

28-rasm.Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini to‘lash tartibi to‘g‘risida bildirishnoma[102]

Soliq to‘lovchi tomonidan bildirish xatini ko‘rsatilgan muddatlarda taqdim etilmasligi uning soliqni qat’iy belgilangan miqdorda to‘lashga roziligini bildiradi. kka tartibdagi tadbirkorlar uchun jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ining qat’iy belgilangan summalari tadbirkorlik faoliyati turi va fizik ko‘rsatkichlari hamda faoliyatni amalga oshirish joyini hisobga olgan holda O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksida belgilab qo‘yilgan (21-jadval).

[102] Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Soliq qo‘mitasining Qarori. Soliq hisobotining shakllarini tasdiqlash to‘g‘risida. O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan 2020- yil 24-fevralda ro‘yxatdan o‘tkazilgan, ro‘yxat raqami 3221. 4-ilova

21-jadval.

Yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ining qat’iy belgilangan summalari[103]

T/r	Faoliyat turi	Bir oylik soliq stavkalari (so‘mda)			
		Toshkent shahri	Nukus shahri va viloyat markazlari bo‘lgan shaharlar	boshqa shaharlar	boshqa aholi punktlari
1.	Chakana savdo:				
	oziq-ovqat tovarlari va nooziq-ovqat tovarlari bilan	907 500	726 000	363 000	242 000
	dehqon bozorlarida qishloq xo‘jaligi mahsulotlari bilan	302 500	181 500	121 000	60 000
	gazetalar, jurnallar va kitob mahsulotlari bilan	302 500	181 500	121 000	60 000
2.	Maishiy xizmatlar	302 500	181 500	121 000	60 000
3.	Boshqa faoliyat turlari	302 500	181 500	121 000	60 000
4.	Avtomobil transportida yuk tashish xizmatlari:				
	3 tonnagacha yuk ko‘tarish quvvatiga ega yuk avtomobillari uchun	181 500			
	3 tonnadan ortiq yuk ko‘tarish quvvatiga ega yuk avtomobillari uchun	275 000			

Soliq to‘lovchi:

bir nechta faoliyat turi bilan shug‘ullanganida, har bir faoliyat turi uchun alohida-alohida qat’iy belgilangan miqdordagi soliqni to‘laydi, faoliyat bilan ikki va undan ortiq aholi punktlarida shug‘ullanganida esa, ushbu aholi punktlari uchun o‘rnatilgan yuqori stavkada soliq to‘lanadi;

tadbirkorlik faoliyatini ijaraga olingan uskunalarda va binoda amalga oshirgan taqdirda, yashash joyidagi soliq organiga ijaraga beruvchi to‘g‘risida ma’lumotnoma (axborot) taqdim etishga majbur;

I yoki II-guruh nogironligi bo‘lgan shaxs hisoblanganida faoliyat turidan va uni amalga oshirish joyidan qat’i nazar, oyiga qat’iy belgilangan miqdordagi soliqning 50 foizini, biroq bazaviy hisoblash miqdorining 50 foizidan ko‘p bo‘lmagan miqdorda to‘laydi;

[103] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 385-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

«Hunarmand» uyushmasi a’zosi bo‘lgan va hunarmandchilik mahsulotlarini (tovarlarini, xizmatlarini) ishlab chiqarish hamda realizatsiya qilishni amalga oshirganida qat’iy belgilangan miqdordagi soliqni to‘lashdan ozod etiladi;

bolalar o‘yin avtomatlari bilan bog‘liq xizmatlarni ko‘rsatsa, har bir jihozlangan joy (birlik) uchun qat’iy belgilangan miqdordagi soliqni to‘laydi.

Xalq deputatlari tumanlar va shaharlar Kengashlari yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun qat’iy belgilangan miqdordagi soliq summalariga faoliyat amalga oshiriladigan joylarning xususiyatlariga, shuningdek faoliyat amalga oshiriladigan turlarining mavsumiyligi qarab 0,7 dan 1,3 gacha kamaytiruvchi yoki oshiruvchi koeffitsientlar belgilashga haqli.

Soliq kodeksning 480^1-480^2-moddalariga asosan O‘zbekiston Respublikasining ayrim hududlarida, jumladan Farg‘ona viloyatining So‘x tumani, Rishton tumanining Cho‘ng‘ara mahallasi, shuningdek Farg‘ona tumanining Shohimardon, Yordon mahallalari va Hosilot mahallasining Toshtepa - 2 ko‘chasida tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirayotgan soliq to‘lovchilar uchun qat’iy belgilangan miqdorlardagi jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i har chorakda yigirma besh ming so‘m miqdorida to‘lanadi.

Qat’iy belgilangan miqdorda soliq to‘lash xohishini bildirgan yangi ro‘yxatdan o‘tgan yakka tartibdagi tadbirkor jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini tadbirkorlik sub’ekti sifatida davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan oydan keyingi oydan e’tiboran amalga oshiradi. Faoliyat ko‘rsatayotgan yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i qat’iy belgilangan summalarda har oyda, tadbirkorlik faoliyati amalga oshirilgan oyning o‘n beshinchi sanasidan kechiktirmay to‘lanadi.

Bir nechta faoliyat turi bilan shug‘ullanayotgan soliq to‘lovchilar har bir faoliyat turi bo‘yicha qat’iy belgilangan miqdorda soliqni alohida, shu faoliyat turi uchun belgilangan miqdorda to‘lashi lozim.

Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini qat’iy belgilangan summalarda to‘lash tartibiga doir vaziyatli misollar

1-VAZIYAT. Yakka tartibdagi tadbirkor J.Shukurov 2024-yil 10-yanvar kuni davlat ro‘yxatidan o‘tgan va faoliyatini 11-yanvardan boshlagan. Ro‘yxatidan o‘tishda daromad solig‘ini qat’iy belgilangan stavkalarda to‘lash tartibini tanlagan. Ushbu tadbirkor qaysi oydan, qaysi tartibda soliq to‘laydi? Soliqni to‘lash muddati qachon?

YECHIMI: Yakka tartibdagi tadbirkor J. Shukurov daromad solig‘ini qat’iy belgilangan stavkalarda to‘lash tartibini belgilangan muddat doirasida tanlagani uchun 2024-yil fevral oyidan boshlab, daromad solig‘ini qat’iy belgilangan stavkalarda to‘laydi. 2024-yil fevral oyi uchun - fevral oyining 15-sanasigacha soliqni to‘lashi lozim bo‘ladi.

2-VAZIYAT. Yakka tartibdagi tadbirkor V.Abdurahmonov LABO avtomobilida (3 tonnagacha yuk ko‘tarish quvvatiga ega) yuk tashish xizmati faoliyati bilan shug‘ullanadi. Ushbu yakka tartibdagi tadbirkor 2024-yilda 1- oyda qancha miqdorda daromad solig‘i to‘laydi?

YECHIMI: Avtomobil transportida yuk tashish xizmati faoliyati bilan shug‘ullanayotgan yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun faoliyatni amalga oshirish joidan qat’iy nazar respublika bo‘yicha bir xil soliq stavkasi belgilangan. Jumladan Soliq kodeksiga asosan 2024-yilda respublikaning barcha hududi uchun 3 tonnagacha yuk ko‘tarish quvvatiga ega yuk avtomobillarda xizmat ko‘rsatish uchun bir oyda daromad solig‘ining qat’iy belgilangan stavkasi 181 ming 500 so‘m miqdorida belgilangan. Shunga ko‘ra mazkur tadbirkor har oyda oyning 15-sanasiga qadar 181 ming 500 so‘m miqdorida daromad solig‘ini to‘lashi lozim.

3-VAZIYAT. Farg‘ona viloyati Qo‘qon shahrida gazetalar, jurnallar va kitob mahsulotlari bilan chakana savdo qiladigan yakka tartibdagi tadbirkor II guruh nogironi hisoblanadi. Ushbu yakka tartibdagi tadbirkor qancha miqdorda daromad solig‘ining qat’iy belgilangan summasini to‘laydi?

YECHIMI: Viloyat markazlari bo‘lgan shaharlarda gazetalar, jurnallar va kitob mahsulotlari bilan chakana savdo qilish faoliyati uchun soliq summasi-181 ming 500 so‘m. Mazkur yakka tartibdagi tadbirkor II guruh nogironi bo‘lgani uchun 181 500*50%=90 ming 750 so‘m soliq to‘laydi.

Qat’iy belgilangan miqdorda soliq to‘lash xohishini bildirgan soliq to‘lovchilar daromadlarni va xarajatlarni hisobga olish registrlarida daromadlarni olish bilan bog‘liq bo‘lgan daromadlar va xarajatlar hisobini yuritishi shart. Daromadlarni va xarajatlarni hisobga olish registrlari quyidagilardir:

1) Yakka tartibdagi tadbirkorning (oilaviy tadbirkorlik sub’ektining) daromadlarini va xarajatlarini hisobga olish kitobi;

2) tovar cheklari daftari yoki nazorat-kassa texnikasi cheki. Daromadlarni va xarajatlarni hisobga olish registrlarining shakli Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Soliq qo‘mitasi tomonidan tasdiqlanadi (1-ilova).

Yakka tartibdagi tadbirkorning faoliyati to‘g‘risidagi hisobotlar soliq organlariga yilning har bir choragi yakunlari bo‘yicha, hisobot choragidan keyingi oyning 10-kunidan kechiktirmay taqdim etiladi.

Yakka tartibdagi tadbirkor (oilaviy tadbirkor)ning faoliyati to‘g‘risidagi hisobot shakli 2-ilovada keltirilgan.

Soliqni to‘lov manbaida hisoblab chiqarish, ushlab qolish va budjetga o‘tkazish majburiyati soliq to‘lovchiga daromad to‘laydigan va soliq agentlari deb e’tirof etilgan yakka tartibdagi tadbirkorlarning zimmasiga yuklatiladi.

Yakka tartibdagi tadbirkor bo‘lgan soliq agentlari, agar Soliq kodeksining 57-bobi (Jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiya asosida daromadlarga soliq solish)da boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo‘lsa, qonun hujjatlarida belgilangan tartibda o‘zlarining yollanma xodimlariga oid soliq hisobotini o‘zi soliq bo‘yicha hisobda turgan joydagi soliq organiga taqdim etadi.

Qat’iy belgilangan miqdorda soliq to‘lash qo‘llaniladigan faoliyatdan olinadigan daromadlar bilan birga boshqa daromadlar oluvchi soliq to‘lovchilar bu daromad turlari bo‘yicha alohida hisob yuritishi shart va bu daromadlar bo‘yicha deklaratsiya asosida daromad solig‘ini to‘laydilar.

Tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanayotgan jismoniy shaxslar agar o‘zlari ixtiyoriy daromad solig‘ini deklaratsiya asosida to‘lashni tanlangan bo‘lsa, u holda jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiya asosida olgan daromadlari bo‘yicha soliq to‘laydi.

Jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiya asosida soliq to‘laydigan soliq to‘lovchilar daromadlarni olish bilan bog‘liq bo‘lgan daromadlar va xarajatlar hisobini yuritishi shart hamda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish bilan bog‘liq bo‘lgan haqiqatda amalga oshirilgan va hujjatlar bilan tasdiqlangan xarajatlarni daromaddan chegirib tashlash huquqiga ega. Bunda soliq to‘lovchilarning jami daromadi tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilinishidan olingan daromadlardan, shuningdek boshqa daromadlardan iborat bo‘ladi.

Jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiya asosida soliq to‘laydigan yakka tartibdagi tadbirkorlar jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiyani belgilangan muddatlarda taqdim etish bilan bir qatorda dastlabki tarzdagi deklaratsiyani joriy yilning 1-fevralidan kechiktirmay taqdim etadi. Yangi ro‘yxatdan o‘tgan tadbirkorlik sub’ektlari davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan oyning oxiriga qadar dastlabki deklaratsiyani taqdim etadi.

Masalan: *Yakka tartibdagi tadbirkor 2024-yil 3- mart kuni davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan va deklaratsiya asosida soliq to‘lash tartibini tanlagan bo‘lsa, u holda ushbu tadbirkor* ***31 martga qadar*** *tadbirkorlik faoliyati bo‘yicha tegishli shakldagi dastlabki deklaratsiyani taqdim etishi lozim.*

Soliq kodeksida nazarda tutilgan hollarda soliq summasi soliq organi tomonidan ham hisoblab chiqarilishi mumkin.

Hisoblab chiqarilgan soliq summasi qonun hujjatlarida belgilangan tartibda hisoblangan jismoniy shaxslarning shaxsiy jamg‘arib boriladigan pensiya hisobvaraqlariga o‘tkaziladigan majburiy oylik badallar summasiga kamaytiriladi.

Yakka tartibagi tadbirkorlar taqdim etilgan dastlabki deklaratsiyada daromadini taxmin qilinayotgan xarajatlarni chegirilgan holda ko‘rsatadi.

Yakka tartibdagi tadbirkorlar soliq solinadigan daromadlar va chegiriladigan xarajatlarining hisobini Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 22-noyabrdagi 707-son qarori bilan tasdiqlangan «Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan soliq solinadigan daromadlar va chegiriladigan xarajatlarning hisobini yuritish tartibi to‘g‘risida Nizom» asosida yuritadi.

Jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiya asosida soliq to‘lovchi yakka tartibdagi tadbirkorlar soliqni taqdim etilgan dastlabki deklaratsiya yoki soliq organining xabarnomasi asosida, daromad olingan oydan keyingi oyning o‘n beshinchi kunigacha har oyda to‘laydi.

Masalan:

Sartarosh yakka tartibagi tadbirkor 1 oy davomida o‘rtacha 4 mln. so‘m daromad qiladi. 1 oy davomida xarajatlari 2 mln. so‘m (500 ming so‘m ijara to‘lovi, 750 ming so‘m kommunal to‘lovlari, 223 ming so‘m ijtimoiy soliq, 527 ming so‘mlik faoliyati uchun zarur bo‘lgan anjomlar va vositalarni sotib olishga).

Yakka tartibagi tadbirkorlar dastlabki deklaratsiyasida har oylik daromadi sifatida 2 000 000 so‘mni (4 000 000-(500 000+750 000+223 000+527 000) ko‘rsatib o‘tadi.

Misolimizda dastlabki deklaratsiya asosida mazkur yakka tartibdagi tadbirkorga daromadidan kelib chiqib har oyda oyiga 240 ming so‘m (2 000 000 * 12 %) daromad solig‘i hisoblanadi.

Mazkur yakka tartibdagi tadbirkor hisoblangan 240 ming so‘m daromad solig‘ini faoliyat ko‘rsatgan yanvar oyi uchun 15 fevralga qadar, fevral oyi uchun 15 martga qadar va nihoyat dekabr oyi uchun keyingi yilning 15 yanvariga qadar har oyda to‘lashi lozim.

Jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiya asosida soliq to‘laydigan yakka tartibdagi tadbirkorlar qonun hujjatlarida belgilangan shakldagi jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiyani soliq organiga hisobot yilidan keyingi yilning 1-aprelidan kechiktirmay taqdim etadi (3-ilova).

Agar soliq to‘lovchi jami yillik daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiyani taqdim etmagan bo‘lsa, shuningdek oldin taqdim etilgan deklaratsiyada noto‘g‘ri ma’lumotlar aniqlangan va (yoki) soliq to‘lovchi tomonidan jami yillik daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiyaning o‘zgarganligi haqidagi arizani Soliq kodeksi 396-moddasining oltinchi qismida belgilangan muddatlarda taqdim etmagan taqdirda, soliq organi soliq summasini o‘zidagi mavjud axborot asosida hisoblashga va

to‘lanishi lozim bo‘lgan, hisoblangan soliq summasi to‘g‘risida soliq to‘lovchiga o‘n kunlik muddatda to‘lov xabarnomasini topshirishga haqli. Soliq to‘lovchi tomonidan jami yillik daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiya yoki to‘g‘rilangan deklaratsiya taqdim etilgan taqdirda, soliqning yakuniy summasi ushbu deklaratsiyani hisobga olgan holda aniqlanadi. Bu summa bilan yil mobaynida to‘langan summalar o‘rtasidagi farq kelgusi yilning 1 iyunidan kechiktirmay soliq to‘lovchidan undirilishi yoki unga qaytarilishi lozim.

Yakka tartibdagi tadbirkor (oilaviy tadbirkorlik sub’ekti) qonun hujjatlarida belgilangan tartibda ariza asosida faoliyatini vaqtincha to‘xtatishi va qayta tiklashi mumkin. Agar yakka tartibdagi tadbirkor (oilaviy tadbirkorlik sub’ekti) o‘z faoliyatini muayyan muddatga to‘xtatsa, u o‘z faoliyatini to‘xtatguniga qadar tadbirkorlik sub’ektini ro‘yxatdan o‘tkazuvchi organga faoliyatni vaqtinchalik to‘xtatish to‘g‘risida ariza berish bilan bir vaqtning o‘zida davlat ro‘yxatidan o‘tganlik haqidagi guvohnomani topshiradi. Bunda xodimlarni yollagan holda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi yakka tartibdagi tadbirkor (oilaviy tadbirkorlik sub’ekti) har bir yollangan xodimga belgilangan tartibda berilgan hisobga olish kartochkalarini ham belgilangan muddatlarda soliq hisobida turgan joyidagi soliq organiga topshiradi.

Yakka tartibdagi tadbirkorning (oilaviy tadbirkorlik sub’ektining) faoliyati vaqtincha to‘xtatilganligi yoki qayta tiklanganligi to‘g‘risidagi arizani olgan tadbirkorlik sub’ektini davlat ro‘yxatidan o‘tkazishni amalga oshiruvchi organ navbatdagi ish kuni tugaguniga qadar soliq hisobida turgan joyidagi soliq organlariga yakka tartibdagi tadbirkorning (oilaviy tadbirkorlik sub’ektining) faoliyati vaqtincha to‘xtatilganligi yoki qayta tiklanganligi to‘g‘risida Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Soliq qo‘mitasi va O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi tomonidan tasdiqlanadigan shaklda axborot taqdim etadi.

Qat’iy belgilangan miqdorda soliq to‘lashni to‘xtatib turish uchun quyidagilar asos bo‘ladi:

1) soliq organlari tomonidan olingan tadbirkorlik sub’ektini davlat ro‘yxatidan o‘tkazishni amalga oshiruvchi organning yakka tartibdagi

tadbirkorning (oilaviy tadbirkorlik sub’ektining) faoliyati vaqtinchalik to‘xtatilganligi to‘g‘risidagi axborot;

2) soliq organlari tomonidan olingan yakka tartibdagi tadbirkorning har bir yollangan xodimga berilgan hisobga olish kartochkalari.

O‘zbekiston Respublikasida mustaqillikning dastlabki yillaridan mamlakatda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishga katta e’tibor qaratila boshlandi. Dastlab tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishning huquqiy asosi sifatida 1991-yil 15-fevralda «O‘zbekiston Respublikasida tadbirkorlik to‘g‘risida»gi (hozirgi kunda bekor qilingan) qonuni qabul qilindi. Mazkur qonunga asosan tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi sub’ektlar qatorida jismoniy shaxslar ham e’tirof etildi. Natijada mamlakatimizda tadbirkorlik faoliyati bilan jismoniy shaxslar ham keng tartibda shug‘ullana boshladi.

14.2.-§.O‘zbekiston Respublikasida tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanayotgan jismoniy shaxslarni soliqqa tortish tarixi

1991-yil 15-fevralda qabul qilingan «O‘zbekiston Respublikasi fuqarolaridan, ajnabiy fuqarolardan va fuqaroligi bo‘lmagan shaxslardan olinadigan daromad solig‘i to‘g‘risida»gi qonunda esa tadbarkorlik bilan shug‘ullanayotgan jismoniy shaxslar tadbirkorlik faoliyatidan olgan daromadlaridan daromad solig‘i to‘lashligi belgilab qo‘yildi. Mazkur qonunga ko‘ra yalpi daromad (pul va natura shaklidagi) hamda daromad qilish bilan bog‘liq bo‘lgan va hujjatlar bilan tasdiqlangan xarajatlar o‘rtasidagi tafovut soliq undiriladigan daromad de e’tirof etildi. Daromad solig‘i tadbirkorlik va yakka tartibdagi mehnat faoliyatining hamma turlaridan olinadigan umumiy daromaddan hisoblab chiqarilgan.

1992-yildan boshlab esa, Vazirlar Mahkamasi belgilab qo‘yadigan ro‘yxat bo‘yicha yakka tartibdagi faoliyatning alohida turlari bilan shug‘ullanuvchi shaxslarning daromadlaridan daromad solig‘i mahalliy hokimiyat idoralari belgilab qo‘yadigan qat’iy miqdorlarda undiriladigan bo‘ldi.

1993-yildan boshlab “Patta to‘lovi to‘g‘risida”gi (hozirgi kunda bekor qilingan) qonuniga asosan bozorlar, yarmarkalar va oldi-sotdi qilish uchun maxsus belgilangan boshqa joylarda mollar, buyumlar va qishloq xo‘jalik mahsulotlarini sotayotgan jismoniy shaxslar patta haqi to‘laydigan bo‘ldi.

1994-yildan boshlab O‘zbekiston Respublikasining qonun hujjatlarida taqiqlanmagan tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanish istagini bildirgan jismoniy shaxslarga yuridik shaxs tuzmagan holda tadbirkor sifatida davlat ro‘yxatidan o‘tganlarida ro‘yxatga olganlik uchun yig‘im to‘lash joriy etildi.

2001-yildan boshlab, tadbirkorlik faoliyatining quyidagi ayrim turlari, jumladan: sartaroshlik xizmatlari ko‘rsatish, shu jumladan, manikyur, pedikyur va kosmetika xizmatlarini ko‘rsatish; bilyardxonalar; videokassetalar ijarasi, audio va videokassetalar sotish; uy-joylarni ijaraga berish bo‘yicha xizmatlar ko‘rsatish (jismoniy shaxslar); umumiy ovqatlanish (jismoniy shaxslar); o‘yin apparatlarini tasarruf etishlarga nisbatan qat’iy soliq joriy etildi.Mazkur faoliyat turlari bilan shug‘ullanuvchi shaxslar uchun soliq stavkalari daromad olish bilan bog‘liq bo‘lgan jismoniy ko‘rsatkichga belgilandi (jihozlangan va o‘tirish joylari soni, ishlovchilar soni va hokazo). Qat’iy soliq o‘rnatilgan faoliyat turlari bilan bir qatorda boshqa faoliyat turlari bilan shug‘ullanayotgan yuridik va jismoniy shaxslar faoliyat turiga muvofiq ravishda alohida-alohida hisob yuritishlari va to‘lovni amalga oshirishlari lozimligi belgilandi.

2003-yil 1-yanvardan boshlab sartaroshlik xizmatlari, shu jumladan manikyur, pedikyur, kosmetik xizmatlar ko‘rsatadigan yakka tartibdagi tadbirkorlar mazkur faoliyat turini tavsiflaydigan fizik ko‘rsatkichdan kelib chiqib hisoblanadigan qat’iy soliq o‘rniga eng kam ish haqiga karrali miqdorlarda qat’iy belgilangan soliq to‘laydigan bo‘ldi.

2008-yildan boshlab kuchga kirgan (hozirgi kunda bekor qilingan) Soliq kodeksining yangi tahririda yakka tartibdagi tadbirkorlar hamda faoliyatning ayrim turlarini tavsiflovchi fizik ko‘rsatkichlardan kelib chiqqan holda soliq solinadigan ayrim faoliyat turlarini amalga oshiruvchi yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan qat’iy belgilangan soliq to‘lanishi belgilandi. 2017-yilning 1-dekabridan boshlab «Hunarmandlar» uyushmasiga a’zo hunarmandchilik faoliyati bilan shug‘ullanayotgan tadbirkorlar, 2018-yil 14-iyuldagi PQ-3856-sonli qarorga asosan esa yakka tartibdagi tadbirkorning yollama xodimlari qat’iy belgilangan soliqni to‘lashdan ozod etildi.

2019-yildan boshlab, yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun qat’iy belgilangan soliqni oyiga eng kam ish haqiga karrali miqdorlarda belgilanish tartibi bekor qilindi va uning o‘rniga faoliyat turlariga nisabatan qat’iy summalarda belgilanadigan bo‘ldi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasining 2019-yilgi soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasining asosiy yo‘nalishlarida umumbelgilangan va soddalashtirilgan soliqqa tortish tartiblarini takomillashtirilishi, olinayotgan daromadni adolatli soliqqa tortilishini ta’minlash maqsadida, 2009-yildan boshlab yakka tartibdagi tadbirkorlar tovarlar (ish, xizmat) realizatsiya qilishdan tushgan tushumlar kalendar yili davomida 100 mln.so‘mdan oshganda, yakka tartibdagi tadbirkor maqomini saqlab solgan holda yagona soliq to‘loviga, agar tushumlari miqdori kalendar yili davomida 1 mlrd. so‘mdan oshganda, ixtiyoriy ravishda qayta yuridik shaxs tashkil etgan holda faoliyat ko‘rsatishlari yoki yakka tartibdagi tadbirkor maqomini saqlab qolgan holda yuridik shaxslar uchun nazarda tutilgan soliqlar va majburiy to‘lovlarni to‘lashga o‘tkaziladigan bo‘ldi.

2020-yildan boshlab yangi tahrirda qabul qilingan Soliq kodeksiga ko‘ra yakka tartibdagi tadbirkorlar jismoniy shaxslarning ayrim toifalari sifatida jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini to‘laydigan bo‘ldi.

2021-yildan boshlab esa yakka tartibdagi tadbirkorlar yollangan xodimiga ish haqi hisoblashi va undan jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini ushlab, budjetga o‘tkazib beradigan bo‘ldi.

14.3-§. Yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun belgilangan imtiyozlar va ularni qo‘llash tartibi

Yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksida, qonunlarda, Prezident farmon va qarorlarida, shuningdek Vazirlar Mahkamasining qarorlarida ular to‘laydigan soliqlar bo‘yicha ijtimoiy va maqsadli imtiyozlar nazarda tutilgan.

O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 30-dekabrdagi «O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksiga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish

to‘g‘risida»gi O‘RQ-599-sonli Qonunining 4-moddasida 2020-yilning 1-yanvarigacha qabul qilingan soliq to‘g‘risidagi qonun hujjatlarida, shu jumladan O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining va O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlarida nazarda tutilgan imtiyozlar ularning amal qilish muddati tugaguniga qadar amal qilishi belgilab qo‘yilgan. Shuningdek ushbu qonunda yagona ijtimoiy to‘lov, yagona soliq to‘lovi va qat’iy belgilangan soliq o‘rniga tegishincha ijtimoiy soliq, aylanmadan olinadigan soliq hamda qat’iy belgilangan miqdorda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i kiritilayotganligi, ularning to‘lovchilariga qonun hujjatlarida ilgari belgilab qo‘yilgan imtiyozlar va alohida hisoblash tartibi tatbiq etilishi ko‘rsatib o‘tilgan. Shunga ko‘ra yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun ilgari belgilab qo‘yilgan va bugungi kunda amal qilayotgan imtiyozlar haqida to‘xtalib o‘tamiz. Jumladan:

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 14-iyuldagi «Aholi bandligini ta’minlash borasidagi ishlarni takomillashtirish va samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PQ-3856-sonli Qaroriga asosan:

Yuridik shaxs tashkil etmagan holda oilaviy tadbirkorlik sub’ektlari 3 nafargacha doimiy ishchilarni yollashga, ular bilan mehnat shartnomasi tuzishga, shuningdek, mehnatga layoqatli yoshga to‘lgan boshqa yaqin qarindoshlarini, shu jumladan, mehnatga layoqatli yoshga to‘lgan bolalari va nevaralarining er-xotinlarini, mehnatga layoqatli yoshga to‘lgan aka-ukalari va opa-singillarini, ularning er-xotinlarini yuridik shaxs tashkil etmagan holda oilaviy tadbirkorlik sub’ekti ishtirokchilari sifatida jalb qilishga haqli.

Ushbu qarorga asosan birinchi marta mikrokredit olgan yakka tartibdagi tadbirkorlar uni olgan sanadan boshlab 6 oy mobaynida qat’iy belgilangan soliq to‘lashdan ozod etiladi. Yakka tartibdagi tadbirkorlar 3 tonnadan ortiq yuk ko‘taruvchi avtomobil transportida yuklarni bazaviy hisoblash miqdorining 2 baravari miqdoridagi stavka bo‘yicha tashish xizmatlaridan har oyda olinadigan qat’iy belgilangan soliq to‘laydi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-apreldagi «Maktabgacha ta’lim tizimini yanada rag‘batlantirish va rivojlantirish chora-tadbirlari

to‘g‘risida»gi PQ-3651-sonli qaroriga asosan maktabgacha ta’lim nodavlat muassasasini tashkil etgan yakka tartibdagi tadbirkor maktabgacha ta’lim nodavlat muassasasi o‘z faoliyatini amalga oshira boshlagandan keyin 10 yil muddatga barcha turdagi soliqlardan ozod qilingan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 28-fevraldagi «2017-2018 yillarda Qoraqalpog‘iston Respublikasi Mo‘ynoq tumanini iqtisodiy rivojlantirish va aholi bandligini ta’minlashning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PQ-2803-sonli Qaroriga asosan Mo‘ynoq tumanida davlat ro‘yxatidan o‘tgan va ushbu hududda faoliyat yuritayotgan yakka tartibdagi tadbirkorlar 10 yil mobaynida qat’iy belgilangan soliq (hozirgi daromad solig‘ining qat’iy belgilangan summasidan) ozod qilingan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 29-sentabrdagi «Navoiy viloyatining Tomdi, Uchquduq, Konimex, Nurota tumanlari va Zarafshon shahrini kompleks rivojlantirish hamda aholisi bandligini ta’minlashga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida»gi PQ-3301-sonli Qaroriga asosan Navoiy viloyatining Tomdi, Uchquduq, Konimex tumanlari, Nurota tumanidagi Dehibaland, Sentob, Temirkovuk, Qizilcha, Gum va Cho‘ya aholi punktlari hamda Zarafshon shahri hududlarida ro‘yxatga olingan va faoliyat ko‘rsatayotgan yakka tartibdagi tadbirkorlar 2017-yilning 1-oktabridan 2028-yilning 1-yanvariga qadar qat’iy belgilangan soliq (hozirgi daromad solig‘ining qat’iy belgilangan summasidan) ozod qilingan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 17-fevraldagi «2021 – 2023- yillarda Surxondaryo viloyati Uzun tumani Bobotog‘ hududini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PQ-4995-sonli qarorga asosan Surxondaryo viloyati Uzun tumani Bobotog‘ hududida tadbirkorlik sub’ektlarini qo‘llab-quvvatlash va aholini ijtimoiy himoya qilish maqsadida 2024-yil 1- yanvarga qadar:

-yangi tashkil qilinadigan tadbirkorlik sub’ektlari, shu jumladan klaster tashkilotlari yer solig‘i, mol-mulk solig‘i, foyda solig‘i, suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq, kichik korxonalar aylanmasidan olinadigan soliq,

yakka tartibdagi tadbirkorlarning qat’iy miqdordagi daromad solig‘ining; jismoniy shaxslar yer solig‘i va mol-mulk solig‘ining 50 foizini to‘lashdan ozod qilindi.

Soliq kodeksining 383-moddasi (O‘RQ-659-sonli Qonun bilan kiritilgan)ga ko‘ra soliq to‘lovchi I yoki II-guruh nogironligi bo‘lgan shaxs hisoblanganida faoliyat turidan va uni amalga oshirish joyidan qat’i nazar, oyiga qat’iy belgilangan miqdordagi soliqning 50 foizini, biroq bazaviy hisoblash miqdorining 50 foizidan ko‘p bo‘lmagan miqdorda to‘laydi.

Soliq kodeksining 383-moddasi (O‘RQ-659-sonli Qonun bilan kiritilgan)ga ko‘ra soliq to‘lovchi»Hunarmand» uyushmasi a’zosi bo‘lgan va hunarmandchilik mahsulotlarini (tovarlarini, xizmatlarini) ishlab chiqarish hamda realizatsiya qilishni amalga oshirganida qat’iy belgilangan miqdordagi soliqni to‘lashdan ozod etiladi.

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini jami yillik daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiya asosida to‘lovchi yakka tartibdagi tadbirkorlarga O‘zbekistan Respublikasi Soliq kodeksining 378 va 380-moddalarida belgilangan imtiyozlar ham qo‘llaniladi.

14.4-§. Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan aylanmadan olinadigan soliqni to‘lash tartibi

Soliq davrida tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan daromadi yuz million so‘mdan oshgan, lekin bir milliard so‘mgacha bo‘lgan yakka tartibdagi tadbirkorlar aylanmadan olinadigan soliqni to‘laydilar. Shunga ko‘ra, agarda kalendar yilida tovarlar (xizmatlar) realizatsiyasidan daromadi 100 mln. so‘mdan oshsa, yakka tartibdagi tadbirkor aylanmadan soliq yoxud ixtiyoriy tanlash yo‘li bilan QQS va foyda solig‘i to‘lashga o‘tadi.

O‘zbekiston Respublikasining bojxona chegarasi orqali tovarlarni olib kirishni (importni) amalga oshiruvchi yakka tartibdagi tadbirkorlarga aylanmadan olinadigan soliq tatbiq etilmaydi.

O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 461-modda

Tadbirkorlik sub’ektlarining soliq davrida tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan daromadi yuz million so‘mdan oshganda, soliqning oshib ketgan summasidan aylanmadan olinadigan soliqni to‘lashga o‘tadi.

Yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun qonun hujjatlarida belgilangan tartibda aniqlanadigan jami daromad aylanmadan olinadigan soliqning soliq solish ob’ektidir. Shuningdek, yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun faoliyati doirasida olingan jami daromadi aylanmadan olinadigan soliqning bazasi ham hisoblanadi. Jismoniy shaxs o‘z tadbirkorlik faoliyati bilan bog‘liq bitimlarni tuzishda o‘zining yakka tartibdagi tadbirkor sifatida faoliyat ko‘rsatayotganligini, agar bu bitimlarni tuzish holatining o‘zidan yaqqol kelib chiqmasa, ko‘rsatishi shart.

Soliq solishda yakka tartibdagi tadbirkorning jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i solinadigan, uning tadbirkorlikni amalga oshirish bilan bog‘liq bo‘lmagan shaxsiy (oilaviy) mol-mulkini sotishdan olingan daromadlari hisobga olinmaydi. Kalendar yil soliq davridir. Yil choragi hisobot davridir.

Yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun ham aylanmadan olinadigan soliq stavkalari Soliq kodeksining 467-moddasida belgilab qo‘yilgan (22-jadval).

22-jadval.

Yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun aylanmadan olinadigan soliq stavkalari[104]

T/r	Aylanmadan olinadigan soliqni to‘lovchi yakka tartibdagi tadbirkorlar	Soliq stavkalari, %da
1.	Iqtisodiyotning barcha tarmoqlaridagi soliq to‘lovchi yakka tartibdagi tadbirkorlar, bundan 2-3-bandda ko‘rsatilganlar mustasno	4
2.	Kalendar yili davomida xizmatlarni realizatsiya qilishdan olgan tushumi 100 million so‘mdan oshgan, biroq bir milliard so‘mdan ko‘p bo‘lmagan Telekommunikatsiya operatorlari va (yoki) provayderlariga vositachilik xizmatlarini ko‘rsatuvchi yakka tartibdagi tadbirkorlar	25
3.	Kalendar yili davomida xizmatlarni realizatsiya qilishdan olgan tushumi 100 million so‘mdan oshgan, biroq bir milliard so‘mdan ko‘p bo‘lmagan chakana savdo sohasidagi YaTTlar	
	joylashgan joyiga qarab:	
	aholisi soni yuz ming nafar va undan ko‘p kishidan iborat shaharlarda	4
	boshqa aholi punktlarida	2
	borish qiyin bo‘lgan va tog‘li tumanlarda	1

Soliq to‘lovchilar qat’iy belgilangan summada soliq to‘lashni tanlashga haqli.

Soliqni qat’iy belgilangan summada to‘lovchi soliq to‘lovchilar uchun soliq stavkasi quyidagi miqdorlarda belgilanadi (23-jadval):

[104] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 467-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

23-jadval.

Aylanmadan olinadigan soliqning qat’iy belgilangan summadagi soliq stavkalari[105]

T/r	Soliq to‘lovchilar	Bir yillik soliq stavkalari (mln so‘mda)
1.	Jami daromadi besh yuz million so‘mdan oshmagan soliq to‘lovchilar	25
2.	Jami daromadi besh yuz million so‘mdan yuqori bo‘lgan soliq to‘lovchilar	34

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 28-noyabrdagi PQ-4539-sonli qaroriga asosan 2020-yil 1-yanvardan boshlab, 2023-yil 1-yanvarga qadar Milliy katalog va Reestrga kiritilgan hunarmandlar uchun kalendar yili davomida hunarmandchilik mahsulotlarini (ishlar, xizmatlar) sotishdan tushgan tushumi 100 mln so‘mdan oshgan, biroq 1 mlrd so‘mdan ko‘p bo‘lmagan miqdori uchun yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan aylanmadan olinadigan soliq 2 foiz miqdorida to‘lanadi.

Hisobot (soliq) davri yakunlari bo‘yicha soliq summasi soliq to‘lovchi tomonidan mustaqil aniqlanadi. Hisobot davri yakunlari bo‘yicha soliq summasi soliq davri boshidan ortib boruvchi yakun bilan soliq bazasining mos soliq stavkasiga foiz ulushi sifatida hisoblab chiqariladi.

O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksiga asosan[106] aylanmadan olinadigan soliq hisoboti soliq to‘lovchi yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan soliq hisobida turgan joyidagi soliq organiga quyidagi muddatlarda taqdim etiladi:

1) hisobot davri yakunlari bo‘yicha - hisobot davridan keyingi oyning o‘n beshinchi kunidan kechiktirmay;

2) soliq davri yakunlari bo‘yicha - soliq davridan keyingi davrning 15-fevralidan kechiktirmay;

Hisobot (soliq) davri yakunlari bo‘yicha soliqni to‘lash tegishli hisobot (soliq) davri uchun soliq hisobotini taqdim etish muddatidan kechiktirmay amalga oshiriladi.

[105] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 467-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

[106] O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 470-modda. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2024-yil.

Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan aylanmadan olinadigan soliqni hisoblash tartibiga doir vaziyatli misollar

1-VAZIYAT. *Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini qat’iy belgilangan summada to‘layotgan yakka tartibdagi tadbirkorning aylanmadan soliqni to‘lashga o‘tishi:*

Misol:

Yakka tartibdagi tadbirkor shaharda oziq-ovqat tovarlari bilan chakana savdo faoliyatini amalga oshiradi. Faoliyatidan kelib chiqib jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini qat’iy belgilangan summada to‘laydi. Aytaylik, yakka tartibdagi tadbirkor noyabr oyining 25 sanasiga kelib, yanvar oyidan buyon amalga oshirgan savdo tushumi 100 mln. so‘m bo‘ldi. Ushbu tadbirkor noyabr oyining qolgan sanalari davomida 3 mln. so‘m, dekabr oyida esa 15 mln. so‘m savdo tushumiga ega bo‘ldi. Mazkur tadbirkor qaysi oy uchun qancha miqdorda aylanmadan olinadigan soliq to‘laydi?

Yechimi:

Soliq kodeksida yakka tartibdagi tadbirkor soliq davrida tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan daromadi yuz million so‘mdan oshganda, soliqning oshib ketgan summasidan aylanmadan olinadigan soliqni to‘lashga o‘tishi belgilangan. Shunga ko‘ra mazkur yakka tartibdagi tadbirkor dekabr oyidagi savdo tushumidan aylanmadan olinadigan soliqni to‘laydi. Shuning bilan birgalikda noyabr oyining 25 sanasidan keyin (100 mln. so‘mdan oshgan) amalga oshirgan savdo tushumi, ya’ni 3 mln. so‘mni dekabr oyi tushumiga qo‘shib, aylanmadan soliq hisoblaydi.

Ya’ni: 15 mln. so‘m+3 mln.so‘m=18 mln. so‘m.

18 mln. so‘m*4%=720 ming so‘m.

Demak, yakka tartibdagi tadbirkor noyabr oyi uchun daromad solig‘ini qat’iy belgilangan summasini, dekabr oyi uchun esa 720 ming so‘m aylanmadan olinadigan soliqni to‘lashi lozim bo‘ladi.

2-VAZIYAT. *Aylanmadan olinadigan soliqni to‘lashga o‘tgan shaharda faoliyat ko‘rsatayotgan yakka tartibdagi tadbirkor tomonidan soliq to‘lash tartibi*

Misol:

Aylanmadan olinadigan soliqni to‘lashga o‘tgan shaharda faoliyat ko‘rsatayotgan yakka tartibdagi tadbirkor *aprel* oyida 50 mln.so‘m, may oyida 80 mln. so‘m, iyun oyida esa 75 mln. so‘m miqdorida savdo tushumiga ega bo‘ldi. Mazkur yakka tartibdagi tadbirkorning ikkinchi chorakdagi jami aylanmasi (aprel-iyun) 205 mln.so‘mga yetdi. Ushbu yakka tartibdagi tadbirkor 2-chorak uchun qancha miqdorda aylanmadan olinadigan soliq to‘laydi?

Yechimi:

50 mln. + 80 mln. +75 mln. =205 mln.so‘m.

2-chorak uchun aylanmadan soliq summasi 205 mln.so‘m x 4% = 8,2 mln.so‘m

Yakka tartibdagi tadbirkorlar aylanmadan olinadigan soliqni to‘lash o‘rniga qo‘shilgan qiymat solig‘ini va foyda solig‘ini to‘lashga o‘tishga haqli.

Soliq solish tartibini tanlash uchun yakka tartibdagi tadbirkorlar soliq hisobida turgan joyidagi soliq organiga tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olgan daromadlari yuz million so‘mdan oshgan sanadan besh kundan kechiktirmay, Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Soliq qo‘mitasi tomonidan belgilangan quyidagi shaklda bildirishnoma yuborishi lozim (4-ilova).

Qat’iy belgilangan summadagi soliq stavkasi bo‘yicha soliq to‘lash tartibi Soliq kodeksining 470^1-moddasida belgilangan. Jumladan:

Soliq to‘lovchilar qat’iy belgilangan summada soliq to‘lashga o‘tish to‘g‘risida o‘zi soliq hisobida turgan joydagi soliq organini Soliq qo‘mitasi tomonidan belgilangan shaklda keyingi oy boshlanguniga qadar o‘n kundan kechiktirmay xabardor qiladi. Yangi tashkil etilgan soliq to‘lovchilar davlat ro‘yxatidan o‘tish chog‘ida qat’iy belgilangan summada soliq to‘lashni tanlashga haqli.

Qat’iy belgilangan summada soliq to‘lashga soliq davri mobaynida o‘tilgan taqdirda, soliq miqdori qat’iy belgilangan summani o‘n ikkiga bo‘lish va olingan natijani joriy soliq davrining yakuniga qadar qolgan oylar soniga ko‘paytirish yo‘li bilan aniqlanadi.

Agar soliq davri davomida qat’iy belgilangan summadagi soliq to‘lovchining jami daromadi besh yuz million so‘mdan oshsa, u holda qat’iy belgilangan summadagi soliq summasi bunday oshish ro‘y bergan oydan boshlab joriy soliq davrining oxiriga qadar jami daromadi besh yuz million so‘mdan ortiq bo‘lgan soliq to‘lovchilar uchun belgilangan soliq stavkasidan kelib chiqqan holda qayta hisoblab chiqiladi.

Soliq davri davomida qat’iy belgilangan summada soliq to‘lashdan qo‘shilgan qiymat solig‘i va foyda solig‘ini to‘lashga o‘tishda qat’iy belgilangan summadagi soliq summasi ushbu soliqlarni to‘lashga o‘tish amalga oshirilgan oxirgi kalendar oy hisobga olingan holda to‘lanadi.

Soliq to‘lovchilar navbatdagi soliq davridan boshlab qat’iy belgilangan summada soliq to‘lashni rad etishga va o‘zi soliq hisobida turgan joydagi soliq organlarini Soliq qo‘mitasi tomonidan belgilangan shaklda, navbatdagi soliq davri boshlanishiga qadar o‘n kundan kechiktirmay xabardor qilgan holda, soliqni Soliq kodeksining 467-moddasi birinchi qismida ko‘rsatilgan soliq stavkalari bo‘yicha to‘lashga o‘tishga haqli.

Qat’iy belgilangan summadagi soliqning soliq to‘lovchisidan dividendlar tarzida olinadigan daromadlarga soliq solinmaydi. Qat’iy belgilangan summadagi soliqning soliq to‘lovchisi mazkur soliq bo‘yicha va dividendlar tarzidagi daromadlarga taalluqli qism bo‘yicha soliq hisobotlarini taqdim etish majburiyatidan ozod qilinadi. Qat’iy belgilangan summadagi soliqning soliq to‘lovchisi qo‘shilgan qiymat solig‘ini va foyda solig‘ini to‘lashga o‘tishda tovar-moddiy zaxiralarning qoldiqlari hamda uzoq muddatli aktivlar bo‘yicha qo‘shilgan qiymat solig‘i summalarini hisobga olishni amalga oshirmaydi. Qat’iy belgilangan summadagi soliqning soliq to‘lovchilari soliqni kalendar oyidan keyingi oyning o‘n beshinchi sanasidan kechiktirmay har oyda teng ulushlarda to‘laydi.

14.5-§. Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan qo‘shilgan qiymat solig‘i va foyda solig‘ini to‘lash tartiblari

Soliq davri davomida tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olgan jami daromadi bir milliard so‘mdan oshgan yakka tartibdagi tadbirkorlar, shu

jumladan yangi ro‘yxatdan o‘tgan yakka tartibdagi tadbirkorlar bunday oshish ro‘y bergan oydan keyingi oyning birinchi sanasidan boshlab qo‘shilgan qiymat solig‘i va foyda solig‘ini to‘lashga o‘tadi.

Agar yangi ro‘yxatdan o‘tgan yakka tartibdagi tadbirkorda tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan daromad summasi ro‘yxatdan o‘tilgan sanadan to kalendar yil tugaguniga qadar, 365 ga bo‘lingan va ro‘yxatdan o‘tilgan sanadan to kalendar yil tugaguniga qadar bo‘lgan kunlar soniga ko‘paytirilganda bir milliard so‘mga teng summadan oshsa, u holda bunday shaxslar ro‘yxatdan o‘tilgan yildan keyingi yildan e’tiboran qo‘shilgan qiymat solig‘i va foyda solig‘ini to‘lashga o‘tadi.

Masalan: 1 dekabrda chakana savdo faoliyati turi bilan shug‘ullanish uchun davlat ro‘yxatidan o‘tgan yakka tartibdagi tadbirkor yilning oxiriga qadar jami 31 kun davomida tovarlarni realizatsiya qilishdan olingan daromad summasi 93 000 000 so‘mni, o‘rtacha bir kunda 3 000 000 so‘mni (93 000 000/31) tashkil qiladi. Ushbu tadbirkorning 1 kunlik tovarlarni realizatsiya qilishdan olingan daromad summasi 1 mlrd. so‘mning 1 kunlik summasi (1 000 000 000 / 365 = 2 739 726 so‘m)dan oshadi. Ya’ni mazkur tadbirkorning yil davomida tovarlarni realizatsiya qilishdan olishi mumkin bo‘lgan daromadi 1 mlrd. so‘mdan oshib ketadi. 93 000 000 /31*365=1 095 000 000 so‘m. Shunga ko‘ra mazkur yakka tartibdagi tadbirkor keyingi yildan e’tiboran qo‘shilgan qiymat solig‘i va foyda solig‘ini to‘lashga o‘tadi.

O‘zbekiston Respublikasining bojxona chegarasi orqali tovarlarni olib kirishni (importni) amalga oshiruvchi yakka tartibdagi tadbirkorlar, tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) sotishdan tushum miqdoridan qat’i nazar qo‘shilgan qiymat solig‘i to‘lovchilari hisoblanadilar.

Qo‘shilgan qiymat solig‘ini va foyda solig‘ini to‘lashga ixtiyoriy ravishda o‘tgan soliq to‘lovchilar, basharti joriy soliq davri yakunlari bo‘yicha tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olgan jami daromadlari bir milliard so‘mdan oshmagan bo‘lsa, aylanmadan olinadigan soliqni to‘lashga kamida o‘n ikki oydan keyin qayta o‘tishga haqli.

QQS va uni to‘lash tartibi

Tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan daromadi soliq davrida bir milliard so‘mdan oshgan yoxud ixtiyoriy ravishda qo‘shilgan qiymat solig‘ini to‘lashga o‘tgan yakka tartibdagi tadb irkorlar qo‘shilgan qiymat solig‘ini to‘lovchilar deb e’tirof etiladi Barcha qo‘shilgan qiymat solig‘i to‘lovchilar qatorida yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun ham quyidagilar soliq solish ob’ektidir:

1) realizatsiya qilish joyi O‘zbekiston Respublikasi bo‘lgan tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilish bo‘yicha aylanma;

2) O‘zbekiston Respublikasi hududiga tovarlarni olib kirish.

QQSni to‘lovchilar Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Soliq qo‘mitasi tomonidan belgilangan tartibda soliq organlarida qo‘shilgan qiymat solig‘ini to‘lovchi sifatida maxsus ro‘yxatdan o‘tkazish hisobida turadi.

Yakka tartibdagi tadbirkor tomonidan o‘z tadbirkorlik faoliyatini amalga osh irish bilan bog‘liq bo‘lmagan shaxsiy (oilaviy) mol-mulkni realizatsiya qilish qo‘shilgan qiymat solig‘ining soliq solish ob’ekti hisoblanmaydi.

Tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishda soliq bazasi soliq to‘lovchi tomonidan o‘zi ishlab chiqargan yoki olgan tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishning o‘ziga xos xususiyatlariga qarab aniqlanadi. Tovarlarni O‘zbekiston Respublikasi hududiga olib kirishda soliq bazasi soliq to‘lovchi tomonidan Soliq kodeksiga va bojxona to‘g‘risidagi qonun hujjatlariga muvofiq aniqlanadi. Soliq bazasini aniqlash chog‘ida tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan tushum soliq to‘lovchining ushbu tovarlarga (xizmatlarga) pulda va (yoki) natura shakllaridagi to‘lov, shu jumladan qimmatli qog‘ozlar bilan haq to‘lash sifatida olingan barcha daromadlaridan kelib chiqqan holda hisobga olinadi. soliq bazasi bitim taraflari tomonidan qo‘llanilgan narxdan (tarifdan) kelib chiqqan holda realizatsiya qilinadigan tovarlarning (xizmatlarning) qiymati sifatida aniqlanadi. Tovarlarni respublika hududiga olib kirishda soliq bazasi tovarlarning bojxona qiymatini hamda tovarlar O‘zbekiston Respublikasiga olib kirilayotganda to‘lanishi lozim bo‘lgan aksiz solig‘i va bojxona bojini qo‘shgan holda hisoblab chiqarilgan ushbu tovarlarning qiymati sifatida aniqlanadi.

QQS to‘lovchilari bo‘lgan yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun soliq stavkasi 15 foiz miqdorida belgilangan.. Qo‘shilgan qiymat solig‘i uchun bir oy soliq davridir. QQS summasi soliq bazasining soliq stavkasiga muvofiq bo‘lgan foizli ulushi sifatida hisoblab chiqariladi.

Soliq to‘lovchi yakka tartibdagi tadbirkorlar soliq hisobotini o‘zlari soliq hisobida turgan joydagi soliq organlariga o‘tgan soliq davridan keyingi oyning yigirmanchi kunidan kechiktirilmagan muddatda taqdim etishlari shart. Soliqni to‘lash esa soliq hisobida turilgan joy bo‘yicha har bir soliq davrining yakunlariga ko‘ra, soliq hisoboti taqdim etishlari muddatidan kechiktirmay amalga oshiriladi.

Foyda solig‘i va uni to‘lash tartibi

Yakka tartibdagi tadbirkor uchun – Soliq kodeksining 51-bobida belgilangan o‘ziga xos xususiyatlar inobatga olingan holda, jami daromad va xarajatlar o‘rtasidagi farq foyda deb e’tirof etiladi

Soliq davrida tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olgan daromadlari bir milliard so‘mdan ortiq bo‘lgan yoki o‘z ixtiyori bilan foyda solig‘ini to‘lashga o‘tgan yakka tartibdagi tadbirkorlar foyda solig‘ining soliq to‘lovchilari deb e’tirof etiladi.

Soliq to‘lovchi yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan olingan foyda foyda solig‘i bo‘yicha soliq solish ob’ekti hisoblanadi. Yakka tartibdagi tadbirkorning soliq solinishi lozim bo‘lgan foyda summasi soliq bazasi hisoblanadi. Soliq davrida yakka tartibdagi tadbirkorlar, soliq bazasini hisoblab chiqarishning soddalashtirilgan tartibini tanlamagan bo‘lsa, yuridik shaxslar uchun nazarda tutilgan tartibda soliq solinadigan daromadlarning va chegiriladigan xarajatlarning hisobini yuritishi shart. Savdo faoliyatini amalga oshiruvchi yakka tartibdagi tadbirkorlar daromadlarni va tovar operatsiyalarini hisobga olish registrlarida soliq solinadigan daromadlarning hamda amalga oshirilgan tovar operatsiyalarining hisobini yuritishi shart. Soliq solinadigan daromadlarni va tovar operatsiyalarini hisobga olish registrlari yakka tartibdagi tadbirkorning arizasi asosida yakka tartibdagi tadbirkor soliq hisobida turgan joydagi soliq organlari tomonidan ro‘yxatdan o‘tkaziladi. Mazkur registrlar yakka tartibdagi tadbirkorda oxirgi yozuv kiritilgan paytdan e’tiboran besh yil mobaynida

Jismoniy shaxs o‘zining tadbirkorlik faoliyati bilan bog‘liq bitimlarni tuzishda, agar bu bitimlarni tuzish vaziyatining o‘zidan aniq kelib chiqmasa, u yakka tartibdagi tadbirkor sifatida faoliyat yuritayotganligini ko‘rsatishi kerak.

saqlanadi hamda ularga raqamlar qo‘yilgan, ip o‘tkazib bog‘langan va tegishli soliq organining muhri bilan tasdiqlangan bo‘lishi kerak.

Jami daromad yakka tartibdagi tadbirkor tomonidan tadbirkorlik faoliyati doirasida olingan daromadlardan iborat bo‘ladi. Yakka tartibdagi tadbirkorning jami daromadidan soliq bazasini aniqlashda, chegirib tashlanmaydigan xarajatlardan tashqari soliq solinadigan daromadning olinishi bilan bog‘liq barcha xarajatlar chegirib tashlanadi. Amortizatsiya qilinadigan aktivlar bo‘yicha amortizatsiya ajratmalari aktivdan tadbirkorlik faoliyatida foydalanilgan taqdirda va tadbirkorlik faoliyati bilan xarajatlarning aloqasi aniq asoslangan bo‘lsa, jami daromaddan chegirib tashlanadi.

Yakka tartibdagi tadbirkor soliq bazasini hisoblab chiqarishning soddalashtirilgan tartibini tanlashi mumkin. Soddalashtirilgan tartibdagi soliq bazasi jami daromadning 25 foizi miqdorida belgilanadi. Yakka tartibdagi tadbirkor soliq bazasini hisoblab chiqarishning soddalashtirilgan tartibini tanlaganda soliqni hisoblab chiqarish maqsadida xarajatlar hisobini yuritish majburiyatlaridan ozod qilinadi, bundan savdo faoliyatini amalga oshiruvchi yakka tartibdagi tadbirkorlar mustasno. Yakka tartibdagi tadbirkorlar soliq bazasini hisoblab chiqarishning soddalashtirilgan tartibini qo‘llash uchun soliq hisobida turgan joydagi soliq organiga belgilangan shakldagi bildirishnomani quyidagi muddatlarda taqdim etadi:

1) yangidan ro‘yxatdan o‘tkazilganlar - tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish boshlanguniga qadar;

2) foyda solig‘ini to‘lashga o‘tganlar, shu jumladan ixtiyoriy ravishda o‘tganlar - bir vaqtning o‘zida foyda solig‘ini to‘lashga o‘tish to‘g‘risidagi bildirishnomani soliq hisobida turgan joydagi soliq organiga yuborganda;

3) qolganlari - joriy yilning 25 yanvaridan kechiktirmay.

Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan soliq bazasini hisoblab chiqarishning soddalashtirilgan tartibini qo‘llash quyidagi muddatlarda boshlanadi:

1) yangidan ro‘yxatdan o‘tkazilgan yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun - tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish boshlangan paytdan;

2) foyda solig‘ini to‘lashga o‘tganlar, shu jumladan ixtiyoriy ravishda o‘tgan yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun - yakka tartibdagi tadbirkor foyda solig‘ini to‘lashga o‘tish to‘g‘risidagi bildirishnomani va soliq bazasini soddalashtirilgan tartibda hisoblab chiqarish haqidagi arizani soliq organiga taqdim etgan oydan keyingi oyning birinchi sanasidan boshlab;

3) qolgan yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun - joriy yilning 1 yanvaridan boshlab.

Soliq bazasini hisoblab chiqarishning soddalashtirilgan tartibidan ixtiyoriy ravishda voz kechish va soliq bazasini hisoblab chiqarishning umumiy tartibiga o‘tish kelgusi soliq davri boshlanganidan e’tiboran amalga oshiriladi. Soliq bazasini hisoblab chiqarishning umumiy tartibiga o‘tish to‘g‘risidagi bildirishnoma soliq davri boshlanishidan kamida bir oy oldin soliq hisobida turgan joydagi soliq organiga taqdim etiladi.

Soliq solishda quyidagilar hisobga olinmaydi:

1) yakka tartibdagi tadbirkorning unga mulk huquqi asosida, shuningdek mol-mulkka egalik qilish va (yoki) undan foydalanishga yo‘l qo‘yuvchi boshqa ashyoviy huquq tufayli tegishli bo‘lgan ko‘chmas mulkni sotishdan olingan daromadlar jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i solinishi lozim bo‘lgan daromadlari;

2) jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini hamda yakka tartibdagi tadbirkor foyda solig‘ini to‘lashga o‘tguniga qadar aylanmadan soliqni to‘lash davrida tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olinadigan daromadlar.

Hisobot (soliq) davri yakunlari bo‘yicha soliq summasi yakka tartibdagi tadbirkor tomonidan mustaqil ravishda aniqlanadi.Hisobot davri yakunlari bo‘yicha soliq summasi, soliq bazasining soliq stavkasiga muvofiq bo‘lgan foizli ulushi sifatida soliq davri boshlanishidan e’tiboran oshib boruvchi yakun tarzida hisoblab chiqariladi. Yakka tartibdagi tadbirkorlar foyda solig‘ini 15 foizlik stavkada to‘laydilar.

Soliq hisoboti yakka tartibdagi tadbirkor tomonidan har bir hisobot va soliq davri o‘tganidan keyin, soliq solinadigan ob’ektlar mavjudligi yoki mavjud

emasligidan qat’i nazar, soliq hisobida turgan joydagi soliq organiga taqdim etiladi. Soliq hisoboti yakka tartibdagi tadbirkor tomonidan quyidagi muddatlarda taqdim etiladi:

hisobot davri yakunlari bo‘yicha - hisobot choragidan keyingi oyning yigirmanchi kunidan kechiktirmay;

soliq davri yakunlari bo‘yicha - o‘tgan soliq davridan keyingi yilning 1 martidan kechiktirmay.

Yakka tartibdagi tadbirkor tomonidan foyda solig‘ini to‘lash hisobot (soliq) davri yakunlari bo‘yicha, tegishli hisobot (soliq) davri uchun soliq hisobotini taqdim etish muddatlaridan kechiktirmay amalga oshiriladi.

Tayanch so‘z va iboralar

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i, qat’iy belgilangan summa, deklaratsiya, dastlabki deklaratsiya, aylanmadan olinadigan soliq, foyda solig‘i, qo‘shilgan qiymat solig‘i**.**

Nazorat savollari:

1. Jismoniy shaxslar tomonidan tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishning qanday shakllari mavjud?

2. Yakka tartibdagi tadbirkorlarni davlat ro‘yxatidan o‘tkazishning huquqiy asoslari nimalardan iborat?

3. Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini to‘lashning qanday tartiblari mavjud?

4. Daromadlarni va tovar operatsiyalarini hisobga olish registrlari kim tomonidan tasdiqlanadi?

5. Yakka tartibdagi tadbirkorlar dastlabki deklaratsiyani qachon taqdim etishlari lozim?

6. Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan aylanmadan olinadigan soliqni to‘lash tartibi qanday?

7. Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan qo‘shilgan qiymat solig‘i va foyda solig‘iga to‘lashning qanday o‘ziga xos jihatlari mavjud?

O‘zlashtirilgan bilimlarni sinash uchun test savollari

1. Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan daromad solig‘ini qat’iy belgilangan miqdorlarda to‘lash muddati qachon?

A) har oyda, faoliyat amalga oshirilgan oyning 15-sanasidan kechiktirmay

B) har oyda, faoliyat amalga oshirilgan oyning 5-sanasidan kechiktirmay

C) har oyda, faoliyat amalga oshirilgan oyning 10-sanasidan kechiktirmay

D) har oyda, faoliyat amalga oshirilgan oyning 25-sanasidan kechiktirmay

2. Yangi ro‘yxatdan o‘tgan tadbirkorlik sub’ektlari qat’iy belgilangan summalardagi daromad solig‘ini qaysi oydan boshlab to‘laydi?

A) davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan oydan keyingi oydan

B) tadbirkorlik sub’ekti sifatida davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan oydan

C) davlat ro‘yxatidan oyning 15 sanasigacha o‘tkazilgan bo‘lsa, ro‘yxatdan o‘tgan oyidan, oyning 15 sanasidan keyin ro‘yxatdan o‘tgan bo‘lsa, keyingi oydan

D) tadbirkorlik sub’ekti sifatida davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan oydan, faqatgina ro‘yxatdan o‘tkazilgan oyda ishlagan kunlari uchun

3.Daromad solig‘ini deklaratsiya asosida to‘laydigan faoliyatini amalga oshirayotgan yakka tartibdagi tadbirkorlar dastlabki tarzdagi deklaratsiyani qachongacha topshirishi lozim?

A) joriy yilning 1 fevralidan kechiktirmay

B) joriy yilning 15 fevralidan kechiktirmay

C) joriy yilning 1 martidan

D) joriy yilning 15 yanvaridan kechiktirmay

4.Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan deklaratsiya asosida daromad solig‘ini to‘lash muddatlari qachon?

A) daromad olingan oydan keyingi oyning 15-kunigacha har oyda

B) daromad olingan oyning 15-kunigacha har oyda

C) daromad olinadigan oydan oldingi oyning 15-kunigacha har oyda

D) daromad olingan oydan keyingi oyning 5-kunigacha har oyda

5.Yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun soddalashtirilgan tartibdagi foyda solig‘i bazasi jami daromadning necha foizi miqdorida belgilanadi?

A) 25 foiz B) 50 foiz C) 10 foiz D) 30 foiz

6. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ining qat’iy belgilangan miqdorlardagi soliq summalari qaysi me’yoriy xujjat bilan tasdiqlanadi?

A) O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi bilan

B) O‘zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to‘g‘risidagi Qonuni bilan

C) O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori bilan

D) O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori bilan

7. Yakka tartibdagi tadbirkorlar deklaratsiya asosida daromad solig‘ini necha foizlik stavkada to‘laydi?

A) 12 foiz B) 5 foiz C) 10 foiz D) 6 foiz

8. Soliq davri davomida tovarlarni realizatsiya qilishdan olgan jami daromadi 1 mlrd. so‘mdan oshgan YaTT qachondan QQS va foyda solig‘ini to‘lashga o‘tadi?

A) bunday oshish ro‘y bergan oydan keyingi oyning birinchi sanasidan boshlab

B) bunday oshish ro‘y bergan oydan boshlab

C) bunday oshish ro‘y bergan oy choragidan keyingi chorak birinchi oyidan boshlab

D) keyingi yildan boshlab

9. Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini to‘lashning necha xil tartibi mavjud

A) 2 xil B) 3 xil C) 4 xil D) 1 xil

10. Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiyani qachongacha taqdim etadi?

A) hisobot yilidan keyingi yilning 1 aprelidan kechiktirmay

B) joriy yilning 15 fevralidan kechiktirmay

C) har oyda, faoliyat amalga oshirilgan oyning 15-sanasidan kechiktirmay

D) joriy yilning 5 yanvaridan kechiktirmasdan

XV BOB. AYRIM TOIFADAGI JISMONIY SHAXSLARGA SOLIQ SOLISHNING O‘ZIGA XOS JIHATLARI

15.1-§. Xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notariuslarga soliq solish

O‘zbekiston Respublikasida notariat qonunda nazarda tutilgan notarial harakatlarni hamda ular bilan bevosita bog‘liq huquqiy va texnik tusdagi harakatlarni notariuslar tomonidan amalga oshirish yo‘li bilan jismoniy va yuridik shaxslarning huquqlari hamda qonuniy manfaatlarini himoya qilishni ta’minlashga da’vat etilgan huquqiy institutdir.

Notarius notarial harakatlarni amalga oshirishda jismoniy va yuridik shaxslarning O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari bilan kafolatlangan huquqlari va qonuniy manfaatlarining himoya qilinishini ta’minlaydi.

Yigirma besh yoshdan kichik va oltmish besh yoshdan katta bo‘lmagan, oliy yuridik ma’lumotga, yuridik mutaxassislik bo‘yicha kamida uch yillik ish stajiga ega bo‘lgan, shu jumladan notarial idorada kamida bir yil stajirovka o‘tagan, malaka imtihonini topshirgan O‘zbekiston Respublikasi fuqarosi notarius bo‘lishi mumkin.

O‘zbekiston Respublikasining “Notariat to‘g‘risida”gi qonuniga asosan xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notarius yuridik shaxs tashkil etmagan holda o‘z idorasiga ega bo‘lishga, bank hisobvarag‘i va boshqa shaxsiy hisobvaraqlar ochishga, mulkiy hamda shaxsiy nomulkiy huquqlarga ega bo‘lishga hamda majburiyatlarni o‘z zimmasiga olishga, xodimlar bilan mehnat shartnomalarini tuzish va bekor qilishga, sudda o‘z nomidan ishtirok etishga hamda qonun hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa harakatlarni amalga oshirishga haqli.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 16-martda qabul qilingan “Nodavlat notarial faoliyatni tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi qaror bilan “Xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notariuslar faoliyatini tashkil etish tartibi to‘g‘risida” Nizom tasdiqlangan. Ushbu Nizom xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notariuslar faoliyatini tashkil etish tartibini belgilaydi.

Quyidagilar xususiy notarial faoliyatni amalga oshirishda litsenziya talablari va shartlari hisoblanadi:

notariat to‘g‘risidagi qonun hujjatlari talablariga, Notariuslarning kasb etikasi qoidalariga, notarial harakatlar maxfiyligi va notarius qasamyodiga rioya etish;

Notarial palataga a’zo bo‘lish;

notarial idora faoliyatini tashkil etishga oid qonun hujjatlarida belgilangan minimal talablarni bajarish;

notarial idora tashkil etgan notarial okrugda kamida ikki yil ishlash;

notariusning fuqarolik javobgarligini majburiy sug‘urta qilish shartnomasi tuzish;

har uch yilda kamida bir marta o‘zining kasbiy malakasini oshirish.

Litsenziya olish uchun talabgor yigirma besh yoshdan kichik va oltmish besh yoshdan katta bo‘lmasligi, oliy yuridik ma’lumotga, yuridik mutaxassislik bo‘yicha kamida uch yillik ish stajiga ega bo‘lishi, shu jumladan notarial idorada kamida bir yil stajirovka o‘tagan bo‘lishi hamda malaka imtihonini topshirishi shart.

Sudyalik lavozimida kamida besh yil ishlagan yoki notarius yordamchisi yoxud adliya organlarining notarial faoliyatga rahbarlik qilish va ushbu faoliyatni nazorat qilish bilan bog‘liq lavozimlarida kamida uch yil ishlagan shaxslar stajirovkadan o‘tmasdan malaka imtihonida ishtirok etishga haqli.

Surishtiruvchi, tergovchi, prokuror, adliya organlarining boshqaruv xodimi (notarial faoliyatga rahbarlik qilish va ushbu faoliyatni nazorat qilish bilan bog‘liq bo‘lmagan) yoki advokat sifatida kamida uch yil ishlagan, biroq vakolat muddati tugatilgan vaqtdan boshlab besh yil o‘tmagan shaxslar olti oy stajirovka o‘taydi.

Xususiy notarial faoliyati bilan shug‘ullanish huquqi uchun litsenziyalar beriladi. Litsenziya shaxsning xususiy notarial faoliyatini amalga oshirishga bo‘lgan huquqini tasdiqlovchi hujjatdir. Litsenziya Oliy malaka komissiyasining notariuslik vakolatlarini berish bo‘yicha malaka imtihoni yakunlari yuzasidan chiqariladigan qaroriga asosan Qoraqalpog‘iston Respublikasi Adliya vazirligi,

adliya boshqarmalari tomonidan O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi belgilagan tartibda beriladi.

Xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notarius maqomiga ega bo‘lishga talabgor shaxs (bundan buyon matnda talabgor deb yuritiladi) litsenziya olish uchun malaka imtihoni topshirishi shart. Malaka imtihonini topshira olmagan talabgor uni takroran topshirishga kamida olti oydan keyin qo‘yiladi. Malaka imtihonini muvaffaqiyatli topshirgan talabgor bir oy muddat ichida Qoraqalpog‘iston Respublikasi Adliya vazirligiga, adliya boshqarmalariga litsenziya olish uchun murojaat qilishi kerak. Talabgor tomonidan litsenziya olish uchun murojaat qilish muddatining uzrsiz sabablarga ko‘ra o‘tkazib yuborilishi litsenziyaning amal qilishini tugatishga asos bo‘ladi. Belgilangan tartibda litsenziya olgan, talabgor shaxs litsenziya olgan kundan e’tiboran uch oy ichida notarial idora tashkil etishi va notarial harakatlarni amalga oshirishga kirishishi shart. Xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notarius notarial idora tashkil etilgan paytdan e’tiboran uch kun ichida Qoraqalpog‘iston Respublikasi Adliya vazirligini, adliya boshqarmasini bu haqda xabardor qiladi.

Qoraqalpog‘iston Respublikasi Adliya vazirligi, adliya boshqarmasi xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notariusni xabarnoma olingan kunning ertasidan kechiktirmay hisobga qo‘yadi va bu haqda Notarial palataning tegishli hududiy boshqarmasini xabardor qiladi. Xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notarius shunday xabarnoma olingan paytdan e’tiboran Notarial palataning a’zosi bo‘ladi.

Xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notarius o‘z faoliyatini mustaqil moliyalashtiradi. Notariusning notarial harakatlarni amalga oshirganlik uchun undiriladigan davlat bojining qonun hujjatlariga muvofiq notariuslarda qoladigan qismi hamda huquqiy va texnik tusdagi xizmatlar ko‘rsatganlik uchun undiriladigan pul mablag‘lari (keyingi o‘rinlarda notarius tomonidan undiriladigan tushumlar deb ataladi) uning faoliyatini moliyalashtirish manbalari hisoblanadi.

Notarial harakatlarni amalga oshirganlik uchun belgilangan stavkalar bo‘yicha davlat boji undiriladi.

Notarial harakatlarni amalga oshirganlik uchun notariuslar tomonidan undiriladigan davlat boji belgilangan tartibda tegishli shaxsiy g‘azna hisobvaraqlariga kirim qilinadi hamda O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan miqdorlarda taqsimlanadi.

Shaxsiy g‘azna hisobvaraqlarini ochish uchun Notarial palataning hududiy boshqarmalari Qoraqalpog‘iston Respublikasi Moliya vazirligi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimliklari moliya bosh boshqarmalariga notariuslar bilan bog‘liq zarur ma’lumotlar (notariusning to‘liq nomi, pochta manzili, litsenziyasi va bank rekvizitlari)ni tuman va shaharlar bo‘yicha tasdiqlangan holda taqdim etadi. Qoraqalpog‘iston Respublikasi Moliya vazirligi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimliklari moliya bosh boshqarmalari notarial harakatlar uchun undiriladigan davlat bojini avtomatik ravishda taqsimlash maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligiga notariuslar uchun ochilgan shaxsiy g‘azna hisobvaraqlarini taqdim etadi.

Notarius tomonidan amalga oshiriladigan huquqiy va texnik tusdagi qo‘shimcha harakatlar uchun haq undiriladi.

Notarius tomonidan notarial harakatlar amalga oshirilganda notarial tartibda tasdiqlanadigan bitim loyihasini mustaqil tayyorlagan jismoniy va yuridik shaxslar huquqiy hamda texnik tusdagi qo‘shimcha harakatlar uchun haq to‘lashdan ozod etiladi.

Notariuslar tomonidan huquqiy va texnik tusdagi xizmatlar ko‘rsatganlik uchun undiriladigan pul mablag‘lari to‘g‘ridan to‘g‘ri ularning bankdagi hisob varaqlariga tushiriladi.

Xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notariuslarning faoliyati:

notarial harakatlarni amalga oshirganlik uchun undiriladigan davlat boji summasining O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan miqdorda xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notariuslarda qoladigan qismi;

huquqiy va texnik xususiyatga ega qo‘shimcha harakatlarni bajarganlik, shuningdek notariatning faol modeli doirasida xizmatlar ko‘rsatganlik uchun undiriladigan to‘lovlar;

qonun hujjatlarida taqiqlanmagan boshqa manbalar hisobidan moliyalashtiriladi.

Notariuslarning daromadlariga soliq solish soliq to‘g‘risidagi qonun hujjatlarida belgilangan tartibda amalga oshiriladi.

Xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notariusning depozit hisobvaraqlaridagi mablag‘lar notariusning daromadi hisoblanmaydi. Ushbu mablag‘larga notarius majburiyatlari bo‘yicha undiruvni qaratishga yo‘l qo‘yilmaydi.

Notarius tomonidan undirilgan tushumlar davlat budjetiga soliqlar va boshqa to‘lovlar to‘langanidan so‘ng notariusning tasarrufiga o‘tadi.

Xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notariuslar Soliq kodeksida nazarda tutilgan o‘ziga xos xususiyatlarni hisobga olgan holda, Soliq kodeksida belgilangan tartibda soliqlarni to‘lovchilar hisoblanadi.

Xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notariuslar mehnatga haq to‘lash tarzida olinadigan daromadlar bo‘yicha belgilangan stavkalar bo‘yicha ijtimoiy soliq va jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i to‘laydi.

Xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notarius zimmasiga xodimlarning mehnatiga haq to‘lash bo‘yicha jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini va ijtimoiy soliqni hisoblab chiqarish hamda to‘lash majburiyati yuklatiladi.

Xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notariuslar notarial xizmatlar ko‘rsatish bo‘yicha qo‘shilgan qiymat solig‘ini to‘lashdan ozod etiladi.

Xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notariuslar foyda solig‘ini Soliq kodeksida belgilangan stavka bo‘yicha to‘laydi. Bunda foyda solig‘ini hisoblab chiqarish, soliq hisobotlarini taqdim etish va to‘lash yiliga bir marta, hisobot davridan keyingi yilning 1-martidan kechiktirmay amalga oshiriladi.

Foyda solig‘ini hisoblab chiqarishda xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi Soliq kodeksining 43-bobida nazarda tutilgan daromadlarning barcha turlari notariuslarning daromadlari deb e’tirof etiladi.

Notarial faoliyatni amalga oshirish bilan bog‘liq xarajatlar chegiriladigan xarajatlar jumlasiga kiritiladi. Bunda chegirilmaydigan xarajatlar Soliq kodeksining 317-moddasiga muvofiq aniqlanadi.

Foyda solig‘i to‘langanidan keyin xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notariusning tasarrufida qolgan foyda soliq solish maqsadida dividendlarga tenglashtiriladi.

15.2-§.Advokatlarga soliq solishning o‘ziga xos xususiyatlari

Advokatlar hay’ati, advokatlik firmalari va advokatlik byurolari faoliyatning notijorat tashkilotlar sifatida advokatlar tomonidan huquqiy yordam ko‘rsatish bilan bog‘liq qismi bo‘yicha soliqlar va yig‘imlar to‘lashdan ozod qilinadi, bundan quyidagilar mustasno:

bojxona to‘lovlari;

ijtimoiy soliq;

to‘lov manbaida ushlab qolinadigan soliqlar.

Advokatlar hay’ati, advokatlik firmalari va advokatlik byurolari tomonidan tadbirkorlik faoliyati amalga oshirilganda (yuridik yordam ko‘rsatish bilan bog‘liq bo‘lmagan) soliqlar va yig‘imlar tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi yuridik shaxslar uchun Soliq kodeksida nazarda tutilgan tartibda to‘lanadi.

Advokatlar tomonidan yuridik yordam ko‘rsatganlik uchun olinadigan gonorarlar summalariga Soliq kodeksining 477-moddasida nazarda tutilgan xususiyatlar hisobga olingan holda, belgilangan tartibda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i solinadi.

Advokatning daromadlari jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i solish obyektidir. Advokatning daromadi advokat tomonidan yuridik yordam ko‘rsatilganligi uchun olingan summa bilan advokatlar hay’atlarini, advokatlik

firmalarini va advokatlik byurolarini saqlab turish uchun o‘tkaziladigan mablag‘lar summasi o‘rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.

Soliq bazasi advokatning daromadidan uning daromadida hisobga olinadigan ijtimoiy to‘lov chegirib tashlangan holda aniqlanadi.

15.3-§. Dehqon xo‘jaliklarini soliqqa tortish tartibi

Dehqon xo‘jaligi oilaviy mayda tovar xo‘jaligi bo‘lib, meros qilib qoldiriladigan umrbod egalik qilish yoki ijara (ikkilamchi ijara) huquqi asosida dehqon xo‘jaligi boshlig‘iga berilgan yer uchastkasida qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini yetishtirishni va realizatsiya qilishni dehqon xo‘jaligi a’zolarining shaxsiy mehnati asosida amalga oshiruvchi xo‘jalikdir. Dehqon xo‘jaligi o‘z faoliyatini bog‘dorchilik va uzumchilikka yoki sabzavot va poliz ekinlarini yoxud boshqa qishloq xo‘jaligi ekinlarini yetishtirishga ixtisoslashish asosida amalga oshiradi.

Dehqon xo‘jaligining faoliyati tadbirkorlik faoliyati jumlasiga kiradi va dehqon xo‘jaligi a’zolarining istagiga ko‘ra yuridik shaxs tashkil etgan holda ham, yuridik shaxs tashkil etmasdan ham amalga oshirilishi mumkin.

Yuridik shaxs tashkil etmagan holdagi dehqon xo‘jaligi dehqon xo‘jaligi boshlig‘ida yer uchastkasiga bo‘lgan huquq yuzaga kelganidan va dehqon xo‘jaligi hisobga qo‘yilganidan keyin, yuridik shaxs tashkil etgan holdagi dehqon xo‘jaligi esa - dehqon xo‘jaligi boshlig‘ida yer uchastkasiga bo‘lgan huquq yuzaga kelganidan va dehqon xo‘jaligi belgilangan tartibda davlat ro‘yxatidan o‘tkazilganidan keyin tashkil etilgan deb hisoblanadi.

Dehqon xo‘jaligi:

dehqon xo‘jaligini yuritish uchun «Dehqon xo‘jaligi to‘g‘risida»gi qonun kuchga kirguniga qadar meros qilib qoldiriladigan umrbod egalik qilish huquqi asosida berilgan yer uchastkalarida, shuningdek dehqon xo‘jaligini yuritish uchun berilgan yer uchastkasiga bo‘lgan meros qilib qoldiriladigan umrbod egalik qilish huquqi meros bo‘yicha yoxud ushbu Qonunda nazarda tutilgan boshqa asoslar bo‘yicha o‘tgan shaxslarga berilgan yer uchastkalarida;

zaxira yerlarning, shu jumladan qayta tiklangan va foydalanishga kiritilgan yerlarning tarkibidan ijaraga berilgan yer uchastkalarida;

foydalanilmayotgan o‘rmon fondi yerlari hamda boshqa muhofaza etiladigan tabiiy hududlar yerlari tarkibidan xavfsizlik talablariga va texnik talablarga qat’iy rioya etilishini ta’minlash sharti bilan ijaraga berilgan yer uchastkalarida;

suv obyektlarining qirg‘oqlari bo‘yidagi yerlar tarkibidan xavfsizlik talablariga va texnik talablarga qat’iy rioya etilishini ta’minlash sharti bilan ijaraga berilgan yer uchastkalarida;

qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlarning asosiy ekindan bo‘shagan qismini oraliq ekin ekish uchun bir mavsumga ikkilamchi ijaraga berilgan yer uchastkalarida o‘z faoliyatini amalga oshirishi mumkin.

Dehqon xo‘jaligini yuritish uchun 0,06 gektardan 1 gektargacha bo‘lgan o‘lchamda yer uchastkalari beriladi. Fermer xo‘jaliklari yoki boshqa qishloq xo‘jaligi korxonalari tomonidan dehqon xo‘jaligini yuritish uchun qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlarning asosiy ekindan bo‘shagan qismi oraliq qishloq xo‘jaligi ekinlari ekish uchun 0,06 gektardan 10 gektargacha bo‘lgan o‘lchamda bir yilgacha bo‘lgan muddatga ikkilamchi ijaraga (uchinchi shaxslarga berish huquqisiz) berilishi mumkin.

Dehqon xo‘jaligini yuritish uchun berilgan yer uchastkasidan dehqon xo‘jaligining ixtisoslashuvi asosida faqat qishloq xo‘jaligi mahsulotlari yetishtirish uchun foydalanilishi kerak. Dehqon xo‘jaligini yuritish uchun berilgan yer uchastkasidan bir vaqtning o‘zida dehqon xo‘jaligining ixtisoslashuvida nazarda tutilmagan boshqa qishloq xo‘jaligi ekinlarini dehqon xo‘jaligining ixtisoslashuviga muvofiq asosiy qishloq xo‘jaligi ekinlarining qator oralariga ekish (o‘tqazish) yoki asosiy va boshqa qishloq xo‘jaligi ekinlarini navbatlab ekish yo‘li bilan yetishtirish uchun ham foydalanilishi mumkin. Dehqon xo‘jaligini yuritish uchun berilgan yer uchastkasidan foydalanish shartlari yer uchastkasiga bo‘lgan huquq to‘g‘risidagi hujjatda ko‘rsatiladi.

Dehqon xo‘jaligini yuritish uchun berilgan yer uchastkasida binolar va inshootlarni, shu jumladan yer osti inshootlarini qurish taqiqlanadi, bundan yengil

konstruksiyali issiqxonalarni va boshqa imoratlarni, shuningdek sug‘orish inshootlarini qurish mustasno. Dehqon xo‘jaligini yuritish uchun berilgan yer uchastkasida qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini yetishtirish bilan bir vaqtda shartli 10 boshgacha chorva molni o‘tlatishga yo‘l qo‘yiladi.

Dehqon xo‘jaligi o‘z tasarrufidagi yer uchastkasini muhofaza qilishi (yerlardan xo‘jasizlarcha foydalanishga yoki ularning yaroqsiz holga kelib qolishiga yo‘l qo‘ymasligi), uning mahsuldorligini saqlashi va oshirishi shart.

Dehqon xo‘jaligining faoliyati xo‘jalik a’zolarining shaxsiy mehnatiga asoslanadi. Dehqon xo‘jaligining ixtisoslashuviga qarab, muayyan ishni bajarish uchun mehnat shartnomasi shartlari asosida boshqa shaxslar vaqtinchalik (mavsumiy) asosda jalb etilishi mumkin.

O‘n sakkiz yoshga to‘lgan, muomalaga layoqatli bo‘lgan, o‘ziga dehqon xo‘jaligini yuritish uchun yer uchastkasi meros qilib qoldiriladigan umrbod egalik qilish yoki ijara (ikkilamchi ijara) huquqi asosida berilgan O‘zbekiston Respublikasi fuqarosi yoki O‘zbekiston Respublikasi hududida doimiy yashovchi fuqaroligi bo‘lmagan shaxs dehqon xo‘jaligi boshlig‘i bo‘lishi mumkin.

Oila boshlig‘i, uning xotini (eri), ota-onasi, farzandlari, shu jumladan farzandlikka olinganlar, bobosi, buvisi va nabiralari, mehnatga qobiliyatli yoshga to‘lgan boshqa qarindoshlari (farzandlari va nabiralarining eri (xotini), tug‘ishgan hamda o‘gay aka-uka va opa-singillari, ularning eri (xotini)) dehqon xo‘jaligining a’zolari bo‘lishi mumkin.

Dehqon xo‘jaligining boshlig‘i quyidagi huquqlarga ega:

dehqon xo‘jaligi nomidan ishonchnomasiz ish yuritish;

yuridik va jismoniy shaxslar bilan shartnomalar tuzish;

o‘ziga meros qilib qoldiriladigan umrbod egalik qilishga berilgan yer uchastkasini yoki shu yer uchastkasining bir qismini dehqon xo‘jaligining ixtisoslashuviga muvofiq qishloq xo‘jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish maqsadida, mazkur yer uchastkasiga bo‘lgan meros qilib qoldiriladigan umrbod egalik qilish huquqini saqlab qolgan holda, yuridik va jismoniy shaxslarga vaqtincha foydalanishga berish;

ishonchnomalar berish;

bankda hisobvaraqlar ochish.

Dehqon xo‘jaligi boshlig‘i dehqon xo‘jaligining hamda uning a’zolarining manfaatlari himoya qilinishini va huquqlari amalga oshirilishini ta’minlashi shart.

Dehqon xo‘jaligining boshlig‘i qonunchilikka muvofiq boshqa huquqlar va majburiyatlarga ham ega bo‘lishi mumkin.

Dehqon xo‘jaligining a’zolari quyidagi huquqlarga ega:

dehqon xo‘jaligi tomonidan ishlab chiqarilgan qishloq xo‘jaligi mahsulotlaridan hamda uni realizatsiya qilishdan olingan daromaddan o‘z ulushini olish;

dehqon xo‘jaligi boshlig‘ining topshirig‘iga ko‘ra dehqon xo‘jaligi nomidan fuqarolik-huquqiy munosabatlarda ishtirok etish;

ijtimoiy soliqni to‘lagan taqdirda qonunchilikka muvofiq davlat ijtimoiy sug‘urtasiga ega bo‘lish va ijtimoiy ta’minot olish, shuningdek dehqon xo‘jaligida qishloq xo‘jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish uchun sarflangan ish vaqtining mehnat stajiga qo‘shilishi (boshqa doimiy ishi mavjud bo‘lmagan taqdirda).

Dehqon xo‘jaligi a’zolari dehqon xo‘jaligining faoliyatida shaxsiy mehnati bilan ishtirok etishi shart. Dehqon xo‘jaligining a’zolari qonunchilikka muvofiq boshqa huquqlar va majburiyatlarga ham ega bo‘lishi mumkin.

Dehqon xo‘jaligiga tegishli mol-mulk, dehqon xo‘jaligi a’zolarining birgalikdagi faoliyati natijasida olingan mahsulotlar va ularni realizatsiya qilishdan tushgan daromad, agar ular o‘rtasidagi kelishuvga binoan umumiy ulushli mulk tashkil etish nazarda tutilgan bo‘lmasa, ularning umumiy birgalikdagi mulkidir.

Dehqon xo‘jaligining a’zolari, shuningdek dehqon xo‘jaligida band bo‘lgan jismoniy shaxslar ijtimoiy soliq to‘laydi. Bunda dehqon xo‘jaligi boshlig‘i ijtimoiy soliqni majburiy tartibda, boshqa a’zolari va dehqon xo‘jaligida band bo‘lgan jismoniy shaxslar ixtiyoriy asosda to‘laydi. Ijtimoiy soliqni to‘lash dehqon xo‘jaligi a’zosining va dehqon xo‘jaligida band bo‘lgan jismoniy shaxsning mehnat stajini hisoblab chiqarishda bir kalendar yil deb hisobga olinadi. Ijtimoiy soliqni to‘lash tartibi **«Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-2»** nomli darslikning

IV-bobida atroflicha yoritililgan. Dehqon xo‘jaliklari a’zolariga ijtimoiy sug‘urta (ta’minot) bo‘yicha davlat pensiyalari va nafaqalarini tayinlash hamda to‘lash qonunchilikda belgilangan tartibda va shartlar asosida amalga oshiriladi.

Dehqon xo‘jaligining boshlig‘i dehqon xo‘jaligida mehnat shartnomasi shartlariga ko‘ra vaqtinchalik (mavsumiy) asosda ishlayotgan jismoniy shaxslarning hayoti va sog‘lig‘iga ular mehnat majburiyatlarini bajarayotganda yetkazilgan zarar uchun qonunchilikka muvofiq javobgar bo‘ladi.

Tayanch so‘z va iboralar

Notarius, advokat, dehqon xo‘jaligi, dehqon xo‘jaligi boshlig‘i, dehqon xo‘jaligi a’zolari, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i, foyda solig‘i, ijtimoiy soliq, ijtimoiy soliqni ixtiyoriy to‘lash.

Nazorat savollari:

1. Xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notarius qay tartibda litsenziya oladi?

2. Notarial harakatlarni amalga oshirganlik uchun qanday tartibda davlat boji undiriladi?

3. Notariuslarning daromadlariga soliq solish qanday tartibda amalga oshiriladi?

4. Xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notariuslar foyda solig‘ini qanday tartibda to‘laydi?

5. Advokatlar qanday soliqlar va yig‘imlarni to‘laydu?

6. Qanday tartibda dehqon xo‘jaligi tashkil etiladi?

7. Dehqon xo‘jaliklari qanday faoliyat turlari bilan shug‘ullanishlari mumkin?

8. Dehqon xo‘jaligi a’zoligiga qanday tartibda jalb etishga haqli?

O‘zlashtirilgan bilimlarni sinash uchun test savollari

1. Xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notarius litsenziyasini olish uchun talabgor quyidagilarning qay biriga javob berishi lozim?

A) barchasiga

B) yigirma besh yoshdan kichik va oltmish besh yoshdan katta bo‘lmasligi

C) oliy yuridik ma’lumotga, yuridik mutaxassislik bo‘yicha kamida uch yillik ish stajiga ega bo‘lishi

D) notarial idorada kamida bir yil stajirovka o‘tagan bo‘lishi hamda malaka imtihonini topshirishi shart

2. Notarial harakatlarni amalga oshirganlik uchun belgilangan stavkalar bo‘yicha …. undiriladi?

A) davlat boji

B) aylanmadan olinadigan soliq

C) litsenziya yig‘imi

D) ijtimoiy soliq

3. Xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notariuslar notarial xizmatlar ko‘rsatish bo‘yicha necha foizlik stavkada QQS to‘laydi?

A) QQS to‘lashdan ozod etilgan B) 0 C) 12 D) 15

4. Xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notariuslar foyda solig‘ini yiliga necha marta to‘laydi?

A) yiliga bir marta B) yiliga 2 marta C) har chorakda D) har oyda

5. Xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notariuslar foyda solig‘ini qachon to‘laydi?

A) hisobot davridan keyingi yilning 1 martidan kechiktirmay

B) yarim yillik davrdan keyingi oyning 15-sanasidan kechiktirmay

C) chorakdan keyingi oyning 10-sanasidan kechiktirmay

D) har oyda keying oyning 5-sanasidan kechiktirmay

6. Advokatlar hay’ati, advokatlik firmalari va advokatlik byurolari quyidagi qaysi soliqlar va yig‘imlarni to‘laydi?

A) barchasi to‘g‘ri

B) bojxona to‘lovlari;

C) ijtimoiy soliq;

D) to‘lov manbaida ushlab qolinadigan soliqlar.

7. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i solish maqsadida advokat daromadi qanday aniqlanadi?

A) advokat tomonidan yuridik yordam ko‘rsatilganligi uchun olingan summa bilan advokatlar hay’atlarini, advokatlik firmalarini va advokatlik byurolarini saqlab turish uchun o‘tkaziladigan mablag‘lar summasi o‘rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.

B) advokat tomonidan yuridik yordam ko‘rsatilganligi uchun olingan summa sifatida aniqlanadi

C) advokatlik firmalari tomonidan hisoblangan ish haqi sifatida aniqlanadi

D) advokat daromadi soliqqa tortilmaydi

8. Dehqon xo‘jaligining a’zolari, shuningdek dehqon xo‘jaligida band bo‘lgan jismoniy shaxslar qanday soliqlarni to‘laydi?

A) ijtimoiy soliq

B) jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i

C) soliq to‘lamaydi

D) to‘g‘ri javob yo‘q

9. Dehqon xo‘jaligi a’zolari jumlasiga kimlar kiradi?

A) oila boshlig‘i, uning xotini (eri), bolalari, shu jumladan farzandlikka olinganlar, tarbiyaga olgan bolalari, ota-onalari, boshqa qarindoshlar

B) oila boshlig‘i, uning xotini, farzandlari

C) er-xotin, bolalari, shu jumladan farzandlikka olinganlar, tarbiyaga olgan bolalari

D) barcha ishchilar

10. Dehqon xo‘jaligini yuritish uchun qanday o‘lchamda yer uchastkalari beriladi?

A) 0,06 gektardan 1 gektargacha bo‘lgan o‘lchamda

B) 0,06 gektardan 0,6 gektargacha bo‘lgan o‘lchamda

C) 0,05 gektardan 0,5 gektargacha bo‘lgan o‘lchamda

D) 0,1 gektardan 1 gektargacha bo‘lgan o‘lchamda

XVI BOB. O‘ZINI O‘ZI BAND QILGAN SHAXSLAR VA ULAR FAOLIYATINI TASHKIL ETISH HAMDA SOLIQQA TORTISH TARTIBI

16.1-§. O‘zini o‘zi band qilgan shaxslar va ular faoliyatini tashkil etishning huquqiy asoslari

O‘zini o‘zi band qilgan shaxslar deganda mehnat daromadi olishga yo‘naltirilgan, jismoniy va yuridik shaxslarga xizmatlar ko‘rsatish, ishlarni bajarish bo‘yicha shaxsiy mehnati bilan ishtirok etishga asoslangan faoliyatni mustaqil amalga oshiradigan, yakka tartibdagi tadbirkorlar sifatida ro‘yxatga olinmagan, mehnat staji hisobga olinishi va rag‘batlantiruvchi imtiyozlardan foydalanish huquqi bilan davlat soliq xizmati organlarida ro‘yxatdan o‘tkazilgan jismoniy shaxslar tushuniladi.

Mehnatga layoqatli yoshdagi shaxs o‘zini o‘zi band qilgan shaxs sifatida ro‘yxatga olinganidan keyin o‘zini o‘zi band qilgan shaxs maqomini oladi.

Yakka tartibdagi tadbirkorlar sifatida ro‘yxatga olinmagan va shaxsiy mehnatga doir ishtirokiga asoslangan, ish haqini (mehnat daromadini) olishga qaratilgan, o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar shug‘ullanishi mumkin bo‘lgan faoliyat (ishlar, xizmatlar) turlari ro‘yxatida nazarda tutilgan faoliyatni mustaqil ravishda amalga oshiradigan shaxslar o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar sifatida ro‘yxatga olinishi mumkin.

O‘zini o‘zi band qilgan shaxslar faoliyatini tashkil etishning huquqiy asoslariga quyidagi normativ-huquqiy hujjatlar kiradi:

O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 20-oktabrdagi «Aholi bandligi to‘g‘risida» gi O‘RQ-642-sonli Qonuni;

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 8-iyundagi PQ-4742-son qarori;

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 5-maydagi PF-6221-sonli Farmoni;

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 23 dekabrdagi 806-sonli qarori va boshqalar.

Aholini ish bilan ta’minlash, o‘zini o‘zi band qilish hisobiga o‘zini mehnat daromadi bilan ta’minlaydigan shaxslarni rag‘batlantirish maqsadida dastlab O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 5-matrdagi qaroriga asosan o‘zini o‘zi band qilgan fuqarolarga vaqtinchalik guvohnoma berilishi va ularning mehnat staji hisoblanishi belgilab qo‘yildi. Natijada hukumat qarori bilan o‘zini o‘zi band qilgan fuqarolarga vaqtinchalik mehnat guvohnomalari beriladigan faoliyat (xizmatlar, ishlar) turlarining dastlabki ro‘yxati tasdiqlandi. 2020-yil 8-iyundagi qarori bilan esa 2020-yil 1-iyuldan o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar shug‘ullanishi mumkin bo‘lgan faoliyat (ishlar, xizmatlar) turlarining kengaytirilgan ro‘yxati tasdiqlandi (24-jadval).

24-jadval.

O‘zini o‘zi band qiladigan shaxslar uchun faoliyat (ishlar, xizmatlar) turlari ro‘yxati[107]

№	O‘zini o‘zi band qiladigan shaxslar uchun faoliyat (ishlar, xizmatlar) turlari
1.	Uyda yoki davlat ta’lim muassasalarining foydalanilmayotgan bino va inshootlari xonalarida repetitorlik qilish — bolalar va kattalar bilan ta’lim fanlari bo‘yicha yakka tartibda hamda guruh bo‘lib mashg‘ulotlar o‘tkazish.
2.	Bolalarga qarab turish va ularni parvarish qilish bo‘yicha jismoniy shaxslarga ko‘rsatiladigan xizmatlar
3.	Bemorlar hamda doimiy ravishda o‘zgalar parvarishiga muhtoj keksa kishilarga qarab turish va ularni parvarish qilish bo‘yicha jismoniy shaxslarga ko‘rsatiladigan xizmatlar
4.	Uy xo‘jaligini yuritish va uy ishlarini bajarish, shu jumladan, turar joylarni tozalash, ovqat pishirish bo‘yicha uy xo‘jaliklariga xizmat ko‘rsatish
5.	Xonalarni tozalash, jismoniy shaxs hududini obodonlashtirish va ko‘kalamzorlashtirish
6.	Uyda jismoniy shaxslarning mebellarini ta’mirlash va yig‘ish
7.	Jismoniy shaxslarga murakkab bo‘lmagan umumiy qurilish, qurilish-ta’mirlash ishlari (beton quyish, bo‘yoqchilik, suvoqchilik ishlari, g‘isht va kafel terish, perforatsiya, duradgorlik, chilangarlik va boshqa umumiy qurilish ishlari)
8.	Jismoniy shaxslarning santexnika uskunalarini mayda ta’mirlash va o‘rnatish
9.	Jismoniy shaxslarga kvartira ichida (shaxsiy qurilish ishlarida — uy ichida) elektr montaj ishlari (elektr xavfsizligi bo‘yicha ruxsati bo‘lganda)
10.	Dehqon va fuqarolarning tomorqa uchastkalarida yer chopish va rekultivatsiya ishlari
11.	Fermer xo‘jaliklari egalari, pilla yetishtirish va ipak qurti urug‘chiligi tashkilotlari buyurtmasi bo‘yicha qishloq xo‘jaligi ishlari (qishloq xo‘jaligi o‘simliklari, ipak qurtini va hayvonlarni parvarish qilish, qishloq xo‘jaligi ekinlari hosilini yig‘ish, tut ko‘chatlarini ekish va boshqa qishloq xo‘jaligi ishlari)
12.	Fuqarolarning dala-hovli va tomorqa uchastkalari landshaftini barpo etish ishlari
13.	Qishloq xo‘jaligi o‘simliklarini ekish va parvarish qilishda, qishloq xo‘jaligi ekinlari hosilini yig‘ib olishda dehqon va tomorqa uchastkalari egalariga yordam berish

[107] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori. Tadbirkorlik faoliyati va o‘zini o‘zi band qilishni davlat tomonidan tartibga solishni soddalashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PQ-4742-sonli, 2020 yil 8 iyun. lex.uz-O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. 2022-yil.

14.	Chorva mollarini o‘tlatish, ularni parvarish qilish, shu jumladan urug‘lantirish, qo‘zilatish, qirqish va dag‘al xashak jamg‘arish ishlari
15.	Jismoniy shaxslarga kompyuterlarni ta’mirlash va sozlash, litsenziyalangan dasturiy ta’minot o‘rnatish
16.	Buyurtmachining uyida bajariladigan maishiy texnikani o‘rnatish va ta’mirlash
17.	Jismoniy shaxslarning shaxsiy avtomobillarini mayda ta’mirlash, ularga aksessuarlar va avtosignalizatsiya o‘rnatish, g‘iloflar va pol qoplamalarini tikish
18.	Jismoniy shaxslarning avtomobillarini yuvish, avtomobillar kuzovlarini silliqlash
№	**O‘zini o‘zi band qiladigan shaxslar uchun faoliyat (ishlar, xizmatlar) turlari**
19.	Mexanizatsiya vositalarini qo‘llamay, uyda bajariladigan yuk ortish-yuk tushirish ishlari
20.	Makulatura, plastik idish, temir-tersak va qo‘shimcha xomashyo to‘plash
21.	Xalq tabobati (litsenziyasi bo‘lganda)
22.	Xususiy shaxslarga bosh xizmatkor va konsyerj xizmatlarini ko‘rsatish
23.	Buyurtma asosida tovarlarni yetkazib berish (yuk tashish bundan mustasno)
24.	Bozorlar va savdo komplekslarida mayda yuklarni aravalarda tashish
25.	Ilgari foydalanilgan tovarlarni sotib olish va sotish
26.	Velosipedlarni ta’mirlash
27.	Yog‘och me’morchiligi (bolalar maydonchalari va park zonalari uchun yog‘ochdan yasalgan qurilmalar, haykallar)
28.	Rassomlik
29.	Metall ta’mirlash ishlari (uyda amalga oshiriladigan maishiy metall buyumlarini ta’mirlash (kalitlarning dublikatlarini tayyorlash, soyabonlarni ta’mirlash, boshqa maishiy metall buyumlarini oddiy ta’mirlash)
30.	Uyda popkorn, frezerda muzqaymoq tayyorlash va sotish
31.	Dehqon bozorlarida qishloq xo‘jaligi mahsulotlari bilan chakana savdo qilish
32.	Gazetalar, jurnallar va kitob mahsulotlari bilan chakana savdo qilish
33.	Sartaroshlik xizmatlari, manikyur, pedikyur xizmatlari
34.	Kosmetolog xizmatlari va shunga o‘xshash boshqa xizmatlar
35.	Uyda kir yuvish va dazmollash xizmatlari
36.	Tikuv, mo‘yna, charm va trikotaj buyumlarni, bosh kiyimlarni va to‘qimachilik galantereyasi buyumlarini ta’mirlash, aholining yakka tartibdagi buyurtmasi bo‘yicha tikuv va trikotaj buyumlarini, bosh kiyimlarini va to‘qimachilik galantereyasi buyumlarini tikish
37.	Gazlamalarga naqshlar solish (gazlamalar va kiyim ashyolarini qo‘lda bo‘yash, gazlamalarga, shu jumladan trafaretli bosma va qo‘lda rasm chizish usuli bilan rasmlar solish)
38.	Aholining yakka tartibdagi buyurtmalari bo‘yicha poyabzal tikish, poyabzalni ta’mirlash, bo‘yash va tozalash
39.	Yakka tartibda deraza va eshik pardalarini tikish va ta’mirlash, kashtachilik
40.	Galantereya buyumlarini tayyorlash va ta’mirlash
41.	Bijuteriya va jevaklarni tayyorlash va ta’mirlash
42.	Kalitlar tayyorlash
43.	O‘lchov vositalari tayyorlash va ijaraga berish
44.	Gulchambarlar (shu jumladan, motam gulchambarlari), sun’iy gullar, ikebana, gul marjonlarini tayyorlash
45.	To‘siqlar, haykallar, metalldan yasalgan gulchambarlarni tayyorlash va ta’mirlash
46.	Kesuvchi buyumlar va asboblarni charxlash
47.	Akvarium baliqlari, dekorativ qushlar va boshqa hayvonlarni ko‘paytirish va sotish
48.	Musiqa asboblarini ta’mirlash va sozlash
49.	Video va fotosuratga olish xizmatlari
50.	Qadoqlash uskunalaridan foydalanmagan holda uy sharoitida milliy shirinliklar, qandolat mahsulotlarini tayyorlash va sotish

51.	Milliy non va patirlarni tayyorlash va sotish
52.	Salatlar va tuzlamalarni tayyorlash va sotish, shuningdek, uy sharoitida donalab sotiladigan taomlarning ayrim turlarini tayyorlash va o‘tirish joylarini tashkil etmasdan yoki mahalliy davlat hokimiyati organlarining qarori bilan ajratilgan maxsus joylarda sotish
53.	Uyda quyib sotish uchun salqin ichimliklar, ayron, go‘ja hamda qurt tayyorlash va sotish
54.	To‘garaklar tashkil etish va yuritish
55.	Tulumni shishirish xizmatlari (taksidermik ishlar)
56.	Gullar va dekorativ daraxtlar yetishtirish va sotish (shu jumladan bonsay san’ati)
№	**O‘zini o‘zi band qiladigan shaxslar uchun faoliyat (ishlar, xizmatlar) turlari**
57.	Reklama bukletlarini tarqatish, uyda operatorlar tomonidan buyurtmalar qabul qilish
58.	Muqovalash ishlari
59.	Namoyishlarda kiyimlar modelini namoyish qilish, rasmli jurnallarda, reklama filmlari va video kliplarda suratga tushish
60.	Gid (gid-tarjimon), ekskursiya yetakchisi va yo‘riqchi-yo‘l boshlovchilar xizmatlari
61.	Matnni yaratish va ishlov berish (kopirayter, rerayter, SEO-kopirayter, SEO-rerayter, musahhih, kontent-menejer, muharrir, e-mail orqali xatlarni jo‘natish bo‘yicha mutaxassis, spichrayter, transkriber va boshqalar)
62.	Multimedia, dizayn va san’at materiallarini yaratish va ishlov berish (veb-dizayner, grafika dizayneri, kompyuter o‘yinlari dizayneri, interyer dizayneri, landshaft dizayneri, liboslar dizayneri, retusher, fotokollajchi, vektor grafikasi muharriri, arxitektor, vizuallashtiruvchi dizayner, ma’lumot dizayneri, interfeys dizayneri, texnik dizayner, moushn-dizayner, banner yasovchi, nashriyot dizayneri, flesher, 3D-dizayner, video muharrir, videooperator, bastakor, ovoz rejissori, aranjirovkachi, suxandon, foto muharrir va boshqalar)
63.	Dasturiy ta’minot, axborot tizimlari, mobil ilovalar va veb-saytlarni ishlab chiqish va texnik qo‘llab-quvvatlash (dasturchi, dasturiy ta’minotni sinovchi mutaxassis, veb-sahifalarni sahifalovchi, veb-tahlilchi, veb-saytlarni optimizatsiyalash bo‘yicha mutaxassis)
64.	Tarjima qilish xizmatlari (badiiy adabiyotni tarjima qilish, texnik tarjima, veb-saytlar, filmlar, kompyuter va mobil ilovalar, taqdimotlar, video, audio va reklamalar tarjimasi)
65.	Ijtimoiy tarmoqlardagi faoliyat (PR-menedjer, internet-marketolog, ijtimoiy tarmoqlarda tovarlar (ishlar, xizmatlar)ni ilgari surish va reklama qilish (SMM), ijtimoiy tarmoq sahifalari administratori, akkaunt-menejer, marketolog, link-menejer, targetolog, kontekst-reklama bo‘yicha mutaxassis, direktolog, media rejalashtiruvchi, SMO mutaxassisi)
66.	Kadrlar tanlash sohasidagi faoliyat (internet-loyihalar bilan ishlovchi menejer, frilanserlar guruhi rahbari, HR-menejer, rekruter, shaxsiy assistent)
67.	Onlayn konsultatsiya berish (onlayn-konsultant, onlayn-trener, moliyaviy maslahatchi, vebinar olib boruvchi)
$67^{1.}$	Nomoddiy madaniy meros obyektlarini (dorboz, askiya va lapar) asrash va ulardan foydalanish (madaniyat markazlari tarkibida faoliyat yuritayotgan shaxslar bundan mustasno)
68.	Hamshiralik ishi
69.	Uy hayvonlari (qoramol, qo‘y, echki, ot va boshqalar) bozorlarida vositachilik xizmati
70.	Avtomobil bozorlarida vositachilik xizmati
71.	Rieltorlik xizmatini ko‘rsatish (ijaraga uy topib berish, uy sotib olish va sotishga ko‘maklashish)
72.	Uyda sut va sut mahsulotlarini qayta ishlash va sotish xizmati
73.	Maishiy buyumlarni ijaraga berish xizmati (stol-stul, idish-tovoq, asbob-uskuna va boshqalar)
74.	Gips va ganchdan buyumlar yasash (uy jihozlari, ertak qahramonlari haykallarini yasash)
75.	Tosh va tosh mahsulotlaridan yodgorlik, suvenir va dekorativ buyumlar tayyorlash
76.	Yog‘och mahsulotlaridan savat, non mahsulotlari uchun maxsus idish va boshqa

	buyumlarni to‘qish
77.	Uy sharoitida pilla yetishtirish, shaxsiy tomorqa yer uchastkasida tut mevasi, niholi va ko‘chatini yetishtirish, uyda ipak mato, ipak gilam to‘qish va sotish
78.	Kulolchilik
79.	Kibersport faoliyati
80.	“O‘zbekiston Respublikasi Yoshlar siyosati va sport vazirligining stipendiyasi” tayinlangan sportchilar faoliyati
81.	Teri xomashyosini yig‘ish va tayyorlash
№	**O‘zini o‘zi band qiladigan shaxslar uchun faoliyat (ishlar, xizmatlar) turlari**
82.	Junni yig‘ish va tayyorlash
83.	Qayta ishlangan jundan kiyimlar va boshqa buyumlar to‘qish
84.	Uy sharoitida loydan tandir tayyorlash
85.	Atlas va adras to‘qish
86.	Mayda munchoq (biser) tikish
87.	Do‘ppido‘zlik mahsulotlarini uy sharoitida tayyorlash
88.	Temirchilik mahsulotlarini uy sharoitida tayyorlash
89.	Asalarichilik, shuningdek, asalari uyasi va ramkalarini yasash
90.	Quroqchilik usulida ko‘ylak, ko‘rpa va yopinchiqlar tikish
91.	Qo‘ziqorinlarni terish, uy sharoitlarida yetishtirish va sotish
92.	Pichoq tayyorlash, charxlash va sotish
93.	Qog‘ozdan qutilar, banderollar tayyorlash
94.	Uy sharoitida issiqxona mahsulotlarini yetishtirish
95.	Tayyor mahsulotga etiketka biriktirish
96.	Uy sharoitida bolalar o‘yinchog‘i ishlab chiqarish
97.	Uy sharoitida supurgi yetishtirish va tayyorlash
98.	Yassi oyoqli bolalar oyoq kiyimlarini tayyorlash
99.	Milliy taqinchoqlar yasash
100.	Kandakorlik, miskarlik buyumlarini uy sharoitida tayyorlash
101.	Dag‘al jundan gilam, ko‘rpa va yostiq tayyorlash

Yuqoridagi jadvalda keltirib o‘tilgan faoliyat turlari bilan birgalikda O‘zbekistorn Respublikasi Prezidenti hamda Vazirlar mahkamasining qarorlari bilan o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar shug‘ullanishi mumkin bo‘lgan qo‘shimcha faoliyat (ishlar, xizmatlar) turlari ham kiritilgan. Jumladan:

- 2022-yil 13-yanvqardagi PQ-83-sonli Qaror bilan 2022-yil 1-fevraldan boshlab «O‘z xonadonida baliq yetishtirish» faoliyati;

- 2022-yil 7-iyuldagi PQ-311-sonli Qaror bilan 2022-yil 1-sentyabrdan 2024 - yil oxiriga qadar «Yo‘lovchilarni haydovchidan tashqari 4 tadan ortiq bo‘lmagan o‘rindiqlarga ega bo‘lgan yengil avtotransport vositalarida tashish» faoliyati;

- 2024-yil 5-martdagi PQ-115-sonli Qaror bilan «Xonadonlarda biogumus tayyorlash» faoliyati;

- 2024-yil 1-apreldagi PQ-146-son Qaror bilan esa 2026-yil 1-yanvarga qadar mahallalarda qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini yig‘ib, faqat mahalliy eksport qiluvchi korxonalarga sotish bilan shug‘ullanuvchi jismoniy shaxslarni o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar sifatida ro‘yxatdan o‘tkazishga ruxsat berildi.

Shuning bilan birgalikda Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 22-sentyabrdagi 595-sonli qarori bilan «Uy sharoitida xonaki tovuqlarni yetishtirish va ko‘paytirish» faoliyat turi kiritildi. 2021-yil 7-iyundagi PQ-5138-son qaror bilan esa issiqxonalar va uy-issiqxona majmualarida mahsulot yetishtirayotganlarga PQ-4742-son qarordagi imtiyozlar va shart-sharoitlar tatbiq etiladigan bo‘ldi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 30-avgustdagi PQ-366-son qarori bilan shaxsiy tomorqa yer uchastkalarida yuritiladigan qo‘shimcha faoliyat turlari ro‘yxati tasdiqlandi (25-jadval).

25-jadval.

Shaxsiy tomorqa yer uchastkalarida yuritiladigan qo‘shimcha faoliyat turlari[108]

T/r	Yo‘nalish nomi
1.	Chorvachilik (qoramol, qo‘y, echki, ot va boshqalar)
2.	Issiqxona
3.	Parrandachilik (bedana, kurka, g‘oz, o‘rdak)
4.	Quyonchilik
5.	Asalarichilik
6.	Baliqchilik
7.	Bog‘dorchilik
8.	Limonchilik
9.	Gulchilik

Amaldagi qonunchilikka ko‘ra o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar sifatida ro‘yxatga olingan shaxslar o‘z faoliyatida yollanma xodimlar mehnatidan foydalanishga, shuningdek ish beruvchiga ega bo‘lishga haqli emas. Ushbu talablarga rioya etilmagan taqdirda, o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar maqomini yo‘qotadi. Tashkilotlar tomonidan o‘zini o‘zi band qilgan shaxslarni shartnoma asosida bir martalik xizmatlar ko‘rsatish va ishlarni

[108] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori. Norasmiy bandlik ulushini qisqartirish hamda mehnat resurslari balansini zamonaviy yondashuvlar asosida shakllantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PQ-366-sonli, 2022-yil 30-avgust.

bajarish bo‘yicha faoliyatga jalb qilishga yo‘l qo‘yiladi. Bunda o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar mehnatiga haq to‘lash ijtimoiy soliqni hisoblab chiqish ob’ekti hisoblanmaydi.

16.2-§. O‘zini o‘zi band qilgan shaxsni davlat soliq xizmati organlarida ro‘yxatdan o‘tkazish tartibi

O‘zini o‘zi band qilgan shaxslarni davlat ro‘yxatidan o‘tkazish davlat soliq xizmati organlari tomonidan amalga oshiriladi. Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 23-dekabrdagi 806-son qarori bilan tasdiqlangan Nizom o‘zini o‘zi band qilgan shaxslarni xabar berish tartibida ro‘yxatdan o‘tkazish va faoliyatni amalga oshirish tartibini belgilaydi. O‘zini o‘zi band qilgan shaxslarni ro‘yxatga olish quyidagi yo‘llar orqali xabar qilish tartibida amalga oshiriladi (29- rasm).

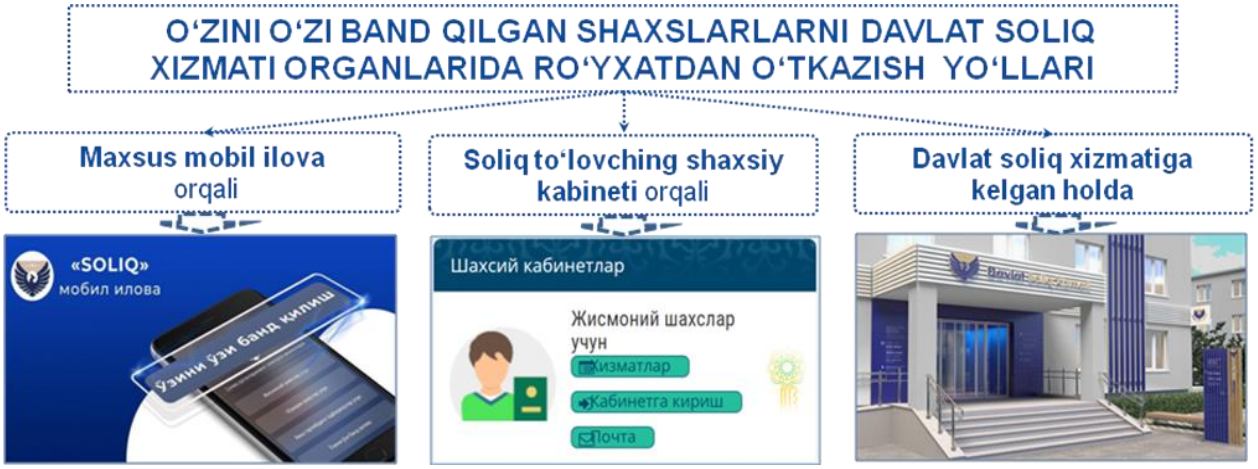

29-rasm. O‘zini o‘zi band qilgan shaxs sifatida davlat soliq xizmati organlarida ro‘yxatdan o‘tkazish yo‘llari[109]

Ro‘yxatdan o‘tish 30-rasmda keltirilgan sxemaga muvofiq amalga oshiriladi.

Soliq organlarida o‘zini o‘zi band qilgan shaxs sifatida ro‘yxatdan o‘tish bepul va masofadan turib amalga oshiriladi. Xohlovchilar buni “Soliq” mobil ilovasidan foydalangan holda yoki my.soliq.uz saytida jismoniy shaxslarning shaxsiy kabineti orqali amalga oshirishi mumkin.

Davlat ro‘yxatidan o‘tish uchun o‘zini o‘zi band qilmoqchi bo‘lgan jismoniy shaxs so‘rovnoma to‘ldirishi lozim bo‘ladi. Bunda so‘rovnoma o‘zini o‘zi band qilgan shaxs tomonidan maxsus mobil ilova yoki shaxsiy kabinet orqali elektron

[109] O‘zini o‘zi band qilgan shaxs sifatida faoliyatni amalga oshirish tartibi to‘g‘risida Nizomga ilova

shaklda mustaqil ravishda, davlat soliq xizmati organiga kelganda esa soliq organi xodimi tomonidan to‘ldiriladi.

Bosqichlar	Sub’ektlar	Tadbirlar	Ijro muddati
1-bosqich	O‘zini o‘zi band qilgan shaxs	O‘zini o‘zi band qilgan shaxs sifatida ro‘yxatdan o‘tish uchun maxsus mobil ilova yoki shaxsiy kabineti orqali yoxud davlat soliq xizmati organiga kelgan holda so‘rovnomani to‘ldirish.	O‘zini o‘zi band qilgan shaxsning xohishiga ko‘ra
2-bosqich	Davlat soliq xizmati organlari	Mavjud ma’lumotlar (jismoniy shaxsning familiyasi, ismi va otasining ismi, pasport (ID-karta) seriyasi va raqami, yashash manzili to‘g‘risidagi ma’lumotlar) asosida davlat soliq xizmati organlarida o‘zini o‘zi band qilgan shaxs sifatida ro‘yxatdan o‘tganligi to‘g‘risida matritsali shtrix kodga (QR-kod) ega bo‘lgan ma’lumotnomani yuborish.	1. Real vaqt rejimida 2. Avtomatik tarzda
3-bosqich	O‘zini o‘zi band qilgan shaxs	Maxsus mobil ilova yoki shaxsiy kabinet orqali davlat soliq xizmati organlarida o‘zini o‘zi band qilgan shaxs sifatida ro‘yxatdan o‘tganligi to‘g‘risidagi ma’lumotnomani yuklab olish.	O‘zini o‘zi band qilgan shaxsning xohishiga ko‘ra

30-rasm. O‘zini o‘zi band qilgan shaxs sifatida davlat soliq xizmati organlaridan ro‘yxatdan o‘tish sxemasi[110]

So‘rovnomada quyidagi ma’lumotlar ko‘rsatiladi:

o‘zini o‘zi band qilgan jismoniy shaxsning shaxsiy identifikatsiya raqami, ro‘yxatdan o‘tkazish elektron raqamli imzo orqali amalga oshirilgan holatlar bundan mustasno;

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «Tadbirkorlik faoliyati va o‘zini o‘zi band qilishni davlat tomonidan tartibga solishni soddalashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida» 2020-yil 8-iyundagi PQ-4742-son qaroriga ilova bilan tasdiqlangan O‘zini o‘zi band qiladigan shaxslar uchun faoliyat (ishlar, xizmatlar) turlari;

o‘zini o‘zi band qilish tartibida mehnat faoliyatini yuritishning mo‘ljallanayotgan manzili;

o‘zini o‘zi band qilgan shaxsning mobil telefon raqami va u bilan bog‘lanish mumkin bo‘lgan boshqa ma’lumotlar.

[110] Shu manba

So‘rovnomada o‘zini o‘zi band qilgan jismoniy shaxsning familiyasi, ismi va otasining ismi, pasport (ID-karta) seriyasi va raqami, yashash manzili to‘g‘risidagi ma’lumotlar Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Soliq qo‘mitasi hamda Ichki ishlar vazirligining ma’lumotlar bazalarida mavjud ma’lumotlar asosida avtomatik tarzda shakllantiriladi. O‘zini o‘zi band qilgan shaxslar mehnat faoliyatini amalga oshiradigan hudud bo‘yicha davlat soliq xizmati organlarida ro‘yxatga qo‘yiladi.

Davlat soliq xizmati organlari tomonidan o‘zini o‘zi band qilgan shaxsga maxsus mobil ilova yoki shaxsiy kabinet orqali o‘zini o‘zi band qilgan shaxs sifatida ro‘yxatdan o‘tganligi to‘g‘risida matritsali shtrix kodga (QR-kod) ega bo‘lgan 31-rasmda ko‘rsatilgan namunaviy shaklda ma’lumotnoma yuboriladi.

O‘zini o‘zi band qilgan shaxs sifatida davlat soliq xizmati organlarida ro‘yxatdan o‘tganligi to‘g‘risida
MA’LUMOTNOMA №_____

Fuqaro _____ ga
(jismoniy shaxsning to‘liq familiyasi, ismi, otasining ismi (mavjud bo‘lganda)
20__ yil «____» _____da o‘zini o‘zi band qilgan shaxs sifatida davlat soliq xizmati organlarida ro‘yxatdan o‘tganligi to‘g‘risida berildi.
Jismoniy shaxsning shaxsiy identifikatsiya raqami (JShShIR): _____
Soliq to‘lovchining identifikatsiya raqami (STIR): _____
Faoliyatni amalga oshirish manzili: _____
_____

T/r	Amalga oshiriladigan faoliyat tur(lar)i	Faoliyat boshlangan sana	Faoliyat to‘xtatilgan sana
1.			
2.			
...			

Ma’lumotnoma _____ tomonidan berilgan.
(ro‘yxatga qo‘yilgan davlat soliq xizmati organining to‘liq nomi)

QR-kod	Ushbu ma’lumotnoma O‘zbekiston Respublikasi soliq to‘lovchilarining yagona reestridagi ma’lumotlar asosida shakllantirilgan elektron hujjatning nusxasidir. QR-kodni mobil qurilma orqali skaner qilib ma’lumotlarning to‘g‘riligini tekshirib ko‘rishingiz mumkin.

31-rasm. O‘zini o‘zi band qilgan shaxs sifatida davlat soliq xizmati organlarida ro‘yxatdan o‘tganligi to‘g‘risida ma’lumotnoma[111]

[111] Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 23-dekabrdagi 806-son qarori bilan tasdiqlangan “O‘zini o‘zi band qilgan shaxs sifatida faoliyatni amalga oshirish tartibi to‘g‘risida” Nizomga ilova

Bunda ma’lumotnoma davlat tilida rasmiylashtiriladi. Shaxsning xohishiga ko‘ra ma’lumotnoma rus va ingliz tillarida yoki imkon bo‘lsa, boshqa tilda rasmiylashtirilishi mumkin.

O‘zini o‘zi band qilgan shaxslar ma’lumotnomani maxsus mobil ilova yoki shaxsiy kabinet orqali yuklab olishlari yoxud davlat soliq xizmati organiga kelgan holda qog‘oz shaklida ham olishlari mumkin. O‘zini o‘zi band qilgan shaxslarga ma’lumotnoma cheklanmagan muddatga beriladi. O‘zini o‘zi band qilgan shaxslarni davlat soliq xizmati organlarida ro‘yxatdan o‘tkazishda haq undirilmaydi.

O‘zini o‘zi band qilishning yangi tartibiga ko‘ra sentabr oyidan boshlab xorij fuqarolari, O‘zbekiston Respublikasi fuqaroligiga ega bo‘lmagan shaxslar ham o‘zini o‘zi band qilgan shaxs sifatida ro‘yxatdan o‘tishlari mumkin bo‘ldi. Ro‘yxatdan o‘tayotganda tizim masofadan turib va qisqa vaqt ichida https://e-imzo.uz veb-saytidan olish mumkin bo‘lgan ERI (elektron raqamli imzo) so‘raydi.

16.3-§. O‘zini o‘zi band qilgan shaxslar tomonidan mehnat faoliyatini amalga oshirish va daromadlarini soliqqa tortishning o‘ziga xos xususiyatlari

O‘zini o‘zi band qilgan shaxslar ixtiyoriy tartibda o‘zini o‘zi band qilgan shaxs sifatida haqiqatda ishlagan vaqtidan qat’i nazar yiliga bazaviy hisoblash miqdorining kamida bir baravari miqdorida ijtimoiy soliqni ixtiyoriy tartibda to‘laydi.Ushbu summa to‘lig‘icha Budjetdan tashqari Pensiya jamg‘armasiga yo‘naltiriladi va undan kelib chiqqan holda yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun belgilangan tartibda pensiya hisoblash uchun daromad hajmi aniqlanadi hamda ularga bir yillik mehnat stajiga ega bo‘ladilar.

O‘zbikiston Respublikasi Soliq kodeksining 369-moddasiga asosan qonunchilikda belgilanadigan tartibda o‘zini o‘zi band qilgan shaxslarning mehnat faoliyati natijasida olingan daromadlari jismoniy shaxslarning jami daromadlari tarkibiga kiritilmaydi. Ammo O‘zbekiston Respublikasining 2023-yil 28-dekabrdagi O‘RQ-891-sonli Qonuniga asosan 2024-yil 1-yanvardan boshlab o‘zini o‘zi band qilgan shaxslarning mehnat faoliyati natijasida yoki tovarlarni

(xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan daromadlariga ushbu daromadlar soliq davrida yuz million so‘mdan oshgan kundan e’tiboran Soliq kodeksi maqsadida yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun belgilangan tartibda soliq solinadigan bo‘ldi. Ya’ni Soliq kodeksiga asosan soliq davrida tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan daromadi yuz million so‘mdan oshgan, lekin bir milliard so‘mgacha bo‘lgan yakka tartibdagi tadbirkorlar aylanmadan olinadigan soliqni to‘lovchilar deb e’tirof etiladi. Demak, mehnat faoliyati natijasida yoki tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan daromadlari soliq davrida yuz million so‘mdan oshgan o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar aylanmadan olinadigan soliqni to‘lashga o‘tadi. Soliq kodeksiga asosan aylanmadan olinadigan soliq to‘lovchi yakka tartaibdagi tadbirkorlarning tadbirkorlik faoliyati doirasida olingan jami daromadi soliq bazasi hisoblanadi va undan tigishli faoliyat turidan kelib chiqib foizda belgilangan stavkada soliq to‘laydi. Agarda Soliq kodeksining 470^1-moddasiga muvofiq aylanmadan soliq to‘lovchilar ushbu soliqni qat’iy belgilangan stavkada to‘lashlari ham mumkin. Buning uchun ular Soliq kodeksining 470^1-moddasiga muvofiq qat’iy belgilangan soliqqa o‘tish uchun ariza topshirishlari kerak. Aylanmadan olinadigan soliq to‘lovchisi qat’iy belgilangan summani to‘lashni tanlagan bo‘lsa, unda hisobot topshirish shart emas. Qolgan aylanmadan olinadigan soliq to‘lovchilar hisobotlarni belgilangan tartibda topshiradilar.

Daromadi 100 milliondan 1 milliard so‘mgacha daromadni tashkil qilgan, aylanmadan olinadigan soliqdan qat’iy belgilangan soliq to‘lash haqida ariza bermagan o‘z o‘zini band qilgan shaxslar Soliq kodeksining 467 va 483-moddalarida belgilangan stavkalar bo‘yicha soliq to‘laydilar.

O‘zini o‘zi band qilgan shaxslar Soliq kodeksining 470^1-moddasiga muvofiq qat’iy belgilangan soliqqa o‘tish uchun ariza topshirishlari kerak. Buning uchun my3.soliq.uz saytidagi shaxsiy kabinetda «Aylanmadan olinadigan soliq to‘lovchi yuridik shaxslarning qat’iy belgilangan stavka bo‘yicha soliq to‘lashga o‘tishi» interaktiv xizmati nazarda tutilgan.

2024-yildan yiliga 100 mln so‘mgacha bo‘lgan daromadlar ham imtiyozli bo‘lib qoladi, 100 mln so‘mdan yuqorisi esa YaTTlar uchun belgilangan tartibda soliqqa tortiladi. Ya’ni[112]:

Soliq turi	**Yillik aylanma 100 mlngacha**	**Yillik aylanma 100 mlndan 1 mlrdgacha**	**Yillik aylanma 1 mlrddan**
JShDS	Imtiyoz	Yo‘q	Yo‘q
Aylanmadan olinadigan soliq (AOS)	Yo‘q	Ha	Yo‘q
Foyda solig‘i	Yo‘q	Yo‘q	Ha
QQS	Yo‘q	Yo‘q	Ha
Ijtimoiy soliq	Yiliga 1 marotaba	Yiliga 1 marotaba	Yiliga 1 marotaba

Yillik aylanmani qanday hisoblash mumkin. Vazirlar Mahkamasi 806-sonli qaroriga muvofiq, o‘zini o‘zi band qilganlar bank plastik kartochkalaridan foydalangan holda to‘lovlarni amalga oshirishda nazorat-kassa mashinalari va to‘lov terminallaridan foydalanadilar. Ya’ni, jismoniy shaxslar bilan ishlashda yillik aylanma NKM asosida hisoblanadi. Yuridik shaxslar bilan hisob-kitoblar uchun esa hisob-fakturalar beriladi.

Soliqlarni qanday hisoblanadi. Aylanmasi 100 mln so‘mdan ortiq bo‘lgan o‘zini o‘zi band qilganlar uchun soliq to‘lash YaTTlar kabi ko‘zda tutilgan: AOS yoki foyda solig‘i va QQS.

O‘zbekistonda yakka tartibdagi tadbirkor qanday soliqlarni to‘lashlari haqida batafsil https://www.spot.uz/oz/2023/04/05/tax/ keltirilgan.

Yillik tovar aylanmangiz 1 mlrd so‘mdan oshsa, siz daromad solig‘i va QQS to‘lovchisiga aylanasiz.

Soliq hisoboti. Yillik aylanmasi 100 mln so‘mgacha bo‘lgan o‘zini o‘zi band qilgan shaxs soliq hisobotini taqdim qilish shart emas. Yillik aylanmasi 100 mln

[112] https://www.spot.uz/oz/2024/04/24/self-employed/

so‘mdan 1 mlrd so‘mgacha bo‘lganda esa stavka bo‘yicha soliq to‘lashda AOS hisobotini taqdim etish kerak. Agarda ushbu soliqni belgilangan miqdorda to‘lash tanlangan bo‘lsa, hisobot taqdim etish shart emas.

Hisobot topshirish uchun my.soliq.uz saytiga o‘tib, my.soliq.uz saytidagi **“YaTT va o‘zini o‘zi band qilgan fuqarolar uchun”** shaxsiy kabinetiga **elektron raqamli imzo** orqali kiriladi.

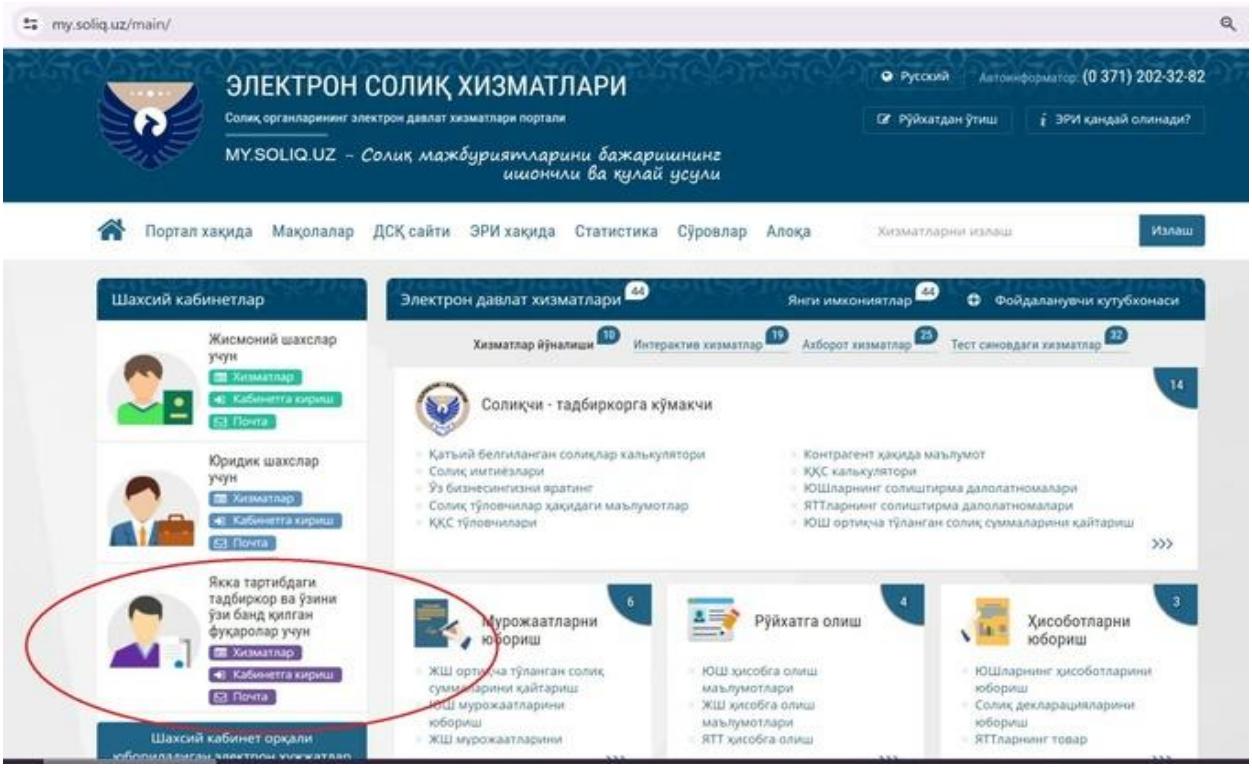

“**Hisobot shakllari**” bo‘limi tanlanadi:

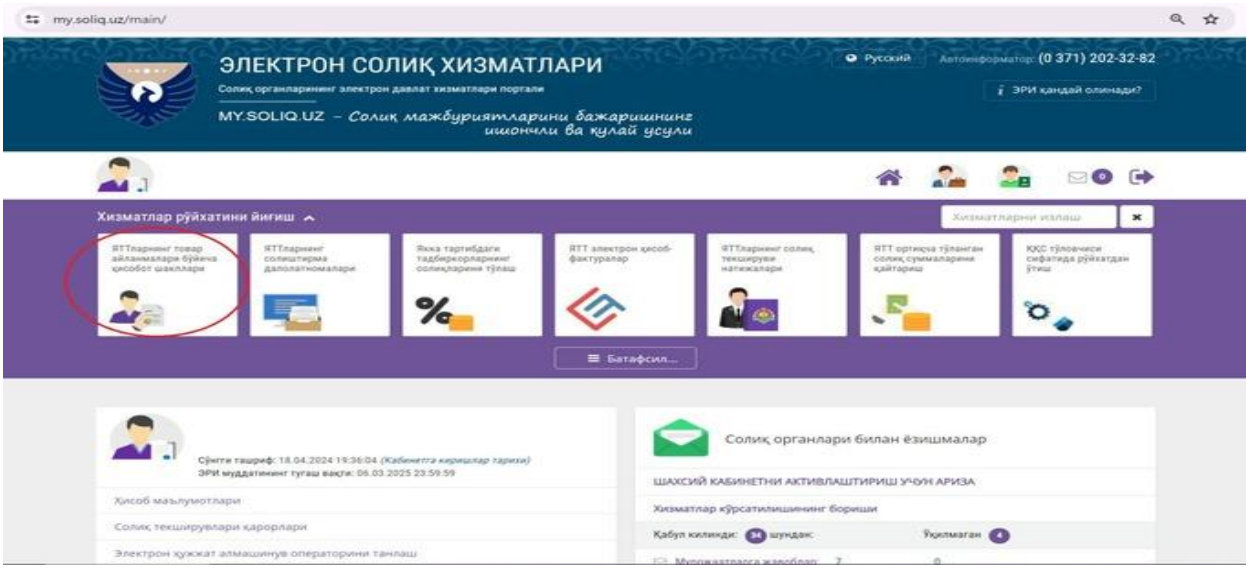

va keyin soliq turi qatoridan “**Aylanmadan olinadigan soliq**” tanlanadi:

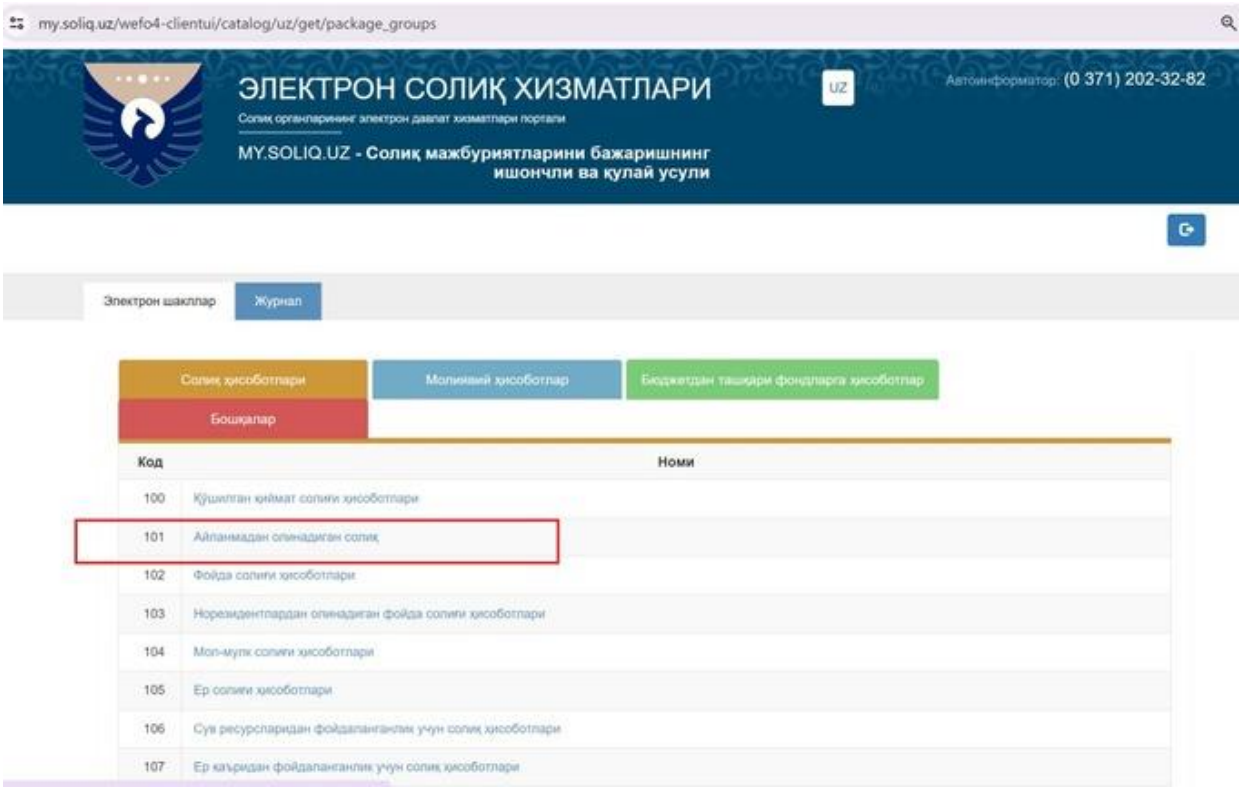

E’tibor qarating, hisobotni to‘ldirishda deyarli barcha ma’lumotlar sizga avtomatik ravishda yuboriladi, siz quyidagilarni diqqat bilan tekshirishingiz kerak:

- NKMdan olingan daromad ma’lumotlari;
- elektron hisob-faktura ma’lumotlari;
- marketpleyslardagi savdo ma’lumotlari.

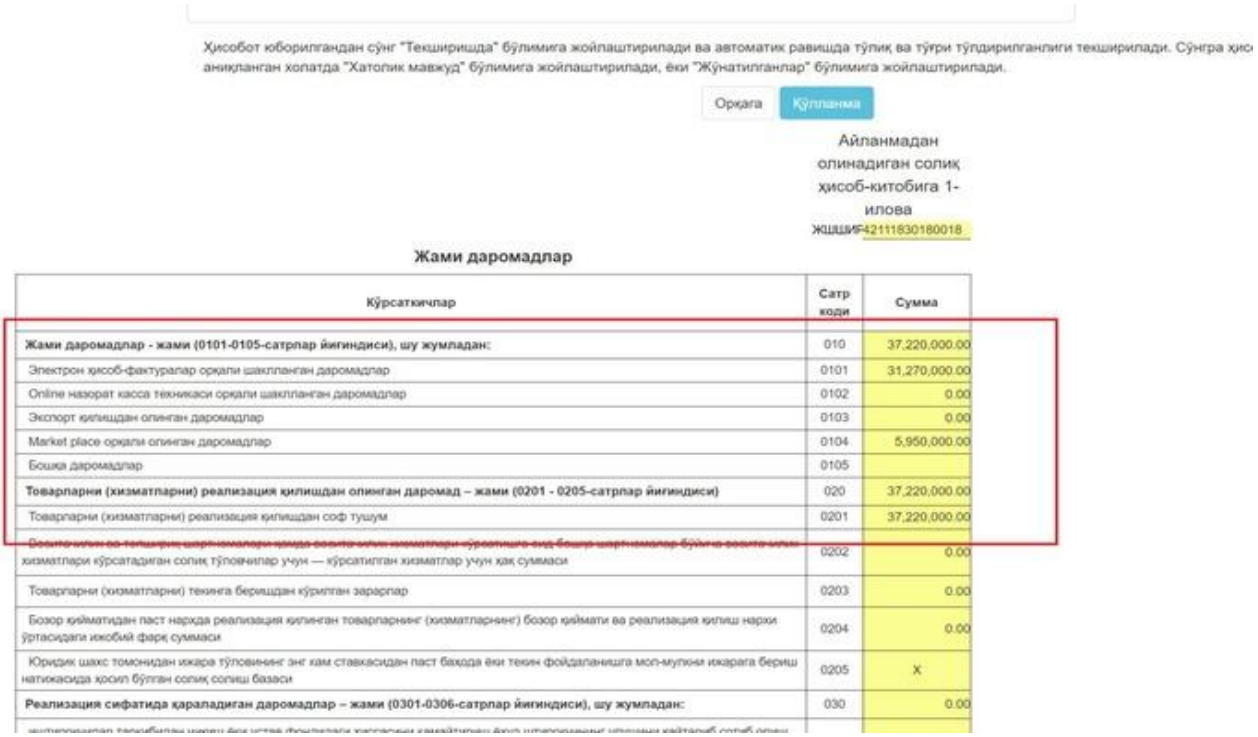

AOS hisoboti har oyda keyingi oyning 15-kuniga qadar topshirilishi kerak, soliqni esa hisobotni topshirishdan oldin to‘lash kerak.

Soliq to‘lash. Soliqlarni to‘lashning eng oson yo‘li my.soliq.uz saytidagi shaxsiy kabinet orqali hisoblanadi, chunki u yerda soliq to‘lash uchun barcha zarur rekvizitlar ko‘rsatilgan.

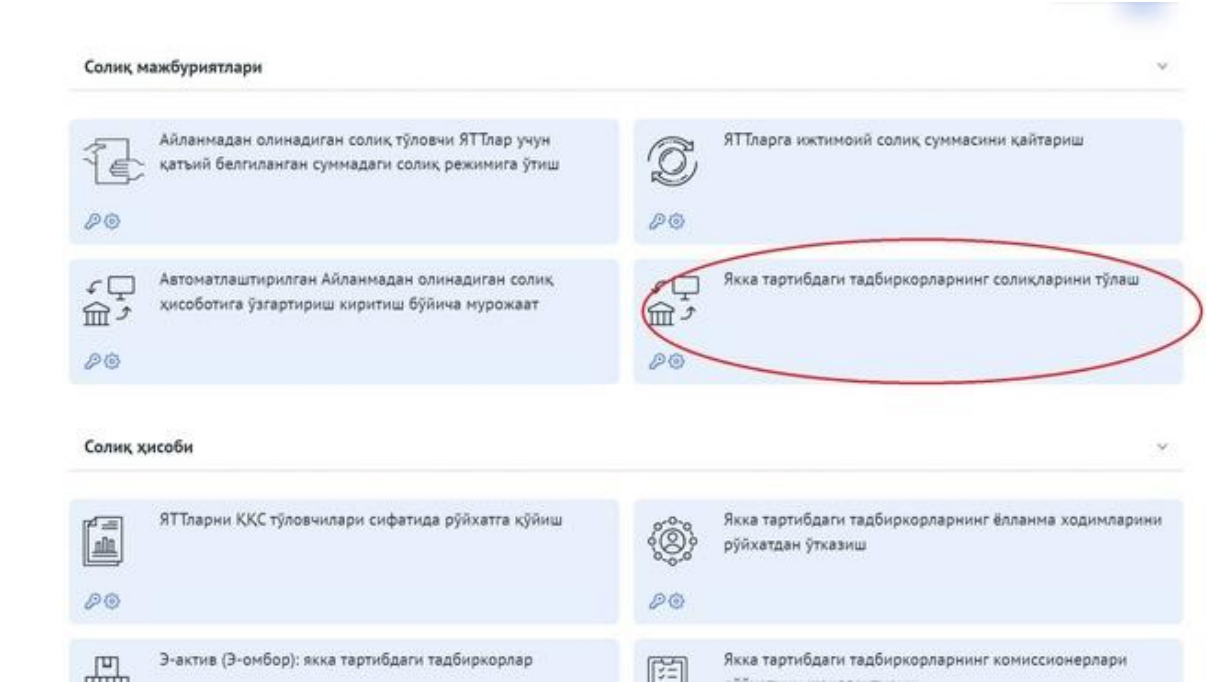

Siz faqat soliq turini tanlashingiz va miqdorini ko‘rsatishingiz kerak bo‘ladi.

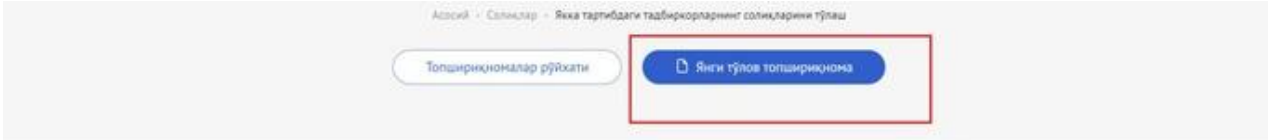

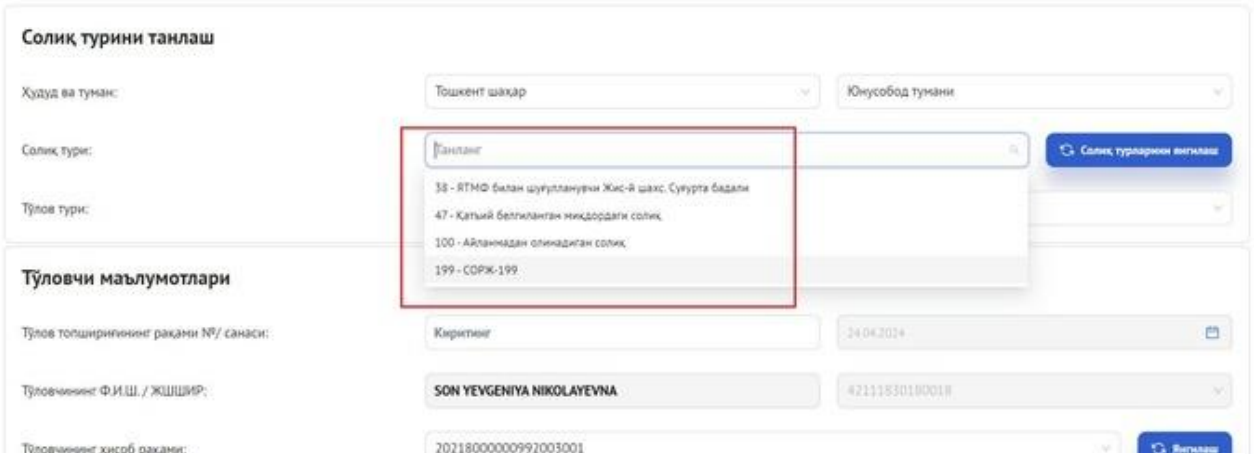

Hujjatlar aylanmasi

Shartnomalar tuzish. O‘zini o‘zi band qilgan shaxs bilan ishlar (xizmatlar) buyurtmachisi o‘rtasidagi ish muomalasi odatlariga asoslangan o‘zaro munosabatlarda bitim (shartnoma)ni og‘zaki tarzda tuzishga ruxsat beriladi. Shartnoma shartlariga asoslangan munosabatlarda esa shartnomani yozma shaklda tuzish talab qilinadi.

Internet tarmog‘i orqali xizmat ko‘rsatuvchi o‘zini o‘zi band qilganlar quyidagi huquqlarga ega:

- tashqi savdo operatsiyalarining yagona elektron axborot tizimiga tegishli ma’lumotlarni kiritmagan holda, norezident jismoniy va yuridik shaxslardan chet eldan ko‘rsatilgan xizmatlar (bajarilgan ishlar) uchun chet el valyutasida to‘lovlarni O‘zbekiston Respublikasi banklaridagi hisob raqamlariga qabul qilish;
- chet el jismoniy va yuridik shaxslariga shartnoma (oferta) bo‘yicha ommaviy taklifni qabul qilish yoki elektron xabarlar almashish yo‘li bilan shartnoma tuzmasdan, hisob-faktura (invoys)lar berish yo‘li bilan, shu jumladan, elektron shaklda xizmatlar ko‘rsatish (ishlarni bajarish).

Hisob-fakturalarni chiqarish. Soliq qo‘mitasiga 2020-yilda yuridik shaxslar bilan ishlashda kerak bo‘ladigan hisobvaraq-fakturalarni rasmiylashtirish imkonini beruvchi mobil ilovani yakunlash topshirilgandi.

2024-yilda elektron hujjat aylanmasi xizmatlari (keyingi o‘rinlarda EHAZ deb yuritiladi) orqali hisob-fakturalarni chiqarish imkoniyati paydo bo‘ldi.

O‘zini o‘zi band qilganga hisob-fakturalarni rasmiylashtirishda quyidagilar kerak:

- ERIdan foydalangan holda EHAZ veb-saytiga o‘tish va tizimda ro‘yxatdan o‘tish;
- xizmatlar turlarini kiritish va faoliyat turi bo‘yicha Mahsulot va xizmatlarning identifikatsiya kodi (MXIK) kodlarini tanlash;
- hisob-faktura va ishni tugatganlik to‘g‘risidagi aktni to‘ldirish.

E’tibor qarating, mijozlarga berilgan hisob-fakturalar ma’lumotlari avtomatik ravishda soliq hisobotiga kiritiladi.

Vaziyatli misol:

2024 yil fevral oyida o‘zini o‘zi band qilgan shaxslarning daromadi 104 mln so‘mni tashkil etdi. 100 mln so‘m miqdordagi daromadlar soliqqa tortilmaydi. 4 mln so‘mdan (daromadlarning soliqqa tortilmaydigan summadan oshgan qismi) o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar toifasi uchun belgilangan stavka bo‘yicha aylanmadan olinadigan soliq to‘lanishi kerak. 4% stavka bo‘yicha aylanmadan olinadigan soliq 160 ming so‘mni tashkil qiladi.

Elektron savdo maydonchasida tovar (ish, xizmat)lar savdosini amalga oshiruvchi soliq to‘lovchilar uchun aylanmadan olinadigan soliq stavkasi 2 % miqdorida belgilangan. Shundan kelib chiqib, tovarlarini elektron savdo maydonchasida sotgan o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar daromadining 100 mln so‘mdan oshgan qismidan 2 % stavkada aylanmadan olinadigan soliq to‘laydi.

O‘zini o‘zi band qilgan shaxslarning daromadi 1 mlrd so‘mdan oshsa, ular QQS va daromad solig‘ini to‘lashga o‘tadilar.

O‘zini o‘zi band qilgan shaxslarning mehnat faoliyatidan tashqari olingan daromadlariga O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksida belgilangan tartibda soliq solinadi. Belgilangan miqdordagi ijtimoiy soliqni to‘lanishi o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar tomonidan mehnat staji hisoblanishiga asos bo‘ladi.

Agar o‘zini o‘zi band qilgan shaxs o‘z mehnat faoliyatini to‘xtatsa, u o‘z faoliyatini to‘xtatguniga qadar davlat soliq xizmati organiga faoliyatni to‘xtatish to‘g‘risidagi bildirishnomani maxsus mobil ilova yoki shaxsiy kabinet orqali yuboradi. Davlat soliq xizmati organlari tomonidan olingan o‘zini o‘zi band qilgan shaxsning faoliyati vaqtinchalik to‘xtatilganligi to‘g‘risidagi bildirishnoma o‘zini o‘zi band qilgan shaxs mehnat faoliyatini amalga oshirmaydigan davrda ijtimoiy soliqni to‘lashni to‘xtatib turish uchun asos bo‘ladi.

O‘zini o‘zi band qilgan shaxslar maxsus mobil ilova orqali quyidagi imkoniyatlardan foydalanishi mumkin:

buyurtmalarni va ko‘rsatilgan xizmatlar (tovarlar) uchun to‘lovlarni qabul qilish;

yuridik shaxslarga xizmatlar ko‘rsatishda (tovarlarni sotishda) elektron hisob-kitob fakturalarni taqdim qilish;

mobil ilova yordamida ixtiyoriy asosda daromadlar va xarajatlar hisobini yuritish hamda ushbu ma’lumotlardan keyinchalik, shu jumladan, kredit olish va (yoki) soliqlarni hisobdan chiqarish maqsadida foydalanish;

o‘zini o‘zi band qilgan shaxslarning tovarlarini (ishlarini, xizmatlarini) reklama qilish;

ko‘rsatilayotgan xizmatlar (tovarlar) sifatini baholash va iste’molchilar tomonidan fikr-mulohazalar bildirilishi.

O‘zini o‘zi band qilgan shaxslar qonun hujjatlarida belgilangan tartibda nazorat-kassa texnikasi va bank plastik kartochkalari orqali hisob-kitoblar bo‘yicha to‘lov terminallaridan foydalanadi hamda tijorat banklarida hisobvaraqlari ochishi mumkin.

Maxsus mobil ilova orqali daromadlar va xarajatlar hisobini yuritayotgan o‘zini o‘zi band qilgan shaxslarga tijorat banklari tomonidan kreditlar yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun qonun hujjatlarida belgilangan tartib asosida beriladi.

O‘zini o‘zi band qilgan shaxs sifatida davlat soliq xizmati organlarida ro‘yxatdan o‘tganligi to‘g‘risida ma’lumotnoma o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar tomonidan ko‘rsatilgan xizmatlar (bajarilgan ishlar) uchun norezidentlardan chet el valyutasidagi to‘lovlarni tijorat banklaridagi hisobvaraqlariga kirim qilish uchun asos hisoblanadi.

Internet tarmog‘i orqali xizmatlar ko‘rsatuvchi (ishlar bajaruvchi) o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar (frilansing) quyidagi huquqlarga ega:

xorijdagi norezidentlar bo‘lgan jismoniy va yuridik shaxslardan ko‘rsatilgan xizmatlar (bajarilgan ishlar) uchun xorijiy valyutada O‘zbekiston Respublikasi banklaridagi hisobvaraqlarga Tashqi savdo operatsiyalarining yagona elektron axborot tizimiga tegishli axborot kiritmagan holda, O‘zbekiston Respublikasi banklaridagi hisobvaraqlarga xorijiy valyutada to‘lov qabul qilish;

bitim (oferta) to‘g‘risida ommaviy taklif qabul qilish yoki elektron xabarlar almashish yoxud hisobvaraq-fakturalar (invoys) qo‘yish, shu jumladan elektron shaklda qo‘yish orqali kontrakt tuzmasdan, chet el jismoniy va yuridik shaxslariga xizmatlar ko‘rsatish (ishlar bajarish).

O‘zini o‘zi band qilgan shaxs O‘zbekiston Respublikasi Bandlikka ko‘maklashish davlat jamg‘armasi mablag‘lari hisobidan ishsiz shaxslarga to‘lanadigan ishsizlik nafaqasi hamda tayyorlash, qayta tayyorlash yoki malaka oshirishdan o‘tish davrida ushbu mablag‘lar hisobidan stipendiya olishi mumkin emas.

O‘zini o‘zi band qilgan shaxslarga beriladigan imtiyozlar

O‘zini o‘zi band qilgan shaxs sifatida mehnat faoliyatini amalga oshirish davri pensiya olish huquqiga ega bo‘lingan paytdan e’tiboran yoshga doir pensiyani hisoblab chiqarish uchun qabul qilinadigan ish stajiga qo‘shib hisoblanadi.

O‘zini o‘zi band qilgan shaxs sifatida ro‘yxatga olish davri, mehnat faoliyati bu davrda o‘zini o‘zi band qilish tartibida amalda bajarilganligi yoki bajarilmaganligidan qat’i nazar, pensiyani tayinlash uchun mehnat stajiga qo‘shib hisoblanadi.

Mahalliy mehnat organlari o‘zini o‘zi band qilgan shaxslarga imtiyozli mikrokreditlar ajratish uchun tijorat banklariga tavsiyalar beradi.

O‘zini o‘zi band qilgan shaxslar belgilangan tartibda akkreditatsiya qilingan kasbga o‘qitish markazlarida (kasb-hunar ta’limi muassasalarida) qisqa muddatli kasbga o‘qishni, shuningdek tadbirkorlik ko‘nikmalariga o‘qishni bepul o‘tashi mumkin. O‘zini o‘zi band qilgan shaxslarni kasbga o‘qitishni tashkil etish va o‘qitish bo‘yicha xarajatlarni moliyalashtirish belgilangan hollarda O‘zbekiston Respublikasi Bandlikka ko‘maklashish davlat jamg‘armasi mablag‘lari hisobidan amalga oshiriladi.

Mahalliy mehnat organlari o‘zini o‘zi band qilgan shaxslarga mehnat asbob-anjomlarini (motokultivatorlar, o‘t o‘roq mashinalari, perforatorlar, payvandlash apparatlari, o‘simliklarga ishlov berish qurilmalari, duradgorlik, chilangarlik va

qurilish uskunalari hamda boshqalarni), shaxsiy himoya vositalarini va ish kiyimini imtiyozli ijaraga berish punktlarini tashkil etadi.

O‘zini o‘zi band qilgan shaxslarga imtiyozli ijaraga berish uchun mehnat asbob-anjomlari, shaxsiy himoya vositalari va ish kiyimi O‘zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi huzuridagi Jamoat ishlari jamg‘armasining mablag‘lari hisobidan olinadi. O‘zini o‘zi band qilgan shaxslar va ishlar (xizmatlar) buyurtmachilari o‘rtasidagi fuqarolik-huquqiy munosabatlar shartnoma shartlariga yoki ish muomalasi odatlariga asoslanadi. Ular bilan ishlar (xizmatlar) buyurtmachisi o‘rtasidagi ish muomalasi odatlariga asoslangan o‘zaro munosabatlarda og‘zaki shaklda bitim (shartnoma) tuzishga yo‘l qo‘yiladi. Shartnoma shartlariga asoslangan o‘zaro munosabatlarda yozma shaklda shartnoma tuzish talab etiladi. Bitim (shartnoma) tuzishda tomonlar uning shartlarini, shu jumladan, undan kelib chiqadigan majburiyatlarni bajarish va uni bekor qilish shartlarini mustaqil belgilab oladilar.

Ma’lumotlarga ko‘ra[113], 2024-yil 1-oktabr holatiga - o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar 4,1 mln nafardan oshdi.

Bu ko‘rsatkich o‘tgan yilning mos davriga nisbatan 86,8% ga (1,9 mln nafarga) oshgan. O‘zini o‘zi band qilgan fuqarolar umumiy soning 57%ini erkaklar, 43%ini ayollar tashkil qiladi (32-rasm).

O‘sish ko‘rsatkichi eng yuqori sohalar (01.10.2023-yilga nisbatan):

- maishiy xizmatlar – 133,6 % (987,4 mingta);
- ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish – 113,5 % (203,5 mingta);
- axborot-kommunikatsiya – 96,7 % (51,6 mingta).

Hududlar kesimida olib qaralganda, kuchli uchlikka Samarqand (470 mingdan ortiq), Qashqadaryo (413 mingdan ortiq) va Toshkent (378 mingdan ortiq) viloyatlari kiritilgan. Jizzax, Navoiy va Sirdaryo so‘nggi o‘rinlarda bormoqda.

[113] Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Soliq qo‘mitasi ma’lumotlari. https://t.me/fiskaltahlil. https://t.me/fiskaltahlil/980 2024-yil 22-oktabr.

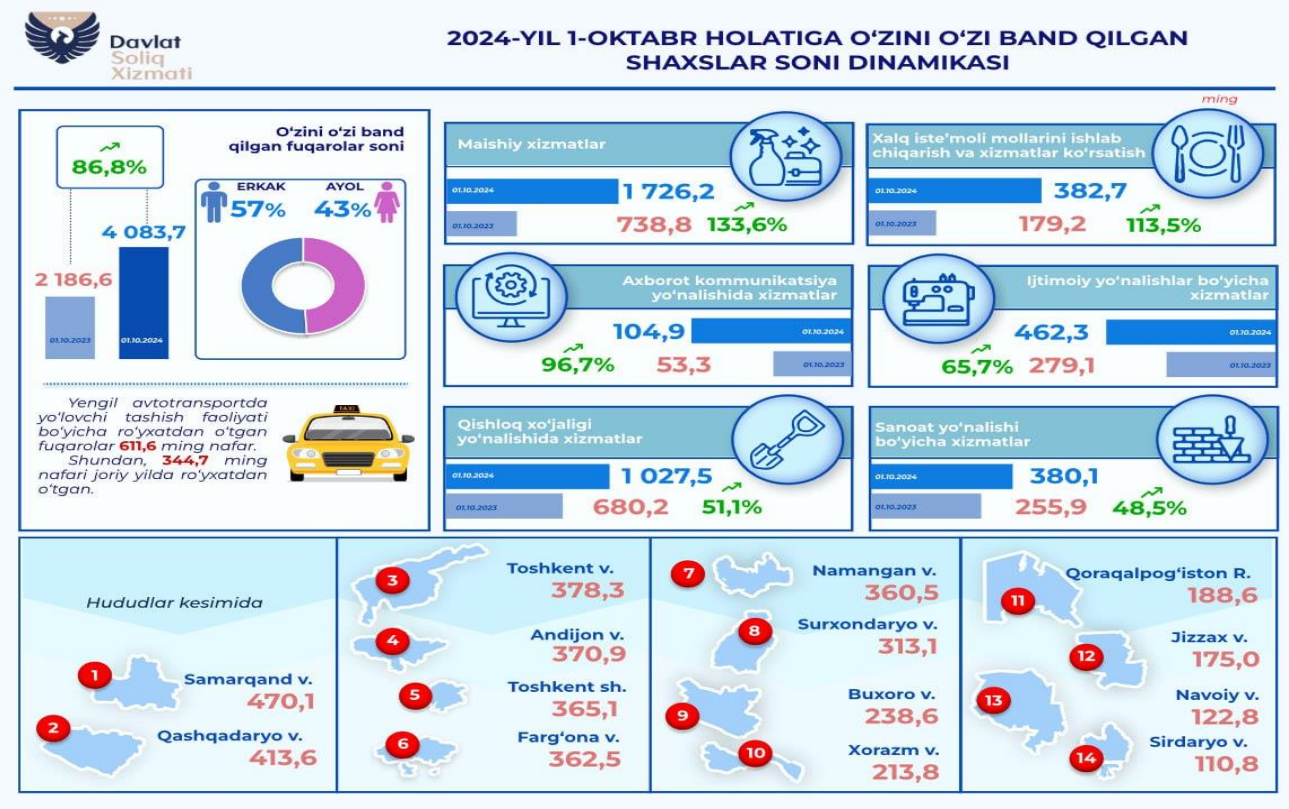

32-rasm. 2024-yil 1-oktabr holatiga o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar dinamikasi[114]

Shuningdek, yengil avtotransportda yo‘lovchi tashish faoliyati bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tgan fuqarolar 611,6 ming nafarni tashkil etdi. Shundan 344,7 ming nafari 2024-yilda ro‘yxatdan o‘tgan.

Tayanch so‘z va iboralar

O‘zini o‘zi band qilgan shaxs, faoliyat, ijtimoiy soliq, “Soliq” mobil ilovasi, ma’lumotnoma, imtiyoz, pensiya, ish staji.

Nazorat savollari

1. O‘zini o‘zi band qilgan shaxslar deganda kimlar tushuniladi?

2. O‘zini o‘zi band qilgan shaxslar faoliyatini tashkil etishning huquqiy asoslari qaysi normativ huquqiy hujjatlardan iborat?

3. O‘zini o‘zi band qilgan shaxsni davlat soliq xizmati organlarida ro‘yxatdan o‘tkazish qanday tartibda amalga oshiriladi?

4. O‘zini o‘zi band qilgan shaxslar tomonidan mehnat faoliyatini amalga oshirishning qanday o‘ziga xos xususiyatlari mavjud?

[114] Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Soliq qo‘mitasi ma’lumotlari. https://t.me/fiskaltahlil. https://t.me/fiskaltahlil/980 2024-yil 22-oktabr..

5. Internet tarmog‘i orqali xizmatlar ko‘rsatuvchi (ishlar bajaruvchi) o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar (frilansing) qanday huquqlarga ega?

6. O‘zini o‘zi band qilgan shaxslarga qonun hujjatlarida qanday imtiyozlar nazarda tutilgan?

O‘zlashtirilgan bilimlarni sinash uchun test savollari

1.Qaysi normativ-huquqiy hujjatda o‘zini o‘zi band qiladigan shaxslar uchun faoliyat (ishlar, xizmatlar) turlari ro‘yxati tasdiqlangan?

A) O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 8 iyundagi PQ-4742-sonli qarorida

B) O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 20 oktabrdagi O‘RQ-642-sonli Qonunida

C) Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 23 dekabrdagi 806-sonli qarorida

D) Vazirlar Mahkamasining 2011 yil 7 yanvardagi 6-sonli qarorida

2. PQ-83-sonli qarorga asosan qachondan boshlab jismoniy shaxslarga o‘zini o‘zi band qilgan shaxs sifatida o‘z xonadonida baliq yetishtirishni yo‘lga qo‘yishga ruxsat berildi?

A) 2022-yil 1-fevraldan

B) 2022-yil 1-iyuldan

C) 2022-yil 1-apreldan

D) 2022-yil 1-yanvardan

3. O‘zini o‘zi band qilgan shaxslar sifatida ro‘yxatga olingan shaxslar necha nafar yollanma xodimlar mehnatidan foydalanishga haqli?

A) xodim yollash mumkin emas

B) 3

C) 2

D) 1

4. O‘zini o‘zi band qilgan shaxslarni davlat soliq xizmati organlarida ro‘yxatdan o‘tkazishda qancha miqdorda haq undiriladi?

A) ro‘yxatdan o‘tkazish bepul amalga oshiriladi

B) bazaviy hisoblash miqdorining 10 foizi miqdorida

C) bazaviy hisoblash miqdorining 5 foizi miqdorida

D) bazaviy hisoblash miqdorining 30 foizi miqdorida

5. 2024-yilda o‘zini o‘zi band qilgan shaxs yiliga qancha miqdorda ijtimoiy soliqni to‘laydi?

A) bazaviy hisoblash miqdorining kamida bir baravari miqdorida

B) bazaviy hisoblash miqdorining kamida uch baravari miqdorida

C) bazaviy hisoblash miqdorining kamida besh baravari miqdorida

D) bazaviy hisoblash miqdorining kamida to‘rt baravari miqdorida

6. Soliq kodeksiga ko‘ra o‘zini o‘zi band qilgan shaxs ijtimoiy soliqni qachongacha to‘lashi lozim?

A) hisobot yilining 1 dekabrigacha

B) hisobot yilining 1 fevraligacha

C) hisobot yilining 1 apreligacha

D) hisobot yilining 1 avgustigacha

7. Soliq xizmati organlari o‘zini o‘zi band qilgan shaxsga maxsus mobil ilova yoki shaxsiy kabinet orqali ro‘yxatdan o‘tganligi to‘g‘risida matritsali shtrix kodga (QR-kod) ega qanday hujjat yuboradi?

A) ma’lumotnoma

B) litsenziya

C) dalolatnoma

D) sertifikat

8. O‘zini o‘zi band qilgan shaxslarga ma’lumotnoma qancha muddatga beriladi?

A) cheklanmagan muddatga

B) uch yilga

C) besh yilga

D) ikki yilga

9. O‘zini o‘zi band qilgan shaxslar maxsus mobil ilova orqali quyidagi imkoniyatlarning qaysi biridan foydalanishi mumkin:

A) barchasidan

B) buyurtmalarni va ko‘rsatilgan xizmatlar (tovarlar) uchun to‘lovlarni qabul qilish

C) yuridik shaxslarga xizmatlar ko‘rsatishda (tovarlarni sotishda) elektron hisob-kitob fakturalarni taqdim qilish

D) mobil ilova yordamida ixtiyoriy asosda daromadlar va xarajatlar hisobini yuritish hamda ushbu ma’lumotlardan keyinchalik, shu jumladan, kredit olish va (yoki) soliqlarni hisobdan chiqarish maqsadida foydalanish

10. O‘zini o‘zi band qilgan shaxslarning mehnat faoliyati natijasida yoki tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan daromadlariga ushbu daromadlar soliq davrida yuz million so‘mdan oshgan kundan e’tiboran qanday tartibda soliq solinadi?

A) yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun belgilangan tartibda soliq solinadi va aylanmadan olinadigan soliqni to‘laydi

B) jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini to‘laydi

C) yakka tartibdagi tadbirkor sifatida jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini qat’iy stavkada to‘laydi

D) o‘zini o‘zi band qilgan shaxslarning daromadlari miqdoridan qat’iy nazar soliqqa tortilmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati
O‘zbekiston Respublikasining normativ-huquqiy hujjatlari

O‘zbekiston Respublikasining kodekslari va qonunlari

1. O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. Lex.uz. elektron varianti. 2024-yil.

2. O‘zbekiston Respublikasining Uy-joy kodeksi. Lex.uz. elektron varianti. 2024-yil.

3. O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi. Lex.uz. elektron varianti. 2024-yil.

4. O‘zbekiston Respublikasining Yer kodeksi. Lex.uz. elektron varianti. 2024-yil.

5. O‘zbekiston Respublikasining Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksi. Lex.uz. elektron varianti. 2024-yil.

6. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. Lex.uz. elektron varianti. 2024-yil.

7.O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. 2024-yil uchun O‘zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to‘g‘risida. O‘RQ-886-son, 2023-yil 25-dekabr.

8. O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. Soliq va budjet siyosatining 2024-yilga mo‘ljallangan asosiy yo‘nalishlari qabul qilinganligi munosabati bilan O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida. O‘RQ-891-son, 2023- yil 28-dekabr.

9.O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. Davlat boji to‘g‘risida O‘RQ-600-sonli. 2020 yil 6-yanvar.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmon va qarorlari

10.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Jismoniy shaxslarning jami daromadini deklaratsiyalash tizimini bosqichma-bosqich joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PF-3127-son, 2002-yil 5-sentabr.

11.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Fuqarolarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar hamda o‘zboshimchalik bilan qurilgan turar joylarga nisbatan mulk huquqini e’tirof etish bo‘yicha bir martalik umumdavlat aksiyasini o‘tkazish to‘g‘risida. PF-5421-son, 2018-yil 20-aprel.

12.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Tadbirkorlik sub’ektlarni tugatish tartib-taomillarini soddalashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PF-5739-son, 2019-yil 7-iyun.

13. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Soliq va bojxona imtiyozlari berilishini yanada tartibga solish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PF-5755-son, 2019-yil 27-iyun.

14. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Xususiy mulkni himoya qilish va mulkdorlar huquqlarining kafolatlarini kuchaytirish,tadbirkorlik tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash borasidagi ishlarni tashkil qilish tizimini tubdan takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar, shuningdek, tadbirkorlik

sub’ektlarining moliyaviy resurslar va ishlab chiqarish infratuzilmasidan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish to‘g‘risida. PF-5780-son, 2019-yil 13-avgust.

15.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Savdo va xizmat ko‘rsatish sohasidagi hisob-kitoblar tizimiga zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy qilish hamda ushbu sohada jamoatchilik nazoratini kuchaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PF-5813-son, 2019-yil 6-sentabr.

16. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Alohida soliq va bojxona imtiyozlarini bekor qilish to‘g‘risida. PF-6011-sonli, 2020-yil 19-iyun.

17. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Yashirin iqtisodiyotni qisqartirish va soliq organlari faoliyati samaradorligini oshirish bo‘yicha tashkiliy chora-tadbirlar to‘g‘risida. PF-6098-son, 2020-yil 30-oktabr.

18. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Resurs soliqlari va mol-mulk solig‘ini yanada takomillashtirish to‘g‘risida. PF-6121-son, 2020-yil 3-dekabr.

19. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Yer munosabatlarida tenglik va shaffoflikni ta’minlash, yerga bo‘lgan huquqlarni ishonchli himoya qilish va ularni bozor aktiviga aylantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PF-6243-son, 2021-yil 8-iyun.

20.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. 2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida. PF-60-sonli, 2022-yil 28-yanvar.

21. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Aholini hunarmandchilikka jalb qilish va hunarmandchilik faoliyatini rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PF-91-sonli, 2023-yil 12-iyun.

22. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Yoshlar siyosati va sport vazirligi tashkil qilinganligi munosabati bilan O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ayrim hujjatlariga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish, shuningdek, ba’zilarini o‘z kuchini yo‘qotgan deb hisoblash to‘g‘risida. PF-92-sonli, 2023-yil 12-iyun.

23. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Kambag‘allikni qisqartirishda tadbirkorlik subyektlari bilan o‘zaro manfaatli hamkorlik o‘rnatishga qaratilgan chora-tadbirlar to‘g‘risida. PF-93-sonli, 2023-yil 12-iyun.

24. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. “O‘zbekiston - 2030” strategiyasi to‘g‘risida. PF-158-sonli, 2023-yil 11-sentabr.

25. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Kichik va o‘rta biznesni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PF-193-sonli, 2023-yil 10-noyabr

26. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Ish haqi, pensiyalar va nafaqalar miqdorini oshirish to‘g‘risida. PF-196-sonli, 2023-yil 17-noyabr.

27. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Mahalla institutining jamiyatdagi rolini tubdan oshirish va uning aholi muammolarini hal etishda

birinchi bo‘g‘in sifatida ishlashini ta’minlashga qaratilgan chora-tadbirlar to‘g‘risida. PF-209-sonli, 2023-yil 21-dekabr.

28. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. Tadbirkorlik sub’ektlarini davlat ro‘yxatidan o‘tkazish va hisobga qo‘yish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida. PQ-2646-son, 2016-yil 28-oktabr.

29. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. 2017-2020-yillarda shaharlarda arzon ko‘p kvartirali uylarni qurish va rekonstruksiya qilish dasturini amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PQ-2660-son, 2016-yil 22-noyabr

30. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. 2017-2018 yillarda Qoraqalpog‘iston Respublikasi Mo‘ynoq tumanini iqtisodiy rivojlantirish va aholi bandligini ta’minlashning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida. PQ-2803-son, 2017-yil 28-fevral.

31. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. Navoiy viloyatining Tomdi, Uchquduq, Konimex, Nurota tumanlari va Zarafshon shahrini kompleks rivojlantirish hamda aholisi bandligini ta’minlashga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida. PQ-3301-son, 2017-yil 29-sentabr.

32. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. Maktabgacha ta’lim tizimini yanada rag‘batlantirish va rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PQ-3651-son, 2018-yil 5-aprel.

33. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. Aholi bandligini ta’minlash borasidagi ishlarni takomillashtirish va samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PQ-3856-son, 2018-yil 14-iyul.

34. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. Soliq ma’muriyatchiligini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida. PQ-4389-son, 2019-yil 10-iyul.

35. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. Hunarmandchilikni yanada rivojlantirish va hunarmandlarni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida. PQ-4539-sonli, 2019-yil 28-noyabr.

36. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. Tadbirkorlik faoliyati va o‘zini o‘zi band qilishni davlat tomonidan tartibga solishni soddalashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PQ-4742-sonli, 2020-yil 8-iyun.

37. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. O‘zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo‘mitasi huzuridagi Kadastr agentligi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PQ-4819-son, 2020-yil 7-sentabr.

38. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. 2021-2023 yillarda Surxondaryo viloyati Uzun tumani Bobotog‘ hududini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PQ-4995-son, 2021-yil 17-fevral.

39. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. Chakana savdo va xizmat ko‘rsatish sohasida nazorat-kassa texnikasidan foydalanishni takomillashtirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida. PQ-5252-sonli, 2021-yil 4-oktabr.

40. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. Nogironligi bo‘lgan shaxslarni har tomonlama qo‘llab-quvvatlash, ularning bandligiga ko‘maklashish hamda ijtimoiy faolligini yanada oshirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida. PQ-57-sonli, 2021-yil 21-dekabr.

41.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori. Baliqchilik tarmog‘ini yanada rivojlantirishning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida. PQ-83-sonli, 2022-yil 13-yanvar.

42.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. Kapital bozorini qo‘llab-quvvatlashning samarali mexanizmlarini joriy etishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida. PQ-90-sonli, 2022-yil 17-yanvar.

43. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. Avtotransport vositalarini boshqarishda va yo‘nalishsiz taksi faoliyatini amalga oshirishda qo‘shimcha qulayliklar yaratish to‘g‘risida. PQ-311-sonli, 2022-yil 7-iyul.

44. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. Norasmiy bandlik ulushini qisqartirish hamda mehnat resurslari balansini zamonaviy yondashuvlar asosida shakllantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PQ-366-sonli, 2022-yi 30-avgust.

45. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. Kasanachilikni yanada rivojlantirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida. PQ-70-sonli, 2023-yil 23-fevral.

46. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. Aholini kichik va o‘rta biznesga keng jalb qilishning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida. PQ-366-sonli, 2023-yil 15-noyabr.

47. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. Charm-poyabzal va mo‘ynachilik sohalarida islohotlarni yanada jadallashtirish va sohaning eksport salohiyatini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PQ-331-sonli, 2023-yil 11-oktabr.

48. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. O‘zbekiston mahallalari uyushmasi faoliyatini yo‘lga qo‘yish va mahallalarda boshqaruv tizimini takomillashtirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida. PQ-402-sonli, 2023- yil 21-dekabr.

49. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. O‘zbekiston Respublikasining “2024-yil uchun O‘zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to‘g‘risida”gi Qonuni ijrosini ta’minlash chora-tadbirlari to‘g‘risida. PQ-422-sonli, 2023-yil 29-dekabr.

50. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. Aholi xonadonlarida sanoat usulida mahsulot ishlab chiqarishni qo‘llab-quvvatlash hamda tomorqa va dehqon xo‘jaliklarida yangi zaxiralarni ishga solishga doir chora-tadbirlar to‘g‘risida. PQ-115-sonli, 2024-yil , 5-mart

51. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qishloq xo‘jaligi va oziq-ovqat mahsulotlarini yetishtiruvchi, ishlab chiqaruvchi va ularni eksport qiluvchi tadbirkorlar bilan o‘tkazilgan muloqotida belgilangan vazifalarni amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PQ-146-sonli, 2024-yil 1-aprel.

52. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. Tadbirkorlik subyektlariga subsidiyalar, imtiyozlar va preferensiyalarni taqdim etish tartiblarini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida. PQ-193-sonli, 2024-yil 24-may.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari

53. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. Yakka tartibdagi tadbirkorlar shug‘ullanishi mumkin bo‘lgan faoliyat turlari ro‘yxatini tasdiqlash to‘g‘risida. 6-son, 2011-yil 7-yanvar.

54. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. Tadbirkorlik sub’ektlarini davlat ro‘yxatidan o‘tkazish tartibi to‘g‘risida. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «Tadbirkorlik sub’ektlarini davlat ro‘yxatidan o‘tkazish va hisobga qo‘yish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida» 2016-yil 28-oktabrdagi PQ-2646-son Qarorini amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. 66-son, 2017-yil 9-fevral.

55. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. Mahalliy budjetlarning daromadlar bazasini kengaytirish zaxiralarini aniqlash ishlarini tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida. 445-son, 2017-yil 29-iyun.

56. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. Ishlab chiqarish maydonlaridan foydalanish samaradorligini yanada oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. 666-son. 2019-yil 13-avgust.

57. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. Tadbirkorlik sub’ektlarini ixtiyoriy tugatish va ularning faoliyatini to‘xtatish tartibi hamda Moliya-xo‘jalik faoliyatini amalga oshirmayotgan tadbirkorlik sub’ektlarini davlat reestridan chiqarish tartibi to‘g‘risidagi nizomlarni tasdiqlash haqida. 704-son, 2019-yil 21-avgust.

58. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori.Toshkent viloyatining Bo‘stonliq tumanida tajriba tariqasida soliq solish ob’ektlarini hisobga olish va soliq ma’muriyatchiligining alohida tartibini joriy etish to‘g‘risida. 107-son, 2020-yil 20- fevral.

59. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. O‘zini o‘zi band qilgan shaxs sifatida faoliyatni amalga oshirish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida. 806-son, 2020-yil 23-dekabr.

60.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. Soliq to‘lovchilarni hisobga olishni yanada takomillashtirish va qo‘shilgan qiymat solig‘ining o‘rnini qoplash tartibini soddalashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. 595-son, 2021-yil 22-sentabr.

61.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan yollangan xodimlarni davlat soliq xizmati organlarida hisobga qo‘yish hamda soliq solinadigan daromadlar va chegiriladigan xarajatlar hisobini yuritishni tartibga solish chora-tadbirlari to‘g‘risida. 707-son, 2021-yil 22-noyabr.

62.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. Soliq to‘lovchilarni hisobga qo‘yish sohasidagi ayrim davlat xizmatlarini ko‘rsatish bo‘yicha ma’muriy reglamentlarni tasdiqlash to‘g‘risida. 150-son, 2022-yil 2-aprel.

63. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. “Mahalla yettiligi” faoliyatini samarali tashkil etish hamda hokim yordamchisi, yoshlar yetakchisi, xotin-qizlar faoli, profilaktika inspektori, ijtimoiy xodim va soliq inspektori faoliyatini eng muhim samaradorlik ko‘rsatkichlari (KPI) bo‘yicha

baholashda mahalla raisining ishtirokini ta’minlash chora-tadbirlari to‘g‘risida. 292-son, 2024-yil 18-may.

64. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. Mahallabay ishlashga mas’ul bo‘lgan shaxslar faoliyatini va hamkorligini samarali ta’minlash hamda “Mahalla yettiligi” faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida. 137-son, 2024-yil 15-mart

Boshqa normativ-huquqiy xujjatlar

65. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi va Davlat soliq qo‘mitasining 2010-yil 24-martdagi 24, 2010-15-son qarori bilan tasdiqlangan «O‘zbekiston Respublikasi oliy o‘quv yurtlarida ta’lim olish uchun yo‘naltiriladigan mablag‘larga jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i bo‘yicha imtiyozni qo‘llash tartibi to‘g‘risidagi NIZOM». O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligida 2010-yil 27-mayda 2107-son bilan ro‘yxatga olingan.

66. O‘zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo‘mitasining qarori. Soliq hisobotining shakllarini tasdiqlash to‘g‘risida. 2020-03-son, 2020-yil 28-yanvar. O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan 2020-yil 24-fevralda ro‘yxatdan o‘tkazilgan, ro‘yxat raqami 3221.

Darslik va o‘quv qo‘llanmalar

67. Coleman et al, New Zealand Taxation 2020: Principles, Cases and Questions, Thomson Reuters, Wellington NZ.

68. New Zealand Taxation 2020: Casebook, Thomson Reuters, Wellington, NZ.

69. Налогообложение физических лиц: учебник и практикум для академического бакалавриата / Л. И. Гончаренко и др. ; под редакцией Л. И. Гончаренко. - Москва: Издательство Юрайт, 2019. - 363 с.

70. Налоги и налогообложение: учебник и практикум для академического бакалавриата / под ред. Г. Б. Поляка, Е. Е. Смирновой. - 3-е изд., перераб. и доп. -М. : Издательство Юрайт, 2018. - 385 с

71. Налогообложение физических лиц : учебник для вузов / Л. И. Гончаренко [и др.] ; под редакцией Л. И. Гончаренко. - 2-е изд., перераб. и доп. - Москва : Издательство Юрайт, 2024. - 322 с.

72. Jo‘rayev.A.S. va boshqalar. Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish. Darslik. - T.: “Iqtisodiyot-moliya”, 2019 y. - 432 b.

73. Н.И.Яшина, М.Ю.Гинзбург, Л.А.Чеснекова, Е.А.Иванова. Налоги и налогообложение практикум. Учебное пособие. М.:ИНФРА-М. 2019.-118с.

74. В.А.Водопьянова. Налоги и налогообложение. Учебное пособие. М.:ИНФРА-М. 2018.-175 с.

75. Романов А.Н., Колчин С.П. Налоги и налогообложение. Учебное пособие. Москва, Инфра-М. 2018, 385-стр.

76. Z.Ergashev, A.G‘iyosov, G‘. Ruziyev. Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish: nazariya va amaliyot. O‘quv qo‘llanma. - T.: “Iqtisodiyot-moliya”, 2022 y. - 420 b.

77. Agzamov A.T. Yuridik shaxslarni soliqqa tortish-1. Darslik. T: “Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi”, 2024. 304 bet..

78. Agzamov A.T. Yuridik shaxslarni soliqqa tortish-2. Darslik. T: “Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi”, 2024. 232 bet..

79. Tuxliyev B.K., Agzamov A.T. Soliqlar va soliqqa tortish. Darslik. T: “Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi”, 2022. 468 bet.

80. И.Ахмадхонов. Солиқ солиш асослари. Ўқув қўлланма. – Т.: «Kafolat print company» нашриёти. 2024. -241 б. ISBN 978-9943-385-37-4 УЎК: 811.512.133'373.231 КБК: 81.2. Узб-3 А 34

Axborot manbaalari

81. www.gov.uz - O‘zbekiston Respublikasi Hukumat portali.

82. www.lex.uz - O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.

83. www.soliq.uz - Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Soliq qo‘mitasi rasmiy sayti.

84.www.stat.uz - O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi rasmiy sayti.

GLOSSARIY

Atamaning o‘zbek tilida nomlanishi	Atamaning rus tilida nomlanishi	Atamaning ingliz tilida nomlanishi	Atamaning ma’nosi
Daromad	**Доход**	**Income**	Nafni baholash imkoniyati mavjud bo‘lgan taqdirda va bunday nafni baholash mumkin bo‘lgan darajada hisobga olinadigan pul yoki natura shaklidagi iqtisodiy naf
Foizlar	**Проценты**	**Ininterest**	Ilgari bildirilgan (belgilangan) har qanday daromad, shu jumladan har qanday turdagi qarz majburiyatlari bo‘yicha diskont tarzida olingan daromad (uni rasmiylashtirish usulidan qat’i nazar), shu jumladan pul omonatlari bo‘yicha olingan daromad
Jismoniy shaxslar	**Физические лица**	**Individuals**	O‘zbekiston Respublikasining fuqarolari, chet davlatlarning fuqarolari, shuningdek fuqaroligi bo‘lmagan shaxslar
Jismoniy shaxsning yaqin qarindoshlari	**Близкие родственники физического лица**	**Close relatives of an individual**	uning ota-onasi, tug‘ishgan va o‘gay aka-ukalari va opa-singillari, eri (xotini), farzandlari, shu jumladan farzandlikka olinganlar, bobolari, buvilari, nevaralari, shuningdek erining (xotinining) ota-onasi
O‘zini o‘zi band qilgan shaxslar	**Самозанятые лица**	**Self-employed persons**	Mehnat daromadi olishga yo‘naltirilgan, jismoniy va yuridik shaxslarga xizmatlar ko‘rsatish, ishlarni bajarish bo‘yicha shaxsiy mehnati bilan ishtirok etishga asoslangan faoliyatni mustaqil amalga oshiradigan, yakka tartibdagi tadbirkorlar sifatida ro‘yxatga olinmagan, mehnat staji hisobga olinishi va rag‘batlantiruvchi imtiyozlardan foydalanish huquqi bilan davlat soliq xizmati organlarida ro‘yxatdan o‘tkazilgan jismoniy shaxslar
Penya	**Пеня**	**Penalty fee**	Soliq to‘lovchi soliq to‘g‘risidagi qonunchilikda belgilangan soliqlarni to‘lash muddatini buzgan taqdirda to‘lashi lozim bo‘lgan pul summasi

Soliq	**Налог**	**Tax**	Soliq kodeksida belgilangan, O‘zbekiston Respublikasining Davlat budjetiga yoki davlat maqsadli jamg‘armasiga to‘lanadigan majburiy beg‘araz to‘lov
Soliq to‘lovchilar	**Налогоплательщики**	**Taxpayers**	Soliq kodeksiga muvofiq zimmasiga belgilangan soliqlar hamda yig‘imlarni to‘lash majburiyati yuklatilgan yuridik va jismoniy shaxslar
Soliq agentlari	**Налоговые агенты**	**Tax agents**	Soliq kodeksiga muvofiq zimmasiga soliqlarni hisoblab chiqarish, soliq to‘lovchidan ushlab qolish va budjet tizimiga o‘tkazish majburiyati yuklatilgan shaxslar
Soliq organlari	**Налоговые органы**	**Tax authorities**	Soliq qo‘mitasi, Yirik soliq to‘lovchilar bo‘yicha hududlararo soliq inspeksiyasi, Qoraqalpog‘iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahar soliq boshqarmalari, shuningdek tumanlar (shaharlar) soliq inspeksiyalari
Soliq majburiyati	**Налоговое обязательство**	**Tax liability**	Soliq to‘g‘risidagi qonunchilik bilan soliq to‘lovchilar zimmasiga yuklatilgan soliqlarni va yig‘imlarni to‘g‘ri hisoblab chiqarish hamda o‘z vaqtida to‘lash majburiyati
Soliq qarzi	**Налоговая задолженность**	**Tax debt**	Soliq kodeksi maqsadida hisoblab chiqarilgan (hisoblangan) va belgilangan muddatlarda to‘lanmagan soliqlarning, shu jumladan ular bo‘yicha bo‘nak va joriy to‘lovlarning summalari, shuningdek Soliq kodeksida belgilangan muddatda to‘lanmagan moliyaviy sanksiyalar va penyalar
Soliq stavkasi	**Налоговая ставка**	**Tax rate**	Soliq stavkasi soliq bazasining o‘lchov birligiga nisbatan hisoblanadigan soliqning foizlardagi yoki mutlaq summadagi miqdorini ifodalaydi
Soliq imtiyozlari	**Налоговые льготы**	**Tax benefits**	Soliq to‘lovchilarning ayrim toifalariga boshqa soliq to‘lovchilarga nisbatan soliq

			to‘g‘risidagi qonunchilikda nazarda tutilgan afzalliklar, shu jumladan soliqni to‘lamaslik yoki ularni kamroq miqdorda to‘lash imkoniyati
Umidsiz qarz	**Безнадежная задолженность**	**bad debt**	sud qarori bilan majburiyatning bekor qilinishi tufayli yoxud qarzdorning bankrot deb topilganligi, tugatish, qarzdorning vafoti yoki da’vo muddati tugashi sababli to‘lanishi mumkin bo‘lmagan qarz
Yakka tartibdagi tadbirkor	**Индивидуальный предприниматель**	**Individual entrepreneur**	Belgilangan tartibda ro‘yxatdan o‘tgan va yuridik shaxs tashkil etmagan holda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiradigan jismoniy shaxs
Yig‘im	**Сбор**	**Fees**	Budjet tizimiga Soliq kodeksida yoki boshqa qonunchilik hujjatlarida belgilangan majburiy to‘lov tushuniladi, bu yig‘imning to‘lanishi uni to‘lovchi shaxsga nisbatan vakolatli organ yoki uning mansabdor shaxsi tomonidan yuridik ahamiyatga ega harakatlarni amalga oshirish, shu jumladan unga muayyan huquqlarni yoxud ruxsat etuvchi hujjatlarni berish shartlaridan biri bo‘ladi.

ILOVALAR

1-ilova

Tovar cheklari
KITOBChASI

Tovar cheklari kitobchasining titul varag‘i

Tikish joyi	STIR ☐☐☐☐☐☐☐☐☐ Familiyasi, ismi, otasining ismi _____ Faoliyatni amalga oshirish joyi _____ Kitobcha _____ tuman (shahar) DSIda qayd qilindi raqami ☐☐☐☐☐☐☐ Kitob ip bilan tikilgan va muhri bilan tasdiqlangan _____ tuman (shahar) DSI Tovar cheklari raqamlari ☐☐☐ dan ☐☐☐ gacha Qayd qilish sanasi (kk/oo/yy) ☐☐ ☐☐ ☐☐☐☐ (kun/oy/yil) F.I.O. _____ Imzo _____ M.O‘.

Tovar cheki

Tikish joyi	**Tovar chyeki №** ___	STIR ☐☐☐☐☐☐☐☐☐ Sana ☐☐ ☐☐ ☐☐☐☐ (kun/oy/yil)		
		Yakka tartibdagi tadbirkor nomi	**Manzili**	**Sotilgan tovarlar summasi**
		_____ (sotuvchining F.I.Sh.)		_____ (imzo)

STIR ☐☐☐☐☐☐☐☐☐ varaq 4 8

Yakka tartibdagi tadbirkorning tovar operatsiyalarini hamda daromadlar va xarajatlarini hisobga olish KITOBI* №.___

Yakka tartibdagi tadbirkor to‘g‘risida MA’LUMOTLAR

STIR ☐☐☐☐☐☐☐☐☐

Yakka tartibdagi tadbirkorning familiyasi, ismi va otasining ismi _____

Pasport ma’lumotlari: seriyasi ☐☐ raqami ☐☐☐☐☐☐☐

berilgan ☐☐ ☐☐ ☐☐☐☐ Kim tomonidan berilgan _____
(kun/oy/yil)

Davlat ro‘yxatidan o‘tganligi to‘g‘risida guvohnoma: raqami ☐☐☐☐☐☐☐

_____tuman (shahar)

Davlat xizmatlari markazi tomonidan berilgan sana ☐☐ ☐☐ ☐☐☐☐
(kun/oy/yil)

amal qilish muddati ☐☐ ☐☐ ☐☐☐☐ gacha
(kun/oy/yil)

Faoliyat tur(lar)i _____
_____
_____
_____

Telefoni: kod ☐☐☐☐☐ raqami ☐☐☐☐☐☐☐

Mazkur Kitobda ko‘rsatilgan ma’lumotlarning ishonchliligi va to‘liqligini tasdiqlayman:	**Davlat soliq xizmati organi xodimi tomonidan to‘ldiriladi**
Yakka tartibdagi tadbirkor Imzosi _____	Mazkur kitob _____ tuman (shahar) DSIda ☐☐☐☐☐☐ -son raqam bilan ro‘yxatga olingan. Kitobning varaqlari tikilgan, raqamlangan va tuman (shahar) DSI muhri bilan tasdiqlangan. Kitob ☐☐☐ varaqda ☐☐ dan ☐☐☐ gacha Qayd qilingan sana ☐☐ ☐☐ ☐☐☐☐ (kun/oy/yil) F.I.O. _____ Imzo _____ M.O‘.

** Mazkur kitob tadbirkorlik faoliyatining har bir turi uchun alohida yuritiladi.*

STIR | | | | | | | | | | varaq 4 9

Daromadlarni hisobga olish registrlari (chakana savdo)
20__ yil _____ oyi uchun

ming so‘mda

T/r	Tovarlar nomi*	O‘lchov birligi	Sotib olish narxi (bir birlik uchun)	Sotish narxi (bir birlik uchun)	Oy boshiga qoldiq		Oy davomida				Oy oxiriga qoldiq		Daromad summasi (10 satr - 9 satr x 4 satr)
							kelib tushdi		sotildi				
					miq-dori	summasi	miq-dori	summasi	miq-dori	summasi	miq-dori	summasi	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	Jami												

**Oy davomida bir turdagi tovarlar nomi bir marta ko‘rsatiladi.*

Yakka tartibdagi tadbirkor _____
(imzo)

_____
(sana)

STIR | | | | | | | | | |

varaq | 5 | 0 |

Daromadlarni hisobga olish registrlari (xizmatlar ko‘rsatish)
20__ yil _____ oyi uchun

T/r	Ko‘rsatilgan xizmatlar nomi	Buyurtma olingan sana	Ijro muddati	Buyurtma summasi	Xizmatlar ko‘rsatilgan	
					sanasi	summasi
1						
2						
...						
	Jami					

Yakka tartibdagi tadbirkor _____
(imzo)

_____
(sana)

STIR | | | | | | | | | | varaq | 5 | 1 |

Xarajatlarni hisobga olish registrlari
20__ yil _____ oyi uchun

ming so‘mda

T/r	Xarajatlar turi*	Tasdiqlovchi xujjat nomi va sanasi	To‘lovni qabul qilgan jismoniy (yuridik) shaxs		Xarajat summasi
			STIR	nomi	
1	2	3	4	5	6
1					
2					
...					
	Jami				

**Tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish bilan bog‘liq xarajatlar ko‘rsatiladi. Tadbirkorning shaxsiy ehtiyojlari uchun amalga oshirilgan xarajatlar olingan daromadlar summasidan chegirilmaydi.*

Yakka tartibdagi tadbirkor _____
(imzo)

_____
(sana)

2-ilova

STIR | | | | | | | | | | varaq | 5 | 2 |

Hujjat turi | | / | | Kalendar yil | | | | |

Hujjat turi: 1 - hisobot, 2 - aniqlashtiruvchi (kasr orqali aniqlashtiruv raqami)

Yakka tartibdagi tadbirkor to‘g‘risida
MA’LUMOTLAR

Yakka tartibdagi tadbirkorning familiyasi, ismi va otasining ismi _____

_____

Davlat ro‘yxatidan o‘tganligi to‘g‘risida guvohnoma: raqami | | | | | | | |

_____tuman (shahar)

Davlat xizmatlari markazi berilgan | | | | | | | | | | |

(kun/oy/yil)

amal qilish muddati | | | | | | | | | gacha

(kun/oy/yil)

Doimiy yashash joyi manzili _____

Faoliyatni amalga oshirish joyi _____

Telefoni: kodi | | | | | | raqami | | | | | | | |

Faoliyat turlari

1. _____
2. _____
3. _____

Bank nomi _____

Bank hisobraqamlari | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | |

Ushbu Hisobot | | varaqda tuzilgan, unga ilova qilingan tasdiqlovchi hujjatlar yoki ularning nusxalari | | | | varaqda O‘lchov birligi |

Hisob-kitobni taqdim etish muddati | | | | | | | | (kun/oy/yil)

_____ga taqdim etiladi

(soliq bo‘yicha hisobga olish joyidagi davlat soliq xizmati organi)

Ushbu hisob-kitobda ko‘rsatilgan ma’lumotlarning to‘liqligi va ishonchliligini tasdiqlayman:

Yakka tartibdagi tadbirkor _____

(imzo)

_____

(sana)

STIR | | | | | | | | | |

varaq 5 3

Yakka tartibdagi tadbirkorning tovarlarni (ishlarni xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan tushumlari to‘g‘risida HISOBOT

T/r	Oylar	Jami kelib tushgan daromadlar summasi	Shundan	
			tovarlarni sotishdan	xizmatlar ko‘rsatishdan
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				
11				
12				

Yakka tartibdagi tadbirkor _____

(imzo)

_____

(sana)

3-ilova

Deklaratsiya turi: ☐ 1-deklaratsiya/2-qayta deklaratsiya Kalendar yili ☐☐☐☐ varaq 4 4

Yakka tartibdagi tadbirkorning jami yillik daromadi to‘g‘risidagi DEKLARATSIYa

Yakka tartibdagi tadbirkordan olinadigan daromad solig‘i to‘lovchisi to‘g‘risida MA’LUMOTLAR

STIR ☐☐☐☐☐☐☐☐☐

Familiyasi: _____

Ismi: _____

Otasining ismi: _____

Davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan sana ☐☐ ☐☐ ☐☐☐☐
(kun/oy/yil)

Davlat ro‘yxatidan o‘tkazilganligi to‘g‘risidagi guvohnoma raqami ☐☐☐☐☐☐

1. _____
(asosiy faoliyat turi)

2. _____
(qo‘shimcha faoliyat turi)

3. _____
(qo‘shimcha faoliyat turi)

_____
(faoliyatni amalga oshirish manzili (pochta indeksi, shahar (tuman, qishloq) ko‘cha nomi, uy raqami)

Telefon: kod ☐☐ raqam ☐☐☐☐☐☐☐

Dastlabki tarzdagi deklaratsiyani taqdim etish muddati ☐☐ ☐☐ ☐☐☐☐
(kun/oy/yil)

_____ ga taqdim etiladi
soliq bo‘yicha hisobga olish joyidagi davlat soliq xizmati organi

Mazkur deklaratsiya ☐☐☐ varaqda tuzilgan

unga ilova qilingan hujjatlar ☐☐☐ varaqda

Ushbu deklaratsiyada ko‘rsatilgan ma’lumotlarning to‘liqligi va ishonchliligini tasdiqlayman:

Yakka tartibdagi tadbirkor _____
(imzo)

_____
(sana)

Izoh: Mazkur deklaratsiya yakka tartibdagi tadbirkor sifatida ro‘yxatdan o‘tmasdan tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi jismoniy shaxslar tomonidan ham taqdim etiladi.

STIR | | | | | | | | | | varaq | 4 | 5 |

I BO‘LIM

1. Yakka tartibdagi tadbirkorlik faoliyatidan olingan daromadlar

T/r	Ko‘rsatkichlar	Olingan jami daromad summasi	Tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish bilan bog‘liq xarajatlar summasi	Soliqqa tortiladigan daromad summasi (3-satr – 4-satr)	Yil davomida budjetga to‘langan jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i summasi
1	2	3	4	5	6
I	Yakka tartibdagi tadbirkorlik faoliyatidan olinadigan soliq solinadigan daromadlar – jami				
	shu jumladan oylar kesimida:				
1.	Yanvar				
2.	Fevral				
3.	Mart				
4.	Aprel				
5.	May				
6.	Iyun				
7.	Iyul				
8.	Avgust				
9.	Sentabr				
10.	Oktabr				
11.	Noyabr				
12.	Dekabr				

II BO‘LIM

2. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i solinadigan daromadni aniqlash maqsadida ma’lum qilamanki, jami yillik daromadimdan quyidagi jami _____ so‘m chegirmalarni qilish huquqiga egaman:

a) O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 369-moddasiga asosan jami daromadga kiritilmaydigan daromadlar bo‘yicha _____ so‘m;

b) O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 378-moddasiga asosan soliq solinmaydigan daromadlar bo‘yicha _____ so‘m;

v) O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 380-moddasiga asosan _____ so‘m summada daromad olingan har bir oy uchun mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining 1,41 baravari miqdorida;

g) qonun hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa daromadlar bo‘yicha _____ so‘m.

III BO‘LIM
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i summasi HISOB-KITOBI

T/r	Ko‘rsatkichlar	Satr kodi	Soliq to‘lovchi tomonidan to‘ldiriladi	Soliq organi tomonidan to‘ldiriladi
1.	Jami daromadning umumiy summasi	010		
2.	Jami daromaddan chegiriladigan xarajatlarning umumiy summasi	020		
3.	Jami daromaddan chegiriladigan imtiyozlar summasi	030		
4.	Soliq solinadigan baza (010-satr – 020-satr – 030-satr)	040		
5.	Hisoblab chiqarilgan jismoniy shaxslarning daromad solig‘i umumiy summasi – jami (040-satr x soliq stavkasi), shu jumladan:	050		
	budjetga			
	SHJBPHga			
6.	Yil davomida to‘langan (ushlangan) jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ining umumiy summasi - jami, shu jumladan:	060		
	budjetga			
	SHJBPHga			
7.	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i summasi (050-satr – 060-satr):	070		
	budjetga qo‘shimcha to‘lanadigan summa			
	budjetdan qaytariladigan summa			

qirqish chizig‘i

Yakka tartibdagi tadbirkor _____ ning
(F.I.O)

_____yil uchun _____ varaqdan iborat jami yillik daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiyasi va ilovalari

_____ tuman (shahar) DSI tomonidan ro‘yxatga olindi (qabul qilindi).

№ | | | | | | | | |

Yakka tartibdagi tadbirkorning
jami yillik daromadi to‘g‘risidagi
deklaratsiyasiga
ilova

20___ yilda yakka tartibdagi tadbirkorlik faoliyatidan olingan daromadlardan chegiriladigan xarajatlarning HISOB-KITOBI

T/r	Xarajatlar turi[1]	Tasdiqlovchi xujjat nomi va sanasi	To‘lovni qabul qilgan jismoniy (yuridik) shaxs2		Xarajat summasi
			STIR	nomi	
1	2	3	4	5	6
I	Jami daromaddan chegiriladigan xarajatlar jami:				
1					
2					
3					
...					
II	Jami daromaddan chegirilmaydigan xarajatlar jami:				
1					
2					
3					
…					
	Jami				

**Tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish bilan bog‘liq xarajatlar ko‘rsatiladi. Yollangan xodimlar uchun to‘langan ish haqi va tadbirkorning shaxsiy ehtiyojlari uchun amalga oshirilgan xarajatlar olingan daromadlar summasidan chegirilmaydi.*

Izoh: Olingan daromadlar summasidan chegiriladigan xarajatlarni tasdiqlovchi hujjatlar ilova qilinadi.

4-ilova

STIR | | | | | | | | | | varaq | 4 | 1 |

Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan qo‘shilgan qiymat solig‘i to‘lovchisi sifatida ro‘yxatdan o‘tish va foyda solig‘ini soddalashtirilgan tartibda to‘lash to‘g‘risida
ARIZA (BILDIRIShNOMA)

_____
(pochta indeksi, shahar (tuman, qishloq),
_____ manzilda joylashgan
ko‘chaning nomi va uy (xonadon)ning raqami
_____ amalga oshiradigan
(asosiy faoliyat turi)
_____
(soliq to‘lovchining to‘liq nomi)

Sizdan, | | | | | | | | | | dan boshlab
(kun/oy/yil)
QQS to‘lovchisi sifatida ro‘yxatdan o‘tkazishni so‘raydi.

QQS to‘lashga o‘tish uchun asos:

☐ 1. Tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olgan daromadim bir milliard so‘mdan oshganligi sababli qo‘shilgan qiymat solig‘i va foyda solig‘ini to‘layman. (SK, 462-m, 9-q),

Tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olgan daromadlar bir milliard so‘mdan oshgan sana | | | | | | | | | | | |
(kun/oy/yil)

☐ 2. Aylanmadan olinadigan soliqni to‘lash o‘rniga qo‘shilgan qiymat solig‘i va foyda solig‘ini to‘lashga o‘taman. (SK, 462-m, 4-q),

Tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olgan daromadlar yuz million so‘mdan oshgan sana | | | | | | | | | | | |
(kun/oy/yil)

_____ ga taqdim etiladi.
(soliq bo‘yicha hisobga olish joyidagi davlat soliq xizmati organi)

Soliq to‘lovchi to‘g‘risida
MA’LUMOTLAR

1. Davlat ro‘yxatidan o‘tkazilganligi to‘g‘risidagi guvohnoma | | | | | | | |

2. Tashkil etilgan sana (kun/oy/yil)STIR | | | | | | | | | | | |
(kun/oy/yil)

3. STIR | | | | | | | | | |

4. Telefon: kod | | | raqam | | | | | | | |

Ushbu ariza (bildirishnoma)da ko‘rsatilgan ma’lumotlarning to‘liqligi va ishonchliligini tasdiqlayman:

Yakka tartibdagi tadbirkor _____
(imzo)

_____
(sana)

Izoh: Mazkur Ariza (Bildirishnoma) soliq bo‘yicha hisobga olish joyidagi davlat soliq xizmati organiga soliq to‘lovchining shaxsiy kabineti orqali elektron shaklda taqdim etiladi.

5-ilova

STIR | | | | | | | | | | varaq | 2 | 0 |

Jismoniy shaxsning jami yillik daromadi to‘g‘risidagi
DEKLARATSIYa

Deklaratsiya turi: ☐ ixtiyoriy Kalendar yil ☐☐☐☐

Jismoniy shaxslardan olinadigan
daromad solig‘i to‘lovchisi to‘g‘risida
MA’LUMOTLAR

FAMILIYaSI: _____ ISMI: _____ OTASINING ISMI: _____

STIR ☐☐☐☐☐☐☐☐☐

JShShIR ☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐ *(chet ellik jismoniy shaxs uchun, mavjud bo‘lganda)*

Tug‘ilgan sanasi ☐☐ ☐☐ ☐☐☐☐

Jinsi: erkak ☐ ayol ☐ (kerakligiga «V» belgisi qo‘yilsin)

Chet ellik jismoniy shaxs* ☐

O‘zbekiston Respublikasiga kelgan sanasi* ☐☐ ☐☐ ☐☐☐☐

Fuqaroligi _____

Pasport yoki ID karta : seriyasi ☐☐ raqami ☐☐☐☐☐☐☐

Berilgan sana ☐☐ ☐☐ ☐☐☐☐ Kim tomonidan berilgan _____

Yashash joyining manzili
viloyat ☐ shahar ☐
tuman ☐ aholi punkti ☐
ko‘cha ☐ uy ☐ xonadon ☐

Telefon: kod ☐☐☐☐☐ raqam ☐☐☐☐☐☐☐

Mazkur deklaratsiya ☐☐ varaqda tuzilgan, unga ilova qilingan tasdiqlovchi hujjatlar yoki ularning nusxalari ☐☐☐ varaqda O‘lchov birligi so‘m

STIR | | | | | | | | | | varaq | 2 | 1 |

Deklaratsiyani topshirish muddati (kun/oy/yil) | | | | | | | | |

_____ ga taqdim etiladi

(doimiy yashash joyidagi soliq organi)

Mazkur Deklaratsiyada ko‘rsatilgan ma’lumotlarning ishonchliligi va to‘liqligini tasdiqlayman:	**Soliq organi xodimi tomonidan to‘ldiriladi**
Soliq to‘lovchi STIR	Mazkur deklaratsiya (kerakligiga «V» belgisi qo‘yilsin) ☐ shaxsan ☐ pochta orqali
F.I.O. _____ Imzo _____	☐☐☐ varaqda taqdim etilgan
	☐ Elektron shaklda
	Ro‘yxatga olindi № ☐☐ ☐☐ ☐☐☐☐ (kun/oy/yil)
Sana ☐☐ ☐☐ ☐☐☐☐ (kun/oy/yil)	F.I.O. _____ Imzo _____

** Chet ellik jismoniy shaxs tomonidan to‘ldiriladi.*

STIR | | | | | | | | | | varaq | 2 | 2 |

I BO‘LIM

1. Asosiy va asosiy bo‘lmagan ish joyidan olingan daromadlar.

T/r	Korxona yoki muassasa nomi	1.Asosiy ish joyi, 2.Asosiy bo‘lmagan ish joyi	Ishlagan davri	Hisoblangan daromad summasi	Budjetga ushlab qolingan jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i summasi
1.					
2.					
3.					
	Jami				

Asosiy va asosiy bo‘lmagan ish joyidan olingan to‘langan daromadlar va ushlab qolingan jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i summalari to‘g‘risidagi ma’lumotnoma ilova qilinadi.

2. Ilm-fan, adabiyot va san’at asarlarini yaratganlik hamda ulardan foydalanganlik uchun mualliflik haqi tariqasida olingan daromadlar

T/r	Mualliflik huquqi ob’ektlari	Mualliflik haqi sifatida olingan daromad summasi	Mualliflik haqi sifatida olingan daromadlarni olish bilan bog‘liq xarajatlar	Ijodiy faoliyat bo‘yicha soliqqa tortiladigan daromad summasi	Mualliflik haqi ko‘rinishidagi daromaddan budjetga ushlangan jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i summasi
1.					
2.					
3.					
	Jami				

Ijodiy faoliyatni amalga oshirganlik bilan bog‘liq, haqiqatda qilingan va hujjatlar bilan tasdiqlangan xarajatlar daromaddan chegiriladi, biroq olingan jami daromad summasining 30 foizidan ko‘p bo‘lmagan miqdorda.

Ijodiy faoliyatni amalga oshirish bilan bog‘liq xarajatlarga quyidagilar kiradi:

ilm-fan, adabiyot va san’at asarlarini yaratganlik hamda ulardan foydalanganlik uchun zarur materiallarni olishga doir xarajatlar;

faqat ilm-fan, adabiyot va san’at asarlarini yaratish, nashr qilish, ijro etish yoki ulardan boshqacha tarzda foydalanish maqsadida foydalaniladigan bino va mol-mulk ijarasiga doir xarajatlar.

3. Grant ko‘rinishida olingan daromadlar.

T/r	Grant bergan yuridik shaxsning nomi	Olingan grant summasi	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ining hisoblangan summasi
1.			
2.			
3.			
	Jami		

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi vakolat bergan fan va texnologiyalarni rivojlantirishni muvofiqlashtirish organining xulosasi ilova qilinadi.

STIR | | | | | | | | | | varaq | 2 | 3 |

4. Mol-mulkni ijaraga berishdan olingan daromadlar.

	Mol-mulkni ijaraga berishdan olingan daromadlar			Jami daromadlar summasi (2-ustun + 3-ustun + 4-ustun)	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i (5-ustun x soliq stavkasi)	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ining budjetga to‘langan (ushlab qolingan) summasi
	uy-joyni va yashash uchun mo‘ljallanmagan joylarni*	avtomobil transportini*	boshqa mol-mulkni*			
1	2	3	4	5	6	7
Yuridik va jismoniy shaxslarga						
Jami						

** Shartnomalarning nusxalari ilova qilinadi.*

Yuridik va jismoniy shaxslarga:

uy-joylarni va yashash uchun mo‘ljallanmagan ob’ektlarni ijaraga berganda - 2-ustunda Jismoniy shaxsning jami yillik daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiya 1-ilovasi 001-satrining yillik summasi ko‘rsatiladi;

avtomobil transportini ijaraga berganda - 3-ustunda Jismoniy shaxsning jami yillik daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiya 2-ilovasi 001-satrining yillik summasi ko‘rsatiladi.

5. Foizlar, dividendlar va boshqa mulkiy daromadlar.

T/r	Daromad nomi	Daromad summasi	Budjetga ushlab qolingan jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i summasi
1.	Foizlar		
2.	Dividendlar		
3.	Soliq to‘lovchiga mulk huquqi asosida tegishli bo‘lgan mol-mulkni realizatsiya qilishdan olingan daromadlar		
4.	Sanoat mulki ob’ektlariga, seleksiya yutug‘iga oid patent (litsenziya) egasi bo‘lgan soliq to‘lovchining patentdan boshqa shaxs foydasiga voz kechganda yoki litsenziya shartnomasi tuzganda olgan daromadi		
5.	Royalti		
6.	Ishonchli boshqaruvga berilgan mol-mulk bo‘yicha ishonchli boshqaruvchidan olingan daromad		
7.	Soliq kodeksning 324-moddasida nazarda tutilgan tartibda aniqlanadigan REPO operatsiyalari bo‘yicha daromad		
8.	Soliq kodeksning 327-329-moddalarida nazarda tutilgan tartibda aniqlanadigan, qimmatli qog‘ozlar va (yoki) muddatli bitimlarning hosila moliyaviy vositalari bilan operatsiyalar bo‘yicha daromad		
9	Soliq kodeksning VII bo‘limida belgilangan hollarda va tartibda nazorat qilinadigan chet el kompaniyasining foyda tarzidagi daromadi		

10	Soliq kodeksning 319-moddasiga muvofiq aniqlanadigan, oddiy shirkat shartnomasiga (birgalikdagi faoliyat to‘g‘risidagi shartnomaga) muvofiq ishtirok etishdan olingan daromadlar		
11	375-moddaning 1-11-bandlarida ko‘rsatilmagan mulkiy xususiyatga ega boshqa daromadlar		
	Jami		

6. Soliq agentlari bo‘lmagan manbalardan olingan daromadlar hamda soliq agenti tomonidan ushlab qolinmagan soliq solinadigan boshqa daromadlar (ushbu bo‘limning 1-5 banlarida ko‘rsatilganlari bundan mustasno).

T/r	Daromad turlari	Daromad summasi	1. Soliq agenti bo‘lmagan manbalardan olingan daromadlar. 2. Soliq agenti tomonidan ushlab qolinmagan soliq solinadigan boshqa daromadlar.	Soliq solinadigan daromad summasi	Ushlab qolingan jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i summasi
1.					
2.					
3.					
	Jami				

7. O‘zbekiston Respublikasi hududidan tashqaridagi manbalardan olingan daromadlar

T/r	Daromad olingan mamlakatning nomi (daromad to‘lash manbasining nomi va manzili)	Daromadlar olingan sana	Olingan daromad summasi			O‘zbekiston Respublikasida belgilangan amaldagi stavka bo‘yicha hisoblangan daromad solig‘i	Xorijiy davlatda to‘langan (ushlab qolingan) jismoniy shaxslarning daromadlaridan olinadigan soliq summasi		
			valyu-tada	valyuta kursi	so‘mda	so‘mda	valyu-tada	valyuta kursi	so‘mda
1.									
2.									
3.									
	Jami								

Chet davlat vakolatli organining ma’lumotnomasi yoki soliq O‘zbekiston Respublikasi hududidan tashqarida to‘langanligi faktini tasdiqlovchi boshqa hujjat O‘zbekiston Respublikasi hududidan tashqarida foyda solig‘i yoki aynan o‘xshash turdagi soliq to‘langanligini (ushlab qolinganligini) tasdiqlovchi hujjatlarni taqdim etaman.

8. Moddiy yordam summasi _____ so‘mni tashkil qildi.

9. Sovg‘alar summasi _____ so‘mni tashkil qildi.

STIR | | | | | | | | | | varaq | 2 | 5 |

II BO‘LIM

10. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i solinadigan daromadni aniqlash maqsadida ma’lum qilamanki, yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksiga muvofiq jami yillik daromaddan quyidagi chegirmalarni qilish huquqiga egaman:

a) _____ so‘m summada daromad olingan har bir oy uchun mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining 1,41 baravari miqdorida.

Mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining 1,41 baravari miqdorida chegirma uchun asos:

Hujjatning nomi _____

seriyasi _____ raqami _____

_____ tomonidan berilgan.

berilgan sanasi | | | | | | | | | | |

b) ko‘rsatilgan moddiy yordam bo‘yicha _____ so‘m miqdorida;

v) sovg‘alar bo‘yicha _____so‘m miqdorida;

g) mualliflik haqi ko‘rinishida daromad olish uchun amalga oshirilgan xarajatlar bo‘yicha_____ so‘m miqdorida;

d) xodim bilan tuzilgan mehnat shartnomasi (kontrakti) bekor qilinganda to‘lanadigan mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining 4,22 baravarigacha miqdori doirasidagi ishdan bo‘shatish nafaqasi va boshqa to‘lovlar bo‘yicha _____ so‘m;

ye) soliq to‘lovchilarning ish haqi va boshqa daromadlarining hayotni uzoq muddatli sug‘urtalash (hayot sug‘urtasi sohasining barcha toifalarida) bo‘yicha sug‘urta mukofotlarini to‘lash uchun O‘zbekiston Respublikasida sug‘urta faoliyatini amalga oshirishga litsenziyasi bo‘lgan yuridik shaxslarga yo‘naltiriladigan summalari _____ so‘m;

j) olingan ipoteka kreditlarini va ular bo‘yicha hisoblangan foizlarni soliq davri davomida jami o‘n besh million so‘mgacha bo‘lgan miqdorda qoplashga, basharti yakka tartibdagi uy-joyning yoki ko‘p qavatli uydagi xonadonning qiymati uch yuz million so‘mdan oshmasa hamda u dastlabki badalning va (yoki) ipoteka krediti bo‘yicha foizlarning bir qismini qoplash uchun budjetdan ajratilgan subsidiyalarni hisobga olgan holda yo‘naltirilgan mablag‘lar _____ so‘m;

z) O‘zbekiston Respublikasining oliy o‘quv yurtlarida ta’lim olish (o‘zining, yigirma olti yoshga to‘lmagan farzandlarining yoki erining (xotinining) ta’lim olishi) uchun yo‘naltirilgan mablag‘lar _____ so‘m;

i) fuqarolarning O‘zbekiston Respublikasi Xalq bankidagi ixtiyoriy ravishda shaxsiy jamg‘arib boriladigan pensiya hisobvaraqlariga yo‘naltirilgan mablag‘lar _____ so‘m;

k) jismoniy shaxslardan tekin (shu jumladan hadya shartnomalari bo‘yicha) olingan ulushlar, paylar va aksiyalar tarzidagi daromadlar, agar bu ulushlarni, paylarni va aksiyalarni berish yaqin qarindoshlar o‘rtasida amalga oshirilsa, _____ so‘m;

l) paxta yig‘im-terimi bo‘yicha qishloq xo‘jaligi ishlariga jalb qilinadigan soliq to‘lovchilarning bu ishlarni bajarganlik uchun olgan daromadlari _____ so‘m;

m) qonun hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa daromadlar bo‘yicha _____ so‘m.

11*. Ilgari O‘zbekiston Respublikasida jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiya taqdim etilgan edi (oxirgi yil va soliq organi ko‘rsatiladi)

_____ taqdim etilgan.

STIR | | | | | | | | | | varaq | 2 | 6 |

12*. O‘zbekiston Respublikasida soliqqa tortish masalasini ko‘rayotganda inobatga olinishi lozim bo‘lgan qo‘shimcha ma’lumotlar

_____

_____

_____

_____

**) mazkur bandlar faqatgina chet el jismoniy shaxslar tomonidan to‘ldiriladi.*

III BO‘LIM

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i summasi HISOB-KITOBI

T/r	Ko‘rsatkichlar	Soliq to‘lovchi tomonidan to‘ldiriladi	Soliq organi tomonidan to‘ldiriladi
1.	Jami daromadning umumiy summasi		
2.	Jami daromaddan chegirmalarning umumiy summasi		
3.	Soliq solinadigan baza		
4.	Hisoblab chiqarilgan jismoniy shaxslarning daromad solig‘i umumiy summasi - jami, shu jumladan		
	budjetga		
	SHJBPHga		
5.	Yil davomida to‘langan (ushlangan) jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ining umumiy summasi - jami, shu jumladan		
	budjetga		
	SHJBPHga		
6.	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i summasi:		
	budjetga qo‘shimcha to‘lanadigan		
	budjetdan qaytariladigan		

---------- *kesish chizig‘i* ----------

_____ fuqarosi _____ ning
(davlat nomi) (F.I.O)

_____yil uchun _____varaqdan iborat jami yillik daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiyasi va ilovalari

_____ tuman (shahar) DSI tomonidan ro‘yxatga olindi (qabul qilindi).

№ _____ _____ _____ (kun/oy/yil)

_____ _____ _____
(mas’ul shaxsning F.I.O, lavozimi va imzosi) (kun/oy/yil)

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i summasi:
qo‘shimcha to‘lanishga _____ so‘m yoki qaytarishga _____so‘m.

_____

_____ varaqdan iborat deklaratsiya va ilovalar aloqa bo‘limi tomonidan jo‘natish uchun qabul qilindi (pochta orqali jo‘natishda rasmiylashtiriladi).

Aloqa bo‘limi belgisi _____ _____ _____
(kun/oy/yil)

STIR | | | | | | | | | |

varaq | 2 | 7 |

Jismoniy shaxsning jami yillik daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiyasiga 1-ILOVA

20___ yilda uy-joyni va yashash uchun mo‘ljallanmagan joylarni ijaraga berishdan olingan soliq solinadigan daromadlarning HISOB-KITOBI

T/r	Ko‘rsatkichlar	Satr kodi	Yan-var	Fev-ral	Mart	Ap-rel	May	Iyun	Iyul	Av-gust	Sen-tyabr	Oktya-br	Noya-br	Deka-br	Yil
	Uy-joyni va yashash uchun mo‘ljallanmagan joylarni ijaraga berishdan olinadigan soliq solinadigan daromadlar - jami (020+030+..-satrlar yig‘indisi)	001													
	shu jumladan shartnomalar kesimida:		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
1.	_____-son *(shartnoma raqami va sanasi ko‘rsatiladi)*	011	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	Ijaraga berilgan joyning umumiy maydoni (kv.metr):		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	uy-joyning	012													
	yashash uchun mo‘ljallanmagan joyning	013													
	1 kv.metr uchun ijara to‘lovining eng kam miqdori, so‘m:		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	uy-joyning	014													
	yashash uchun mo‘ljallanmagan joyning	015													
	Ijara to‘lovining eng kam miqdoridan kelib chiqib hisoblangan daromad, so‘m - jami (017-satr + 018-satr)	016													
	uy-joy bo‘yicha (012-satr x 014-satr)	017													
	yashash uchun mo‘ljallanmagan joy bo‘yicha (013-satr x 015-satr)	018													
	Shartnoma bo‘yicha olinadigan daromad, so‘m	019													
	Soliq hisoblash maqsadida aniqlangan daromad*, so‘m	020													

STIR | | | | | | | | | |

varaq | 2 | 8 |

2.	_____-son *(shartnoma raqami va sanasi ko'rsatiladi)*	021	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	Ijaraga berilgan joyning umumiy maydoni (kv.metr):		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	uy-joyning	022													
	yashash uchun mo'ljallanmagan joyning	023													
	1 kv.metr uchun ijara to'lovining eng kam miqdori, so'm:		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	uy-joyning	024													
	yashash uchun mo'ljallanmagan joyning	025													
	Ijara to'lovining eng kam miqdoridan kelib chiqib hisoblangan daromad, so'm - jami (027-satr + 028-satr)	026													
	uy-joy bo'yicha (022-satr x 024-satr)	027													
	yashash uchun mo'ljallanmagan joy bo'yicha (023-satr x 025-satr)	028													
	Shartnoma bo'yicha olinadigan daromad, so'm	029													
	Soliq hisoblash maqsadida aniqlangan daromad*, so'm	030													
....	va hokazo	...													

** Agar ijara to'lovining eng kam miqdoridan kelib chiqib hisoblangan daromad summasi shartnoma bo'yicha olingan daromad summasidan ortadigan bo'lsa, u holda ushbu satrda ijara to'lovining eng kam miqdoridan kelib chiqib hisoblangan daromad summasi ko'rsatiladi;*

Agar ijara to'lovining eng kam miqdoridan kelib chiqib hisoblangan daromad summasi shartnoma bo'yicha olingan daromad summasidan ortmasa, u holda ushbu satrda shartnoma bo'yicha olingan daromad summasi ko'rsatiladi.

STIR | | | | | | | | | |

varaq | 2 | 9 |

Jismoniy shaxsning jami yillik
daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiyasiga
2-ILOVA

Avtomobil transportini (yengil avtomobillarni, mikroavtobuslarni, avtobuslarni va yuk avtomobillarini) ijaraga berishdan olinadigan soliq solinadigan daromadlarning HISOB-KITOBI

T/r	Ko‘rsatkichlar	Satr kodi	Yan-var	Fev-ral	Mart	Ap-rel	May	Iyun	Iyul	Av-gust	Sen-tyabr	Ok-tyabr	Noya-br	De-kabr	Yil
	Avtomobil transportini ijaraga berishdan olinadigan soliq solinadigan daromadlar - jami (020+030+..-satrlar yig‘indisi)	001													
	shu jumladan shartnomalar kesimida:		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
1.	_____-son (shartnoma raqami va sanasi ko‘rsatiladi)	011	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	Ijaraga berilgan transport vositalarining soni:		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	yengil avtomobillarning	012													
	mikroavtobuslar, avtobuslar va yuk avtomobillarining	013													
	1 avtotransport vositasi uchun ijara to‘lovining eng kam miqdori, so‘m:		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	yengil avtomobilning	014													
	mikroavtobus, avtobus va yuk avtomobilining	015													
	Ijara to‘lovining eng kam miqdoridan kelib chiqib hisoblangan daromad, so‘m - jami (017-satr + 018-satr)	016													
	yengil avtomobillar bo‘yicha (012-satr x 014-satr)	017													
	mikroavtobuslar, avtobuslar va yuk avtomobillari bo‘yicha (013-satr x 015-satr)	018													

	Shartnoma bo‘yicha olinadigan daromad, so‘m	019													
	Soliq hisoblash maqsadida aniqlangan daromad*, so‘m	020													
2.	_____-son (shartnoma raqami va sanasi ko‘rsatiladi)	021	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	Ijaraga berilgan transport vositalarining soni:		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	yengil avtomobillarning	022													
	mikroavtobuslar, avtobuslar va yuk avtomobillarining	023													
	1 avtotransport vositasi uchun ijara to‘lovining eng kam miqdori, so‘m:		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	yengil avtomobilning	024													
	mikroavtobus, avtobus va yuk avtomobilining	025													
	Ijara to‘lovining eng kam miqdoridan kelib chiqib hisoblangan daromad, so‘m - jami (027-satr + 028-satr)	026													
	Yengil avtomobillar bo‘yicha (022-satr x 024-satr)	027													
	mikroavtobuslar, avtobuslar va yuk avtomobillari bo‘yicha (023-satr x 025-satr)	028													
	Shartnoma bo‘yicha olinadigan daromad, so‘m	029													
	Soliq hisoblash maqsadida aniqlangan daromad*, so‘m	030													
....	va hokazo	...													

** Agar ijara to'lovining eng kam miqdoridan kelib chiqib hisoblangan daromad summasi shartnoma bo'yicha olingan daromad summasidan ortadigan bo'lsa, u holda ushbu satrda ijara to'lovining eng kam miqdoridan kelib chiqib hisoblangan daromad summasi ko'rsatiladi;*

Agar ijara to'lovining eng kam miqdoridan kelib chiqib hisoblangan daromad summasi shartnoma bo'yicha olingan daromad summasidan ortmasa, u holda ushbu satrda shartnoma bo'yicha olingan daromad summasi ko'rsatiladi.

6-ilova

varaq | 1 | 2 |

To‘langan daromadlar va ushlab qolingan jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i summalari to‘g‘risida
MA’LUMOTNOMA
(20__ yil uchun)

Xo‘jalik yurituvchi sub’ekt (ish beruvchi) to‘g‘risida ma’lumotlar

STIR | | | | | | | | | |

Xo‘jalik yurituvchi sub’ektning to‘liq nomi _____

Xo‘jalik yurituvchi sub’ekt joylashgan yeri _____
Faoliyat yuritish joyi _____
Pochta manzili _____

Telefon: kod | | | | | | raqam | | | | | | | | |

Jismoniy shaxs (daromad oluvchi) to‘g‘risidagi ma’lumotlar

STIR | | | | | | | | | |

SHJBPH | | | | | | | | | | | | | | |

F.I.Sh. _____

Maqomi (1 - rezident / 0 - norezident) | | Ish joyi (1 - asosiy/ 0 - asosiy bo‘lmagan) | |

Pasport ma’lumotlari: seriyasi | | raqami | | | | | | | |

Berilgan sana | | | | | | | | Kim tomonidan berilgan _____

Mazkur Ma’lumotnomada ko‘rsatilgan ma’lumotlarning ishonchliligi va to‘liqligini tasdiqlayman:

Rahbar	Bosh buxgalter
STIR	STIR
F.I.O. _____	F.I.O. _____
Imzo _____	Imzo _____
	Sana (kk/oo/yy)

Izoh: *Mazkur Ma’lumotnoma soliq agenti tomonidan jismoniy shaxsning talabiga binoan yangi asosiy ish joyi bo‘yicha buxgalteriyaga taqdim etish uchun yoki jismoniy shaxsning jami yillik daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiyaga ilova qilish uchun beriladi.*

varaq | 1 | 3 |

Jismoniy shaxsning STIR | | | | | | | | | |

Jismoniy shaxsning F.I.Sh. _____

Oylar	Daromadlar - jami	shundan:				Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i (JShDS)	Fuqarolarning shaxsiy jamg‘arib boriladigan pensiya hisobvaraqlariga o‘tkaziladigan badallar summasi (ShJBPH)
		Kompensatsiya (Soliq kodeksining 373-moddasi)	Soliq kodeksining 378-moddasi bo‘yicha imtiyozlar	Soliq kodeksining 379 va 380-moddalari bo‘yicha imtiyozlar	Soliq solinadigan daromadlar		
Yanvar							
Fevral							
Mart							
Aprel							
May							
Iyun							
Iyul							
Avgust							
Sentabr							
Oktabr							
Noyabr							
Dekabr							
Jami							

Rahbar _____
(imzo)

Bosh buxgalter _____
(imzo)

7-ilova

1	4

To‘lov manbaidan soliq solinmagan moddiy naf tarzida daromadlar olgan jismoniy shaxslar to‘g‘risida MA’LUMOTNOMA (20_____yil uchun)

Yuridik shaxs (soliq agenti) to‘g‘risida ma’lumotlar

STIR | | | | | | | | | |

Yuridik shaxsning to‘liq nomi _____

_____

Yuridik shaxsning joylashgan yeri _____

Faoliyat yuritish joyi _____

Pochta manzili _____

Telefon: kod | | | | | | raqam | | | | | | | |

Ushbu Ma’lumotnoma			varaqda tuzilgan	O‘lchov birligi	so‘m

Mazkur Ma’lumotnomada ko‘rsatilgan ma’lumotlarning ishonchliligi va to‘liqligini tasdiqlayman:	**Davlat soliq xizmati organi xodimi tomonidan to‘ldiriladi**
Rahbar STIR | | | | | | | | | | F.I.Sh. _____ Imzo _____ Bosh buxgalter STIR | | | | | | | | | | F.I.Sh. _____ Imzo _____ Sana | | | | | | | | (kk/oo/yy)	Mazkur Ma’lumotnoma (kerakligiga «V» belgisi qo‘yilsin) ☐ shaxsan ☐ pochta orqali ☐☐☐ varaqda taqdim etilgan Taqdim etilgan sana ☐☐ ☐☐ ☐☐☐☐ (kk/oo/yy) F.I.Sh. _____ Imzo _____

Izoh: *Mazkur Ma’lumotnoma soliq agenti tomonidan to‘lov manbaida jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i ushlab qolingan moddiy naf tarzidagi daromadlar bo‘yicha taqdim etilmaydi.*

To‘lov manbaidan soliq solinmagan moddiy naf tarzida daromadlar olgan jismoniy shaxslar ro‘yxati

Tartib raqami	Jimoniy shaxsning F.I.Sh.	STIR	Doimiy yashash joyining manzili (viloyat, tuman, shahar, aholi punkti, ko‘cha, uy va xonadon raqami ko‘rsatiladi)	To‘lov manbaida soliq solinmagan moddiy naf tarzidagi daromadlarning hisoblangan summasi	Ushlab qolinmagan jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ining summasi

MUNDARIJA:		
	KIRISH	**3**
I-BOB	**«JISMONIY SHAXSLARNI SOLIQQA TORTISH-1» FANINING PREDMETI VA METODI**	**5**
1.1-§.	«Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fanini o‘qitishning zarurligi, uning boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi	5
1.2-§.	Fanning o‘rganish ob’ekti, predmeti, vazifasi va o‘rganish usullari	7
1.3-§.	«Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish-1» fanining mutaxassis kadrlarni tayyorlashdagi roli	9
	Tayanch so‘z va iboralar	10
	Nazorat savollari	10
	Test savollari	11
II-BOB	**JISMONIY SHAXSLARDAN OLINADIGAN SOLIQLAR VA ULARNING IQTISODIY AHAMIYATI**	**13**
2.1-§.	Soliqlarning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati, ob’ektiv zarurligi va funktsiyalari	13
2.2-§.	Soliqqa tortish munosabatlarida jismoniy shaxs tushunchasi va ularni soliqqa tortishning huquqiy asoslari	18
2.3-§.	Jismoniy shaxslar va ularning ayrim toifalari tomonidan to‘lanadigan soliqlarning iqtisodiy ahamiyati	26
	Tayanch so‘z va iboralar	31
	Nazorat savollari	31
	Test savollar.	32
III-BOB	**SOLIQQA TORTISH MUNOSABATLARIDA JISMONIY SHAXSLARNING HUQUQLARI VA MAJBURIYATLARI**	**34**
3.1-§.	Jismoniy shaxslarning soliq to‘lovchi sifatidagi huquqlari	34
3.2-§.	Jismoniy shaxslarning soliq to‘lovchi sifatidagi majburiyatlari	37
3.3-§.	Soliq to‘lovchi jismoniy shaxslarning vakillari va soliq agentlari	41
	Tayanch so‘z va iboralar.	45
	Nazorat savollar.	46
	Test savollari	46
IV-BOB	**JISMONIY SHAXSLARNING SOLIQ MAJBURIYATLARI VA ULARNING BAJARILISHI**	**49**
4.1-§.	Soliq majburiyati va uni bajarishning umumiy qoidalari	49
4.2-§.	Jismoniy shaxslarning soliq majburiyatini yuzaga kelishi va bajarish tartibi	54
4.3-§.	Soliqlar va yig‘imlarni to‘lash majburiyati	55
4.4-§.	Soliqlarni to‘lash muddatlarini o‘zgartirish: to‘lashni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib to‘lash imkoniyati	58
4.5-§.	Soliq to‘lovchi jismoniy shaxslarni hisobga qo‘yish tartibi	67
4.6-§.	Jismoniy shaxslarni soliq ob’ektlari bo‘yicha hisobga qo‘yish	73
4.7-§.	Soliq to‘lovchi to‘g‘risidagi hisob ma’lumotlarini yuritish	74
	Tayanch so‘z va iboralar	80
	Nazorat savollar	80

	Test savollari	81
V-BOB	**JISMONIY SHAXSLARNING JAMI DAROMADLARI TARKIBI VA ULARNI SOLIQQA TORTISHNING MOHIYATI VA USULLARI**	**85**
5.1-§.	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ining tarixi va budjetda tutgan o‘rni	85
5.2-§.	Soliq to‘lovchi jismoniy shaxslar, ularning daromad manbalari (turlari), individual daromad tushunchasi va uning turlari	93
5.3-§.	Soliq solish maqsadida jismoniy shaxslarning jami daromadlari tarkibi	96
5.4-§.	Jismoniy shaxslarning jami daromadlari tarkibiga kiritilmaydigan daromadlari	97
	Tayanch so‘z va iboralar	103
	Nazorat savollari	103
	Test savollari	104
VI-BOB	**JISMONIY SHAXSLARNING MEHNATGA HAQ TO‘LASH TARZIDAGI DAROMADLARINI SOLIQQA TORTISH**	**107**
6.1-§.	Mehnatga haq to‘lash va mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdori tushunchalari	107
6.2-§.	Mehnatga haq to‘lash shakllari	109
6.3-§.	Mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlar, soliq hisoblash va ushlab qolish va budjetga o‘tkazish tartibi	113
	Tayanch so‘z va iboralar	120
	Nazorat savollari	120
	Test savollari	120
VII-BOB	**JISMONIY SHAXSLARNING MODDIY NAF TARZIDAGI DAROMADLARINI SOLIQQA TORTISH**	**123**
7.1-§.	Moddiy naf tarzidagi daromadlar tushunchasi va turlari	123
7.2-§.	Shaxs manfaatlarini ko‘zlab yuridik shaxs tomonidan tovarlar (xizmatlar) haqini to‘lash tarzidagi daromadlar tarkibi	125
7.3-§.	Tekin, hadya shartnomalari bo‘yicha berilgan mol-mulk va ko‘rsatilgan xizmatlar bo‘yicha daromadlarni soliqqa tortish	127
7.4-§.	Fuqarolarga temir yo‘l, aviatsiya, avtomobil transportida yurish bo‘yicha beriladigan imtiyozlar shaklidagi daromadlarni soliqqa tortish	130
	Tayanch so‘z va iboralar.	138
	Nazorat savollari	138
	Test savollari	139
VIII-BOB	**JISMONIY SHAXSLARNING MULKIY DAROMADLARINI SOLIQQA TORTISH**	**142**
8.1-§.	Mulkiy daromadlar haqida tushuncha va mulkiy daromad tarkibi	142
8.2-§.	Mulkni ijaraga berish va sotishdan olingan daromadlarni soliqqa tortish	147
8.3-§.	Boshqa turdagi mulkiy daromadlarga soliq solish mexanizmlari	156

	Tayanch so‘z va iboralar	158
	Nazorat savollari	158
	Test savollari	159
IX-BOB	**JISMONIY SHAXSLARNING BOSHQA DAROMADLARINI SOLIQQA TORTISH**	**161**
9.1-§.	Boshqa daromadlar haqida tushuncha va ularning tarkibi	161
9.2-§.	Yutuqlar, grantlar, ilm-fan va san’at asarlari uchun olingan daromadlarni soliqqa tortish	163
9.3-§.	Soliq to‘lovchilarga beriladigan nafaqalarga soliq solish, ko‘rsatiladigan moddiy yordam pullarini hamda boshqa daromadlarni soliqqa tortish mexanizmi	165
	Tayanch so‘z va iboralar	171
	Nazorat savollari	171
	Test savollari	172
X-BOB	**DAROMADNI SOLIQQA TORTISHDA QO‘LLANILA-DIGAN IMTIYOZLAR VA CHEGIRMALAR TIZIMI**	**175**
10.1-§.	Daromadni soliqqa tortishda qo‘llaniladigan imtiyozlar	175
10.2-§.	Daromadni soliqqa tortishda qo‘llaniladigan chegirma turlari, ularini taqdim etish tartibi	180
10.3-§.	Jismoniy shaxslarni daromad solig‘idan ozod etish	186
10.4-§.	Ayrim soliq to‘lovchilarni soliq solishdan qisman ozod etish tarzidagimimtiyozlar va ularni qo‘llash tartibi	187
	Tayanch so‘z va iboralar	192
	Nazorat savollari	192
	Test savollari	192
XI-BOB	**DAROMADLARNI TO‘LOV MANBAIDA SOLIQQA TORTISH TARTIBI**	**195**
11.1-§.	To‘lov manbaida soliq solishning mohiyati	195
11.2-§.	To‘lov manbaida soliq solinadigan daromad turlari	197
11.3-§.	To‘lov manbaida daromadni soliqqa tortish mexanizmi	198
	Tayanch so‘z va iboralar	204
	Nazorat savollari	204
	Test savollari	205
XII-BOB	**JISMONIY SHAXSLARNING DAROMADLARINI DEKLARATSIYA ASOSIDA SOLIQQA TORTISH XUSUSIYATLARI**	**207**
12.1-§.	Jami yillik daromad to‘g‘risidagi deklaratsiya haqida tushuncha	207
12.2-§.	Jismoniy shaxslarning deklaratsiya asosida soliq solinadigan daromadlari	208
12.3-§.	Mol-mulkni ijaraga berishdan olingan daromadlar va ular bo‘yicha dastlabki deklaratsiya taqdim etish hamda soliq to‘lash tartibi	209
12.4-§.	Mualliflik haqi tarzida olingan daromadlarga soliq solishning o‘ziga xos xususiyatlari	214
12.5-§.	Daromadlar to‘g‘risidagi deklaratsiyani taqdim etish, soliq	215

	hisoblash va to‘lash tartibi	
12.6-§.	O‘zbekiston Respublikasi norezidentlari bo‘lgan jismoniy shaxslarning daromadlariga soliq solishning o‘ziga xos xususiyatlari	220
	Tayanch so‘z va iboralar	221
	Nazorat savollari	221
	Test savollari	222
XIII-BOB	**JISMONIY SHAXSLARNING TADBIRKORLIK FAOLIYATI: TURLARI, SHAKLLARI, RO‘YXATDAN O‘TISH HAMDA FAOLIYATNI AMALGA OSHIRISH TARTIBLARI**	**224**
13.1-§.	Yakka tartibdagi tadbirkorlarni davlat ro‘yxatidan o‘tkazish tartibi	224
13.2-§.	Yakka tartibdagi tadbirkorlik faoliyati va uni amalga oshirish tartibi	230
13.3-§.	Oilaviy tadbirkorlik va hunarmandchilik faoliyatining o‘ziga xos jihatlari	244
	Tayanch so‘z va iboralar	248
	Nazorat savollari	248
	Test savollari	249
XIV-BOB	**TADBIRKORLIK FAOLIYATI BILAN SHUG‘ULLANAYOTGAN JISMONIY SHAXSLARNI SOLIQQA TORTISH TARTIBLARI**	**251**
14.1-§.	Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan daromad solig‘ini hisoblash va to‘lash tartiblari	251
14.2-§.	O‘zbekiston Respublikasida tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanayotgan jismoniy shaxslarni soliqqa tortish tarixi	262
14.3-§.	Yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun belgilangan imtiyozlar va ularni qo‘llash tartibi	264
14.4-§.	Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan aylanmadan olinadigan soliqni to‘lash tartibi	267
14.5-§.	Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan qo‘shilgan qiymat solig‘i va foyda solig‘ini to‘lash tartiblari	272
	Tayanch so‘z va iboralar	278
	Nazorat savollari	278
	Test savollari	279
XV-BOB	**AYRIM TOIFADAGI JISMONIY SHAXSLARGA SOLIQ SOLISHNING O‘ZIGA XOS JIHATLARI**	**281**
15.1-§.	Xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notariuslarga soliq solish	281
15.2-§.	Advokatlarga soliq solishning o‘ziga xos xususiyatlari	286
15.3-§.	Dehqon xo‘jaliklarini soliqqa tortish tartibi	287
	Tayanch so‘z va iboralar	291
	Nazorat savollari	291
	Test savollari	291

XVI-BOB	**O‘ZINI O‘ZI BAND QILGAN SHAXSLAR VA ULAR FAOLIYATINI TASHKIL ETISH HAMDA SOLIQQA TORTISH TARTIBI**	**293**
16.1-§.	O‘zini o‘zi band qilgan shaxslar va ular faoliyatini tashkil etishning huquqiy asoslari	293
16.2-§.	O‘zini o‘zi band qilgan shaxsni davlat soliq xizmati organlarida ro‘yxatdan o‘tkazish tartibi	300
16.3-§.	O‘zini o‘zi band qilgan shaxslar tomonidan mehnat faoliyatini amalga oshirish va daromadlarini soliqqa tortishning o‘ziga xos xususiyatlari	303
	Tayanch so‘z va iboralar	314
	Nazorat savollari	314
	Test savollari	315
	FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI	318
	GLOSSARIY (IZOHLI SO’ZLAR)	325
	ILOVALAR	328

G‘. RUZIYEV, A. AGZAMOV

JISMONIY SHAXSLARNI SOLIQQA TORTISH-1

DARSLIK

Muharrir:

Sahifalovchi:

Musahhih: